

**İSLÂM CEZA HUKUKUNDA
SUÇUN İSPAT YOLLARI
VE CEZAYI DÜŞÜREN SEBEPLER**

Abbas ABDOLİKOLANKOUH

**Doktora Tezi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Davut YAYLALI
2017
Her hakkı saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Abbas ABDOLİKOLANKOUH

İSLÂM HUKUKUNDA SUÇUN İSPAT YOLLARI VE CEZAYI
DÜŞÜREN SEBEPLER

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Davut YAYLALI

ERZURUM-2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

30/01/2017

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“İSLÂM HUKUKUNDA SUÇUN İSPAT YOLLARI VE CEZAYI DÜŞÜREN SEBEPLER”** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması için izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Abbas ABDOLİKOLANKOUH

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Davut YAYLALI danışmanlığında, Abbas ABDOLİKOLANKOUH tarafından hazırlanan bu çalışma 30 / 01 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Davut YAYLALI

İmza:

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ

İmza:

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR

İmza:

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Hakkı AYDIN

İmza:

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ali İhsan PALA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet Törenek
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
KISALTMALAR DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM CEZA HUKUKU AÇISINDAN SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI VE İSPAT VASITALARI

1. 1. İSLAM CEZA HUKUKU AÇISINDAN SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI.....	9
1. 1. 1. Suç Kavramı	9
1. 1. 1. 2. Suçun Unsurları	10
1. 1. 1. 2. 1. Suçun Kanuni Unsurları	11
1. 1. 1. 2. 2. Suçun Maddi Unsurları	11
1. 1. 1. 2. 3. Suçun Manevî Unsurları.....	12
1. 1. 1. 2. 4. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru	12
1. 1. 2. Ceza Kavramı.....	13
1. 1. 3. Cezalara Ait İlkeler	14
1. 1. 3. 1. Cezaların Şahîsliği.....	14
1. 1. 3. 2. Cezaların Kanuniliği.....	14
1. 1. 3. 3. Cezaların Genelliği.....	15
1. 1. 3. 4. Cezalandırmanın Amaçları.....	15
1. 1. 3. 4. 1. Genel Önleme	15
1. 1. 3. 4. 2. Özel Önleme	16
1. 2. İSLÂM HUKUKUNDA SUÇLARIN TASNIFI.....	16

1. 2. 1. Kısas Veya Diyet Cezasını Gerektiren Suçlar.....	16
1. 2. 2. Hadd Cezasını Gerektiren Suçlar	17
1. 2. 3. Ta'zir Cezasını Gerektiren Suçlar	17
1. 3. CEZA MUHALEMESİ AÇISINDAN İSPAT KAVRAMI	18
1. 3. 1. İspatın Sözlük Anlamı	18
1. 3. 2. Kavram Olarak İspat	19
1. 3. 3. Sübût-Hüküm	19
1. 4. GENEL OLARAK SUÇUN İSPATINDA BAŞVURULAN YOLLAR	19
1. 4. 1. Suçun İkrar Yoluyla İspatı	19
1. 4. 1. 1. İkrarın Sözlük Anlamı	20
1. 4. 1. 2. İkrarın Kavram Anlamı.....	20
1. 4. 1. 3. İkrarın Delil Oluşunun Şer'î Dayanağı.....	20
1. 4. 1. 4. İkrarın Rükünleri	21
1. 4. 2. Suçun Tanıklar (Şahitlik) Vasıtasıyla İspatı.....	21
1. 4. 2. 1. Şahitliğin Sözlük Anlamı.....	21
1. 4. 2. 2. Şahitliğin (Tanıklık) Kavram Anlamı.....	21
1. 4. 2. 3. Şahitliğin Şer'î Dayanağı.....	22
1. 4. 3. Karineler	22
1. 4. 4. Yemîn	23
Kasâme	24
1. 4. 5. Hâkimin Şahsi Bilgisi.....	25
1. 5. KISAS VE DİYET CEZASI GEREKTİREN SUÇLARIN İSPAT YOLLARI	26
1. 5. 1 ADAM ÖLDÜRME SUÇLARI.....	29
1.5.1.1. Amden (Kasten) Öldürme.....	30
1. 5. 1. 2. Hata Yoluyla Öldürme.....	32
1. 5. 1. 3. Şibh- i Amd	34
1. 5. 1. 4. Mübaşeret (doğrudan) Öldürme.....	36
1. 5. 1. 5. Tesebbüb (Sebep Olma) Yoluyla Öldürme	39
1. 5. 1. 6. Ölüm Tehlikesine Atmak.....	42
1. 5. 1. 7. Başka Bir İnsanı Öldürmede Ortak Olmak.....	44
1. 5. 1. 8. İştirak Halinde Doğrudan Doğruya Öldürme	49

1. 5. 1. 9. Kısasta Beyan Edilen Özel Şartlar.....	52
1. 5. 1. 9. 1. Hür veya Kölenin Kısas Durumları	52
1. 5. 1. 9. 2. Denklik.....	54
1. 5. 1. 9. 3. Baba Çocuğuna Karşılık Kısas Yapılmaz.....	57
1. 5. 1. 9. 4. Kısasta Akil ve Baliğ Olması Gerekir.....	58
1. 5. 1. 14. 5. Öldürülen Kişinin Kanı Masum Olmalıdır	60
1. 5. 2. ADAM ÖLDÜRME DIŞINDA İŞLENEN CİNAYETLER	61
1. 5. 2. 1. Vücutta Başka Bir Benzeri Olmayanlar	63
1. 5. 2. 2. Vücutta Kendisinden İki Tane Bulunan Organlar	65
1. 5. 2. 3. Bedende Dört Tane Bulunan Organlar	67
1. 5. 2. 4. KISAS VE CİNAYET SUÇLARININ İSPAT YOLLARI	71
1. 5. 2. 4. 1. İkrar.....	71
1.5.2.4.2. Şahitlik.....	73
1. 5. 2. 4. 3. Kasâme	74
1. 6. HADD CEZALARI VE İSPAT YOLLARI.....	76
1. 6. 1. Had Tanımı VeÇeşitleri.....	76
1. 6. 2. Zina Haddi.....	79
1. 6. 2. 1. Zina Suçunun Tanımı ve Cezası.....	79
1. 6. 2. 2. İslâm Hukukuna Göre Zina Suçunun İspat Yolları	86
1. 6. 2. 3. Livata Haddi	93
1. 6. .2 3. 1. Livatanın Hükümü	94
1. 6. .2 3. 2. Livata Suçunun İspat Yolları	97
1. 6. 3. Kazf Haddi.....	97
16.3.1. Kâzifte Aranan Şartlar	100
1. 6. 3. 2. Makzûfta Aranan Şartlar	100
1. 6. 3. 3. Kazif Suçu Hakkında Hükümler	101
1. 6. 3. 4. Kazif Suçunun İspat Yolları.....	101
1. 6. 4. İçki (Şarap İçme) Haddi.....	102
1. 6. 4. 1. Şarap ve Benzeri İçkilerle İlgili Hükümler	105
1. 6. 4. 2. İçki Cezası İçin Şartlar.....	106
1. 6. 4. 3. Şarap ve Benzeri İçkilerin İçildiğinin İspat Yolları	107
a. İkrar (İtiraf ile)	107
b. Şahitlerle.....	107

1. 6. 4. 4. İçki İçme Suçunun İspatında Maddenin Kokusu ve İçenin Kusma Durumu	108
1. 6. 5. Sirkat (Hırsızlık) Haddi	109
1. 6. 5. 1. Hırsızlık Suçunun Hükümü	110
1. 6. 5. 2. Hırsızlığın Şartları	111
1. 6. 5. 3. Hırsızda Aranılan Şartlar	111
1. 6. 5. 4. Çalınan Malda (Mesrukta) Bulunması Gereken Şartlar	112
1. 6. 5. 5. Hırsızlık ve Kefen Soygunluğu (Nebbaşlık).....	118
1. 6. 5. 6. El Kesme İle Malı Tazminat Cezası	118
1. 6. 5. 7. El ve Ayak Kesme Noktası.....	119
1. 6. 5. 8. Hırsızlık Suçunun (Sırkatin) İspat Yolları	120
a. Şahitlerle	120
b. Hırsızın İkrarı (İtirafı)İle.....	121
C- Yemin İle	122
1. 6. 6. Hirabe (Yol Kesicilik) Suçu ve Cezası.....	123
1. 6. 6. 1. Yol Kesicilere Ait Hükümler	125
1. 6. 6. 2. Yol Kesme Suçlarının İspat Yolları	127
a. İkrar İle.....	127
b. Şahitlerle	127
1. 6. 7. Bağlılara Had Cezası	129
1. 6. 8. İrtidat Haddi (İslam'dan Dönme)	131
1. 6. 8. 1. Mürted, Zındık, Sebeden (Söven), Sihir Yapan.....	131
1. 6. 8. 2. İrtidatın Gerçekleşmesi İçin Gereken Şartlar	132
1. 6. 8. 3. Mürtedin (İrtidat Eden)'le İlgili Hükümler	133
1. 6. .8 4. Fitri Mürted	134
1. 6. 8. 5. Milli Mürted.....	135
1. 6. 8. 6. İrtidat Suçunun İspat Yolları.....	137
1. 7. TA'ZİR SUÇLARININ İSPAT YOLLARI	137
1. 7. 1. Ta'zir Cezasının Meşruluğu	140
1. 7. 2. Ta'zir Cezalarının Hadd Ve Kısas Cezalarından Ayrılığı.....	141
1. 7. 3. Ta'zir İle Had Cezaları Arasındaki Farklar	143
1. 7. 4. Cinayetlerle Ta'zir Cezaları Arasındaki Farklar	145

1. 7. 5. Ta'zir Cezalarının Çeşitleri	145
1. 7. 5. 1. Allah Hakkı İle İlgili Ta'zir Cezaları.....	145
1. 7. 5. 2. Allah Hakkı İle İlgili Günahlardan Tevbe	147
1. 7. 5. 3. Kul Hakkı İle İlgili Ta'zir Cezası	147
1. 7. 5. 4. Kul Hakları İle ilgili Günahlardan Tevbe	149
1. 7. 5. 5. İki Hakkın Birleştiği Ta'zir Cezaları	150
1. 7. 6. Ta'zir Cezası İçin İcap Eden Şartlar.....	151
1. 7. 7. Ta'zir Cezalarının İspat Yolları.....	151
A-İkrararla	151
B- Şahitle	151
C- Hâkimin Şahsi Bilgisi.....	151

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA CEZAYI DÜŞÜREN SEBEPLER

2. 1. GENEL OLARAK CEZALARI DÜŞÜREN SEBEPLER.....	153
2. 1. 1. Ceza Mahallinin Yok Olması	153
2. 1. 2. Şahitlikten Dönmesi.....	153
2. 1. 3. Suçlunun Suç İtirafından Dönmesi	153
2. 1. 4. Davanın Zamanaşımına Uğraması.....	153
2. 1. 5. Sulh.....	154
2. 1. 6. Af (Bağışlama).....	154
2. 1. 7. Suçlunun Tevbesi.....	154
2. 2. KISAS CEZASINI DÜŞÜREN SEBEPLER.....	155
2. 2. 1. Caninin ölümü	155
2. 2. 2. Affetmek.....	155
2. 2. 3. Sulh.....	156
2. 2. 4. Kisasın Miras Alınması	157
2. 3. HAD CEZALARINI DÜŞÜREN SEBEPLER.....	158
2. 3. 1. Zina Suçunu Düşüren Sebepler	158
a. Şahitlerin Şehadetinden Dönmesiyle	158
b. İkrardan Dönmesiyle	160
2. 3. 2. Kazif Suçunda Cezayı Düşüren Sebepler.....	162

a- Şahitlerin tanıklıktan dönmeleri,	162
b- Zina hakaretine (kazfe) uğrayanın kazifte bulunanı doğrulaması,	162
c- Ebû Hnifeye göre mağdur kişinin, davalının şahitlerini yalanlaması.....	162
d- Yine Ebû Hanifeye mahsus bir diğer şart da dayak cezasının infazından önce şahitlerin şahitlerin tanıklık ehliyetini yitirmeleri	162
2. 3. 3. İçki İçme Suçunda Cezayı Düşüren Sebepler	162
a- İkrardan başka delil yoksa ikrardan dönmekle,	162
b- Tanıklardan başka bir delil yoksa tanıkların tanıklıktan vazgeçmeleriyle,	162
c- Hükümden sonra ve cezanın infazından önce tanıkların tanıklık ehliyetinin geçersizliği ile	162
2. 3. 4. Hırsızlık Cezasını Düşüren Sebepler.....	162
1- Malı çalınan şahıs tarafından hırsızlık yaptığını ikrar eden hırsızın mesela: “benden çalmadı” diyerek yalanlanması	162
2- Malı çalınan şahsın: “ şahitlerim yalan yere şahitlik ettiler” diyerek beyyineyi (delili) yalanlanması.	163
3- Hırsızın hırsızlık yaptığına dair yaptığı ikrardan dönmesi ile.....	163
4- Davadan önce çalınan malın iâdesi ile.	163
5- Hüküm verilmeden önce, çalındığı mala hırsızın malik olması ile.....	163
6- suçun mahkemeye intikalinden önce, hırsızın pişmanlık duyarak, çaldığını getirip mal sahibine iade etmesi ile cezanın düşeceği.....	163
2. 3. 5. Yol Kesme Cezasını Düşüren Sebepler.....	165
Hanefilere göre,	165
İmamiyye mezhebine göre,.....	165
2. 3. 6. İrtidat Cezasını Düşüren Sebepler	165
Hanefilere göre,	165
Şafî’ye göre.....	166
Mâlik’e göre.....	166
İmamiyye (Caferilere) göre	166
2. 4. TA’ZİR CEZALARINI DÜŞÜREN SEBEPLER.....	166
2. 4. 1. İkrardan Dönme.....	167
2. 4. 2. Şahitlikten Dönme	167
2. 4. 3. Ta’zir Fiillerinde Af	167

2. 4. 4. Ta'zir Cezalarına Tevbenin Düşürme Etkisi	168
2. 4. 5. Zamanaşımına Uğraması	169
SONUÇ	171
KAYNAKÇA	174
ÖZGEÇMİŞ	187

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**İSLÂM HUKUKUNDA SUÇUN İSPAT YOLLARI VE CEZAYI
DÜŞÜREN SEBEPLER**

Abbas ABDOLİKOLANKOUH

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Davut YAYLALI

2017, 187 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Davut YAYLALI

Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ

Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR

Prof. Dr. Hakkı AYDIN

Prof. Dr. Ali İhsan PALA

Kur'an, çeşitli kavramları kullanarak insanın olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerini anlatır. Suçlu kavramıda bu kavramlardan biridir ve olumsuz özelliklerle yüklüdür. Dolayısıyla İslam hukukunun tasnifi, amme hukuku ve hususi hukuk ayrımı yerine ibadetleri de içine alarak şeklinde farklı bir ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre fikhî hükümler, "İbadat" "Muamelat" ve "Ukubat" olmak üzere üç ana guruba ayrılır. İslam ceza hukuku "Ukubat" bölümünde ele alınır.

Hz. Peygamber (s.a.s)'in suç hakkındaki uygulamalarına bakıldığında belirli ilkeler çerçevesinde hareket edildiği görülür. Bu ilkeler kendi içerisinde tutarlılık arz ettiği gibi birbirleriyle de uyum içerisinde bir bütünün parçaları gibidirler. Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde her suçun kendisine has unsurları, cezaları teker teker ortaya koyulmuştur. Bu hususlar sonradan gelecek ümmetine uygulamalı olarak öğretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, Ceza hukuku, Suç, İspat.

ABSTRACT

Ph. D. DISSERTATION

**WAYS TO PROVE OFFENSES IN ISLAMIC LAW AND THE REASONS OF
PENALTY REDUCTION**

Abbas ABDOLİKOLANKOUH

Advisor: Prof. Dr. Davut YAYLALI

2017, Pages: 187

Jury: Prof. Dr. Davut YAYLALI

Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ

Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR

Prof. Dr. Hakkı AYDIN

Prof. Dr. Ali İhsan PALA

The Qur'an speaks about positive and negative personal characteristics of human beings using some various concepts. The term 'guilty person' is one of the concepts used in the Qur'an and basically negative significance. Hence the Islamic law, grouped in a different way that consists the praying rather than grouping it as "Civil law" and "official law" for that reason, the verdicts in law divided into three groups "İbadat" "Muamelat" and "Ukubat" the punishment law of Islamic law is considered in "Ukubat" part.

Hz. When the application on the Prophet's crime is seen to be acting in accordance with certain principles. These principles are like the parts of a whole in harmony with each other as he is consistent in itself. Hz. Prophet, its unique elements of each crime, punishment has been revealed one by one. These issues are taught as applied to the later community.

Keywords: Islamic law, Law of Punishment, Crime, Proof.

KISALTMALAR DİZİNİ

Ans.	: Ansiklopedesi.
b., bin	: oğlu, oğul.
Bkz.	: Bakınız.
c.	: Cilt.
(c.c)	: Celle Celâlühü.
Der.	: Dergi.
Hız.	: Hazreti.
Nşr.	: Neşreden.
r. a.	: Radyallahu Anh.
s.	: Sayfa.
ss.	: Sayfa Sayısı.
(s.a.s)	: Sallallahu Aleyhi ve Alehu ve Sellem.
Tsz.	: Tarihsiz.
öl.	: Ölüm.
y.y.	: (Baskı) yeri yok.
Trc.	: Tercümesi.
vb.	: Ve benzeri.

ÖNSÖZ

Hamd ve şükür, bizleri İslâm nimetiyle şereflendirilen Allah'ı Teâlâ'ya, salât ve selam yaşantısı bize örnek olarak gösterilen Hz. Peygamber'e, O'nun âl ve ashabına ve O'na güzelce uyanlara olsun.

Yüce Allah, yaratılmışların en şerefli olan insana akıl ve irade vermiş ve bunun sonucunda ona bir takım sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumlulukları yerine getirebilmesi için de Peygamberler ve kitaplar göndermek suretiyle ona rehberlik etmiştir. Kur'ân-ı Kerim, Yüce Allah tarafından Hz. Muhammed (s.a.s.)'e gönderilen son ilahi kitaptır. Bu Yüce Kitabın muhatabı bütün insanlar, gayesi de, onların dünya ve ahiret mutluluklarını sağlamaktır. Bu gayeye ulaşabilmemiz için, Kur'ân'ı okuyup anlamamız, emir ve yasaklarına uymamız gerekmektedir.

İnsanı yaratan, onu ruhen ve bedenen şekillendiren, onu yaşatan Allah'tır. Kâinatı insanın emrine ve hizmetine veren Yüce Allah'ı tanımak, O'na yakınlaşmak ve O'na kulluk etmek her Müslümanın en önemli görevidir. İnsan, kendisine yol gösterici olarak Allah'ın insanlara Peygamberimiz (s.a.s) aracılığıyla ulaştırdığı vahyini ve Peygamber Efendimizin sünnetini rehber edinmelidir. Bitmez tükenmez bir ilim, hikmet ve saadet kaynağı olan Kur'ân; nuru ile âlemleri aydınlatan, ruhlara şifa veren, insanların güçlü bir vicdana ve sağlam bir imana sahip olmasına vesile olan, akılları ve gönülleri aydınlatan yüce bir kitaptır.

Bu çalışmamızda insanî suçun ispat yolları ve cezayı düşüren yönlerinden İslâm ceza hukuku araştırılmaktadır. İslam hukukunu önümüzde görmüş olduğumuz beşeri kanunlara yaklaştırmayı hedeflemiyoruz. Çünkü biz bu kanunlarda mevcut olan ilkelerin kendilerine yakın olan başka kanunlardan çok yüce ve çok üstün olan birer ideal ilke olduklarına inanıyoruz. Çünkü biz inanıyoruz ki İslam'da cezanın temeli semadan Peygamber Efendimiz (s.a.s)'e vahyedilen vahiydir.

Konumuzu giriş kısmından sonra iki bölüm halinde açıklamaya çalışacağız.

Birinci bölümde; İslam ceza hukuku açısından suç ve ceza kavramları ve ispat vasıtaları, ele alarak Kur'an ve Sünnete dayanarak bilgiler aktarmaya çalıştık. Had miktarı kitap ya da sünnetten şeri bir nasla tayin edilmiş olan cezalardır. Bu kavrama, her çeşidi ile kısas dâhildir. Çünkü kısasta verilen ceza miktarı tayin edilmiş olan

cezadır, ancak miktarının tayin edilmesi mümkün olmayan bazı yaralama suçları bundan müstesnadır.

İkinci bölümde çalışmamız; cezayı düşüren sebeplerle ilgili bilgiler aktardık.

Yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Davut Yaylalı Bey'e, tezimin gözden geçirilmesi hususunda kıymetli fikirlerinden yararlandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Osman Gürbüz Bey'e, Prof. Dr. Hakkı AYDIN, Prof. Dr. Halil İbrahim Acar

Bey'e, Prof. Dr. Ali İhsan Pala Bey'e şükranlarımı arz ederim. Ayrıca öğrenim hayatım boyunca dualarını hiçbir zaman eksik etmeyen değerli anne, ninem ve babama, ilgi ve desteğini her daim yanımda bulduğum kardeşlerime, özellikle sevgili kardeşlerim Asğer (savalan) ve Hüseyin'e, anlayışı için kıymetli hocalarıma, çalışma ortamının sağlanması hususunda gerekli kolaylığı gösteren annem ve babama teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımız Rıza-i Bari'ye muvafık olsun.

Erzurum – 2017

Abbas ABDOLİKOLANKOUH

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İslâm ceza hukuku mazide olduğu gibi günümüzde de güncelliğini ve popülaritesini devam ettirecek olan önemli bir konudur. Bu alanda yapılacak her türlü çalışma İslâm ceza yapısının daha iyi tanınması ve bireylerin ceza sorumluluklarının daha belirgin hale getirilmesine katkıda bulunacaktır. Bir toplumda suçluların cezalandırılmaması, suç işleyenlerin giderek artmasına, dolayısıyla o toplumda huzur ve asayişin bozulmasına ve toplumsal barışın yok olmasına yol açar. Böyle bir toplumda iyiliğin, dürüstlüğün ve emeğin bir değeri kalmaz. Bu nedenle toplumda adaletin ve hakkaniyetin ayakta tutulması, huzur ve asayişin sağlanabilmesi ve toplumsal barışın devam etmesi için, hukuk düzeni suçluların cezalandırmasını öngörmüştür.

İslam hukuku, bu esaslara en üst seviyede riayet edilmesini istemekle beraber, hak ettikleri cezalara çaptırılması için suçluların araştırılması ve ortaya çıkarılmasını özellikle emretmiştir. Kısacası İslam ceza muhakemesi hukuku hem suçluların araştırılıp ortaya çıkarılmasını, hem yapılan ispat faaliyetinde sanıklara hiçbir suretle kötü muamele ve işkence uygulanmamasını, hem de suçlu olduğu kesin ispat edilmeden hiç kimseye suçlu muamelesi yapılmamasını emretmektedir.

Bu genel ilkelere ilave olarak günümüz dünyasına ortaya çıkan yeni suçların İslâm Hukuku açısından nasıl tespit edileceği bu suçlara şer'î kaynaklar ışığında ne tür cezaların takdir edileceği büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan tarihte İslâm mezheplerinin bu konular ile ilgili ortaya koyduğu icthatlar ve çağdaş din bilginlerinin görüşlerinin ceza hukuku mantığı içerisinde ele alınması özelde İslam dünyasına ve genelde bütün insanlığa zenginlik katacaktır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmamızda, amacımız İslâm hukukunda suçun ispat yolları ve cezayı düşüren sebepleri açısından temel eserlerden yararlanarak ortaya koymaktır. İslam hukuku, İslam dininin ilkelerine dayanır ve hukukun kaynağı olarak Kur'an görülür. İslam hukukunda Kur'an'da hüküm bulunmaması halinde Peygamberin sözleri (hadis) ve davranışları (sünnet) dikkate alınır. İslam dininin temel gönderiliş gayesi, huzurlu bir

hayat sürmesi için insanoğlunun doğal hakları ve yararlarını en iyi şekilde korumaktır. Bu gayeyi gerçekleştirecek en önemli vasıtalarından biri de hukuk sistemidir. İslam'ın getirdiği hükümlerin ve koyduğu prensiplerin amacı, insanı ahlaken olgunlaştırarak dünyada huzur ve mutluluğa, ölümden sonra devam edecek olan ahirette ebedi saadete kavuşturmaktır. Bu prensipler her çağda insanların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mükemmel olup, daima geçerliliğini koruyacak ve değişmeyecektir. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor; "Allah katında din, şüphesiz İslam'dır. Bu çerçevede din, insanlara birbirlerine saygılı davranmayı ve birbirlerine karşı sevgi ile davranmalarını amaçlar. Yani, dinin amacı insanı dünya ve ahiret hayatında ebedi mutluluğa ve huzura kavuşturmaktır. Bizlerin ise yapmamız gereken tek şey İslamiyet'in göstermiş olduğu yolda emin adımlarla yürümektir.

İslâm ceza hukuku kuralları İslâm şariatinin temel maksatlarından ayrı düşünülemez. İslâm hukuku temel anlamda toplumun ve toplumu meydana getiren fertlerin maslahatlarını korumayı ve maruz kalabilecekleri muhtemel zararları önlemeyi hedeflemektedir. En önemli maslahat kişisel haklara ve toplum düzenine yönelen tehditleri ortadan kaldırmaktır. Bu öncelikli maslahat Mecelle'de "*Def'i mafâsid celb-i menâfi'den evlâdır.*" ifadesiyle yer almıştır. Bu nedenle İslâm hukuku suçun oluşumuna zemin hazırlayan sosyal ve ekonomik etkenleri ortadan kaldırma görevini devlete ve topluma yüklemektedir. İslâm Hukuku mefsedete yol açan toplumsal etkenlerin bulunmaması halinde dahi bazı bireylerin suça yönelebileceklerini dikkate alarak suçlulara adil cezalar takdir etme yolunu belirlemiştir. Suç işleyenlerin uygun bir şekilde cezalandırılması adaleti sağlamak açısından ne kadar önemli ise zanlının gerçekten suçu işlediğini delilleriyle tespit etmek de o kadar önemlidir. Bu bakımdan İslâm hukuku herhangi bir haksızlığa meydan vermemek için zanlının suçu işlediğinin kesin delillerle tespitine büyük önem vermiştir. Suçun işlendiğini kanıtlamak açısından geçerli başlıca deliller itiraf ve şahitlerin varlığıdır.

Bu çalışmanın birinci amacı suçun tespiti ve cezanın düşürülmesi konusunda bilinen meşhur delillerin uygulama sahasına aktarılmasının şartları hususunda ortaya konan icthadları incelemektir. Çalışmanın ikinci amacı ise tarihte pek bilinmeyen ancak bugünkü teknoloji ile suçun tespitinde veya cezanın düşürülmesinde yararlanılan ilave delillerin İslâm hukuku açısından geçerli olup olmadığını araştırmaktır.

Çalışmada refrans gösterilen kaynaklar Kur'an-i Kerim ayetleri, Sünni ve Şii hadis ve fıkhi kaynaklar özellikle ceza hukukuyla ilgili Üdeh, Zuhaylî, Broje, Şamil Dağcı, Meclis ve diğer kaynaklardan faydalandık. Adı geçen müelliflerin önce adı sonra eserinin adı genellikle eserin yapıldığı tarih ise hicri ve miladi şekilde verilmiştir. Kur'an-i Kerim atıfta bulunurken, önce süre adları ve numaraları, daha sonra da ayet numaraları verilmiştir.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Araştırmamızda takip edeceğimiz yol, İslâm yönünden cezalarla ilgili ve cezayı düşüren sebeplerle ilgili bahisler olacaktır. Çalışma süresince İslâm ceza hukukunda suçun ispat yolları ve cezayı düşüren sebepler açısından ilgili olan klasik Arapça, Farsça ve Türkçe kaynakların ilgili bölümleri, konuyla ilgili kitap, makale, tez, ansiklopedesi ve çeşitli lügatlere başvurulmuştur. Çalışmanın esasını oluşturan temel başvuru kaynağımız ise Kur'an ve Sünnet olacaktır. Kur'an-ı Kerim, İslam'ın temel kaynağıdır. Bu nedenle dinin temel esaslarını içerir. İslam dininin inanç, ahlak, ibadet ve insanlar arası ilişkiler gibi konularını öğrenmede başvurulacak birinci ve temel kaynak Kur'an-ı kerimdir. Kur'an-ı Kerim'in bütün Müslümanlar için kesin bir delil olduğu konusunda görüş ayrılığı yoktur. Bu kitaba iman eden her Müslüman'ın İlahî kitabın ilkelerine uyması ve ayetlerden çıkarılan hükümlerden istifade etmesi gerekir. Sünnet, Kuran'dan sonra dinî kaynakların ikincisi olup, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri/onaylarıdır. Gerektikçe Sünni ve Şia kaynaklarına atıflar yapılacaktır.

İnsan; akli, iradesi, duyguları, kendine has insanî ihtiyaçları gibi özelliklerinden dolayı sosyal bir çerçevede medeni bir yaşam sürmeye mahkûm tek varlıktır. Onun bu yaşamda her türlü problemle karşılaşması mümkündür. Bundan dolayı bütün dinler ve medeniyetler mensuplarının problemlerini çözmek için bünyelerinde hukuka da yer vermişlerdir. Şu halde hukuk toplumsal yaşamın zorunlu bir sonucudur.

Ceza hukuku mantığı açısından bakıldığında suç, mutlaka cezalandırılması gereken bir eylemdir. Çünkü suçluların cezalandırılmaması, suç işleme eğilim ve niyetinde olan başka kişilerinde suç işlemesini teşvik edecektir. Suçluların yeterince caydırıcı cezalara çaptırılmadığı bir toplumda, can ve mal emniyeti cinayetler karşılığında yok olur, toplumsal düzeni bozulur, dolayısıyla İslam ceza hukuku Kur'an-i

Kerime ve Sünnet başta olmak üzere cinayetlere karşı toplumun düzen sağlamasına önem vermektedir.

Cinayet kelimesi Türkçede aslında insanın canına, malına, ırzına veya başka bir varlığına yönelik yasak fiilleri ifade ederse de klasik İslâm hukuku eserlerinde daha çok cana ve vücut bütünlüğüne yasak fiiller için kullanılmıştır. Bazıları cinayet kelimesini haddi gerektiren suçlar içinde kullanmaktadır.¹

Cinayet veya cerime lügatte, günah veya masiyet (isyan) demektir. Kişinin işlediği kötülüğün sonucunda oluşan her şeye cinayet denir. Şer'i yönden ise genel ve özel manaları vardır. Genel manasıyla cinayet, şer'an haram olan her fiildir. Bu fiil ister cana ister mala ister başka şeylere karşı yapılsın, aynıdır. İstilah olarak cinayet insanın canına veya organlarına karşı işlenen öldürme, yaralama, vurma gibi tecavüz, saldırı manasındadır.²

İslâm'ın bireysel ve sosyal hayatla ilgili olarak koyduğu ilkelerin ve aldığı önlemlerin bir amacı da insanların huzur, güven ve barış ortamında birbirinden ve yarınından emin olarak yaşamasını sağlamaktır. İslâm'da hukuken himaye edilen haklara karşı tecavüzün vaki olması durumunda, bu fiili işleyene karşı ödetici ve caydırıcı bir hukukî ve cezaî yaptırımların uygulanması İslâm'ın öngördüğü kamu düzeninin bir parçası teşkil eder.

İslâm ceza hukuku kaynağı bakımından ilâhîdir. İslâm dininin ana kaynağı olan kitap ve sünnet, İslâm ceza hukukunun da aslî kaynaklarından olup bu alandaki temel prensipleri ve amaçları belirler. İslâm hukukçuları ise bu esas ve amaçların günlük hayata uygulanma tarz ve şartlarıyla ilgili hukukî yorum ve ayrıntıyı geliştirerek kendi devir ve toplumlarının problemlerini bu çerçevede çözmeye çalışmışlardır.³

İslâm şeriatı bu suçlar için hem bu dünyada hem de ahirette cezaların var olduğunu açıklamıştır. Ahirette verilecek cezalar Allaha ait olup kıyamet günü Allah, suçluları cezalandıracaktır. Yüce Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسَيِّمَاتِهِمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ

¹ Vehbe Zühaylı, *el- Fıkhu'l İslâmi ve Edilletuh*, Dımaşk 1984, VI, 215.

² Zühaylı, VIII, 11.

³ Bardakoğlu, Ali, "Ceza", T. D. V. İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1993, VII, 472.

“Mücrimler (suçlular) simalarından tanınır. Böylece onlar alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar”.⁴

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ

“İnkâr edenler için ise cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez. İşte biz her nankörü böyle cezalandırırız”.⁵

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ

“Ahirette karşılık dünya hayatını tercih eden bu kişilerin azapları hafifletilmeyecek ve kendilerine yardım da edilmeyecektir”.⁶

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْهِمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا بَطْنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“De ki: Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin de onların da rızkını biz veriyoruz. Kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayın. Haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. Düşünesiniz diye Allah size bunları emretti”.⁷

Konuyla ilgili bazı hadisleri şöyle zikredebiliriz:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَجْلِسٍ فَقَالَ بَايَعُونِي عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا تَسْرِقُوا وَلَا تَزْنُوا وَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ كُلُّهَا فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَسَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ شَاءَ غُفِرَ لَهُ وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ

Ubade b. es- Samit naklediyor: biz Resulullah (s.a.s) ile bir mecliste iken bize; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak ve zina etmemek üzere biat

⁴ er- Rahman, 55/41, (Meallerde, Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul 1984, meali esas alınmıştır).

⁵ el- Fâtır, 35/36.

⁶ el- Bakara, 2/86.

⁷ el- En'am, 6/151.

etmeye geldikleri zaman ayetinin tamamını okuyarak şöyle dedi: bana biat ediniz sizden kim sözünde durursa onun mükâfatı Allah'a aittir. Kim bunlardan birisini yaparsa kendisine keffaret olmak üzere işlediği suçun cezası ile cezalandırılır. Kim bunlardan birini yapar da Allah onun suçunu örterse, dilerse ona azap eder dilerse onu bağışlar.⁸

Ubade İbn es-Samet rivayet ediyor: Biz Resûlullah ile bir mecliste birlikteydik. Şöyle buyurdu: “Allah’a hiçbir şey ortak koşturmak, zinayı işlememek, hırsızlık yapmamak, Allah’ın haram ettiği cana meşru bir sebep olmaksızın kıymamak şartları üzerine bana biat edin” Sizden kim ahdine vefa gösterirse, karşılığını Allah’tan alacaktır. Kim de bu yasaklardan birini işler de buna karşılık cezalandırılırsa, Bunun onun kefaretidir. Kim de bunlardan biri işler de Allah onun bu ayıbını örterse, artık işi Allah’a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azap eder”. Hadis, dünyada cezalandırılan kişinin bu cezasının Kıyamet günü kefareti olacağını göstermektedir. Bu günaha karşılık ahirette bir daha azap görmeyecektir. Ayrıca bu hadis, kefaretilen cezanın İslam ile hükmetmek için Halifeye biat edilen İslami Devlet tarafından verilen bir ceza olması gerektiği konusunda açıktır. Çünkü Peygamber efendimiz konuşmaya şöyle diyerek başladı: ثَبَايَعُونِي... فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ، وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ «Bana biat edin... Sizden kim ahdine vefa gösterirse, karşılığını Allah’tan alacaktır. Kim de bu yasaklardan birini işler de buna karşılık cezalandırılırsa, Bunun onun kefaretidir.” Kefaret edilen ceza, biate bağlıdır. Biat ise İslam ile hükmeden yöneticiye olur. Buna göre ahirette günaha kefaretilen dünyalık ceza, İslam ile hükmeden Devletin verdiği cezadır. Allah, en iyi bilir ve en iyi hüküm verir.⁹

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنُ أَبِي قَتِيلَةَ حَدَّثَنَا الْخَارِثُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَهْرِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « لَا يَجِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطَيِّبِ نَفْسِهِ ».

⁸ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahihu'l- Buhârî* (Camii's-Sahih), Beyrut 1987, Kitabu'l Hudud 89, VIII, 159; Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Ali b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî*, Halep 1986, VII, 161; Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el Hüseyin b. Ali, *es-Sünennü'l-Kübrâ*, Hint Hayder Abad 1344, VIII, 328.

⁹ Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Neysâburî, (ö. 261/874), *Sahihu Müslim*, Beyrut t.y, Hudud 30, V, 126; Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 334; Cezîrî, Abdurrahman, *Kitâbu'l- fikh alel Mezâhibü'l Erbaâ*, Arabistan Riâd 2003, V, 59; Zuhaylî, VII, 239.

Enes b. Malik naklediyor Peygamber Efendimiz (s.a.s) şöyle dedi: “kendi gönül rızası ile olmadıkça Müslüman bir kimsenin malı kardeşine helal değildir”.¹⁰

الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ
الْعَبَّاسِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الذُّنُوبُ
الَّتِي تُغَيِّرُ النِّعَمَ الْبَغْيُ - وَ الذُّنُوبُ الَّتِي تُورِثُ النَّدَمَ الْقَتْلُ وَ
الَّتِي تُنْزِلُ النِّقَمَ الظُّلْمُ وَ الَّتِي تَهْتِكُ السِّرَّ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ الَّتِي
تُخْسِرُ الرِّزْقَ الزِّنَا وَ الَّتِي تُعْجِلُ الْفَنَاءَ قَطِيعَةُ الرَّجِمِ وَ الَّتِي تَرُدُّ
الدُّعَاءَ وَ تُظْلِمُ الْهَوَاءَ عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: “başkasının hakkına tecavüz ettiren günahlar nimeti değiştirir. Pişmanlık getiren günahlar katletmektir. Kötü durumla karşılaştıran günahlar zulmetmektir. İçki içmek insanı rezil eden günahlardandır. Zina yapmak insanın rızasını engelleyen günahlardandır. İnsanın ömrüne hız veren günahlar akrabalarla ilişkiyi kesmektir. Anne babaya itaatsizlik, duanın kabul olmasına engel olan ve hayatı karanlığa sokan günahlardandır”.¹¹

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَشْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ ذَكَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَعَدَ عَلَى بَعِيرِهِ وَأَمْسَكَ إِنْسَانٌ بِخَطَامِهِ أَوْ بِزِمَامِهِ قَالَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا
فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَّنَا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ سِوَى اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنَا
بَلَى قَالَ فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَّنَا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ
فَقَالَ أَلَيْسَ بِذِي الْجِجَةِ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَإِنْ دِمَاءُكُمْ وَأَمْوَالُكُمْ
وَأَعْرَاضُكُمْ بَيْنَكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ
هَذَا لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَإِنْ الشَّاهِدَ عَسَى أَنْ يُبَلِّغَ مَنْ هُوَ أَوْعَى
لَهُ مِنْهُ

Resulullah (s.a.s) (Veda Haccında halka hitap ederken) şöyle buyurdu: “Sizin şu gününüz, şu ayınız ve şu beldeniz nasıl haram veya dokunulmaz ise kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız da öylece birbirinize haramdır dokunulmazdır. Dikkat edin,

¹⁰ el-Bağdadi, Ali b. Ömer b. Ebu'l Hasan ed-Daru'l Kutni, *Sünen- î Darkutni*, Beyrut 1966, VII, 171.

¹¹ Kuleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Yakub b. İshâk, *Kâfi*, II, 447; Kummi, İbn Babveyh Muhammed b. Ali, *İlelu's- Şeray'ı*, Kum 1966, II, 584.

burada bulunanlarınız, (bu duyduklarını) burada bulunmayanlara da ulaştırsın Olabilir ki, burada olan kimse, bunu daha iyi anlayacak bir kimseye tebliğ etmiş olur.¹²

Kur'an, iman adamının gönül dünyasına sahip çıkmasını ister. Çünkü Müslüman, gönül eylemlerinden sorumludur. Dolayısıyla kuran-i kerimde Allah ve Resuluna uymamız için şöyle buyurmaktadır:

وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz ki rahmete kavuşabilesiniz”.¹³

وَ مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَ لَا مُمِئَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَ مَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا

“Allah ve Resulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendiışleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır”.¹⁴

وَ مَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَ لَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

“Kim de Allah'a ve elçisine isyan eder, O'nun kanunlarını çiğneyip geçerse, Allah onu ebedi kalacağı ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır”.¹⁵

Efendimi (s.a.s)'den şöyle rivayet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ يَعْصِنِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ يُطِيعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي » .

Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim emire itaat ederse bana itaat etmiş olur.¹⁶

Ceza türleri ise, Hadler, Cinayetler, Ta'zir ve Muhalefetlere ayrılmaktadırlar.

¹² Buhari, Kitabu'l İlmi 30, I, 18; Müslim, V, 107; Tirmizi, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ et-Tirmizî, Beyrut t.y, Sünen-i Tirmizi, VII, 461; İbn Mace, Muhammed b. Yezid b. Mâce Ebû Abdullah el-Kazvini, Beyrut t.y, Sünen İbni Mace, Kitabu'l Fiten 36, IX, 173; Nesâî, III, 443.

¹³ al-İmaran, 3/132.

¹⁴ el- Ahzab, 33/36.

¹⁵ el- Nisa, 4/14.

¹⁶ Buhari, Kitabu'l Cihad 60, IV, 50; Müslim, VI, 13; İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel Ebû Abdillâh eş-Şeybani, El Müsned İmam Ahmed b. Hanbel, Kahire t.y, II, 313.

İslâm hukukunda ve bütün fıkıh kitaplarında «hudud» yani hadler, cezalar mühim bir yer işgal etmektedir. Esas itibarıyla kaynağını Kur'an ve hadislerden alan bu hükümlerin en mühim hususiyeti, fertleri ve milleti korumak, ahlâkî çöküntüye sürükleyen felâketlere set çekmek, namus ve iffeti muhafaza etmek, fertlere hak ve hukuk mefhumunu yerleştirmek, sulh ve sükûnu te'sis etmektir. Başkalarına ibret olması ve caydırıcılığı da diğer bir hikmetidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM CEZA HUKUKU AÇISINDAN SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI VE İSPAT VASITALARI

1. 1. İSLAM CEZA HUKUKU AÇISINDAN SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI

1. 1. 1. Suç Kavramı

Suç, Arapça'da "cerime" kelimesiyle ifade edilmektedir. Arapçada 'Curm' kökünden türetilmiş olan "cerime" dil bilimcilerine göre suç, günah, kabahat, cinayet anlamlarına gelmektedir.¹⁷

Suç, mal ve cana karşı işlenen, şer'an haram kılınmış bir fiilin adıdır. Bir fiil, şer'an yasaklanmışsa mutlaka o yasakta mala ve cana karşı bir zarar konusudur.¹⁸

Suç, Allah'ın hadd veya ta'zir ile cezalandırıldığı şer'î yasaklardır.¹⁹

¹⁷ İbn Manzûr, Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrer el-Ensâri, *Lisânü'l Arab*, Beyrut 1990, XII, 91; Çolak, Abdullah, *İslam Ceza Hukukunda Hafifletici Sebepler*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 1999, 8.

¹⁸ Kumbasar, H. Murat, *İslam Ceza Hukukunda Taksirli Suçlar*, Ankara 2013, 20; Salman, Yüksel, *İslam Ceza Hukukunda Cezayı Düşüren Haller*, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1993, 2.

¹⁹ Ebû Zehra, Muhammed, *el- Cerîme ve' - Ukûbe fi'l- Fıkhi'l- İslâm*, Kahire 1976, 25; Dağcı, Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara karşı Müessir Fiiller*, Ankara 1996, 12; Çolak, 9.

Bir ceza hukuku terim olarak ise suç: “ Allah’ın hadd ve ta’zir cezalarıyla cezalandırdığı şer’i (hukuki) yasaklardır.”²⁰ Suç çok genel manada ele alındığında şari’in sorumlu bir şahısta teklifi hüküm olarak yapılmasını emrettiği fiilleri ihmal, yasakladıklarını ihlal etmesidir. Bu genel tarife kuran ve sünnette geçen ısm (الاثم : günah, yapılması helal olmayan fiil),²¹ ma’siyet (المعصية : itaatsizlik, başkaldırma, emre kasıtlı muhalefet)²² hatîe (الخطيئة : kusur, kasıtlı işlenmeyen suç ve günah),²³ cünâh (الجناح : genel manada günah, suça meyl etmek)²⁴ ve cinâyet (الجنائية : dünya veya âhirette karşılığında ceza bulunan zarar içeren her türlü yasak fiil) kavramının hepsi girer.²⁵ Çünkü bunların hepsi sünnette Allah’ın emrine veya yasağına karşı gelmeyi ifade eder.²⁶

1. 1. 1. 2. Suçun Unsurları

İslam ceza hukukunda bütün suçları kapsayan genel unsurlar vardır. Bir umumi suç nazariyesinden bahsetmek mümkündür, ayrı bir bölüm ve başlık altında suçun umumi unsurlarından bahsedilmekle beraber, ceza hukukunun hususi kısmı içinde suçlara ait genel esaslara değinilmekte, bu esaslar üzerinde çeşitli hukuk otoritelerinin görüşleri tartışılmaktadır. Bu unsurlar, “Erkânü’l-Cerime” adıyla tespit edilmiş bulunmaktadır.²⁷ Suçun teşekkül edebilmesi için bulunması zorunlu olan bu unsurlar dört kısımdan ibarettir;

- a. Suçun Kanuni Unsurları
- b. Suçun Maddi Unsurları
- c. Suçun Manevi Unsurları
- d. Suçun Hukuka Aykırılık unsurları

²⁰ el-Maverdî, Ebu’l Hasan Ali b. Muhammed el- Maverdi, *el- Ahkamu’s sultaniyye*, Kahire 1973, I, 438.

²¹ İbn Manzur, *Lisanu’l Ararb*, XII, 5.

²² İbn Manzur, *Lisanu’l Ararb*, XV, 67.

²³ İbn Manzur, *Lisanu’l Ararb*, I, 67.

²⁴ İbn Manzur, *Lisanu’l Ararb*, II, 430.

²⁵ İbn Manzur, *Lisanu’l Ararb*, XIV, 154.

²⁶ Ebû Zehrâ, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa, *el- Cerime*, 26.

²⁷ Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esaslar*, İstanbul 1976, 41.

1. 1. 1. 2. 1. Suçun Kanuni Unsurları

Bir fiile suç diyebilmek için onun kanunda gösterilmiş olması ve karşılığında bir ceza öngörülmüş olması gerekir. Buna göre ceza müeyyidesi ile tespit edilmemiş olan fiiller, ceza hukuku bakımından suç sayılmazlar. İslam hukukunda, Şari' (kanun Koyucu) Allah'tır. Kur'an'ın hükümlerini açıklayan Sünnet ise, ikinci derecede şari' sayılmaktadır. Ayrıca devletin de hukukçuların desteğiyle Kuran ve Sünnete aykırı olmamak şartıyla yasama hakkı vardır. Yani bir fiilin suç sayılmasında, önce Allah'ın kitabı, sonra Resulünün sünneti, sonrada selim aklın ürünü, içtihatlar esas alınmaktadır. Allah'ın kitabı bağlayıcıdır. Hz. Peygamberin mütevatir ve meşhur sünneti de bağlayıcıdır. Ayrıca devletin bu ikisine aykırı olmamak şartıyla yasama meclisinden çıkardığı selim akla ve fitrata uygun suç ve cezalar da bağlayıcı olabilmekte ve bu unsur içerisinde değerlendirilmektedir. Açıklamaya çalıştığımız bu unsur, "kanunsuz suç olmaz" kaidesinin diğer bir ifade şeklidir. Çağdaş hukuk sistemlerinde özellikle de İslam ceza hukukunda " kanunsuz suç ve ceza olmaz" prensibi hukukta keyfiliği engellemesi açısından önemlidir.²⁸

1. 1. 1. 2. 2. Suçun Maddi Unsurları

Suçun teşekkül edebilmesi için bir fiil bulunmalıdır. Bu fiil, kanun yapılmasını yasak ettiği bir hareketi yapmak şeklinde müspet olabileceği gibi, kanun yapılmasını emrettiği bir hareketi yapmamak şeklinde menfi de olabilir. Birinci durumda suç icrâî ikinci durumda ise ihmâlîdir.²⁹

Maddi unsurun, suçun teşekkülü için zorunlu olduğu şu hadiste açıkça ifade edilmektedir. "Allah ümmetinin kalplerine gelen kötülükleri yapmadıkça veya konuşmadıkça affetmiştir."³⁰ Bu temel kriterden hareketle, yasaklanmış bir fiili işlemeye niyetlenmeye niyetlenen kişi, fiili işlemeyince cezalandırılmaz. Hırsızlık yapmaya niyetlenen kişi, malı almadıkça hırsızlık suçu işlemiş sayılmaz.³¹

²⁸ H. Murat Kumbasar, *İslam ceza Hukukunda Taksirli Suçlar*, Ankara 2013, 22.

²⁹ M. Tahir Taner, *Ceza Hukuku*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1982, 82.

³⁰ Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el- Câmîü's-Sahîh*, Çağrı Yay, İstanbul 1992, el-Vahy 1,VI, 169.

³¹ Akşit Muhammed Cevat, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esaslar*, İstanbul 1976, 42.

Suçta hazırlık teşkil eden hareketler, suçun işlenmiş olması demek değildir. Aynı şekilde suçta teşebbüse, teşebbüs edilen suçun aslî cezası verilmez. Failin hareketiyle netice arasında illiyet bağı yoksa fâil neticeden sorumlu olmaz.³²

1. 1. 1. 2. 3. Suçun Manevî Unsurları

Ceza hukukunda iradîlik esastır. İradî olarak işlenmeyen bir fiil, hukuka aykırı olsa da suç teşkil etmez. Manevi unsur, iki kısma ayrılır: Birincisi, fâilin kusurlu bir şekilde hareket etmeye ehil olması (isnad yeteneği), ikincisi de, Müşahhas olayda kusurlu bir şekilde hareket etmiş bulunmasıdır (kusurluluk).³³

İslam ceza hukukunda kişinin cezaî yönden sorumlu tutulması, onun mükellef olmasına yani temyiz kudreti ve hür iradeye sahip olmasına bağlıdır. İslam ceza hukuku bir taraftan akıl ve irade fonksiyonlarından mahrum olan cansız eşya ve hayvanların suç faili olmayacağını ortaya koyarken, diğer taraftan çocukluk, akıl hastalığı, ikrah gibi akıl ve iradeyi yani (isnad yeteneğini) doğrudan etkileyen durumları da suçluluğu ortadan kaldıran sebepler kabul edip, bu vasıfları taşıyan insanların da cezaî yönden sorumlu tutulmayacağını ortaya koymaktadır.³⁴

Kusurluluk: Failin, hukuka uygun hareket edebilme imkânı olduğu halde, hukuka aykırı bir davranış seçmiş ve gerçekleştirmiş olması sebebiyle bu fiilin ona yüklenen bilmesi ve kınanabilmesidir.³⁵

Umumiyetle kabul edildiğine göre kusur, işlenmiş olan haksız fiilin, fâile isnat edilebilir olmasıdır. Fâile ancak kasten işlediği veya önleyebilmek imkânına sahip iken, tedbirde ihmâl gösterdiği için sebebiyet verdiği fiil isnat olunabilir. Yani fâile, kasıtlı veya taksirli fiiller isnat edilebilir.³⁶

1. 1. 1. 2. 4. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka aykırılık unsuru, sadece suçun unsuru değil bütün hukuk nizamı için söz konusudur. Müeyyidesi olan bütün fiiller, aynı zamanda hukuka aykırı fiillerdir.

³² Akşit, 42-43.

³³ Kumbasar, 25.

³⁴ Şamil Dağcı, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Ankara 1996, 20.

³⁵ Ayhan Önder, , *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, 267.

³⁶ Kumbasar, 25.

Hukuka aykırılık, ihlal edilen kuralı korumak amacı ile beraber korunmak istenen değerler, kişiler ve varlıklar, kendisine karşı korunma gereken davranışlar, tehlikeler ve zararlı sonuçlar arasındaki ilişkiye ifade eder. Hukuka aykırılık, işlenen ve kanundaki tarifte uygun olan fiilin, hukuk düzenince mubah sayılmaması demektir.³⁷ Şer’î bir nass tarafından suç sayıldığı halde, bazı şartları taşımaları sebebiyle yine şer’î naslarla suç kabul edilmeyen fiillerin mevcudiyeti, İslam hukukunun, hukuka aykırılık kavramına yabancı olmadığı göstermektedir. Yasak fiili mubah hale getiren nassa ruhsat denilmektedir. Fiilin suç kabul edilebilmesi için, işlenmesine ruhsat tanıyan hiçbir hükmün bulunmaması gerekir.³⁸ Kanunilik unsuru ve maddi unsur mevcut olduğu halde hukuka aykırılık mevcut değilse, suçun unsurları oluşmuş değildir. Dolayısıyla cezalandırılma söz konusu olmaz.³⁹

1. 1. 2. Ceza Kavramı

Ceza, Arapça bir kelime olup “karşılık, mükâfat ve mücazat” anlamıdır. Yapılması uygun görülen fiiller için mükâfat, uygun görülmeyenler için de acı elemenden ibarettir. Türkçede ise bu kelime Arapçadaki anlamın bir kısmını kapsayacak şekilde sadece “ kötülüğe karşılık” şeklinde kullanılmaktadır.⁴⁰

Terim olarak da “Toplum adına suç fâiline uygulanan kanunî müeyyide” manasındadır.⁴¹ Diğer bir tarif ise “Ceza, topluma büyük ölçüde zarar veren fiiller karşılığı olarak topluma büyük ölçüde zarar veren fiiller karşılığı olarak devletin kanun ile oluşturduğu ve izlediği diğer amaçlar yanında, özellikle suç işleyen bazı mahremiyetlere tabi kılmak ve böylece toplumun işlenen fiili tasvip etmeme duygusunu belirtmek üzere bir yargı kararı ve sorumluluk derecesi ile orantılı olarak uygulanan korkutucu bir müeyyidedir” bu manayı ifade etmek üzere Arapça da “ceza” kelimesinden çok “ Ukûbe” şekli daha uygundur.⁴²

³⁷ Kumbasar, 24.

³⁸ Dağcı, 21.

³⁹ Kumbasar, 24.

⁴⁰ Kumbasar, 33; Emin Ay, Mehmet, *Kur’an-ı Kerim’de Disiplin, Mukafat Ve Ceza Kavramları*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Makale, Bursa 1992, 249-257.

⁴¹ Taner, 565.

⁴² Kumbasar, 33.

İslam hukukunda ise “Ukûbe” kanun koyucunun emrine karşı gelme neticesi, toplum yararına tespit edilen yaptırımlardır.⁴³ Veya “ Kanun koyucusu’nun toplum yararı için yasaklamış olduğu fiilleri işleyene acı veren bir karşılık olan, kanunda belirtilmiş korkutucu bir müeyyidedir.⁴⁴

1. 1. 3. Cezalara Ait İlkeler

1. 1. 3. 1. Cezaların Şahîsliği

İslam ceza hukukunda cezaların şahîsliği esastır. Yani herkes kendi fiilinden şahsen sorumludur. Özellikle taksirle adam öldürme ve müessir fiillerde, diyetin âkileye ödettilmesi, başkasının fiilinden sorumluluk olarak değil, cürmi kastı hiç olmayan failin yükünü hafifletme amacına yönelik bir sosyal dayanışma müessesesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca âkilenin bu şekilde diyetin ödemesine katılması, bir sosyal kontrol mekanizması oluşturması açısından özellikle suçlarında önleyeci bir rol oynamaktadır.⁴⁵

1. 1. 3. 2. Cezaların Kanuniliği

İslam ceza hukukunda cezaların kanuniliği temel prensiptir. Ta’zir gerektiren suçlara Kur’an ve Sünnet tarafından belirli bir cezanın öngörülmemiş olması, bu suçlarda kanunilik ilkesinin bulunmadığı şeklinde anlaşılmamalıdır.

Siyasi otoritenin (ulü’l-emr), ta’zir cezası gerektiren suçlarda belli kurallara uyarak cezalar tertib etme hakkına sahip olması, yani bu suçlar ve cezalarında mutlak kanuniliği olmaması, hukukun değişen şartlara uyumunu kolaylaştırmakta ve ta’zir cezalarının tabiatındaki esneklik suçun ağırlığını ve işleniş şeklini de dikkate alarak suç failinin şahsına, sosyal ve malî durumuna uygun bir cezanın verilmesinde, kısaca cezanın ferdileştirilmesinde ve hukukun hadiseye tatbikinde uygulayıcıya kolaylıklar sağlamaktadır.⁴⁶

⁴³ Üdeh, Abdulkâdir, *Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, Nşr Kayıhan, İstanbul 2012, I, 623.

⁴⁴ Akşit, 51.

⁴⁵ Dağcı, 35; Yıldız, Kenan, *İslam Ceza Hukukunda Haddi Gerektiren Suçlarda Devletin ve Şahısların Yetki Alanları*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2014, 11.

⁴⁶ Dağcı, 35.

1. 1. 3. 3. Cezaların Genelliği

Cezayı müeyyideler genel olduğu için, suç işleyen herkese, ayırım yapılmaksızın aynı şekilde tatbik edilmektedir.⁴⁷ Cezanın genel olması demek, onun herkese tatbik edilebilmesi demektir. Kişilerin güçleri, özel konumları ve benzeri durumları buna etki etmez. Cezalar karşısında (âmir-memur), zengin-fakir, âlim-cahil herkese eşittir. Cezada tam eşitlik yalnızca had ve kısas cezalarında söz konusudur. Bu cezalar belirli ve tespit edilmiş olup, suç işleyen herkes onunla cezalandırılır. Cezanın nevi ve miktarında kişiler başkaları ile eşittir. Fakat ceza ta'zir türü ceza olduğunda cezanın nevi ve miktarında eşitlik söz konusu değildir. Cezadan arzulanan etki de suçtan önleme ve te'diptir. Bazı kimseler azarlama, kınama suçtan uzaklaştırır, bazılarını da ancak dövme veya hapsetme suçtan men eder. Binaenaleyh bir suça iştirak eden kimseler hal ve vaziyetlerine göre muhtelif cezalarla cezalandırılmalarına sonucu suçtan uzaklaştırılabiliyorlarsa eşitlik gerçekleşmiş sayılır.⁴⁸

1. 1. 3. 4. Cezalandırmanın Amaçları

İslam hukukunda, kanun koyucunun emrini ihlâl karşılık cezanın konuluşundan maksat, insanların durumunu ıslah, kötülüklerden koruma ve uzaklaştırma, cehaletten kurtarma, sapıklıklardan doğruya iletme ve itaate sevketmektir, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Bu husus ayetlerde, “Biz seni âlemlere ancak rahmet için gönderdik.”⁴⁹ Şeklinde hükme bağlanmıştır. Cezalandırma ile ulaşılmak istenen hedefleri şöylece özetleyebiliriz:

1. 1. 3. 4. 1. Genel Önleme

Suça uygulanacak cezanın önceden belirlenmiş olması, daha suç işlenmeden önce bir tehdit unsuru oluşturduğu için, cezaya çaptırılma korkusu insanları, emir ve yasaklara itaat etmeye zorlamakta ve genel olarak potansiyel suçluları suç işlemekten alıkoymaktadır. Yani cezadaki bu tehdit unsuru ile suçun hiç işlenmemesi amaçlanmaktadır. Cezaların alenen infazı da, suçlunun cezalandırıldığı gören diğer

⁴⁷ Dağcı, 36.

⁴⁸ Üdeh, I, 641.

⁴⁹ el-Enbiyâ, 21/107.

insanlara, suç işledikleri takdirde kendilerinin de aynı şekilde cezalandırılacakları korkusu verdiği için caydırıcı, özellik taşımakta bu da genel önleme açısından ayrı bir fonksiyon icra etmektedir. Bu özelliklerinden dolayı klasik fıkıh kitaplarında “cezaların, suç işlenmeden önce birer engel, suç işlendikten sonra ise müeyyide olduğu ifade edilmiştir”.⁵⁰

1. 1. 3. 4. 2. Özel Önleme

Suç failin cezalandırılması, ileride onun yeniden suç işlemesine engel olur. Özel önleme şeklinde özetlenen bu durum cezanın önemli hedeflerinden birisini oluşturmaktadır. Özel önleme ile ayrıca bir taraftan suç failini islâh edip onu yeniden topluma kazandırma amacına yönelen ceza diğer taraftan mağdurun uğradığı maddî ve manevî zararı tamir ve telâfi etme, yani mağduru koruma amacına yönelmektedir.⁵¹

1. 2. İSLÂM HUKUKUNDA SUÇLARIN TASNIFI

Suça öngörülen ceza kriteri esas alınarak İslam ceza hukukunda suçları; cezası Kur'an ve Sünnet tarafından belirlenen suçlar ve cezası hâkimlerin takdirine bırakılan suçlar olmak üzere iki ana grupta toplamak mümkündür. Suçları; kısas ve diyet gerektiren suçlar, hadd gerektiren suçlar ve ta'zir gerektiren suçlar olmak üzere üç grupta mütâlâa edebiliriz.

1. 2. 1. Kısas Veya Diyet Cezasını Gerektiren Suçlar

Bunlar şahısların hayatına ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar olup cezaları Kur'an ve Sünnet tarafından belirlenmiştir. Kasden işlenmeleri hâlinde öngörülen aslî ceza kısas; kastın aşılması veya taksirle işlenmeleri durumunda ise, diyettir.⁵²

⁵⁰ İbnu'l Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdulvâhid b. Abdulhamid b. Mes'ûd es-Sivâsî, *Şerhu Fethu'l Kadir*, Matbaatu Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1316, IV, 112.

⁵¹ Dağcı, 34.

⁵² Dağcı, 23; Yerlikaya, Ünal, *Hukuk-Değer İlişkisi Açısından İslam Ceza Hukuku Normalları*, Doktora Tzi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2012, 171.

Kasten Öldürme, şahsın hayat sahibi, kanı haram olan bir insanı, kendi fiili ile, kasıtlı olarak öldürmesidir. Kasten öldürme suçunu işleyenin aynı şekilde öldürme cezasına (kisas) çaptırılabilmesi için kendisinde bir takım özellikler bulunmalıdır.⁵³ Kasten Yaralama, Öldürme dışında, şahsın bir organın kesmek, yaralamak veya dövmek türünden, insan vücuduna karşı, kasdı olarak, alenen işlenen her türlü saldırılar kisası gerektirmektedir. Kasdi cinayetten maksat, caninin saldırmak kasdı ile işlediği cinayettir. Kasdı yaralamalarda caninin kisas edilmesi için, canide de özellikler bulunmalıdır.⁵⁴

Kasten bir insanı öldüren, öldürüldüğü kimsenin yakınları ile diyet üzerine anlaştığında, kisas düşürmek, onun yerine diyet cezası verilecektir. Hataya benzer öldürme suçu, hataen öldürme gibi, diyet ödemeyi gerekli kılar. Örneğin baba oğlunu öldürdüğünde kisas edilmeyip diyet ödeyecektir. Cinayet kasden işlenmesine rağmen, kisas imkân bulunmadığında. Cinayetin hataen işlenmesinde veya şüphe taşıyan bir fiille cinayet işlendiğinde diyet gerekmektedir.⁵⁵

1. 2. 2. Hadd Cezasını Gerektiren Suçlar

Terim olarak hadd, Allah'ın hakkı olmak üzere miktarı Şarî' tarafından kesin olarak belirlenen cezadır. Tanımında anlaşıldığı gibi hadd, suçun değil ona uygulanacak cezanın adıdır. Fakat klasik fıkıh kitaplarında bu kavram, yerine göre hem suç, hem de ceza anlamında kullanılmıştır. Bu tip suçlar toplumsal yönü ağırlık olan hakk ve menfaatleri ihlal ettiği için, tanımdaki Allah hakkı ibaresi, toplumun hakkı (âmmenin hukuku) olarak yorumlanmaktadır.⁵⁶

1. 2. 3. Ta'zir Cezasını Gerektiren Suçlar

Bunlar genellikle Kur'an ve Sünnet tarafından yasaklanmakla beraber cezası belirtilmeyen veya mubah olduğu halde, zamanla toplum için zararlı bir özellik kazandığından dolayı siyasi otorite tarafından suç sayılıp karşılığında cezalar öngörülen fiillerdir. Meselâ rüşvet, faiz, hakaret ve sövme gibi fiiller kesin olarak yasaklarına rağmen, bu fiilleri işleyenlere uygulanacak dünyevi müeyyide gösterilmiştir. Failin

⁵³ Dalgın, Nihat, *İslam'da Tevbe ve Cezalara Etkisi*, Etüt yayınları, Samsun 1999, 153-154.

⁵⁴ Dalgın, 156.

⁵⁵ Dalgın, 160-161.

⁵⁶ Dalgın, 23-24.

durumu da dikkate alınarak işlenen suçun ağırlığına göre bunları ta'zir kategorisi içinde yer alan cezalardan uygun olanı ile cezalandırma hak ve yetkisi yargının (kâdî'nın) takdirine bırakılmıştır.⁵⁷

1. 3. CEZA MUHAKEMESİ AÇISINDAN İSPAT KAVRAMI

Konumuz ispat esasları olduğuna göre, burada ispat kavramı üzerinde durmamız gerekir. Dilimizde delil teriminin, ispat gayesi ile yapılan faaliyet anlamında kullanıldığını, delil ispat vasıtası anlamında kullanarak nazariyesi yerine ispat nazariyesi ifadesini kullanmanın daha uygun olacağı ifade edilmiştir.⁵⁸ İspat ve onun bir tamamlayıcısı olan sübut kavramlarının izah edilmesi gerekir.

1. 3. 1. İspatın Sözlük Anlamı

İspat kelimesi (ث ب ت) köklerinden türenmiştir. Mazi sığası (ثبت) olan bu fiil sözlükte; yerleşmek, kalkmak, gerçekleşmek anlamlarına gelir. İf'âl kalıbındaki (أثبت) ise, yerinde bıraktı, gerçekleştirdi, ispat etti anlamlarına gelir. Bu kelimeden türeyen (الثبت) es- sebtu kelimesi, hüccet, beyyine ve güvenilir kişi anlamlarındadır.⁵⁹

(لا أَحْكَمُ بِكَذَا إِلَّا بِثَبَّتٍ) ibaresinde es-sebtü kelimesi delil manasında kullanılmıştır. Bu cümle, bu konuda delil olmadan hükmetmem, anlamındadır. Es-Sebtü kelimesi, hadiste de delil manasında kullanılmıştır.⁶⁰ Sözlükte, (أَثْبَتَ حُجَّتَهُ) ibaresine delilini getirdi, delilini ortaya koydu şeklinde mana verilmiştir.⁶¹

⁵⁷ Dalgın, 24-25.

⁵⁸ Kunter, Nurullah, *Ceza Muhâkemesi Hukuku*, İstanbul üniversitesi, y.y Sernet Matbaası, İstanbul 1974, 382.

⁵⁹ Firûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakup, *Kamûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1993, 190; Karaman, Hayrettin, *Yeni Kâmus*, İstanbul 1983, 35; Beroje, Sahip, *Cza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, Ankara 2007, 48.

⁶⁰ İbn Manzûr, Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem, el- Ensâri, *Lisânü'l- Arab*, Beyrut t.y, II, 19.

⁶¹ İbn Manzûr, II, 19; Beroje, Sahip, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 48.

1. 3. 2. Kavram Olarak İspat

Istilah anlamını veren İslam'ı kaynaklarda ispat (الإثبات) kavramı “ başka bir şeyin sübutu ile bir konuda hükme varmaktır.”⁶² Şeklinde tarif edilmiştir.

İspat; mahkeme önünde, hukuken kendisine bir takım neticeler bağlanabilen herhangi bir hak veya olayla ilgili, İslam hukukunun belirlediği kurallara bağlı olarak delil getirme faaliyetidir.⁶³

İspat, belli bir şahsa nispet edilen suç irtikâbını ispat için, ispat yükünü taşıyan tarafça ki itham makamıdır mahkeme önünde delil ikamesidir. İspat yükünü taşıyan tarafla kastedilen, bu delili ikame ile görevli bulunan itham makamıdır. Bu makam müddei umumi/savcı olabileceği gibi, sanığa suça isnad eden, (şahsî iddia) kişi de olabilir.⁶⁴

1. 3. 3. Sübût-Hüküm

Müddei veya müddei ile beraber muhâkeme sùjeleri ispat faaliyetini tamamladıktan sonra, suçun sabit olup olmadığına karar verme safhası gelir. İşte mahkemenin suçu sabit görmesine sübut denir. Bu duruma ulaşıldığında örfte, (ثبت) hâkime göre (suç) sabit olmuştur, denir. Fakat sübut, nefsanî (subjektif) ve inşâî (yeni bir hukuki durumun te'sisi) bir söz safhası olan hükümden farklıdır. Buradan anlaşıyor ki hüküm, ancak mahkemede sübut bulmuş bir suçla ilgili olur. Sübut bulmamış hiçbir suç hükme konu olamaz.⁶⁵

1. 4. GENEL OLARAK SUÇUN İSPATINDA BAŞVURULAN YOLLAR

1. 4. 1. Suçun İkrar Yoluyla İspatı

Ceza gerektiren suçlara gelince, ikrar kesin bağlayıcı bir delil olmalıdır.

⁶² Cürcanî, Şerif Ali b. Muhammed, *Kitabu't-Ta'rifât*, (öl. 816/1413) y.y, t.y, 9.

⁶³ Beroje, Sahip, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, Ankara 2007, 49.

⁶⁴ Beroje, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 50.

⁶⁵ Beroje, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 50 – 51.

1. 4. 1. 1. İkrarın Sözlük Anlamı

(ا ل ا ق ر ا ر) kökünden türeyen el-ikrâr (ا ل ا ق ر) kelimesi, (ق ر) fiilinin (ا ل ا ف ع ا ل) vezninde mastardır. El –İkrar sözlükte, bir yerde uzun müddet kalmak, mesken tutmak anlamına geldiği gibi; daha çok bir hakkı veya kendisiyle ilgili bir durumu itiraf etmek, bir şeyi bir yere yerleştirmek, bir davranışta veya bir görüşte karar kılmak gibi anlamlara gelir.⁶⁶

1. 4. 1. 2. İkrarın Kavram Anlamı

İkrar, irade sahibi mükellef bir kimsenin, kendi aleyhine olan bir şeyi, lafzen-dilsiz ise yazı ve işaretle- izhar etmesidir.⁶⁷

İkrar, başkasının kendi üzerinde olan bir hakkını sözle bildirmektir.⁶⁸ Bu, sadece ikrarda bulunan aleyhine bir delil olup bunun etkisi ikrarda bulunanı aşarak başkasına ulaşmaz. Çünkü bir kimsenin başkası üzerinde ikrar velayeti yoktur. O bakımdan ikrarın etkisi bizzat ikrar edene münhasırdır. Kişi ikrarının gereği ile sorumlu tutulur; çünkü kendi aleyhine yaptığı ikrarlarda itham altında değildir.

1. 4. 1. 3. İkrarın Delil Oluşunun Şer’î Dayanağı

İslam âlimleri bir suçun sübutunda ikrarın kesin hüccet olduğu üzerinde ittifak etmiştir. Bu icmanın dayanağı Kur’an ve Sünnettir.⁶⁹ Bir hakkın ortaya çıkarılmasında ikrarın itibara alınmasının gerekliliğine açıkça işaret eden âyet-i kerimeler vardır. Bir âyette;

“ Ey iman edenler! Adaleti hakkıyla ayakta tutun ve kendi nefsiniz, ana- babanız ve akrabanız aleyhine de olsa şahitliği Allah için yerine getirin...”⁷⁰ Buyurmaktadır. İnsanın kendi nefsi aleyhine hakkı söylemesine hukuk dilinde ikrar denir. Eğer ikrar bir delil olmasaydı Allah (c.c) onu emretmezdi.

⁶⁶ Beroje, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 175; Turan, M. Fatih, *İslam Hukukunda Karine*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2011, 185.

⁶⁷ Erbay, Celâl, *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, 178; Beroje, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 175.

⁶⁸ Akşit, 136.

⁶⁹ Şirbînî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni’l-Muhtâc*, İstanbul 1958, III, 238.

⁷⁰ Bakara, 2/282.

1. 4. 1. 4. İkrarın Rükünleri

- a. İkrar eden (el-mukirru)
- b. Lehine ikrarda bulunan (el-mukarru leh)
- c. İkrarda bulunan şey (el- mukarru bih)
- d. İkrar sığıması

1. 4. 2. Suçun Tanıklar (Şahitlik) Vasıtasıyla İspatı

1. 4. 2. 1. Şahitliğin Sözlük Anlamı

(الشهود) ve eş-Şühûd (الشهادة) kökünden türeyen eş-Şehâdetu (شهادة) kelimeleri Şe- hi- de (شهد) fiilinin masdarlarıdır. Bu iki masdar sözlükte, hazır bulunmak, müşahede etmek, şahitlik yapmak, haber vermek, bilmek ve açıklamak gibi anlamlara gelir.⁷¹ Ancak eş-Şuhud masdarı, hazır bulunduğu olayın künhünü anlamış olsun ya olmasın daha çok sadece mücerred bir hazır bulunmayı ifade ettiği halde; (المشاهدة) masdari ise hazır bulunduğu olayı anlayıp bellemek, (الشهادة) anlamına gelmektedir. Bu müşahede görmeye dayalı olabileceği gibi, basirete de dayalı olabilir. Şahidin (الشاهد) asıl anlamı ise, bildiğini açıklayan kişi demektir. شهد الحاكم cümlesi, şahit, hâkim huzurunda bildiğini açıkladı ve artaya koydu, anlamındadır.⁷² إفادته له بكذا شهادة Ifadesi ise, taşıdığı (öğrenip o ana kadar unutmadığı) şahitliği eda etti, anlamındadır.⁷³

1. 4. 2. 2. Şahitliğin (Tanıklık) Kavram Anlamı

Şahitlik; Bir kimsenin (üçüncü şahsın) diğer kimsede olan hakkını ispat için, hâkimin huzurunda ve tarafların yüzlerine karşı şehadet lafzıyla, yani şehadet ederim diyerek haber vermektir.⁷⁴

Birinin diğer kimsede olan hakkı şeklindeki kaydın, Allah haklarının tarif dışı bırakılması için konulmadığı anlaşılrsa da, bu kayıt teknik olarak tariften Allah hakları

⁷¹ İbn Manzûr, III, 238; Beroje, *Cza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 192; Turan, 187.

⁷² İbn Manzûr, III, 238; Beroje, *Cza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 175.

⁷³ İbn Manzûr, III, 238; Beroje, *Cza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 175.

⁷⁴ Beroje, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 192.

ile ilgili şahitliğin de anlaşılmasını engellemektedir. Hâkim huzurunda ve şehadet lafzı kayıtlarını koymakla beraber, bütün davalar ve suçlarla ilgili şahitlikleri kapsamı bakımından ele alınmıştır. Şehadet şahitlerin hazır bulundukları ve müşahade ettikleri bir işten haber vermeleridir.⁷⁵

Tanık beyanı, hâkim huzurunda doğru bir kimsenin bir hakkın ispatı için şehadet sözüyle ihbardır. Temel unsuru, tanığın şuna, şuna tanıklık ediyorum, sözüdür.⁷⁶

1. 4. 2. 3. Şahitliğin Şer'î Dayanağı

Kur'an-ı Kerim İslâm dininin temel kaynağıdır. Bir konuyla ilgili olarak İslam dini açısından hüküm verilirken Kur'an başvurulacak olan ilk kaynaktır. Kur'an insanlara en doğru yolu gösteren ilâhî bir rehberdir. Kur'ân ve Sünnet şahitliğe büyük önem verildiğini görüyoruz.

Kur'an-ı Kerim'de şahitlerle ilgili şu ayetler vardır:

...وَأَشْهِدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ...

İçinizden iki âdil kişiyi de şahit tutun Şahitliği Allah için yapın.⁷⁷ Şahitlerin sayısı zina dışında ikidir. Zinada ise Yüce Allah'ın şu buyurduğu sebebiyle dört şahidin bulunması lazımdır. “Onlar buna dair dört şahit getirmeli değil miydiler?”⁷⁸

1. 4. 3. Karineler

Karine kelimesi sözlükte bir şeyi bir şeye yaklaştırmak veya bağlamak anlamlarına gelir. Bu açıdan araplar başka bir deveye bağlanarak yürütülen deveye karine demişlerdir. Bununla beraber karine, belirti ve ipucu anlamına da gelir. Fıkıh istilahında ise emare ve alamet kelimeleri karine terminin müteradifi olarak kullanılmıştır.⁷⁹

İslam hukuku karineleri hukuken muteber sayar. Hukukî hükümlerin çoğunda karine esasına dayanır ve ona göre çözümlenmiştir. Kasâme de işte karine esnasına

⁷⁵ Mevsîlî, Abdullah b. Muhammed b. Mevdûd, (öl. 683/1284), *el-İhtiyar li Ta'li'l-Muhtar*, Kahire 1937, II, 139.

⁷⁶ Akşit, 130.

⁷⁷ Talak, 65/2.

⁷⁸ Nur, 24/ 13.

⁷⁹ Beroje, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, 275.

dayanan bir husustur. İster bir kuvvetli şüphe bulunsun isterse bulunmasın ceset bir yerde bulununca bu, o yer halkı ve sahipleri aleyhine bir karinedir.⁸⁰

Fakihlerin Cumhuriyuna göre hadlerde karinelerle hüküm verilmez. Çünkü hadler, şüphelerle bertaraf edilir düşürülür. Kısasta da durum böyledir bundan istisna sadece kasâmedir. Bunların böyle olmasının sebebi, kanın dökülmesi ve canların alınması halinde ihtiyatın elden bırakılmasıdır. Malî ilişkiler ve şahsi haller alanında bunlardan ortaya çıkan haklar hususunda, delilin olmaması halinde karine ile hüküm verilir. Bir şeyin, elinde bulunduran kimeseye ait olduğuna daîr mesela, kana bulanmış bir yerde öldürülmüş bir kimsenin yakınında bulunan bıçaklı birisini zahire göre mülkiyete delalet bir karine olarak değerlendirilmesi sonucu varılır.⁸¹

1. 4. 4. Yemîn

Sözlükte kuvvet manasına gelen yemîn, taraflardan birinin vakıanın doğru olup olmadığına Allah (c.c)’ı şahit tutarak beyan etmesine denilmektedir. İslam hukukunda yemin kendi başına bir ispat vasıtası değildir. Şahitlik ve ikrar gibi diğer deliller yemînden önce gelir ve yemin bunlara göre zayıf bir delildir.⁸²

Yemîn davacının delili veya başka bir söz konusu olmadığında dava konusu hakla ilgili verilen haberin doğru olup olmadığı hususunda güçlü bir kanaate ulaşılmak istenildiğinde kendisine başvurulmuş bir delildir. Yani İslam hukukunda bir vakıayı ispatla mükellef taraf iddiasını başka delillerle ispat edemezse son çare olarak diğer tarafta yemîn teklif edilir.⁸³

İslam hukukçuları bu şekilde yemînin hukuk davalarında ispat vasıtalarından biri olduğunda görüş birliğindedir.⁸⁴ Özellikle Hz. Peygamber (s.a.s)’in “**الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ**” davasını beyyine ile ispat etmek

⁸⁰ Üdeh, II, 394.

⁸¹ Zuhaylî, VIII, 379-380.

⁸² Turan, 190.

⁸³ Turan, 190-191.

⁸⁴ Turan, 191.

davacıya, yemîn ise davalıya düşer.⁸⁵ Hadisi bu konudaki görüşleri mesnet olmuştur. Ceza davalarında yemînin delil olması konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır.⁸⁶

İslam âlimleri zina, içki içme hırsızlık gibi Allah (c.c) haklarının söz konusu olduğu suçlarda yemîn ile hükmedilmeyeceğinde görüş birliğindedir. Çünkü yemîn istenmesinden maksat, davalı tarafın yemîn etmekten kaçınmasıyla, davacının iddiasının kabul edilmesidir. Hanefilerden Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, hadd ve kısas davaları dışındaki tüm davalarda yeminden nûkûl (yeminden kaçınma) sebebiyle hüküm verilebilir. Ebû Hanife'ye göre ise nikâh, ric'at, îla, istilad, nesep ve hadlerde davalıya yemîn ettirilmez. Şafîiler ise zina ve içki içme suçları dışındaki tüm davalarda yemîn veya yeminden nûkûl ile hükmedileceğini kabul eder.⁸⁷

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: صِ ادْرَءُوا الْخُدُودَ
بِالشُّبُهَاتِ - وَلَا شَفَاعَةَ وَلَا كَفَالََةَ وَلَا يَمِينَ فِي حَدٍّ.

Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Hadleri şüphelerle düşürünüz.⁸⁸ Hadd cezasında ise ne şefaet, ne kefalet ve ne de yemin olmaz.⁸⁹ Yani Allah (c.c) Hakkı beyyine ile ispat edildikten sonra Şefaet, kefalet ve yemin geçerli sayılmaz.

Kasâme

İslam hukukunda kasâme, faili Meçhul cinayetlerde cezaî ve malî sorumluluğu tespit amacıyla cinayetin işlediği bölge insanların veya maktulün yakınlarının yemîn etmesi usulünü ifade eden bir kavramdır. Failin kesin delille belirlenmediği bir cinayet işlediğinde, suç mahallinden sınırlı sayıda bir toplumun, haklarındaki suç isnadı defetmek veya maktulün yakınlarının suç isnadında bulunmak amacıyla mahkeme huzurunda yemîn etmelerinden ibarettir.⁹⁰

İslam hukuku ispata elverişli deliller olmadığında hakların zayi olmaması ve suçların önlenmesi için yardımcı delillere başvurulur. Yemîn ve yeminden kaçınma bu

⁸⁵ Buharî, Kitabuş Şahadat 56, III, 143, Tirmizî, Ahkâm 12, V, 183, İbn Mâce, Ahkâm 13, VII, 113.

⁸⁶ Turan, 191.

⁸⁷ Beroje, 239-24; Turan, 191-192.

⁸⁸ Erturhan, Sabri, *İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi*, t.y, 180-205.

⁸⁹ Âmili, Hürr Muhammed b. Hasan, *Vesailu's- Şiâ*, Ehli Beyt Müessesesi Yayın Evi, İran (Küm) 1409, XXVIII, 47; Serâhsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Ebû Sehl, *el-Mebsût*, Beyrut 1993, VII, 57; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Beyrut t.y, XI, 77.

⁹⁰ Turan, 205.

yardımcı delillerden biri olup, toplumdaki inanış ve ahlâki yapıya bağlı olarak belli bir ispat gücü taşıyabilmektedir. Özel bir yemîn türü olan kasâme ile toplumda can güvenliğinin sağlanması ve korunması, bölge halkının duyarlılık kazanması ve ortak sorumluluk bilincinin güçlenmesi, cinayet zanlılarının haksız töhmetten kurtulması, maktulün yakınlarının acılarının bir ölçüde hafifletilmesi, adaletin gerçekleşmesi ve kamu vicdanının rahatlaması gibi önemli işlevler amaçlanmıştır. Fakihler, kasâmenin yalnız katil suçlarında olacağında müttefiklerdir.⁹¹

1. 4. 5. Hâkimin Şahsi Bilgisi

Hâkimlerin şahsı bilgisi ifadesiyle, dava konusu uyuşmazlıkla ilgili olarak yargılama safhasının dışında hâkimin dava konusu olaya, vuku anında bizzat şahit olması veya olayın izlerine rastlaması veya başkalarından olayın tafsilatını duyması yoluyla elde etmiş olduğu özel bilgileri kastedilmektedir. Mesela hâkimin tesadüfen bir cinâyete tanık olması, bir suç veya hak ikrarını işitmesi, hâkimin şahsi bilgisi olarak nitelenmektedir. Bir de hâkimin bizzat duruşma veya yargılama safhasında, delilleri toplam ve muhtevasını belirleme faaliyeti esnasında edilmiş olduğu bilgiler vardır. Bu bilgiler yargılamanın tabii sonucu olarak elde edilmiş bilgilerdir ve hâkim hükmünü zorunlu olarak muhakeme sürecinde tespit edilmiş bu bilgiler üzerinde tesis etme zorundadır. Bu süreçte elde edilmiş bilgiler hâkim şahsi bilgisi olarak nitelenmektedir.⁹²

İslam hukukunda hâkimin şahsi bilgisinin delil olup olmayacağı tartışmalıdır. Bazı İslam âlimleri hiçbir şekilde hâkimin şahsî bilgisiyle hüküm vermeyeceğini, bazı İslam âlimleri, Allah (c.c) hakkı olan hudud dışındaki hususlarda Hâkimin şahsî bilgisiyle hüküm verileceğini savunur.⁹³

İmam Malik, hiçbir halde hâkimin bilgisiyle hükmedemeyeceği görüşündedir. İmam Malik'e göre hâkimin bu bilgisi ister hâkim olmadan önce olsun, isterse hâkim olduktan sonra hüküm meclisinde elde ettiği bilgi olsun farketmez. Hanbeliler de hâkimin ister hâkim olmadan önce isterse sonra olsun elde ettiği bilgiye dayanarak hüküm veremeyeceğini kabul ederler. Şafîîler ise bu konuda farklı rivâyetler

⁹¹ Turan, 205.

⁹² Turan, 194- 195.

⁹³ Turan, 195.

bulunmaktadır. Bu rivayetlerden birisi ve doğru kabul edilen, hâkimin şahsî bilgisiyle hadd davaları dışındaki davalarda hüküm verebileceği şeklindedir.⁹⁴

Hanefiler ise sırf Allah (c.c) hakkı olan davalarda (zina, içki ve benzeri), haddi gerektiren suçların tespitinde, hâkimin de diğer insanlar gibi değerlendirileceğini ifade ederler ve hüküm vermeyeceğini belirtirler. Hukuk davalarda ise Ebû Hnife, hâkimlik vazifesine başladıktan sonra vazifeden ayrılmadan görevli olduğu şehirde edindiği bilgilere hâkimin hüküm vereceğini belirtirken, hâkim olmadan ve hâkimlik vazifesinin bulunduğu şehrin dışında edindiği bilgiyle hüküm veremeyeceğini ifade eder. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ise, hukuk davalarında hâkimin her türlü şekilde edindiği bilgi ile hüküm vereceğini savunurlar.⁹⁵

1. 5. KISAS VE DİYET CEZASI GEREKTİREN SUÇLARIN İSPAT YOLLARI

Öldürme (katl)'ın Tarifi

Öldürme, canın cesetten çıkmasına sebep olan bir fiildir. Kullar tarafından yapılan ve sebeple hayatın izale edildiği, yani insan bünyesini yıkıma sebep olan bir fiildir.⁹⁶

Cinayet, bir terim olarak insanın hayatına ve vücut tamlığına karşı işlenmesi yasaklanmış fiillerdir. Cinayet, öldürme ve yaralama olmak üzere iki kısma ayrılır. Öldürme, dünya ve ahirette cezayı gerektiren bir fiildir. Dünyadaki cezası kısas, ahiretteki ise cehennem azâbıdır. Çünkü o, dünyada Allah'ın yaratmasına tecavüz, toplumun ve toplum hayatının emniyetini tehdit eden bir fiildir.

Öldürmenin Haramlığı

Haksız yere kasten bir kimseyi öldürmek büyük bir suçtur. Dünya ve ahiret azabını hak etme sonucunu doğuran, yani kısas yapılmasına ve cehennemde ebedî kalmaya götüren yedi helak edici büyük günahlardan birisidir. Allah'ın yeryüzünde yaratmış olduğu kuluna karşı girilmiş bir tecavüzdür, insanların güvenliğine, toplum hayatına yönelik bir tehdittir.

⁹⁴ Turan, 195-196.

⁹⁵ Turan, 196.

⁹⁶ Zûhaylî, VIII, 13.

Kur'an-ı Kerim'de adam öldürmenin haram olduğunu bildiren birçok ayet vardır. Allah Teâlâ, İsrâ sûresinin 33. ayetinde şöyle buyurur:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

"Allah'ın haram kıldığı canı, haklı bir sebep olmadıkça, öldürmeyin; kim haksız yere öldürülürse, velisine hakkını arama hususunda tam bir yetki vermişizdir. O da öldürmede aşırı gitmesin; çünkü o, yardıma eriştirilmiştir".⁹⁷

Âdem (a.s.)'ın oğlu Kâbilin Hâbil'i öldürme suçu, öldürmenin insanlığa tecavüz anlamına gelen bir suç olduğunu gösterir. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

“Bundan dolayı İsrail oğullarının üzerine yazdık ki, her kim bir şahsı, bir şahıs mukabilinde veya yerdeki bir fesattan dolayı olmaksızın öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur ve her kim de bir şahsın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanları ihya etmiş gibi olur. And olsun ki, Bizim peygamberlerimiz onlara beyyineler ile gelmişlerdir. Sonra onlardan birçokları bunu müteakib yeryüzünde muhakkak müsrif kimseler olmuşlardır”.⁹⁸

Katil için kısas cezası şu ayetlerle sabittir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٍ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بِكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür). Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa artık (taraf) hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir. Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim bundan sonra haddi aşarsa muhakkak onun için elem verici bir azap vardır”.⁹⁹

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

⁹⁷ el- İsrâ, 17/33.

⁹⁸ el- Mâide, 5/32.

⁹⁹ el- Bakarâ, 2/178.

“Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız”.¹⁰⁰

Kıyas hükmü, geçmiş semâvî dinlerde de yer almıştır:

وَكُنَّا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Orada onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe dişe ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık. Kim hakkından vazgeçerse bu, onun günahlarına keffaret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir”.¹⁰¹

Kur'an-ı Kerim, başkasını kasten öldüren katil için bir ceza daha bildirir:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

“Kim bir mü’mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır”.¹⁰²

Hadiste, kişinin ancak üç durumda ve hâkim kararıyla öldürülebileceği bildirilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَجُزُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِإِخْدَى ثَلَاثِ النَّفْسِ بِالنَّفْسِ وَالثَّيِّبِ الزَّانِي وَالْمَارِقِ مِنَ الدِّينِ التَّارِكِ لِلْجَمَاعَةِ

Allah’tan başka İlah olmadığına ve benim de Allah’ın elçisi olduğuma şahadet eden bir Müslüman kanının akıtılması şu üç hal dışında helal değildir: “Zina eden evli, cana karşılık can, dinini terkeden ve İslâm toplumundan ayrılan kimse”.¹⁰³

Başka bir rivâyet şöyle buyurmaktadır:

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُقَيْعٍ عَنْ عَبْدِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ

¹⁰⁰ el- Bakarâ, 2/179.

¹⁰¹ el- Mâide, 5/45.

¹⁰² en- Nisâ, 4/93.

¹⁰³ Buhari, Diât, IX, 5; Müslim, Kâsime 28, V, 106; Ebu Davud, Hudud 39, IV, 222; Tirmizî, Diat 10, IV, 19; Nesâî, Tahrîmu'l Dem, VII, 90.

الْمُؤْمِنِينَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَا يَحِلُّ قَتْلُ مُسْلِمٍ إِلَّا فِي إِحْدَى ثَلَاثِ خِصَالٍ زَانٍ مُحْصَنٌ فَيُرْجَمُ وَرَجُلٌ يَقْتُلُ مُسْلِمًا مُتَعَمِّدًا وَرَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ الْإِسْلَامِ فَيُحَارِبُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولَهُ فَيُقْتَلُ أَوْ يُصَلَّبُ أَوْ يُنْفَى مِنَ الْأَرْضِ

" Şu üç özel durumun dışında Müslüman bir kimsenin öldürülmesi helal olmaz: Evli olduğu halde zina yapan recm edilen bir adam, kasten bir Müslümanı öldüren bir adam, İslam'dan çıkarak Allah azze ve Celle ile elçisine savaş açan kimse."¹⁰⁴

Benin kanaatıma göre ise, insanlar arasında adalet ancak Allah'ın koyduğu hükümlerin uygulamasıyla sağlanır. İnsan, toplum, hayvan ve çevre haklarının garantisi İlahî hükümlerdir. Bu hükümlere yüz çevirenler hem gerçek adaletten, hem de herkese ait hakları gereği gibi yerine vermekten mahrum kalırlar. Adaletten mahrum kalmanın sonucu ise zulüm, baskı, ezilme, horlanma ve hakkını alamama gibi kötülüklerdir.

1. 5. 1 ADAM ÖLDÜRME SUÇLARI

1. Amden (kasten) öldürme
2. Hata yoluyla öldürme
3. Şibh-i amd yoluyla öldürme

Ebu Hanifeye göre adam öldürme suçları üç kısma ayrılır görüşündedir. **Hanefilere** göre, öldürme beş çeşittir: Amd (kasten), şibh-i amd (kaste benzer), Hata yoluyla, hata mecrasına cari olan öldürme, tesebbüben öldürme.¹⁰⁵

Cumhura göre ise öldürme, amden, şibh-i amd ve hata yoluyla olmak üzere üç kısma ayrılır.¹⁰⁶

Malikilerin meşhur görüşe göre, öldürme çeşitleri ikiye ayrılır: amden ve hata yoluyla öldürmek ancak bu iki çeşit arasında bir başka çeşit öldürme de var mıdır, yok

¹⁰⁴ Nesâî, Kasame, XIV, 372; Sünen-i Darkutni, III, 81; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Ez-Zühri İbn Sa'd, *Tabakâtü'l Kübra*, Beyrut 1968, III, 69.

¹⁰⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 59; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, II, 156; Cezîrî Abdurrahman *el-Fıkh ala'l Mezahibi'l-Erbaa*, Beyrut t.y, V, 135.

¹⁰⁶ Şirazi, Ebû İshak Cemaleddin İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şirazi, *el-Mûhâzzeb*, Beyrut t.y, III, 425; Ebû Bekr b. Muhammed, el- Hüseyini'l-Hüsnâ ed-Dımeşkî, *Kifayetu'l-Ahyâr*, Dımeşk 1994, I, 590; İbn Kudame, Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudame, *el-Muğni*, Kahire 1968, IX, 321; Zuhaylî, VIII, 17.

mudur? Diye ihtilaf etmişlerdir ki bu na da şibh-i amd yani bilerek öldürmeye benzeyen öldürme denilir.¹⁰⁷

Caferi (İmamiyye) mezhebine göre ise, öldürme; amden, şibh-i amd ve hata yoluyla olmak üzere üç kısma ayrılır.¹⁰⁸

1.5.1.1. Amden (Kasten) Öldürme

Mağdurun vücudunu ortadan kaldırmaya (katle), ruhunu gidermeye müsait bir fiilin kasden işlenilmesi sonucu meydana gelen öldürmedir. Fiilin kastedilmesi, suçlunun taammüden katil sayılması için yeterli değildir. Suçlunun öldürmeyi de sonucu da kastetmesi şarttır. Eğer öldürme kastı yok, yalnızca saldırı kasdı var ise ortaya çıkan, işlenen bir öldürme diye nitelenir. Modern zamanın hukukçular ve bu tür katli ölümlü sonuçlanan müessir fiil olarak nitelerler.¹⁰⁹

Hanefilere göre, kılıç, bıçak, mızrak veya kurşun gibi bir silahla veya vücudu parçalamada silah yerine geçecek sivriltilmiş tahta, taş, ateş kullanarak, can alıcı yerlere iğne batırarak katilinin bir insanı haksız yere öldürmesi demektir. Kasıt, insanın içinde gizli bir şey olduğundan onu anlamak ve bilmek ancak bir delil, işaret ile mümkün olabilir. Delil ise öldürücü alet kullanmaktır. Alet, kasıt gösteren delil sayılmış, kasıt bulunması söz konusu olduğu için onun yerine konulmuştur.¹¹⁰

Şafîiler ve Hanbelilere göre ise, Genel olarak öldürücü bir şey ile haksız bir tecavüzü ve şahsı kastederek gerçekleşir. Ölüm ister yaralayıcı isterse ağır bir aletle; isterse doğrudan, isterse sebebiyet vererek meydana gelsin, amden sayılır. Büyük taş, demir, tahta parçası ile vurmak öldürücü olan veya olmayan uyluk ve kabalar gibi yerlere iğne batırıp şişme ve ağrı sonunda ölüme yol açmak, bir insanın parmağını kesip yaranın içeriye işleyerek ölüme götürmesi bu çeşittendir.¹¹¹

¹⁰⁷ İbn Rüşd, Ebu'l Velîd Muhammed b. Ahmed, *Bidayetu'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktasid*, İstanbul 1976, II, 508.

¹⁰⁸ Tusî, *el Hilaf*, V, 218; Tûsi, *el-Mebsût*, VII, 115; Trablosi, İbn Berrac, *el Muahzzeb*, II, 456; Helli, Muhakkık Necm Addin, Cafer b. Hasan, *el Muhtasar el Nafiu'l fi fıkhu'l İmamiyye*, II, 302; Helli, Hasan b. Yusuf, b. Mutahher, *Tahriru'l Ahkâmu'l Şeriat-i âlâ Mezhabiu'l İmamiyye*, V, 420.

¹⁰⁹ Üdeh, II, 30.

¹¹⁰ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, II, 156; Zuhaylî, VIII, 16-18.

¹¹¹ Ebû Bekr b. Muhammed, *Kifayetü'l-Ahyâr*, III, 141; İbn Kudame, *el-Muğnî*, XVIII, 276.

Malikilere göre ise, kâtilin keskin veya ağır bir şeyle vurarak doğrudan öldürmeyi kastetmesi şeklinde olduğu gibi yakmak, suda veya boğazını sıkarak boğmak, zehirlmek suretiyle ölüme sebebiyet vermesiyle de olur. Öldürmek yahut sırf işkence etmek maksadıyla yiyecek içecek vermeme sonucu ölüme sebep olmak da böyledir. Vurmak genellikle öldürücü nitelikte olan ya da olmayan bir şeyle de olsa, şayet bunu tedip için değil, sırf bir düşmanlık veya öfkeden dolayı yaparsa hüküm aynıdır. Vurma sebebiyle hâsıl olan öldürme şaka yahut tedip maksadıyla meydana gelmişse, bu hataen olmuş sayılır. Bu maksat için kılıç değil, küçük odun parçası veya kamış gibi bir şey kullanılmış olmalıdır.¹¹²

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre, amd, ister taammüden bir aletle, ister kılıç, bıçak, sivri ve ağır taşla başkasını öldürme amacıyla kasd etmesidir. Eğer kasıtlı amaçla bu fiil yapılırsa sırf amd denilir.¹¹³

İslam hukukunda kasten öldürme en büyük günahlardan ve suçların en ağırından sayılır. Kur’ân-ı kerim ve sünnette, yasaklığı konusunda, cezasını tespit ve kötülüklerini anlatmada pekçok hüküm sevk edilmiş, konulmuştur. Kasten öldürmeye gelince bu husus açıkça Kur’an-i Kerimde belirlenmiştir;

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

“Kim bir mü’mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır”.¹¹⁴ Diğer ayetlerde şöyle buyrulmaktadır:

النَّفْسَ بِالنَّفْسِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ

“Can karşısında can”,¹¹⁵ “hur karşısında hur kısas edilir.”¹¹⁶

Bu hususta **Ehli Beytten** gelen şöyle rivayetler de vardır;

¹¹² Cezzi İbn Cezzi Muhammed b, Ahmet el-Kelbi, *el-Kavânînu’l-Fıkhiyye*, Beyrut t.y, I, 375; Zuhaylî, VIII, 18.

¹¹³ Tûsî, *el-Mebsût*, VII, 115; Helli, İbn İdris Muhammed b. Mensur b. Ahmed, *es-Serâiru’l-Hâvi- le-Tehrîru’l-Fetavâ*, Kum T.y, III, 115; Muğniyye, *Fıkhu’l-İmam Sadık (a.s)*, VI, 340.

¹¹⁴ el- Nisâ, 4/93.

¹¹⁵ el – Mâide, 6/45.

¹¹⁶ el- Bakara, 2/178.

وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي حَدِيثٍ قَالَ:
إِنَّمَا الْخَطَأُ أَنْ تُرِيدَ شَيْئًا فَتُصِيبَ غَيْرَهُ - فَأَمَّا كُلُّ شَيْءٍ قَصَدْتَ إِلَيْهِ
فَأَصَبْتَهُ فَهُوَ الْعَمْدُ.

Abdurrahman b. Haccac İmam Sadık (a.s)’tan şöyle anlatıyor: Yapılmak istenen bir şey, farklı bir şeye isabet ederse bu hatadır, ancak kast edilerek (bilinçlice) yapılmak istenip gerçekleşen her şeye amd denir.¹¹⁷ Örneğin eğer birisi bir ok, taş veya her ne olursa olsun kuş vurmak isteyen birisi kuşa ok fırlattığında yanlış yere bir insana isabet edip öldürürse kısas değil belki hata yoluyla olduğu için diyet ödeme zorundadır. Ancak bir insan kasıtlı bir şekilde hedefdeki insanı vurursa amd yoluyla yapılmış olduğu için kısas edilmek zorunda kalır.

Tirmizi, Amr b. Şuayb'dan onun da babasın'dan ve dedesinden, Rasulullah (s.a.s)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ وَهُوَ ابْنُ هِلَالٍ
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ
أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا
مُتَعَمِّدًا دُفِعَ إِلَى أَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ فَإِنْ شَاءُوا قَتَلُوا وَإِنْ شَاءُوا
أَخَذُوا الدِّيَةَ وَهِيَ ثَلَاثُونَ حِقَّةً وَثَلَاثُونَ جَذَعَةً وَأَرْبَعُونَ خَلِيفَةً وَمَا
صَالَحُوا عَلَيْهِ فَهُوَ لَهُمْ

“Kim kasten öldürürse öldürülenin velilerine teslim edilir. Dilerse öldürülür dilerse diyet alırlar. Bu diyet; otuz tane dört yaşına basmış, otuz tane beş yaşına basmış ve kırk tanesi de gebe olmak üzere (yüz deve)’dir. Üzerinde anlaştıkları şey ise bu da onlara aittir”.¹¹⁸

1. 5. 1. 2. Hata Yoluyla Öldürme

Hanefilere göre, bir insanı bir kasıt bulunmaksızın yanlışlıkla öldürmektir. İkiye ayrılır:

¹¹⁷ Âmili, *Vesil’uş- Şîâ*, XXIX, 40.

¹¹⁸ Tirmizi, V, 262; Dar Kûtnî, III, 177.

a- Maksatta veya fail olan kişinin zannında meydana gelen yanlışlık. Av zannıyla bir insanı silahla vurup öldürmek gibi. Harbî sanarak bir Müslümanı öldürmek de böyledir. Hata, failin kalbindeki maksat ve niyete bağlı olarak meydana gelmiştir.

b- Fiilin (işin) kendisine vâki olan hata, belirli bir hedefe veya ava atarken silahın bir insana denk gelmesi, belirli bir şahsa atarken başka birini vurmak gibi. Burada da hata, atış aletine (silaha) dönüktür.¹¹⁹

Şafîiler ve **Hanbelilere** göre, fiilî ve şahsa yönelik bir tecavüz, saldırı maksadı bulunmaksızın meydana gelen öldürme şeklidir. Bir şahsın diğer bir şahıs üzerine düşerek ölümüne sebebiyet vermesi, bir şahsın bir ağaca veya hayvana attığı taş yahut merminin bir insana isabet ederek ölümüne yol açması, yine belli bir şahsa attığı kurşunun başka bir kişiye isabet ederek onu öldürmesi gibi.¹²⁰

Malikilere göre, vurma veya öldürme maksadı olmaksızın meydana gelen ölümdür. Bir şahsın diğer bir kişinin üzerinde düşüp onun öldürmesi, ava attığı kurşunun bir insana isabet etmesi gibi.¹²¹

İmamiyye (Caferî) mezhebine göre ise: Hataen öldürmek amden öldürmeye benzemiyor, ya kasdın'da hatâ ve yahut fiilde hatâ bulunmasıdır. Mesela, kendisine göre belirlediği bir kuşa kurşun veya ok atarken kurşunun veya okun bir adama isabet edip öldürmesidir. İki emir arasında olan hatadır.¹²² Bundan dolayı âkile üzerine diyet gerekir.¹²³

Allah Teâlâ'nın şu ayeti buna delildir:

مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدْيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

¹¹⁹ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, XXIII, 283.

¹²⁰ Şafîî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs, *el-Umm*, Beyrut 1990, II, 278; Ebû Bekr b. Muhammed, *Kıfayetu'l-Ahyâr*, III, 141; İbn Kudame, *el-Muğnî*, XVIII, 275, Makdisî, Şemsuddin Ebi'l-Ferec Abdurrahman b. Ebi Ömer b. Kudâme, *eş- Şerhu'l-Kebir- âlâ Metni'l-Muknî*, Daru'l-Kutubi'l Arabî, y.y.t.y, V, 456; Zûhaylî Vehbe, VIII, 18.

¹²¹ İbn Rüşd, II, 590.

¹²² Tusî, *el Mabsut fi Fıkhü'l-İmamiyye*, VII, 115; İbn Berrac, *el-Muhazzeb*, II, 456; Helli, *Kavâidu'l-Ahkâm Fi Mâru'feti'l- Helal ve'l Haram*, III, 582; Muğniyye, *Fıkhü'l-İmam Sadık (a.s)*, VI, 340.

¹²³ Hurasânî, Hüseyin Vehid, *Minhacu'l-Sâlehin (lel-Vahid)*, Kum 1428, III, 554.

“Bir mü'minin, hata sonucu olması dışında bir başka mü'mini öldürmesi olmaz. Kim bir mü'mini 'hata sonucu' öldürürse, mü'min bir köleyi özgürlüğüne kavuşturması ve ailesine teslim edilecek bir diyeti vermesi gerekir, Onların (bu diyeti) bağışlamaları müstesna. Eğer (öldürülen kişi) mü'min olduğu halde size düşman olan bir topluluktan ise bu durumda (sadece) mü'min bir köleyi özgürlüğe kavuşturması gerekir. Şayet kendileriyle aranızda antlaşma olan bir topluluktan ise bu durumda ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azad etmek gerekir. Bunları (diyet ve köle özgürlüğü için gereken imkânı) bulamayan kimse, Allah tarafından tevbesinin kabulü için kesintisiz olarak iki ay oruç tutmalıdır. Allah Âlim'dir (herşeyi hakkıyla bilendir), Hâkim'dir (hüküm ve hikmet sahibidir)”.¹²⁴

Ehli Beyyten gelen rivayette de katlin kısımlarında hata ve şibh-i amd yer aldığı açıkça görülmektedir.

عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ وَ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِنَّ الْعَمْدَ أَنْ يَتَّعَمِدَهُ فَيَقْتُلَهُ بِمَا يَقْتُلُ مِثْلَهُ وَ الْخَطَأَ أَنْ يَتَّعَمِدَ وَ لَا يُرِيدَ قَتْلَهُ يَقْتُلُهُ بِمَا لَا يَقْتُلُ مِثْلَهُ وَ الْخَطَأَ الَّذِي لَا شَكَّ فِيهِ أَنْ يَتَّعَمِدَ شَيْئًا آخَرَ فَيُصِيبُهُ.

Zurare nakl ediyor, İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Amd, öldürücü bir şey ile başka bir şahsı kast ederek öldürülmesi gerçekleşir. Şibh-i amd, öldürücü olmayan bir şeyi kullanarak bir şahsa karşı kast etmektir. Hata yoluyla öldürme ise, şüphesiz bir şeyi kasd ederek başka bir şeye isabet etmesidir.¹²⁵

1. 5. 1. 3. Şibh- i Amd

Ebu Hanife'ye göre, öldürmesi caiz olmayan bir insanı silah sayılmayan, silah yerine geçmeyen bir şey ile vurarak öldürmektir.¹²⁶ Sopa, büyük taş veya değenekle vurmak gibi, yani ağır bir şey kullanarak öldürmek şibh-i amd kabul edilir. Zira çoğunlukla insan bu gibi şeylerle öldürülmez, ancak tedip edilir.¹²⁷ **Ebu Yusuf** ile

¹²⁴ en-Nisâ, 4/92.

¹²⁵ Tûsi, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 160; Amili, *Vesilu's-Şiâ*, XXIX, 40.

¹²⁶ Zûhaylî Vehbe, VIII, 16.

¹²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 65.

İmam Muhammed de “bilerek öldürmeye benzeyen öldürmeler, benzeri öldürmeyen aletlerle vaki olan öldürmelerdir” demiştir.¹²⁸

Malikilere göre “kasıt ile yanlışlık arasında bir basamak yoktur. Yani adam ya kasten öldürülür, ya yanlışlıkla öldürülür. Bunun başka bir ihtimali yoktur.” Demişlerdir.¹²⁹

Şafîiler ve Hanbelilere göre, Genellikle öldürücü olmayan bir şey kullanarak bir şahsı ve haksız yere tecavüz fiilini kastetmek demektir. Ufak bir taşla vurmak, el ile tokatlamak, küçük bir değenek veya kamçı ile vurmak gibi. Vuruş peşpeşe olmamalı, öldürücü noktalarla denk gelmemeli, kendisine vurulan kişi küçük ya da zayıf olmamalı, ölümü kolaylaştıracak şekilde aşırı sıcak ya da soğuk bir ortamda yapılmamalı, ölüme götürecek şekilde şiddetli olmamalıdır. Şayet bunlardan birisi bulunursa o zaman öldürme amden sayılır. Şibh-i amd şeklindeki öldürmeden ötürü kısas lâzım gelmez, ağırlaştırılmış diyet cezası verilir.¹³⁰

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre: Şibh-i amd, Bir fiili kasd ederek, kasdın’da hata bulunmasıdır (yani bir kişiniin yanlışlık yere ölmesine sebep olmaktır), ama **fiilinde kasd etmesi**; öldürücü olmayan bir şey olmalıdır. Mesela kırbaç, hafif bir değenek başkasını vurması için kullanmasıdır. **Kasdın hatası**; te’dib, terbiyesi için acı çeksin diye vurmasına rağmen öldürme niyeti olmadan ölümün ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla fiilde kasd vardır ama kasdında hata vardır.¹³¹ Te’dib için vurmak öldürme maksadı bulunmaksızın meydana gelen öldürme şeklidir.¹³² Baba çocuğunu te’dib ve terbiyesi için vurmakla öldürme kasdı olmadan ortaya çıkan öldürme durumudur.¹³³

Tirmizi Ebu Hüreyreden şöyle rivayet ediyor, Resulullah (s.a.s) şöyle buyordu:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ وَيَحْيَى بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مَكَّةَ قَامَ فِي النَّاسِ

¹²⁸ İbn Ruşd, II, 509.

¹²⁹ İbn Ruşd, II, 509.

¹³⁰ Ebû Bekr b. Muhammed, *Kifayetü'l-Ahyâr*, III, 146; İbn Kudame, *el-Muğnî*, XVIII, 276, Zuhaylî, VIII, 18.

¹³¹ Tûsî, *el Mabsut fi Fıkhu'l İmamiyye*, VII, 115; Muğniyye, *Fıkhu'l-İmam Sadık (a.s)*, VI, 340.

¹³² Necefi, *Cevahiru'l-Kelâm*, XLIII, 3.

¹³³ Muhammed Cevad Muğniyye, *el-Fıkh âlâ Mezahibu'l-Hamse*, II, 504.

فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ وَمَنْ قَتَلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ
إِمَّا أَنْ يَغْفُوَ وَإِمَّا أَنْ يَقْتُلَ

Resulullah (s.a.s) Mekkeyi feth ettikten sonra kalkıp halka Allah'a şükürler olsun dedi ve halkı dua etti sonra şöyle buyurdular: Her kimin bir yakını öldürülür ise o, iki hayırlı şeyden birisini yapmakta serbestir. Ya fidye alır ya da öldürülür.¹³⁴

Kasta benzer bir öldürme hususu ise Abdullah b. Amr'ın Rasulullah (s.a.s)'tan rivayet ettiği şu hadiste bildirilmektedir:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ وَمُسَدَّدٌ - الْمَعْنَى - قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ
خَالِدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ أَوْسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَمْرٍو أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- - قَالَ « آ لَا إِنَّ دِيَةَ الْخَطَا شِبْهُ الْعَمْدِ
مَا كَانَ بِالسَّوْطِ وَالْعَصَا مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ مِنْهَا أَرْبَعُونَ فِي بَطُونِهَا
أَوْلَادُهَا ».

Öldürülen kişi, kamçı ile öldürülendir. Bunun diyeti kırk tanesinin yavrusu karnında (hamile) olmak üzere yüz devedir.¹³⁵

1. 5. 1. 4. Mübaşeret (doğrudan) Öldürme

Ölüme bizzat sebep olan, onu bizzat meydana getiren fiil ve harekettir. Böylece mübaşeret, sonucun illetidir. Bıçakla kesmek gibi. Böyle bir fiil derhal ölümü meydana getirir ve ölümün nedenidir. Mesela mağdurun boğazını sıkmak, katlin bir nedeni ve meydana getiren tek harekettir. İslam hukukçularının doğrudan hareketi, mübaşereti tanımları budur. Araya başka bir irade girmeksizin, failin kendi karar ve isteğiyle suçu doğrudan mağdura karşı işlemesine “mübâşeret” denilmektedir.¹³⁶

Zuhaylî Vehbe şöyle ifade ediyor: Mübaşeret, telef hususunda etkiye bulunmak, bir vasıta bulunmaksızın telefî sağlayıp ölüme sebep olmaktır. Mübaşeretle öldürme, caninin bıçakla yaralama veya kesme gibi bir vasıta kullanmadan helakine götürecektir bir fiil (yani vurma) ile maktulün kendisini kastetmesidir. Bıçak ve benzeri aletler tabiatıyla

¹³⁴ Tirmizi, Diat, V, 290.

¹³⁵ Ebû Davud, Diat 33, IV, 321; İbn Mace, Diat 21, II, 878.

¹³⁶ Muhammed Ebû Zehra, *el Cerîme ve'l-Ukûbe fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Kahire 1966, 376.

saldırıya uğrayanın ölümüne sebep olmaktadır. **Fakihler**, mübaşeret yoluyla öldürme kisası icap ettirdiği hususunda ittifak etmişlerdir.¹³⁷

Hanefiler kisas icap etmesi için öldürmenin sebebiyet vererek değil mübaşeret yoluyla olmasını şart koşmuşlardır.¹³⁸

İmamiyye mezhebine göre, doğrudan öldürmeyi şöyle sıralayabiliriz.

1. İlk olarak başkasının öldürmesini kastederek veya yaptığı işle ölüme sebep olmaktadır. Mesela, kılıçla birinin boynunu vurmasıdır veya hançerle birinin göbeğine vurmasıyla hançerin cismin içeri geçmesidir. Bu yapılan işlerin amd olmasına ihtilaf olmadığı için kisas edilir.

2. Failin öldürme kasdı olmadığı zaman ama yaptığı iş ise öldürücüdür. Mesela birine ağaçla yüz darba öldürmeme kadsdı ile vurmasıdır veya yüksek binadan öldürmeme amacıyla atmasıdır.

3. Öldürmeyi kastetmiş ama yaptığı iş öldürücü değildir. Mesela küçük bir taş attı ittifaktan birisini öldürdü. Bunda ihtilaf vardır çoğunluğa göre ise amd hükmünü içerir söylemişlerdir ama bazılarına göre ise şibh-i amd içerisine girer demişlerdir.

4. Öldürme kasdı ortada değildir ve yaptığı fiiller ise ölümcül olmayıp ama ittifaktan dolayı failin fiilinden dolayı ölmüştür. Mesela birine yumruk vurmasıyla bu fiilden dolayı adam ölmüştür. Âlimlerin çoğuna göre ise şibh-i amd bazıları ise amd saymışlardır.

5. Eğer birinin nefesini tutmasıyla yani kısa zaman da ölümcül olmayan bir hareketle öldürürse, bu olaya rağmen bu hareket öldürme kasdıyla yapılırsa meşhur kavle göre ise amd, öldürme kasdı olmadığı zaman ise şibhi-i amd denilir bazılarına göre ise mutlak amd saymaktadır.

6. Bir kimsenin başkasına yaptığı iş ölümcül olmayıp da ama hastalığına sebep olmuş ve bu hastalıktan dolayı ölmesidir. Mesela birinin diğerine kaç kere çubukla vurması ama ölümcül değilde hastalığına sebep olmasıdır. Âlimlerin çoğuna göre ise

¹³⁷ Üdeh, II, 59; Zuhaylî, VIII, 27.

¹³⁸ Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *el- Bedâiu'senâi' fî Tertibi's Şerâi'*, Beyrut 1982, XIV, 387-388.

“amd” içine girmektedir ve bazılarına göre ise eğer öldürme kasdı ortada değilse şibh-i amd ihtimali içine girmesini söylemektedirler.

7. Bir kimsenin diğerini su veya ateşe atması maksadıyla ve onun dışarıya çıkma imkânı olamamasına rağmen helak olursa “amd” hükmündedir. Eğer dışarıya çıkma yetkisi olarak dışarı çıkamaz olursa kısas edilmez belki diyet alınır.

8. Birisi diğerine yara vurmasıyla (tedaviye mümkün olmak üzere) yaralanan kişi yarasını tedavi etmeyip ölürse âlimlerin meşhur kavline göre yara vuran kimsenin yaradan dolayı ölen kimsenin yerine öldürülmesidir. Dolayısıyla her kim birini yaralamakla öldürürse sanki birinin elini veya parmağını keserek ve bu yardan dolayı öldürmesidir ki kısas gerekiyor, ister bu yaralama ölümcül olsun ister ölümcül olmasın. İster öldürmeye kasd etsin ister kasd etmesin, ama bazı Âlimler öldürme kasdı veya yaralama ölümcül olmadığı zaman itiraz ortaya koymaktadırlar.

9. Kan alıcı kan alırken kan yolunu bağlamadığı zaman ve bu kanın akıtılmasından dolayı helak olursa meşhur budur ki kısas edilmez ve diyet verilmez bazı Âlimlere göre ise kısas edilme ihtimalini söylemektedirler.

10. Eğer birisi kendini yüksek yerden (çatı, kale gibin yerden) atıp başkasının üzerine düşerse ve üzerine düştüğü şahıs ölürse meşhur görüşe göre ise atlama ölümcül olursa veya öldürme kasdı ortada bulunursa (yaptığı iş ölümcül olmazsa bile ama kasd ederse) kısas edilir. Eğer kasd ortada olmazsa ve yaptığı fiil ölümcül değilse şibh-i amd sayılır ve diyet alınır. Eğer yüce yerden atlama yapan kimsenin aslında bir kasdı olmayıp veya atlama yaptığında kimsenin aşağısında olmasından haberi olmadığı zaman hata hükmünde olmaktadır ve diyetini akilesi verir. Eğer atlama yapan şahıs her hâlükârda ölürse kanı helaldir ve eğer başkası bunu yüce yerden atarsa her ikisi’de zamındır.

11. Eğer birisi ikrar ederse ben bir kişiyi cadıyla öldürdüm bazı Âlimlere görüşüne göre ise mahkeme huzurunda ikrar eddikten sonra katl edilmesini açıklamaktadırlar. Şeyh Tûsî sihrin ölümde gerçek olmadığını söylemiş ve bu eserin onun üzerine olmadığı için öldürülmez ama sihirin haddine göre katledilir.¹³⁹

¹³⁹ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 69 - 70.

1. 5. 1. 5. Tesebbüb (Sebep Olma) Yoluyla Öldürme

Mağdurda meydana getirilen bedenî zarar, failin hareketinin dolaylı bir sonucudur. Araya başka bir iradenin (vasıtanın) girmesine ise, tesebbüb denilmektedir.¹⁴⁰ Tesebbüb, kısacası zararı doğrudan meydana getirmeyen fakat meydana gelmesine sebep olan harekettir.¹⁴¹ Tanımından da anlaşıldığı gibi tesebbübde hareket ile sonuç arasında mubaşiretin aksine dolaylı bir sebep-sonuç ilişkisi mevcuttur. Bu dolaylı ilişki değişik şekillerde olabilir. Örneğin,

a- Kamuya ait bir yere çukur kazmak suretiyle, birisinin düşüp yaralanmasına sebebiyyet verme,

b- Birisi aleyhinde yalancı şahitlikte bulunmak suretiyle başvurarak elinin kesilmesine sebep olmak,

c- Fiili başkasına zorla işletmek suretiyle müessir fiil suçu işlenebilmektedir.¹⁴²

Ebû Hanife'ye göre: şahıs aleyhine müessir fiil dolaylı (tesebbüben) işlenirse bu fiil kısasla cezalandırılmaz, dolaylı fiilin sonucunda kısas gerekmez. Çünkü kısas cezası doğrudan doğruya işlenen fiillere gerekir. Sebebine gelince; kısas cezasını gerektirici eylem, mübaşir (doğrudan işlenen) bir fiildir, bu bakımdan suç teşkil eden fiil ile ona verilen ceza arasında bir benzerliğin bulunması şarttır. Bunun içindir ki, dolayısı ile (tesebbüben) işlenen müessir fiil, **Ebû Hanife'ye** göre, diyet cezası ile cezalandırılmalıdır. Diğer(**Sünni**) mezhep **İmamlarına** göre ise kasten işlenen fiilin doğrudan veya dolaylı şekilde işlenmesine bakılmaksızın her iki halde de kısasla cezası uygulanır.¹⁴³

İmamiyye mezhebine göre **Allame Meclisi** şöyle ifade ediyor: Sebep yoluyla öldürülme birkaç kısma ayrılmaktadır:

1. Birisi yemekleri zehirlendirib başkasının yanına getirilmişse ve o şahıs bu yemekleri yedikten sonra ölürse yani eğer akıl ve baliğ zehirli gıdaları bilerek yedikten sonra ölürse zehir sahibine kısas ve diyet yoktur ama gıdanın zehirli olmasından haberi olmadan yedikten sonra ölürse Âlimlerin çoğuna göre ise mutlak kısas edilir. Bazıları

¹⁴⁰ Ebû Zehra, *el-Cerîme*, 378.

¹⁴¹ Dağcı, 117.

¹⁴² Dağcı, 117.

¹⁴³ Üdeh, II, 259.

ise şöyle söylemektedirler: Eğer öldürme kastıyla yapmışsa mutlak öldürülür, eğer öldürme kasdı ortada bulunmuyorsa ve gıdaya katılan zehir öldürücü olması yeterli ise öldürülür, yeterli değilse diyet alınır. Eğer bir kişi ev sahibinin yemeklerine zehir karıştırıp giderse, ev sahibi o gıdayı bulup yedikten sonra helak olursa bazı Âlimler göre mutlak diyet alınır bazı Âlimler ise geçen ifadeler gibi yani duruma bağlı hükmederler.¹⁴⁴

Hanefilere göre, zehirleme öldürmeye bir tessebbüb (sebepe) olup kisası gerektirmez. Bir kişi başkasının yiyecek ya da içeceğine zehir katacak olsa, o da durumu bilmeksizin yese yahut içse ve bundan dolayı ölse bu zehiri katana kisas da diyet de yoktur. Fakat istiğfar etmesi, hapsedilmesi ve ta'zir edilmesi gerekir. Çünkü bir canın ölümüne sebep teşkil ettiğinden dolayı bir masiyet işlemiştir. Cinayeti dolayısıyla da ta'zir edilmesi lâzımdır.¹⁴⁵

Zehiri almak için zorlanma halinde ise, mesela bir kimse zorlayarak zehiri başkasının boğazına akıtırsa veya o zehiri eline verip içmesi için zorlarsa ve içine kadar zorlamasını sürdürürse, bu öldürme, hastalık ve benzer bir şekilde öldürmedir. Çünkü yara açmayan bir şeyle meydana gelmiştir. **Ebû Hanife'ye** göre bunda kisas yoktur. Diyet, onun âkilesine, kendisi ile aynı deftere kayıtlı olan ve aynı yerden maaş alanlara, divanı ehline yahut meslektaşlarına veya mensup olduğu kuruluş üyelerine düşer.¹⁴⁶

Malikilere göre, zehirlemek veya zehir sunmak; bu zehiri alan kışının ölmesi ve zehiri sunan da sunduğu şeyin zehirli olduğunu bilmesi halinde kisası gerektirir. Böyle değilse mazur olduğundan dolayı ona bir şey yoktur. Nitekim eğer onu alan kışı zehirli olduğunu biliyor ise, yine sunana sorumluluk yoktur. Çünkü o takdirde bu kişi kendi kendisinin katili olur.¹⁴⁷

Hanbelilere göre: Eğer benzeri zehir çoğunlukla öldürüyor ise, zehir sunmak kisası gerektirici kasten öldürme olarak değerlendirilir. Çünkü zehir sunmak, öldürmede çokça izlenen bir yoldur. Bu bakımdan kisası gerektirir. Bunun bir diğer delili ise;

¹⁴⁴ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 70.

¹⁴⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 153; Zuhaylî, VII, 557.

¹⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 153; el-Haskefi, Muhammed b. Ali b. Abdurrahman el-Hanefi, *ed-Dürrü'l-Mutâr*, Beyrut t.y, VII, 107-108; Zuhaylî, VIII, 34.

¹⁴⁷ Ahmed ed-Derdir, el-Udvî Ali Muhtasar Hâilil, *eş- Şerhu 'l- Kebir*, t.y, y.y, IV, 242.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ فَأَكَلَ مِنْهَا فَجِئَ بِهَا فَقِيلَ أَلَا نَقْتُلُهَا قَالِ لَا فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Yahudi bir kadının Hz. Peygamber (s.a.s)’e zehirli bir koyun sunması,¹⁴⁸ Peygamber efendimiz ile Bısr b. el- Berâ’nın o kuyundan yemesi ve Bısr’ın ölmesi üzerine kadını çağırıp itiraf etmesi sonucunda öldürülmesini emretmiş olmasıdır”.¹⁴⁹

Şafîlilere göre ise, mümeyyiz olmayan (yedi yaşından küçük) çocuğun ve delinin zehirlenmesi kisası gerektirici kasten öldürme olarak kabul edilir. Aynı şekilde zehiri zorlama ile balığ ve akıllı olan birisine içirse ve ölse yine kisas gerekir. Çünkü bu, çoğunlukla ölüme götüren bir sebeptir.¹⁵⁰

2. Bir kimse yolun arasından bir kuyu kazarsa ve başkasını evine davet eder. Davet edilen misafir ise oradan gelip geçerken düşüp ölürse meşhur görüşe göre kisas edilir. Bazı Âlimler ise şöyle söylemektedirler: Eğer kuyuya düşmesi helak olmasına sebep olursa veya katl etmesine kasd ederse kisas edilir. Öyle değilse diyet ispat edilir.¹⁵¹

Hanefilere göre, genel olarak tesebbüben (sebepler olarak) öldürme kisası gerektirmez. Çünkü tesebbüben öldürmek, doğrudan ve dolaysız öldürmeye eşit olamaz. Ceza (kisas olarak öldürme), doğrudan öldürmenin cezasıdır. Bir kimse yolun ortasından bir çukur yahut bir kuyu kazsa, bir kişi de oraya gelip düşüp ölse kazan kimseye kisas yoktur. Çünkü çukur kazmak doğrudan öldürmek değil, sebep ile öldürmektir. Nitekim yalancı şahitler, aleyhinde şahitlik ettikleri kimsenin öldürülmesinden sonra şehadetlerinden geri dönecek olursa, yalancı şahitlere de kisas yoktur. Ama öldürmeye zorlayana kisas uygulanır. Çünkü o dolaysız bir öldürme

¹⁴⁸ Buhari, Hibe 55, III, 163.

¹⁴⁹ İbn Kudame, Muvaffak Eddin Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, XVIII, 287; Zuhaylî, VII, 558.

¹⁵⁰ Şirbini, Şems-eddin Muhammed b. Ahmed, *Muğni'l Muhtâc*, IV, 2; Nevevi, Ebû Zekeriya Yahya b. Şerif, *el- Mecmu Şerhu'l Mühezzeb*, Daru'l-Fikr, y.y, t.y, XVIII, 389; Zuhaylî, VII, 558.

¹⁵¹ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 71.

gibidir. Zorlama, zorlanan kimseyi, zorlayanın elinde bir alet durumuna getirir. Âlete ise kısas olmaz.¹⁵²

Cumhura göre: Eğer sebep olan, zararı meydana getirme kastını bekler ve ortaya çıkarttığı sebep ile kastettiği kişi de ölürse, sebep yoluyla kısas uygulamak gerekir: Çukur kazmak, şahitlerin şahitliklerinden dönmeleri ve ikrah hallerinde olduğu gibi.¹⁵³

3. Bir kişi başka birini yaralar ve yaralanan kişi de zehirli ilaçla yarasını tedavi ederken ölürse yaralayan kişi öldürülür. Eğer onun yarası fazla değilse ve kullandığı zehirli ilaçtan dolayı (kendisi ilaçla zehiri karıştırmamasından) dolayı ölürse bu durumda yaranın ölümcül olamadığı ispat edilirse ve kendi karıştırdığı zehirli ilaçtan dolayı ölürse ölen kişinin varisleri mahkemede o vurulan yaranın kısas talibinde imkânı olduğu halde bulunabilir. İmkânı olmadığı zaman diyetini alır. Eğer yaralanan kişinin ölmesi her iki sebepten dolayı yani yara vurmakla ve zehirlendirmekle olursa varisi diyetin yarısını ödeyerek yara vuran kişiyi karşılıklı öldürülmesini mahkemeden talep ederler.¹⁵⁴

1. 5. 1. 6. Ölüm Tehlikesine Atmak

1. Bir kişi denize atılmasına rağmen suya varınca valina onu yutarsa, bazılarına göre kısas edilir, bazılarına göre ise diyet alınır. Birinci görüş daha kuvvetlidir. Çünkü eğer valina ağzını açık bırakırsa ve diğeri onu valinanın ağzına atarsa kısas edilir.¹⁵⁵

Ebû Hanîfe'ye göre: Bol suda batırıp boğmaya gelince, bu kasta benzer öldürmedir. Çünkü böylesi ağır şeyler ile öldürmeyi andırır. **Ebu Yûsuf** ile İmam **Muhammed'e** göre ise bu kısası gerektirici kasten bir öldürmedir. Çünkü bu, çoğunlukla kendisi vasıtasıyla öldürülen bir şeydir.¹⁵⁶

¹⁵² Zuhaylî, VIII, 32.

¹⁵³ Zuhaylî, VIII, 32.

¹⁵⁴ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 71.

¹⁵⁵ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 72.

¹⁵⁶ el-Haskefi, *ed-Dürri'l-Mutâr*, VII, 110; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, XXIII, 231-232; Zuhaylî, VII, 568.

Malikilere göre, yakmak ve suda boğmak, kisası gerektirici kasten öldürmedir. Şu şartla ki, suda boğmak haksızca bir saldırı yahut güzelce yüzmeyen kimseye karşı şaka yoluyla ya da güzelce yüzen bir kimseye karşı haksızca saldırı suretiyle yapılmasıdır.¹⁵⁷

Şafîi ve Hanbelilere göre, bir kişi bir diğerini ateşe yahut suya atsa ve su ya da ateş çok olduğundan dolayı kurtulamasa yahut güzelce yüzemediği için kurtulmaktan acze düştüğünden veya yüzebilmekle birlikte elleri kolları bağlı olduğu, zayıf veya hasta ya da küçük olduğu için kurtulamayıp ölse, bu öldürme, kisası gerektirici kasten öldürme demektir.¹⁵⁸

2. (Caferilere göre) Bir kişinin yırtıcı bir aslan yanına kaçabilmeyecek derecede atılması ve bu kişinin aslan tarafından öldürülmesidir, yahutta bir köpek ona saldırı yapıp ısırırsa meşhur görüşe göre ise kisas edilir, bazı Âlimlerin görüşüne göre ise diyet alınır. Birinci görüş ise kuvvetlidir.¹⁵⁹

Bir kişi bir insan ile bir aslanı yahut kaplanı bir çukur içerisinde dar bir yerde buna benzer bir alanda bir arada tutsa yahut onu ısırarak bir köpeğin önüne bıraksa;

Hanefilere göre, böyle bir durumda kisas da diyet de yoktur. Fakat buna yapan kişi ta'zir edilir, dövülür ve ölünceye kadar hapsedilir.¹⁶⁰

Malikilere göre, böyle bir durumda haksızca ve saldırganca yapılan fiil, kisası gerektiren kasten öldürmedir. İster hayvanın insana yaptığı ısırma gibi çoğunlukla öldüren türden olsun, isterse de çoğunlukla öldürmeyip insan korkutan dolayı olmuş olsun farketmez.¹⁶¹

Hanbelilere göre, eğer avını yakalayarak yaşayan hayvan yahut vahşi hayvan, insana çoğunlukla öldürücü bir fiil yapacak olsa yahut benzeri öldürücü bir fiil yapacak olsa bu, kisası gerektirici kasdî bir öldürme olarak değerlendirilir.¹⁶²

¹⁵⁷Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Arâfe Ed-Desûki, *Haşiyetü'd-Desuki ala Şerhi'l-Kebir*, Daru'l-Fikr, t.y, y.y, XVIII; Zuhaylî, VII, 569.

¹⁵⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, 39, el-Mektebetü's-Şamile; Ebû'l-Abbâs Şihâbeddin Ahmed b. Ahmed b. Hamza Şihâb Er-Remli, *Nihayetü'l-Muhtac ilâ Şerhu'l-Minhac*, XV, 357-358; İbn Kûdame, *el-Muğni*, IX, 391.

¹⁵⁹ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 72.

¹⁶⁰ Zuhaylî, VII, 567.

¹⁶¹ Zuhaylî, VII, 567i

¹⁶² İbn Kûdame, *el-Muğni*, XVIII, 284.

Şafîlere göre, bir kişiyi dar bir çukurda veya dar, küçük bir odada bir vahşi hayvanla bir arada tutsa yahut bu hayvanı ona karşı kışkırtsa ya da bu insanı tutup bir delinin önüne çıkartsa, deli de onu öldürürse bunları yapana kısas gerekir. Çünkü vahşi hayvan dar bir yerde insan ile bir arada bulunduğu takdirde onu öldürür.¹⁶³

3. (İmamiye) Eğer bir kişinin üzerine veya bedenine onu sancacak bir yılan atılırsa öldürücü olan bir şekilde ısırırsa ve soksa ve bundan dolayı ölürse, onu bırakana kısas gerekir.¹⁶⁴

Şafîlere göre, yırtıcı bir hayvan yahut yılan onun benzeri çoğunlukla olan bir şekilde ısırırsa ve soksa ve bundan dolayı ölse, bu halde onu bırakana kısas gerekir. Çünkü onu ölümü kaçınılmaz olan bir halde bırakılmıştır.¹⁶⁵

4. Eğer birisi diğer bir kişiyi yaralarsa diğer taraftan aslan, yılan ısırırsa veya sokarak ve bu iki sebepten dolayı ölürse Âlimlerin çoğuna göre; Eğer diyet almak durumunda ise ölüme sebep olan kişiden yarı diyet alınır, kısas edilirse diyetin yarısı kısas edilen kişinin varislerine ödenir.

5. Bir kişinin elini, kolunu bağlayarak yırtıcı hayvanların karşısına atılmasıdır. Yani sahra gibi yerlerde yaşayan bir hayvanın önüne atılmasıdır. Eğer yırtıcı hayvanlar o kişiyi helak ederlerse meşhur görüşe göre kısas edilmez diyet alınır. Bazılarına göre ise kısas ihtimali da vardır.¹⁶⁶

1. 5. 1. 7. Başka Bir İnsanı Öldürmede Ortak Olmak

Suçlunun fiillerinin yalnız bir tanesi veyahut hepsi ölümü meydana getirmişse o kişi katildir. O fiillerin hepsi ister birlikte meydana gelsin isterse birbirini izleyerek meydana gelsin her iki durumda da fâil, kasden katilden sorumludur. Fiili veya fiillerden fiillerden ötürü ölüm meydana geldikçe veya o fiiller ölüme yol açtıkça kuşkusuz katildir.¹⁶⁷

Hanefilere göre, birkaç canının birlikte meydana getirdiği yaralar ve her birinin helak edici bir özellikte bir yara açması yahut da her birinin ateş ederek saldırıya

¹⁶³ Şirâzî, *el-Mühezzebe*, III, 175.

¹⁶⁴ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 72.

¹⁶⁵ Şirâzî, *el-Mühezzebe*, III, 175.

¹⁶⁶ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 72.

¹⁶⁷ Üdeh, II, 62.

uğrayan öldürücü bir şekilde isabet ettirmesi gibi öldürme işine katılanlardan her biri hakkında, bizzat katılmışsa kısas icap eder. Çünkü her biri kasten kâtil olmuş sayılır. Hanefilere göre tevâfuk ile temâlû'arasında bir fark bulunmadığı ortaya çıkmış oluyor. Tevâfuk', önceden yapılmış bir anlaşma bulunmadan öldürmeye kastetmek; temâlû'ise **Malikilerin** istilahınca cinayeti işlemiş hususunda önceden yapılmış bir anlaşmadan sonra öldürmeye kastetmek, demektir. ¹⁶⁸

Maliki, Şafî ve Hanbelilere göre ise mütemâli olmayan, yani daha önceden cinayet kararlaştırmamış topluluk da bir kişiye bedel olarak öldürülür. Ancak her birinin fiilinin tek başına olduğu takdirde bile saldırıya uğrayanı öldürecek derecede öldürmede etkili olması ve düşmanca bir kasıtle vurmaları lazımdır. Yani topluluktan her birinin fiili öldürücü nitelikte olmalıdır. **Cumhura** göre öldürme hususunda anlaşmış topluluk, bir kişiye bedel olarak hepsi de ona vurmaya kastetmişler ise yine öldürülür. Şayet topluluktan her bir ferдин fiili öldürücü nitelikte değilse; yani kamçı veya küçük taş kullanmak gibi aslında ölüme sebep olmayacak bir şey vursalar da o şahıs ölse, anlaşmalı grup saldırısı kısastan kurtulmak için bir yol haline düşmesin diye caniler yerine öldürülür. **Şafî ve Hanbelilerde** essah olan görüş budur. **Malikilere** göre herkesin cinayette hazır bulunması yeterlidir. Öldürme işini bir kişi yerine getirirse, vurmayan kişi veya kişiler vurmaya hazır ya da gözetleyici olarak bekleseler bile durum aynıdır. ¹⁶⁹

Sünni Ulemanın cumhuru: “ Birden çok kişiler bir kişiyi öldürdükleri zaman ister çok, ister az olsunlar kısas lazım gelir” demişlerdir ki İmam Malik, Ebû Hanife, Şafî, Süfyan-i Sevr'i, Ahmed b. Hanbel, Ebû Sever ve başkaları bu görüştedirler. ¹⁷⁰

İmamiyye mezhebine göre Allame Meclisi şöyle nakletmiştir;

1. Bir kişinin başka bir kişiyi öldürmesinde ortak olmasıdır. Mesela birisi gelip kuyu kazarsa diğeri ise başkasını o kazıldığı kuyuya atmasıdır. Eğer kuyuya atılan kişi ölürse böyle durumda kişiyi kuyuya atan ise katil, kazan kimseye bir şey gerekmez. Başka bir örnek olarak, eğer bir kişi diğeri bir kişiyi yüksek yerden aşağı atarsa yüce yerden atılan

¹⁶⁸ Zuhaylî, VII, 550, el-Mektebetü's-Şamile.

¹⁶⁹ Ibn Rûşd, I, 1200; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 175; Ebû Bekr b. Muhammed, *Kifayetü'l-Ahyâr*, I, 590; Makdisî, Musa b. Ahmed b. Musa b. Sâlim b. İsa b. Sâlim el-Hecavi'l-Makdisî, *el-İknâ fî Fıkhı'l İmam Ahmed b. Hanbel*, IV, 169; Zuhaylî, VII, 550.

¹⁷⁰ Ibn Rûşd, II, 513.

kişi yere varmadan önce başka bir kişi tarafından kılıç darbesiyle ikiye bölünürse, katil ise atılan kişini kılıçla ikiye bölen şahıstır.

2. Eğer kişilerden birisi öldürülecek adamı tutar ise bu sayede diğer kişi adamı öldürür ve kişilerden diğeri bunlara gözcülük yaparsa yani başkaları tarafında gelmelerini haber vermek veya yakalanmalarını engeller ise kelamın zahiri üzerine bazı âlimlerin görüşüne göre adam öldürüne kısas yapılır, adamı tutana ömür boyu hapis cezası verilir, bunları gözetleyenin ise gözleri de çıkarılır.

3. **Meclisi**, Bir kimsenin öldürmesi için başka birine emir vermesini şöyle anlatıyor:

a- Katl emrini alan kişi akıl, baliğ ve özgür ise ve dahi bu emri yerine getirmeyi olursa emreden kişi tarafında öldürülmesini bilse bile o kişinin canına kıyamaz çünkü kan da taki'ye olmaz, buna rağmen emrini yerine getirirse ona kısas yapılır, emreden kişi ise ömür boyu haps edilir. **Ehli Beytten** gelen rivayetler göre şöyle nakledilmiştir:

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ ابْنِ رِثَابٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع فِي رَجُلٍ أَمَرَ رَجُلًا بِقَتْلِ رَجُلٍ فَقَتَلَهُ فَقَالَ يُقْتَلُ بِهِ الَّذِي قَتَلَهُ وَ يُخْبَسُ الْأَمْرُ بِقَتْلِهِ فِي السَّجْنِ حَتَّى يَمُوتَ.

Zürare naklediyor İmam Bakır (a.s) şöyle buyurdular: katl ve cinayette mübaşir olan kişi ise kısas edilir katle emreden kişi ise vefatına kadar hapsedilir.¹⁷¹

b- Eğer bu emri alan kişi çocuk veya akli mümeyyiz ise ister özgür olsun, ister köle olsun katletme emrini yerine getirirse bu durumda emreden kişiye kısas uygulanır, emri yerine getiren (çocuk veya akli mümeyyiz olan kişi)'e hiçbir şey yapılmaz.

c- Buluğa varmayan çocuk özgür, mümeyyiz, iyi ve kötüyü, helal ve haramı anlayana bir kişinin kastedilmesi emredildiği zaman katleder ise, emreden ve katil eden kişiye kısas yoktur ve çocuğun akilesi tarafından katil edilen kişinin varislerine diyet vermek zorundadır. Şeyh Tusi (el Mebsut, c. 7, s. 44) de şöyle anlatıyor: Eğer çocuk ön yaşını bitirmiş ise böyle durumda katlettiği zaman kısas yapılır emreden kişi ise ömür

¹⁷¹ Küleyni, *Kâfi*, VII, 286; Tûsî, *el-İstibsar*, IV, 313; Tûsî, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 219; Helli, Hasan b. Yusuf b. Mutahhar Asedi, *Muhtelifu'l Şia*, IX, 331; Ardebili, Ahmed b. Muhammed, XIII, 394; Âmili, Hur, *Vesail's-Şiâ*, XXIX, 45; İsfahani Meclisi (2), Muhammed Bakır Muhammed Taki, *Meratu'l-Ûkul*, XXIV, 35.

boyu hapsedilir. Meşhur görüşe göre ise çocuğa ta'zir yapılır emreden kişi ise ömür boyu hapsedilir.

d- Katleden çocuk mümeyyiz köle ise bazı Âlimlere göre hiç birisine (emreden ve katleden)'e kısas gerekmez, katledilen kişinin mirasçıları mümeyyiz köleyi kul olarak yaptığı cinayetin karşılığında çalışması için faydalanırlar. Eğer çocuk gayrı mümeyyiz köle ise katla emrettiği sahibini mahkeme huzurunda ispat edildikten sonra öldürülür ve bazı Âlimlere göre köle sahibine diyet gerekir söylemektedirler.

e- Emredilen kişi baliğ köle olursa rivayetlerin zahirine göre ise katledilme durumu ortaya çıktığı zaman köle sahibi mahkemede ispat edildikten sonra mutlak öldürülür. Meşhur görüşe göre ise köle kısas edilir, köle sahibi ise ömür boyu hapsedilir. Bazı Âlimlere göre eğer köle sahibi kölelerini hep halkın katletmesine emreder ise (yanı alışkanlık olmuş ise) köle sahibi öldürülür ve köleyi ömür buyu hapsederler. Öyle değilse mahkemede ispat edildikten sonra köle öldürülür ve köle sahibi ise hapsedilir.

4. Eğer bir kişi başkasına sen beni öldür, beni öldürmediğin zaman seni öldüreceğim emrederse böyle durumda (bunun emredilmesine göre) katl etmesi caiz değildir hatta bu işi yapmaktan vaz geçtiği zaman ölürse bile. Eğer bu emre göre öldürürse Âlimlerin çoğuna göre, her hâlükârda bu yaptığı iş kötü bir iş olduğuna rağmen bu kişiyi öldürmezler çünkü öldürülen kişinin izniyle öldürülmüştür. Bazılarına göre ise öldürülür. Meşhur görüşe göre ise öldürülmez. Bazılarına göre öldüren kişiden diyet alınır ve bazılarına göre ise diyet'de düşer.

5. Bir kişi başkasına kendisini öldürmeyi emretmesidir. Meşhur ise budur. Eğer emreden kişi gayrı mümeyyiz veya deli çocuk ise böyle durumda emreden kişi kısas edilir. Çünkü mübaşir burada zayıftır. Eğer katleden çocuk mümeyyiz veya baliğ olursa arada ikrah bulunmadığı zaman emreden kişiye bir şey gerekmez. Kesin emir veya ikrahla olursa yani (emredilen kişiye öldürmezsen seni öldürürüm) olayla olursa bazı Âlimlere göre mutlak emreden kişi öldürülür. Bazılarına göre, eğer şiddetli tehdit değil ise öldürülmez.

6. İki kişi bir kişinin başka bir kişinin öldürmesine şahadet etmesidir. Öldürülen kişinin vereseleri bu kişilerin şahadetlerine göre hâkime müracaat ederek kısas talibinde bulunmakla hâkimin hükmü üzerine katleden kişiyi bu şahadetlerden dolayı öldürmesini

emreder. Eğer sonradan bu şehadet eden kişiler yalan üzere şehadet etmeleri ispat edilir ise kısas, yalan üzere şahitlik yapan kişilere ait olur. Eğer varisler şahitlerin şehadet yapmadan önce bunların yalan üzere şahitlik yapmalarından bilgileri olursa böyle bir durumda varislerin kendileri kısas edilir.

7. Eğer iki kişi başka bir kişiye iki taraf'tan yaralarsa ve bu yaralar her iki taraf'tan bunun canın bulaşıp ölümüne sebep olursa her iki kişi de katildir. Eğer bu yaraların birisi iyileşir ve ötekini vurduğu yara kişinin canına bulaşıp öldürürse böyle durumda, yaraların birisi iyileşir ve bu yarayı vuran kişiden yaranın kısasını veya diyetini alırlar, ama diğer kişinin vurduğu yardan dolayı ölümüne sebep olur ise o kişinin öldürülmesine emredilir.¹⁷²

Öldürmeye zorlamak ile öldürme emrini vermek arasında fark vardır. Çünkü her iki durumun da tabiatı farklıdır. Zorlama halinde bu işi fiilini yapan kimse suçu işlemek için mecbur tutulmaktadır. Emretme halinde ise, bu fiili dolaysız olarak uygulayan kişi, suçu işlemek konusunda tercih sahibidir. Sünni Âlimlerin de bu bakımdan onun hükümü ile ilgili olarak çeşitli durumlar göz önünde bulundurularak açıklamalarda bulunulmuştur:

Emir alan kişi çocuk veya deli gibi mümeyyiz olmayan bir kimse ise, **Hanefilere** göre emreden kişiye kısas yoktur. Çünkü o, tesebbüben öldürülmüştür. Tesebbüben öldürme ise kısas yoktur, diyet söz konusudur.¹⁷³

Maliki, Şafîler ve Hanbeliler'e göre ise emredilen kişiye kısas uygulanır. Çünkü o, öldürmede sebep teşkil etmektedir. Bunu fiilen işleyen ise emreden dilediği gibi harekete getirdiği mücerret bir âlet durumundadır. Emredilen kişi mümeyyiz yahut akıllı ve baliğ bir kimse ise, emreden kişinin emretme yetki ve otoritesi vardır veya yoktur. Eğer emreden emrolunan üzerinde bir yetki ve otoritesi yoksa **Malik, Ahmed ve Şafî'ye** göre doğrudan doğruya fiili uygulayan emredilen kişiye kısas uygulanır, emredene de ta'zir cezası verilir. Emreden emrolunan, yani fiili doğrudan işleyen kişi üzerinde bir otorite ve yetkisi varsa bu, babanın küçük çocuğu, yöneticinin de emri altındaki kimseler üzerindeki otoritesi gibi bir otorite olup, emrolunan verilen emre itaat etmediği takdirde amirinin kendisini öldürmesinden korkuyorsa, İmam **Malik'e** göre

¹⁷² Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 72-74.

¹⁷³ Zuhaylî, VII, 556.

hem emredene hem de emir alana bir arada kısas uygulanır. Çünkü böyle bir durumda emir ikrah olarak değerlendirilir.¹⁷⁴

Şafîi ve Hanbelilere göre ise emrolunan kişi öldürmenin haksız olduğunu bilirse kısas, fiili işleyene ve emir verene uygulanır. Çünkü böyle bir kimse işlediği fiilinde mazur değildir. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Yaratana isyan gerektiren hususlarda yaratılmışı itaat yoktur. Haksız yere öldürmeyi emreden kişi masiyet işlediğinden dolayı ta'zir edilir. Şayet emir alan kişi öldürmenin haksızca olduğunu bilmiyorsa kısas, emredene uygulanır. Çünkü emir alan kişi masiyet olmayan hususlarda imama itaat etme gereği dolayısıyla mazurdur. Zahiren imamdan beklenen ise, ancak hakka dayalı emirler vermesidir. **Ebu Hanife'nin** görüşüne göre zorlayıcı olması halı dışında emredene kısas yoktur. Tıpkı yetkili merciler tarafından verilmesi durumunda emir alana kısas olmadığı gibi. Çünkü emir veya izin kısası bertaraf eden bir şüpheci. Eğer emir, hakkı olmayan bir cihetten sadır olmuşsa, bu sefer emir alana kısas uygulanır.¹⁷⁵

1. 5. 1. 8. İştirak Halinde Doğrudan Doğruya Öldürme

Sünni dört mezhep İmamının ittifakıyla şer'an, fesat yollarını tıkama kabilinden ölmek üzere bir kişiye bedel bir cemaati (gurubu) öldürmek icap eder. Çünkü öldürülmezlerse kısası asla uygulamak mümkün olmaz. Sonra cinayete ortak olmak kısıstan kurtulmak için bir yol hâline getirilir. Ayrıca çoğu cinayet şekilleri böyle meydana gelmektedir. Genel olarak yardımlaşarak ve birlikte hareket edilerek yürütülmeyen öldürme azdır.¹⁷⁶

Birkaç canının birlikte meydana getirdiği yaralar ve her birinin helak edici özellikte bir yara açması yahut da her birinin ateş ederek saldırıyla uğrayan öldürücü bir şekilde isabet ettirmesi gibi. **Hanefilere** göre öldürme işine katılanlardan her biri hakkında, bizzat katılmışsa kısas icap eder. Çünkü her biri kasten katil olmuş sayılır. Böylece **Hanefilere** göre tevâfuk ile temâlü' arasında bir fark bulunmadığı ortaya çıkmış oluyor. Tevâfuk', önceden yapılmış bir anlaşma bulunmadan öldürmeye

¹⁷⁴ Ibn Rûşd, I, 656; Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, XVIII, 187; Ebû Bekr b. Muhammed, *Kifayetü'l-Ahyâr*, I, 590; Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed El-Kelbi İbn Cüzey, *El-Kavaninü'l-Fıkhiyye*, I, 376; Zuhaylî, VII, 556.

¹⁷⁵ Zuhaylî, VII, 557.

¹⁷⁶ Üdeh, II, 64; Zuhaylî, VIII, 28.

kastetmek; temâlü' ise **Malikilerin** istilâhınca cinayeti işleme hususunda önceden yapılmış bir anlaşmadan sonra öldürmeye kastetmek, demektir. Önemli olan isabetin fiilen gerçekleşmesi, caninin fiilinin öldürücü bulmasıdır. Amden öldürme hakkındaki şu ibareleri bunu gösteriyor: Mübaşeretden canilerin hepsi tarafından, yani her birinin etkili bir yara şekilde yaralaması suretiyle olması şarttır. Timurtaş'ı şöyle der: bir kişiye bedel olarak bir topluluk, her biri öldürücü bir şekilde yaralamış ise, öldürülür, aksi halde öldürülmez. Yani **Hanefilerce** önemli husus bizzat cinayetin gerçekleşmesidir.¹⁷⁷

Ebû Hanife'ye göre, temâlü (suç oluşturan bir fiilli işleme eğiliminde olma) suç işlemede tam bir iradeler uygunluğudur. Diğer **Sünni İmamlara** göre ise, öldürme zamanındaki birliktelik, topluluk halinde öldürme temâlü değildir. Onlara göre temâlü (suça iştirak) öldürme suçunu işlenmeden önceki bir anlaşma, bir planlamadır. İkisi arasında fark şudur: ittifak halinde doğrudan suçu işlemede faillerin her birisi kâtildir. İsterse kendi fiili tek başına öldürücü olmasın. Ölüm sonucu, hepsinin failinin peşinden ortaya çıkınca bu sonuçtan hepsi de sorumludur. Kâtiler ister daha önceki bir anlaşmanın sonunda veya ister rastgele birlikte bulunma sonucunda birlikte doğrudan doğruya bir suçu işlerler ve ölümü meydana getirilerse her iki durumda da kısasla cezalandırılırlar.¹⁷⁸

Fakat asıl ihtilaflı konu; katil konusunda ittifaka rağmen hazır bulunmayan ile yardım ettiği halde doğrudan suçu işlemeyen kişiler hakkındadır. Ebû Hanife, Şafî ve Ahmed'e göre, kısas cezası yalnızca doğrudan fiili işleyen ve sonucu meydana getirene veya getirenlerle verilir, diğerleri ta'zir cezasıyla cezalandırılır. İmam Malik ise, fiilin irtikâbı anında hazır bulunup da suça katılmayanın veya yardım edip de doğrudan fiile katılmayanın da kısasla cezalandırılacağını söyler.¹⁷⁹

İmam Malike göre, yaralanan tamamen iyileşmedikçe kısas alınamaz, çünkü yaralanan iyileşmeyip ölüm ihtimali vardır. Eğer yarası iyileşmeden yaralayandan kısas alınırsa, öldüğü zaman bu sefer ona ölüm kısası lazım geleceğinden, ondan iki kez kısas alınmış olur demiştir. **İmam Şafî** zahire dayanmışken hemen alınır demiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Zuhaylî, VIII, 28-29.

¹⁷⁸ Üdeh, II, 161.

¹⁷⁹ Üdeh, II, 161-162.

¹⁸⁰ Ibn Rûşd, II, 523.

İmamiyye göre, ister hepsi saldırı yapımlarıyla öldürsün (onların belli darbe vurmaları sebebi ile ölsün) veya ister hepsi onu yakalayıp çatıdan aşağı atmasıyla öldürsün ya denize atmasıyla öldürsünler veya boğazına ip atarak hepsi beraber çekerek öldürmeleridir. Dolayısıyla böyle bir durumda kısas hepsine ait olur, ama eğer birisi kulağını kesip diğerleri ona hançer vurmasıyla öldürür ise o zaman kulağı kesen kişiye karşılıklı kısas yapılır yani kulağı kesilir. Ama katleden kişiler ise mahkeme ispatından sonra maktulün varisleri tarafında kısas yapılarak öldürülebilir. Katledilen kişinin varisleri ise kan velisidir, eğer diyete razı olurlarsa hepsine aynı diyet alınır ve eğer kısas yapmak isterlerse mahkemeden hepsini öldürme isteğinde bulunabilirler, ancak bir kişiden ziyade olduğu için onların (katledenlerin) varislerine diyet verirler. Mesela cinayet katli yapan on kişi olursa dokuz kişiye diyet verilir ve dokuz diyet varislerin yanında ayrı ayrı paylaşılır ve diğer taraftan varisler ise on'da bir kan diyeti katledilene öderler. Eğer bir kişiye kısas yapılarak öldürülürse diğer dokuz katleden kişilerden on'da bir diyeti alıp kısas yapılan kişinin varislerine teslim eder ve ona hiçbir noksanlık dâhil olmamaktadır.¹⁸¹

Eğer iki kişi öldürülür ise bunların varislerinin her birine on'da bir diyet verilir ve diğer sekiz katillerden on'da bir diyet alır ve tam bir şekilde can (nefs) diyeti kendi cebinden ödenir. Eğer beş kişiyi kısas edilmesini isterse dört diyeti kendi tarafından ödenir ve diyetin yarısını diğer hayatta yaşayan katillerden alır.

Eğer birkaç kişi bir bıçak üzerine ellerini koyup ve hepsi buna zor vererek başkasının elini ciddi bir şekilde keserlerse böyle bir durumda diyet alırsa hepsinden bir el diyeti alırlar ki adamın yarı diyetidir. Eğer isterse hepsinin elini kesip ve bir elin diyetinden fazla olduğu için ziyadesinin diyetini öder. Eğer birinin elini kesmiş olursa diyet farklılığın diğer bu fiili yapanlardan alır ve buna verir. Mesela üç kişi başka bir kişiyi elini kestiler ve eli kesilen kişi ise bunların birinin elini kestiği zaman üçte iki el diyetin o kişiye öder. Diğer iki kişilerden her birinden üçte bir el diyeti alır ve kendi cebinden diyet ödemiyor. Eğer iki kişinin ellerini keser ise bir el diyetini öder.¹⁸²

¹⁸¹ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 75.

¹⁸² Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 76.

1. 5. 1. 9. Kısasta Beyan Edilen Özel Şartlar

1. Hürriyet şartı, kul veya köle olmalarına rağmen özgür olmalıdır.
2. Katil ile maktul arasında denklik.
3. Kısasta katil maktulün babası olamamalıdır.
4. Kendisine uygulanacak katil ise akıllı ve baliğ olmalıdır.¹⁸³
5. Maktul masumu'd-dem değildir. (Öldürülen kişinin kanı masum olmalıdır).¹⁸⁴

1. 5. 1. 9. 1. Hür veya Kölenin Kisas Durumları

İmamiyye mezhebine göre, Eğer katil ve maktul her ikisinde özgür ise katil kısas edilir. Eğer özgür kişi bir köleyi kasten katl ederse kölenin kıymetini mirasçılarına diyet öder, kölenin kıymeti özgür bir kişi kadar ise diyeti ödenir. Eğer cariyeyi kasten öldürür ise mahkeme ispatından sonra diyet kıymetini öder. Eğer kıymeti bir özgür kadından fazla ise özgür kadının diyetinden fazla ödenilmez.

- Özgür bir kişi başka diğer bir özgür kişiyi katl ederse kısas edilir çünkü her ikisinde eşit bir şekilde hürriyete sahip olmaktadır. Eğer özgür bir kadın başka bir özgür kadını katlederse kısas yapılır. Eğer özgür bir kadın başka bir özgür erkeği katl ederse kadın kısas edilir ve erkeğin mirasçılarına yarı diyet kadın tarafından ödenir.

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ
جَمِيعاً عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع
يَقُولُ فِي رَجُلٍ قَتَلَ امْرَأَةً مُتَعَمِّدًا فَقَالَ إِنْ شَاءَ أَهْلُهَا أَنْ يَقْتُلُوهُ وَ
يُؤَدُّوا إِلَى أَهْلِهِ نِصْفَ الدِّيَةِ وَ إِنْ شَاءُوا أَخَذُوا نِصْفَ الدِّيَةِ خَمْسَةَ
آلَافٍ دِرْهَمٍ

İmam Sadık tan gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır: Eğer bir kadın başka bir erkeği amden öldürür ise kadının mirasçıları mahkemeden kısas talebinde

¹⁸³ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 78; Helli Hasan b. Yusuf b. Mutahar Asadi, *Tebisiretu'l Muteâllemîn Fi Ahkamu'd- Din*, 194.

¹⁸⁴ Helli Hasan b. Yusuf b. Mutahar Asadi, *Tebisiretu'l Muteâllemîn Fi Ahkamu'd- Din*, Tahran 1411, 196.

bulunabilirler ancak yarı diyet erkeğin ehline ödemek zorundadırlar. Karşılıklı kısas talebinde bulunmadığı zaman ise yarı diyet (beş yüz bin dirhem) alırlar.¹⁸⁵

Dolayısıyla insan uzvu kısaslarda veya yaralarda aynı hükümle uygulanır. Eğer özgür bir kişi başka bir özgür kişiyi yaralarsa veya bir uzvunu keser ise kısas hakkı vardır ister kadın olsun ister erkek olsun ancak cinayet diyeti ise erkeğin üçte bir'den düşük olması gerekiyor çünkü erkek ve kadın üçte bir diyete kadar eşittir.

Diyet üçte bir'den fazlaya geçerse kadının diyeti geri dönüp erkeğin yarı diyeti olur. Kadının uzuv diyeti ise erkeğin yarı diyeti kadardır. Mesela eğer bir erkek diğer kadının bir parmağını keserse on deve öder, eğer iki parmağını keserse yirmi deve öder, eğer üç parmağını keserse otuz deve öder eğer dört parmağını keserse yirmi deve öder çünkü bir diyete varmaktadır. Böyle bir durumda diyet erkete ise kırk deve kadına göre ise yirmi deve ya iki yüz dinardır.¹⁸⁶

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ قَطَعَ إصْبَعاً مِنْ أَصَابِعِ الْمَرْأَةِ كَمْ فِيهَا قَالَ عَشْرٌ مِنَ الْإِبِلِ قُلْتُ قَطَعَ اثْنَيْنِ قَالَ عِشْرُونَ قُلْتُ قَطَعَ ثَلَاثاً قَالَ ثَلَاثُونَ قُلْتُ قَطَعَ أَرْبَعاً قَالَ عِشْرُونَ قُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ يَقْطَعُ ثَلَاثاً فَيَكُونُ عَلَيْهِ ثَلَاثُونَ وَ يَقْطَعُ أَرْبَعاً فَيَكُونُ عَلَيْهِ عِشْرُونَ إِنَّ هَذَا كَانَ يَبْلُغُنَا وَ نَحْنُ بِالْعِرَاقِ فَتَبَرَأُ مِنْ قَالِهِ وَ نَقُولُ الَّذِي جَاءَ بِهِ شَيْطَانٌ فَقَالَ مَهْلًا يَا أَبَانُ هَكَذَا حَكَمَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقَابِلُ الرَّجُلَ إِلَى ثُلْثِ الدِّيَةِ فَإِذَا بَلَغَتْ الثُّلُثَ رَجَعَتْ إِلَى النِّصْفِ يَا أَبَانُ إِنَّكَ أَخَذْتَنِي بِالْقِيَاسِ وَ السُّنَّةِ إِذَا قِيسَتْ مُحِقَّ الدِّينِ.

Aban b. Tağlab şöyle naklediyor: İmam Sadık'a şöyle sordum: Eğer bir erkek başka bir kadının parmağını keser ise diyeti ne kadardır? Cevap verdi: on deve, dedim eğer iki parmağını keserse ne kadardır? Dedi: yirmi deve, dedim eğer üç parmağını keserse nasıl? Dedi: otuz deve, dedim eğer dört parmağını keserse ne kadardır? Dedi yirmi deve, Aban diyor: dedim süpahnallah! Üç parmağını kestiğinde otuz deve ama dört parmağını kestiğinde yirmi deve! Aban İmam Sadık'a diyor bu sözü Irakta duyunca

¹⁸⁵ Kuleyni, *kâfi*, VII, 299; Tusi, *el İstibsar*, IV, 266; Tusi, *Tehzibul'l Ahkâm*, X, 182; Ardebili Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l Faide ve'l Burhan fi Şerh İrşadu'l İzhanu*, XIII, 453.

¹⁸⁶ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 78

uzak durdum ve dedim bu şeytani bir hükümdür! İmam Sadık (a.s) dedi sakın ol ey Aban! Bu Allah'ın Resulünün hükmüdür. Kadının diyeti erkeklerle üçte bire kadar beraberdir bu noktaya varınca kadının diyeti erkeğin yarı diyetine dönüşür. Ey Aban benimle kıyasla konuştun ve her zaman sünnet kıyas üzerine yapılırsa helak olur.¹⁸⁷

Parmakların her bir için on deve diyet vardır:

حَدَّثَنَا أَبُو عَمَارٍ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ
يَزِيدَ بْنِ عَمْرٍو النَّخَوِيِّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دِيَةِ الْأَصَابِعِ الْيَدَيْنِ وَالرَّجْلَيْنِ سَوَاءٌ عَشْرٌ مِنَ
الْإِبِلِ لِكُلِّ أَصْبُعٍ

İbn Abbas'tan Resulullah (s.a.s) şöyle buyurdu: el ve ayak parmakların diyeti her birini on devedir.¹⁸⁸

1. 5. 1. 9. 2. Denklik

Sünni mezheplerinde **Hanefilerin** dışında kalan cumhur İslam ve hürriyet bakımlarından öldürülenin katile denk olmasını şart koşmuşlardır. Buna göre kâfir karşılığında Müslüman, köle karşılığında hür bir kimse kısas yoluyla öldürülmez.¹⁸⁹ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “bir kâfir karşılığında Müslüman öldürülmez”. Müslümanların kanları Müslümanlara denktir. Onların zimmelerini en aşağı tabakadaki olanları da yerine getirmeye çalışır ve mümin bir kimse kâfir bir kimse karşılığında öldürülmez. Köle hakkında da Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır: “köle karşılığında hür bir kimse öldürülmez.”¹⁹⁰

Malikilere göre, “hiçbir mümin bir kâfirin karşılığında öldürülmez” hadisindeki umumu tahsis etmiştir. Yani hiçbir mümin, İslam himayesi altında olmayan bir kâfiri öldürdüğü için öldürülmez. **Hanefiler** akli yönünden de: “ Bir Müslümanın, İslam himayesi altında olan bir gayri Müslim'in malını çaldığı zaman elinin kesildiğinde icma' bulunduğu göre, onu öldürdüğü zaman da kendisine kısas lazım gelmesi gerekir. Zira İslam himayesi altında olan gayri Müslümanın malına, Müslümanın malı

¹⁸⁷ Kuleyni, *Kâfi*, VII, 299; Tusi, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 184; Seduk, *Men La Yezuruhu'l Fakih*, c. IV, 118; Ardebili Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l Faide ve'l Burhan fi Şerh İrşadu'l İzhanu*, XIV, 79; Necefi Muhammed Hasan, *Cevahiru'l Kelam*, XLII, 86; Muğniyye Muhammed Cevad, *Fikhu'l İmam Sadık*, VI, 330; Kaşani Hcaga Rıza Medeni, *Kitabu'l Kısas Lil Fukaha ve'l Havas*, Kum 1410, 42; Sebzvari Seyyed Abd el âlâ, *Muhazzebu'l Ahkâm*, Kum 1413, XXVIII, 220.

¹⁸⁸ Tirmizi, *Diat*, IV, 13; İbn Mace, *Diat*, 18, II, 886.

¹⁸⁹ Zuhaylî Vehbe, VIII, 56.

¹⁹⁰ Buhari, *Diat*, 91, I, 57; Ebû Davud, *Cihad*, 9, II, 89; Tirmiz, *Diat*, 16, IV, 24.

gibi dokunulmadığına göre canına da, Müslümanın canı gibi dokunulmaması lazım gelir” demişlerdir.¹⁹¹

Rivayete göre ise şöyle anlatıyor:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرُ حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ أَنَّ غَامِرًا حَدَّثَهُمْ
عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ قُلْتُ لِعَلِيِّ ح حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا ابْنُ
عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يُحَدِّثُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جُحَيْفَةَ قَالَ
سَأَلْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.... لَا يُقْتَلُ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ

Cuhayfa şöyle naklediyor ki Hz. Ali den sordum şöyle cevap verdi: Müslüman kâfire karşı kısas edilmez.¹⁹²

Diğer hadis’te ise Peygamber Efendimizden şöyle anlatmaktadır:

عَنْ عِكْرَمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ: لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ

İbn Abbas Peygamber (s.a.s)’den şöyle buyurdular: “kâfire karşı bir mümin öldürülemez”.¹⁹³

Hanefiler ise hürriyet ve din bakımlarından denkliliği şart görmezler. İnsan olmak açısından eşitliği yeterli kabul ederler. Çünkü kısas ayetleri umumi olup şu ayette de olduğu gibi canlar arasında her hangi bir ayırım gözetmemektedir. “Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı”.¹⁹⁴ “ Biz Tevrât’ta onların üzerine cana karşılık candır diye yazdık”.¹⁹⁵ Diğer taraftan: “kasten öldürmede kısas vardır.” Hadisinin denek ifadesi de bunu gerektirmektedir. Hayat hakkını korumak için de bu gereklidir. Bunun gerçekleştirilmesi ise, zimmiye karşılık Müslümanın öldürülmesi durumunda, Müslümana karşılık Müslümanın öldürülmesi durumundan daha çok ortaya çıkmaktadır. Çünkü Müslüman ile zimmî arasında dinî bir ayrılık vardır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s)’in bir kâfir karşılığında bir mümine kısas uyguladığı da rivayet edilmiş ve şöyle buyurmuştur: “Zimmetine riayet göstermek herkesten çok bana yaraşır.” Diğer taraftan köle de, kanı koruma altında bulunan bir insandır. O bakımdan

¹⁹¹ Ibn Rûşd, II, 512.

¹⁹² Buhari, Diat 91, I, 57; Ebû Davud, Cihad 9, II, 89; Tirmizi, Diat 16, IV, 24.

¹⁹³ Ebû Davud, IV, 147.

¹⁹⁴ el-Bakara, 2/178.

¹⁹⁵ el- Maide, 5/ 47.

oda hür olan kimseye benzer. Kisas ise sadece kanın koruma altında olması (masumiyet)'nı gerektirir.¹⁹⁶

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise katil ve maktulün kisas uygulamasında dinde eşit olmaları gerekiyor. Buna göre kâfir karşılığında Müslüman öldürülemez, ister kâfir cizye versin, ister emniyette olsun, ister harp da olsun, dolayısıyla Müslüman kâfir karşılığında öldürülemez.¹⁹⁷ Maktul katil karşılığında, küfür veya kölelik nedeniyle denk olmaz ise kisas edilmez. Bu bakımdan bir Müslüman, bir kâfirden ötürü bu kâfir ister zımmî, ister ahidli, ister harbî olsun öldürülmez. Bir hür de bir köleden ötürü bu köle ister müdebbir, ister mükâteb olsun öldürülmez.

لَقَوْلِهِ تَعَالَى «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» وَ لَقَوْلِهِ عَلَيْهِ السَّلَام

لَا يَقْتُلُ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ

“Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere hiçbir yol vermeyecektir”.¹⁹⁸ Peygamber (s.a.s)’de şöyle buyurmaktadır: “Müslüman kâfire karşı öldürülmez (kisas edilmez)”.¹⁹⁹

Allah (c.c)’e Kuran-ı Kerimde şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَى بِالْأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ رَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بِكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Ey îman edenler, maktuller hakkında size kisas (misilleme) yazıldı (farz edildi). Hür, hür ile köle, köle ile dişi, dişi ile (kisas olunur). Fakat kimin (hangi katilin) lehinde maktulün kardeşi (velîsi) tarafından cüz’î bir şey aff olunursa (hemen kisas düşer). Artık örfe uymak (şer’in ve aklın iyi gördüğünü yapmak, borcu) ona (maktulün velîsine) güzellikle ödemek (lâzımdır). Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve esirgemedir. O halde kim bu (affdan ve edadan) sonra (katile veya taraflarına muhasame ve) tecâvüzde bulunursa onun için pek acıklı bir azap vardır”.²⁰⁰

¹⁹⁶ Zuhaylî, VIII, 56-57.

¹⁹⁷ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 79

¹⁹⁸ en-Nisa, 4/141.

¹⁹⁹ Tûsî, el- İmali Let’ Tusi, 263; İbn İdris Muhammed b. Ahmed, *es – Serâir Letehrîru’l Fetava*, III, 324.

²⁰⁰ el- Bakara, 2/178.

1. 5. 1. 9. 3. Baba Çocuğuna Karşılık Kisas Yapılmaz

Kisas, sözlükte aynıyla karşılık vermek demektir. Herhangi bir hakkı dengiyle takas etmek, değiştirmek anlamına da gelmektedir. Kavram olarak bir suç işleyenin aynı cinsten bir ceza ile cezalandırılmasıdır. İslam'a göre insan öldürmek, intihar etmek, kana, mala ve ırza (iffete) tecavüz haramdır. Müslümanın canı, malı, ırzı ve şerefi koruma altındadır.

Baba kendi çocuğunu kasten öldürürse kisas edilmez, buna karşılık keffaret ödeyip diğer varislerine ise diyet öder ve hâkim çocuğunu katleden babayı ta'zir eder. Eğer hata yoluyla katledilirse hata keffaret ve diyetini öder. Çocuğun dedesine de babası gibi karşılıklı kisas yapılmaz. Böyle durumda maktul oğul veya kız olmasında hiçbir fark ortada bulunmamaktadır, ama çocuğa baba karşılığında kisas yapılır. Anne çocuğa karşı ve çocuk anneye karşılık kisas yapılır.²⁰¹

Katil öldürdüğü kişinin aslı olursa, bu asıl ne kadar yukarıya çıkarsa çıksın, kisas cezası uygulanmaz. Bu bakımdan oğlunu öldüren babaya kisas tatbik edilmez. Bunun delili şu hadîslerdir:

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ
الْحَلِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَقْتُلُ ابْنَهُ أَوْ يُقْتَلُ
بِهِ قَالَ لَا.

Halebi naklediyor: İmam Sadık'tan çocuğunu öldüren bir adamla ilgili soru sordum, acaba baba çocuğuna karşılık öldürülür mü? İmam Sadık cevap verdi: Hayır.²⁰²

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ
جَمِيعاً عَنْ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ
أَحَدِهِمَا ع قَالَ: لَا يُقَادُّ وَالِدٌ بَوْلَدِهِ وَ يُقْتَلُ الْوَلَدُ إِذَا قَتَلَ وَالِدَهُ
عَمْدًا.

Baba çocuğuna karşı kisas olunmaz ama çocuk kasten babasını katleder ise çocuk babasına karşı kisas olunur.²⁰³

Resulullah (s.a.s)'den gelen rivayetlere göre ise şöyle buyurmaktadır:

²⁰¹ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 84.

²⁰² Kuleynî, *Kaîfî*, VII, 298; Tusî, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 237; Amili, *Vesailu's Şîâ*, XXIX, 77; Haîrî, *Seyd Ali b. Muhammed Tabatabaî, Riayazu'l Mesaîl*, XVI, 249.

²⁰³ Kuleynî *Kaîfî*, VII, 297; Tusî, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 236; Ardebili Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l Faide ve'l Burhan fi Şerh Irşadu'l İzhan*, XIV, 16; Necefî, *Cevahiru'l Kelam*, XLII, 169.

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجُ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا يُقَادُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ

Ömer b. Hattab şöyle dedi: “Resulullah (s.a.s)’i işittim: ‘Baba çocuğuna karşı kısas olunmaz!’ buyurdu.”²⁰⁴

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تُقَامُ الْخُذُودُ فِي الْمَسَاجِدِ وَلَا يُقَتَّلُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ

Abdullah b. Abbas şöyle dedi: “Nebi (s.a.s): ‘Had cezaları mescitlerde tatbik edilmez ve baba çocuğuna karşı kısasla öldürülmez!’ buyurdu.”²⁰⁵

1. 5. 1. 9. 4. Kısasta Akil ve Baliğ Olması Gerekir

Kendisine kısas tatbik edilecek olan kişinin akıl ve baliğ olması gerekir. Bu bakımdan bir çocuk veya bir deli, kısası gerektiren bir suç işlese dahi kısas edilmez. Çünkü akıl ve baliğ olmak, mükellefiyetin esası ve temelidir.

1. Akıl hastası olan bir kimse başka bir akıllı veya deli kimseyi öldürürse karşılıklı öldürülmez, belki akilesi tarafından diyeti ödenir ama akıllı halinde katleder sonra deli olursa karşılıklı kısas edilir.

2. Buluğa varmayan bir çocuk başka bir kimseyi öldürür ise ister maktul baliğ olsun, ister buluğa varmayan bir çocuk olsun, karşılıklı kısas edilmez belki akilesi tarafından diyet ödenir.

3. Akıl, baliğ olan bir kişi buluğa varmayan çocuğu katlederse meşhur görüşe göre ise karşılıklı öldürülür.

4. Akıllı bir kişi başka bir deli kişini öldürür ise: Eğer deli kişi onun canını kasd edip saldırı yapmış ise ve akıllı kişi kendi canını savunarak deli kişini öldürür ise deli kişini kanı hederdir, kısas ve diyet gerekmez.

²⁰⁴ Tirmizi, Diat, IV, 18; el Bağdadi, *Sunen-i Daru'l Kutni*, III, 141; Sarahsi, *el Mebsut*, XXII, 415; İbnu'l-Humam, *Fethu'l-Kadir* XII, 19; el Cezîrî, *El Fık âla Mezahibu'l Ârbâ*, V, 150, el Meydani Abdul gani'al Ganimi ed Demaşki, *el Lubab fi Şerhu'l Kitap*, Beyrut t.y, I, 334.

²⁰⁵ Tirmizi, Diat, IV, 19.

Geçerli bir rivayete göre ise böyle bir durumda mecnunun diyeti beytülmal tarafından ödenir, eğer sebepsiz yere öldürürse, eğer amde veya şibhu'l amd olarak öldürürse karşılıklı öldürmezler ancak kendi malından diyet alınır hata yoluyla öldürmüşse akile tarafından ödenir.²⁰⁶

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَ عَلِيٍّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رِثَابٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ع- عَنْ رَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا مَجْنُونًا فَقَالَ إِنْ كَانَ الْمَجْنُونُ أَرَادَهُ فَدَفَعَهُ عَنْ نَفْسِهِ فَقَتَلَهُ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ مِنْ قَوْدٍ وَلَا دِيَّةٍ وَ يُعْطَى وَرَثَتُهُ دِيَّتُهُ مِنْ بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ قَالَ وَ إِنْ كَانَ قَتَلَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ الْمَجْنُونُ أَرَادَهُ فَلَا قَوْدَ لِمَنْ لَا يُقَادُ مِنْهُ فَأَرَى أَنَّ عَلَى قَاتِلِهِ الدِّيَّةَ مِنْ مَالِهِ يَدْفَعُهَا إِلَى وَرَثَةِ الْمَجْنُونِ وَ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ يَتُوبُ إِلَيْهِ.

Ebu Besir şöyle naklediyor: İmam Sadık (a.s)'tan bir kişinin başka bir mecnun kişinin öldürmesine rağmen soru sordum, cevap verdi: Eğer mecnun kişi ona saldırı yapmışsa ve o kişi kendinin savunmak için mecnun kişiyi öldürür ise karşılıklı kısas gerekmez ve diyet öldüren kişi tarafından ödenilmez. Mecnun kişinin diyeti ise beytu'l mal tarafından ödenir. Eğer mecnun saldırı yapmadan akıllı kişi onu öldürürse, karşılıklı kısas gerekmeyen kişiye kısas yoktur, öldürülen kişinin diyeti, öldüren kişiyi kendi malından mecnun kişinin mirasçılara ödenir ve devamında ise katil kişi Allah (c.c)'e karşılığında tevbe edip istiğfar eder.²⁰⁷

5. Eğer bir kişi sarhoş iken aklî zâil olup, başkasını öldürürse yani sarhoş olmadığı durumda kısasa müstahak ise Âlimlerin çoğuna göre ise kısas edilir ve bazılarına göre ise diyet alınır. Eğer bir kişi bilgisizlikten içki veya uyuşturucu bir ilaç kullanıp aklı başında olmayan veya zorla boğazına içki dokup sarhoş edilirse böyle bir durumda ise meselenin zahirine göre karşılıklı kısas yapılmaz.

6. Birisi uykuda iken başkasını öldürürse karşılıklı kısas yapılmaz belki diyet alınır.

²⁰⁶ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 84.

²⁰⁷ Kûleynî, *Kâfi*, VII, 294; Tûsî, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 231; Helli Cemal ed- Din Ahmed b. Muhammed Asadi, *el Muhazzebu'l Bar'i fi Şerhu'l Muhteseru'l Nafi*, V, 196; Ardebili Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l Fâide*, XIV, 8; Haîri Seyd Ali b. Muhammed Tabtabaî, *Riyazu'l Mesaîl*, XVI, 257; Necefî, *Cevahiru'l Kelam*, XLII, 185.

7. Mütâahir Âlimlerin meşhur görüşüne göre ise kör kişinin amd veya hata üzerine yapılan katli ise gören kişinin hükmündedir.²⁰⁸

Mükellef (yani akıllı ve baliğ) olmalıdır. Küçüğe yahut deliye kısas uygulanmaz. Çünkü kısas bir cezadır. Küçük ve deli ise ceza ehliyetine sahip değildir. Çünkü ceza ancak cinayet dolayısıyla vacip olur. Küçük ile delinin fiilleri ise, cinayet olarak nitelendirilmez. Uyuyan, baygın ve benzeri mazeret sebebiyle akli zail olan kimseler de bunlara benzer diğer taraftan bu gibi kimselerin sahih bir kasti yoktur.²⁰⁹

Ali b. Ebû Talib'den rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّيِّ حَتَّى يَخْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ ».

“Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır uyanıncaya kadar uyuyandan, buluşa erinceye kadar çocuktan. Akli başında olmayan deli’den akli başına gelinceye kadar”.²¹⁰

Dört mezhebin de (Hanefi, Şafî, Maliki, Hanbeli) ittifakıyla haram içki ile sarhoş olana kısas uygulanır. Çünkü sarhoşluk şer’î hitaba yani teklife aykırı değildir. O bakımdan şeriatın bütün hükümleri sarhoş için de bağlayıcıdır, onları yerine getirmek zorundadır.²¹¹

1. 5. 1. 14. 5. Öldürülen Kişinin Kanı Masum Olmalıdır

Öldürülen kişinin kanı, Müslüman olmasından veya ahidli olmasından ötürü masum olursa, öldüren kişiye kısas cezası tatbik edilir. Öldürülen kişi harbî bir kâfir veya mürted ise kanı hederdir.

Kısasın uygulanabilme şartlarından birisi de kanı masum (معصوم الدم) olmalıdır.²¹²

²⁰⁸ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 85.

²⁰⁹ Zuhaylı, VIII, 53.

²¹⁰ Ebû Davud, III, 245.

²¹¹ Zuhaylı, VIII, 53.

²¹² Isfahani Birinci Meclisi, 208, *یک دوره فقه کامل فارسی*.

Peygamber (s.a.s)’e seb (fuhuş) eden birisi gibi şahısların kanı hederdir, öldürülür ve buna karşılıklı kısas yoktur.²¹³

Kanı masum yani hayatına kastedip saldırmanın haram olması, harbi olan kâfir, mürted, evli zinacı, zındık ve bağı sebebiyle Müslüman ve zimmi kimseler öldürülmezler. Çünkü bu kimseler savaş halı, irtidat, zina ve bağılık (isyan) sebebiyle kanları mubahtır. Bu hallerin her birisi ise kanın heder, yani mubah olması için bir sebeptir.²¹⁴

Peygamber Efendimiz (s.a.s)’den gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır:

حدثنا عمرو بن عون أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش عن عبد الله بن مرة عن مسروق عن عبد الله قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم " لا يحل دم رجل مسلم يشهد أن لا إله إلا الله وأني رسول الله إلا بإحدى ثلاث الثيب الزاني والنفس بالنفس والتارك لدينه المفارق للجماعة " .

Abdullah b. Mesut, Peygamber Efendimiz (s.a.s)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah Resulü olduğuma şahadet eden Müslüman bir kimsenin kanı (öldürülmesi)asla helal değildir. Ancak üç şeyden dolayı helaldir; evli kadının zinası, cana karşı can, dini terk edip cemaatten (İslam’dan)ayrılmak.²¹⁵

1. 5. 2. ADAM ÖLDÜRME DIŞINDA İŞLENEN CİNAYETLER

İnsan öldürme dışında işlenen cinayetler; erkek veya kadın, hür veya köle olmasına rağmen insanın bedenindeki organlara, kemiklere karşı saldırıda bulunmak, kafasını yarmak, vücudunun her hangi bir yerini yaralamak türünden saldırıdır. maide suresi 45. ayeti kerime de şöyle buyurmaktadır:

وَكُنْتُمْ عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

²¹³ Musevei, Seyyed Hasan Ruhullah, *Zubdetu'l Ahkâm*, 233.

²¹⁴ Zuhaylı, VIII, 54.

²¹⁵ Ebu Dabud, Hudad 32, II, 530.

Biz Tevrat'ta onlara, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılıklı kısas yazdık. Bununla beraber kim kısas hakkını bağışlarsa, bu kendi günahlarına keffaret olur. Ve kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.²¹⁶

Diğer ayette ise şöyle buyurmaktadır:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ

Eğer (bir suçtan dolayı) ceza verecek olursanız size yapılan azap ve cezanın misli ile ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.²¹⁷

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

Haram ay, haram aya bedeldir. Hürmetler karşılıklıdır. Onun için kim sizin üzerinize saldırırsa siz de, tıpkı onların üstünüze saldırdıkları gibi, ona saldırın. (Fakat daima) Allahtan korkun ve bilin ki şüphesiz Allah takva sahipleriyle beraberdir.²¹⁸

İnsanda var olan her bir azanın ve kemiğin diyeti sünnette açık ve net bir şekilde yer almaktadır Peygamber (s.a.s)'den gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır:

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ قَالَ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ كِتَابًا فِيهِ الْفَرَائِضُ وَالسُّنَنُ وَالْدِّيَاتُ وَبَعَثَ بِهِ مَعَ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ فَقَرِئَتْ عَلَى أَهْلِ الْيَمَنِ هَذِهِ نُسخَتُهَا مِنْ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى شَرْحِيْلَ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ وَتُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ وَالْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ قِيلَ ذِي رُعَيْنٍ وَمَعَاظِرَ وَهَمْدَانَ أَمَا بَعْدُ وَكَانَ فِي كِتَابِهِ أَنَّ مَنْ اغْتَبَطَ مُؤْمِنًا قَتْلًا عَنْ بَيِّنَةٍ فَإِنَّهُ قَوْدٌ إِلَّا أَنْ يَرْضَى أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ وَأَنَّ فِي النَّفْسِ الدِّيَّةَ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ وَفِي الْأَنْفِ إِذَا أُوعِبَ جَدْعُهُ الدِّيَّةُ وَفِي اللِّسَانِ الدِّيَّةُ وَفِي الشَّقَتَيْنِ الدِّيَّةُ وَفِي الْبَيْضَتَيْنِ الدِّيَّةُ وَفِي الذَّكَرِ الدِّيَّةُ وَفِي الصُّلْبِ الدِّيَّةُ وَفِي الْعَيْنَيْنِ الدِّيَّةُ وَفِي الرَّجْلِ الْوَاحِدَةِ نِصْفُ الدِّيَّةِ وَفِي الْمَأْمُومَةِ ثُلُثُ الدِّيَّةِ وَفِي الْجَائِفَةِ ثُلُثُ الدِّيَّةِ وَفِي الْمُنْقَلَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ مِنَ الْإِبِلِ

²¹⁶ el-Maide, 4/45.

²¹⁷ el- Nâhl, 16/126.

²¹⁸ el-Bakara, 2/194.

وَفِي كُلِّ أَصْبُعٍ مِنْ أَصَابِعِ الْيَدِ وَالرَّجْلِ عَشْرٌ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي السِّنِّ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي الْمَوْضِعَةِ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ وَأَنَّ الرَّجُلَ يُقْتَلُ بِالْمَرْأَةِ وَعَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أَلْفُ دِينَارٍ

Resulullah (s.a.s) Yemen halkına bir mektup yazdı bu yazıda şu hususlar yer almaktadır: kim, bir mümini sebepsiz yere öldürürse ve hakkında beyyine varsa ona kısas yapılır. Ancak öldürülenin yakınları (diyet veya affa) razı edilmeleri durumunda kısas yapılmaz. Cana’da yüz deve diyet vardır. Tamamı kesilmesi halinde burnunda diyeti vardır. Dilde diyet vardır. İki dudakta diyet vardır. İki yumurtalıkta diyet vardır. Erkeklik organında diyet vardır. Omurga kemiklerinde diyet vardır. İki gözde diyet vardır. Tek ayakta yarım diyet vardır. Me’mumede diyetin üçte biri, caife de diyetin üçte biri, münakkilede on beş deve, ayak parmaklarının her birinde on deve, dişte beş deve vardır, kadına karşılık erkek öldürülür. Altın sahiplerine bin dinar vardır.²¹⁹

Vücutta bir benzeri olan tür, vücutta iki tane bulunan tür vücutta dört tane bulunan tür, vücutta on tane bulunan türlerdir.

1. 5. 2. 1. Vücutta Başka Bir Benzeri Olmayanlar

Bunlar burun, dil, erkeklik organı yahut haşefe, meninin kesilmesi halinde omurga, baştaki saç ve bitmemesi halinde sakal.

Burun: Hepsi yahut da burunun yumuşak kısmı kesilecek olursa diyet ödemek gerekir.

Burun kırkırdak kısmının dibinden kesmek suçuna tam diyet gerekir.²²⁰ Çünkü Resulullah (s.a.s) de bir hadiste “ burun kırkırdan kesme, sakat eyleme suçuna diyet cezası gerekir” buyurmuştur.²²¹

Dil: dil kesme suçunda diyet cezasına hükmetmek gerekir. Çünkü Resulullah (s.a.s) den gelen rivayete göre “ Dil kesme suçuna diyet cezası vardır” buyurmuştur.²²² Dilde bir güzellik ve faydalanma vardır. Konuşan dili kesme fiilinin diyetle tecziyesi gerekir. Suçlu kişi mağdurun dili aleyhine bir fiil ika eder de ahras (konuşamaz dilsiz)

²¹⁹ Nesâî, Kasame, XV, 13.

²²⁰ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 129; Üdeh, II, 307.

²²¹ Şirâzî, *el-Muhezzeb*, III, 215; İbn Kûdame, *el-Muğnî*, XIX, 216.

²²² Beyhakî, *Sünen-i'l Kubrâ*, VIII, 89; Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 68; Şirâzî, *el-Muhezzeb*, III, 215.

hale getirirse, dil her ne kadar vücutta madden var ise de manen tatil edilmiş, görevini yapmaz olduğundan yine tam diyet cezası gerekir.²²³

Erkeklik Organı Yahut Haşefe: Resulullah (s.a.s)’ın Amr b. Hamz’a gönderdiği mektupta “...erkeklik organı için diyet cezası vardır...” buyurmuştur ki, buna göre erkeklik organının kesilmesi suçunda ceza, diyetdir. Çünkü zeker, vücutta bir benzeri daha bulunmayan vücut tamlığında bir cemel ve yarar sağlayan, kendisinden faydalanılan organdır. Böyle bir organın da ortadan kalkışı dil ve burun gibi diyet cezasını gerektirir.²²⁴

Küçüğün ve yaşlının dahi olsa diyet söz konusudur. Çünkü diyete dair geçen hadiste “Erkeklik organında da diyet vardır” denilmektedir.

Omurga: Omuriliğin kırılması halinde de diyet cezası ödemek gerekir. Zührî, Said b. el-Müseyyeb’den yaptığı rivayete göre, “Sünnette; omuriliğin kırılmasında, dilin veya erkeklik organının yahut kadınlık organının kesilmesi hallerinde diyet cezasına hüküm edilmiştir.” Çünkü bu durumda o organlardan beklenen faydalanmalar artık ortadan kalkmıştır.²²⁵

Deri: Şâfiî’ye göre, cildin tamamı soyulursa tam diyet cezası gerekir. Cildin tamamının soyulması durumunda kişinin yaşaması çok nadirdir. Malik’e göre ise, derinin soyulması, beyazlaştırılması veya siyahlaştırılması durumlarında tam diyet cezası gerekir. Fakat bu durumların hepsinde de cildin tamamının soyulması veya renk değişikliğine maruz bırakılması şart değildir. Yine İmam **Malik’e** göre, başın derisinde de tam diyet cezası icap eder. **Ebû Hanife** ve **Ahmed’e** göre, derinin kesilip soyulması hallerinde diyet cezası değil hükûmet (tazminat) gerekir. Tümüyle renk değişikliğine uğratılmasında da durum yine böyledir.²²⁶

Şafîler derinin yüzülmesi halinde ise, eğer yerine tüy bitmeyecek ve derisi yüzülende hareket gücü verebilen bir hayat kalmış ise ve sonra yüzmeden başka bir sebep dolayısıyla mesela yüzen bir başkasının yüzmeden sonra boynunu kesmesi gibi ölmesi halinde diyet gerekir.²²⁷

²²³ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 132; Üdeh, II, 308.

²²⁴ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 137; Üdeh, II, 308; Dağcı, 199.

²²⁵ Üdeh, II, 309.

²²⁶ Üdeh, II, 310.

²²⁷ Zuhaylî, VIII, 118-119.

1. 5. 2. 2. Vücutta Kendisinden İki Tane Bulunan Organlar

Eller, ayaklar, gözler, kulaklar, dudaklar, nihai olarak kıllarının gitmesi ve bir daha bitmemesi halinde kaşlar, memeler, meme uçları, hayâlar, kalçalar ve alt çene kemikleri. Bunlardan birisi gitmesi halinde yarım diyet söz konusudur.²²⁸ Çünkü bunlar ise geçen rivayette denilmiştir.

Hukukçular “el = yedd” den ne anlaşıcağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanife, Ahmed ve bazı Hanbelî hukukçularla Şafîî pekçok hukukçu da bu görüş ve düşüncededirler. El ta omuzlara kadar olan arganın adıdır, diyenlere göre ise, avucun ve daha yukarısının kesilmesi durumunda yalnızca yarım diyet cezası gerekir, avuçtan yukarısı de artık bir tek cezaya tâbidir ki, ona da el denilir. İmam Mâlik, Ebû Yusuf, bazı Şafîî hukukçuları ve Hanbelî pekçok hukukçu hep bu fikirdedirler.²²⁹

Ayak kesilmesinden neyin anlaşılabilceği hususundaki ihtilaf da aynen eldeki ihtilaf gibidir. Bazı hukukçulara göre, ayaktan maksat; uyuluk kemiğine kadar olan organdır. Bazı hukukçulara göre de ayaktan maksat; yalnızca ayağın bulunduğu yerdir. Bu konuda ortaya konulan görüşler ve düşünceler, el hakkındaki fikirlerin ve hükümlerin aynıdır.²³⁰

İki göze karşılık bir tam diyet cezası gerekir. Ebû Hanife ve Şafîî’ye göre, bir tek gözü kör kişinin gözlerinin diyeti yarı diyettir, Mâlik ve Ahmed’e göre ise tam diyettir. İki gözden çıkarılması veya yerinden oynatılması durumunda, gözün kendisi durduğu halde kör edilmesi gibi; tam diyet cezası gerekir.²³¹

İki kulağa tam diyet cezası vardır. Çünkü iki kulakta dıştan bakılınca, zahiri bir güzellik ve faydalanma sözkonusudur. Zira kulak dışarıdaki sesleri toplar işitmeye yardım eder. Eğer dış kulağın bir kısmı kesilirse o zaman kesilen kısım oranında diyet ödenir. Ebû Hanife, Şafîî ve Ahmed’e ve Mâlikî mezhebindeki bazı hukukçulara göre, işitme duyusu bâkî kalsa da dış kulakların ikisinin de kesilmesi durumunda tam diyet cezasına hükmedilir. Delilleri de dış kulağın sesi toplaması sebebiyle bir yararlanma söz konusudur. Onların kesilmesiyle bu yarar da ortadan kalmıştır. Fakat bazı Mâlikî

²²⁸ Zuhaylî, VIII, 119.

²²⁹ Üdeh, II, 311.

²³⁰ Üdeh, II, 312.

²³¹ Üdeh, II, 312.

hukukçulara göre, eğer işitme gucu devam ediyorsa o zaman yalnızca hükûmet ezası kararlaştırır. Onlara göre, dış kulaktan herhangi bir fayda sözkonusu değildir. Ancak bir güzelliği vardır ki, buna da diyet değil hükûmet cezası takdir edilmiştir.²³²

İki dudağa tam diyet cezası ödenir. Çünkü dudaklarda gerçekten bir güzellik ve pekçok fayda bulunmaktadır. Bir tek dudağa yarım diyet ödenir. Tıpkı tek kulak veya bir tek göz için yarım diyet ödendiği gibi. Bir dudağın bir kısmı kesilmişse o zaman kesilen kısma aranan miktar kadar diyet ödenir. Zira faydalanma imkânı ortadan kalkmıştır. Suç teşkil eden fiilin sonucu dudakların sarkması var fakat kendisinden yine de faydalaniyorsa o zaman hükûmet cezası gerekir.²³³

Kaşlarda da diyet vardır. Ebû Hanife ve Ahmed'e göre, kaşlardan biri için yarım, ikisi için tam diyet cezası vardır. Pek tabîî işlenen suç neticesi kaşlarda bir daha tüylerin bitmemesine yol açılmasıdır. Mâlik ve Şafî'ye göre ise, yalnızca saçların (kaşların) bitmemesi halinde diyet değil, hükûmet cezası vardır. Çünkü onlara göre güzellik ortadan kalkmış ama yararlanma ortadan kalkmamıştır. Dolayısıyla diyet gerekmez. Ebû Hanife ve Ahmed'e göre, evet kaşın bizzat kendisi güzel olan o şeyde yarar da bulunmaktadır ve bundan dolayı diyet cezasına hükmedilir.²³⁴

Kadının her iki göğüse karşılık bir diyet cezası ve bir tekine karşılık da yarım diyet cezası verilir. Çünkü bunlarda hem güzellik ve hem de faydalanma mevcuttur. Göğüs başlarından her ikisi için de tam, bir teki için de yarım diyet cezası ödemek gerekir. İsterse göğüs kendisi kesilmiş olsun. Zira bunlarda da faydalanma sözkonusudur. İmam Mâlike, göğüs başları için diyet ödemesinde, sütün kesilmesini veya süt yollarının bozulmasını şart koşar. Eğer bu şart yok ise emciklerden ötürü diyet cezası değil hükûmet gerekir. Diğer hukukçular ise, emcileklerde diyet cezasına hüküm için böyle bir şart ileri sürmezler, mutlak olarak emcileklerin yeterlidir. Erkeklerin göğüsüne gelince, İmam Mâlik ve Şafî'ye göre, bunların kesilmesi halinde hükûmet cezası gerekir. Zira bunların kesilmesi ile bir yararlanma durumu ortadan kalkmamış yalnızca güzellik ortadan kaldırılmıştır. Hanbeli mezhebinde ise, erkeğin göğüsü, başlarıyla birlikte kesilince tam diyet cezasına hükmedilir. Delilleri de kadının organını kesilmesinden dolayı hüküm vacip olan şeyin erkeğin aynı organının kesilmesinde de

²³² Üdeh, II, 313.

²³³ Üdeh, II, 313.

²³⁴ Üdeh, II, 313.

hükmedilmesi gerekir. Çünkü her ikiside güzellik arzeden iki organdır ve bedenlerde de bir ayrılık yoktur, ikisi de insan vücududur. Ebû Hanife'ye göre, erkeğin göğsünün başlarıyla beraber kesilmesi suçuna hükûmet cezası verilir. O, delilini, erkeğin göğsü ve emciklerinin bir güzellik ve faydalı olma yönü yoktur esasına dayandırır.²³⁵

Yumurtalıkların ikisine bir tam diyet gerekir, zira yumurtalıklarda cemel ve menfaat sözkonusudur. İnsan nesli onlardan olur, çoğalır. Yürümede ahengi sağlar. Her bir yumurtalık için de yarım diyet cezası vardır. Çünkü iki şey için bir tam diyet gerekirse o çiftin bir tekine yarım diyet cezası ödenir. Her iki yumurtalık da sakat bırakılır, kendilerinden faydalanılmaz hale getirilirse bu yaralama eylemine bir tam diyet cezası terettüp eder. Her iki yumurtalığın kesilmesinde de yine tam diyet cezası vardır. Ebû Hanife'ye ve Mâlikî ve Hanbelî meheplerindeki bazı hukukçulara göre, iktidarsız veya hadım kişinin yumurtalıklarının kesilmesinde hükûmet cezası verilir. Şafiîlere ve Mâlikî ve Hanbelî Mezhepleri hukukçulardan bazılarına göre, bu durumda da zeker için yine tam diyet cezası gerekir. İsterse zeker yumurtalıktan önce isterse sonra kesilsin durum aynıdır.²³⁶

İki kalçanında tam diyeti vardır. Ebû Hanife, Şafiî Ve Ahmed'e göre, iki kalçaya tam diyet, bir tek kalçaya da yarım diyet cezası gerekir. Çünkü her iki kalça da aynı cins organlarıdır. Vücutta bir benzerleri de yoktur. Mâlikî meheplerindeki bazı hukukçulara göre, her iki kalçanın ister tamamı isterse bir kısmı kesilsin her zaman hükûmet cezası verilir. Diğer hukukçulara göre ise, her iki durumda da diyet cezası takdir olunur.²³⁷

1. 5. 2. 3. Bedende Dört Tane Bulunan Organlar

Bunlar, üzerinde kirpiklerin bittiği yer olan göz kenarları, bu kenarlar üzerinde bulunan kirpiklerdir. Sadece göz kenarları yahut onlarla birlikte göz kapaklarında cumhura göre diyet vardır. Çünkü bunlarda cinsin menfaati vardır; ister sadece kenarları kesilmiş olsun, isterse de bununla birlikte kapak kesilmiş olsun. Çünkü göz kapağı

²³⁵ Üdeh, II, 314.

²³⁶ Üdeh, II, 314.

²³⁷ Üdeh, II, 315.

kenara tabidir. Her bir kapak yahut göz kıyasında dördte bir diyet vardır. Çünkü hem bunlarda açıkça bir güzellik, hem de bir tam menfaat söz konusudur.²³⁸

Ebû Hanife ve Ahmed'e göre, göz kirpiklerinin dördünün de tamamen yok edilmesi durumunda tam diyet cezası gerekir. Çünkü kirpiklerin de vücuda olan yararı, arzettiği güzellik gayet açıktır. Bir tek kirpik için tam diyetin dördte biri bir ceza vardır. Çünkü göz kirpikleri, göz kapaklarına tabi birer organdır.²³⁹

Mâlik ve Şafî'ye göre, göz kirpiklerinden dolayı diyet değil hukûmet cezası gerekir. Zira kirpiklerde bir güzellik var ise de bir fayda yoktur. Kirpikler göz kapaklarıyla birlikte kesilirse Şafî mezhebinde iki görüş vardır. Bir fikre göre, kirpikleri için bir şey ödenmez, nedeni ise, kirpikler bir başka organa tâbi, başka bir organ üzerinde bir kılçıktır ki, bittiği organ da göz kapağıdır. Bir diğer fikre göre ise, göz kapaklarından dolayı diyet, kirpiklerden dolayı da hukûmet cezası gerekir. Çünkü kirpiklerde bir güzellik vardır ki, bu ortadan kaldırılmıştır.²⁴⁰

Cani, iskeleti yahut şekli veya organ olduğu gibi kalmakla birlikte, başkasının organının menfaatini ortadan kaldırsa veya onun anlamını giderse cezalandırılır. Görme, işitme, tad alma, koklama, dokunma, yürüme, yakalayıp tutma, akıl, konuşma gibi duyu ve güçlerin ortadan kalkması yahut elin, ayağın çolaklaşması veya cinsi gücün ortadan kaldırılması yahut elin, ayağın çolaklaşması veya cinsî gücün ortadan kaldırılması halleri gibi. Bazıları bu tür menfaatları yirmi ve daha fazla olarak da tespit etmişlerdir: akıl, işitme, görme, koklama, ses, tad alma, çiğneme, meninin akması, tenlerin değmesinden tad alma, yürüme, saçın, derinin, yürümenin gitmesi ve buna benzer diğer hususlar, bunlar arasında yer alır.²⁴¹

Yüz ve baştaki yarada (şicâc) kısas veya erş gerekir. Erşin ise miktarı ya bellidir veya değildir. Esasen bütün yüz ve baştaki yaralamalarda (eş-Şicâc'da) ve diğer yaralamalardaki erşlerin miktarı belirlidir ya da değildir. Miktarı belli olan erş, Şari' tarafından bilinen mâli miktarı sınırlandırılmış olan erş olup, organlarda şicâc ve sair yaralamalarda gerekir. Miktarı belli olmayan erş, hükümet-i adl ile tespit edilir. Bu ise

²³⁸ Zuhaylî, VIII, 119.

²³⁹ Üdeh, II, 316.

²⁴⁰ Üdeh, II, 316.

²⁴¹ Zuhaylî, VIII, 122.

şeriatte belli bir miktarı tespit edilmemiş ve fakat miktarının tespiti hâkime bırakılmış olan hallerdir.²⁴²

Şicâc özellikleri baş ve yüzdeki yaralardır. **Hanefilere** göre bunlar on bir çeşittir:

1. Hârisa: Deriyi çizmekle birlikte kanın çıkmadığı çiziktir.

2. Dâmi'a: Bir gözyaşı damlası kadar kan çıkmasına sebep olan, daha fazla kan akmayan yara. Buna aynı zamanda hârisa adı da verilir ki böyle bir yaralamada deri sıyrılır.

3. Dâmiye: Deriyi yarmaksızın kan akıncaya kadar deriyi zayıflatmak suretiyle kanın aktığı yaradır. Hanbelîler buna Bâzile yahut Dami'a adını verirler.

4. Bâdı'a: Eti kesen ve yaran yaralamadır.

5. Mütelahime: Bir önceki bâdı'adan daha çok ete işleyen, bununla birlikte kemiğe yaklaşmayan yaradır. Ebû Yusuf'un rivayetine göre bu böyledir. İmam Muhammed ise, mütelhâhime'nin bâdı'a'dan önce geldiğini ve kanın toplandığı ve karardığı hal olduğunu kabul eder.

6. Simhâk: Etin kesilip et ile kemik arasındaki ince derinin (zarın) ortaya çıktığı yaradır. İşte bu ince zarın adı "simhâk"tır. Yüz ve baştaki yara buraya kadar ulaştığından dolayı bu adı alır. Şafîîler buna multât adını verirler ki, kemik üzerinde ince bir perde halinde kalıncaya kadar eti kuşatan bir yaradır.

7. Mûzıha: İnce zarı da yararak bir iğne deliği kadar dahi olsa kemiği ortaya çıkartan yaradır. Resulullah (s.a.s)'ın Amr b. Hazm'a gönderdiği rivayet olunan mektuptaki hükme binaen Muzıha yarasında ödenmesi gereken erş cezası deveden beş devedir. Ayrıca Amr b. Şuayb da babasından, o da kendi babasından, o da Resulullah (s.a.s)'tan "Başa ika edilen muzıha yaralarında beş deve diyet cezası vardır." Hadisini rivayet etmiştir. Binaenaleyh ika edilen muzıha yarısı iri olsun, ufak olsun erş cezası gerekir. İsterse bu yara saç altında kalsın isterse açıkta görünür olsun durum fark etmez. Çünkü muzıha ismi bu türden yaraların her birisine verilen bir isimdir. **Dört Mezhep**

²⁴² Zuhaylî, VIII, 119.

İmamına göre erşi aynı miktardır.²⁴³ **İmamiyye** mezhebine göre de, Mûziha yarasında ödenmesi gereken erş cezası deve'den beş devedir.²⁴⁴

8. **Hâşime**: Kemiğin kırıldığı yaradır. Kemiğin açığa çıkması demek olan hâşime yarasında erş-i mukadder cezası vardır ki bu on devedir. **İmamiyye**, **Hanefi**, **Şafî** ve **Hanbelilere** göre ise bu nevi yara ancak baş bölgesinde söz konusudur. **Malik'e** göre ise, hâşime adıyla bilinen bir yara türünü kabul etmez, bedene ika edilen yaralardan bu tür bir yara çeşidinin varlığını benimser. Fakat **Mâlik** o yara yerine yüz ve başta ika edilen münakkile yarasını bir bedel kabul etmiştir.²⁴⁵

9. **Münakkale**: Kırıldıktan sonra kemiğin yerini değiştiren, kemiği yerinden oynatan yaradır. Münakkale yarasında on beş deve erş cezası ödemek gerekir. Bu husus, Resullullah (s.a.s)'ın Amr b. hazm'e gönderdiği mektup muhtevasında sabittir ki, orada “ Münakkale yarasında on beş deve diyet cezası gerekir.” Buyuruyorlar.²⁴⁶

10. **Âmme veya Me'mûme**: Kemik altında ve beyinin üstünde bulunan zara kadar ulaşan yaradır. Cezası da tam diyetin üçte biridir. Amr b. Hazm'e gönderdiği rivayet olunan mektupta, Resullah (s.a.s); “ Me'mume yarasında tam diyetin üçte biri ceza vardır.” Buyurmuştur.²⁴⁷

11. **Dâmiğa**: Beyin zarını da delerek beyine ulaşan yaradır. İslam hukukçuları dâmiğa (kişi beyine, beyin zarına kadar ulaşan) yarasında da üçte bir diyet cezasına hükmetmek gerekir demişlerdir.²⁴⁸

Cumhura göre ise şicac (baş ve yüzdeki yaralar) on türdür. **Malikiler** ikincisi olan dâmi'a'yı saymazlar ve birincisine dâmiye, ikincisine harisa üçüncüsüne simhâk altıncısına multât adını verirler. Âmme ile dâmiğayı başa tahsis edip geri kalanlarını ise baş veya yanakta kabul ederler. **Şafîilerle Hanbeliler** ise ikincisi olan dâmi'a'yı saymazlar. Şafîiler birincisine hârisa adını verirler ki, deriyi sıyıran yara demektir.

²⁴³ Üdeh, II, 326.

²⁴⁴ Tûsî, *el-Hilâf*, V, 229.

²⁴⁵ Tûsî, *el-Hilâf*, V, 230; Üdeh, II, 327.

²⁴⁶ Tûsî, *el-Mebsût*, VII, 122; Üdeh, II, 328.

²⁴⁷ Üdeh, II, 328.

²⁴⁸ Tûsî, *el-Mebsût*, VII, 122; Üdeh, II, 328.

Hanbeliler ise buna cumhur gibi hârisa veya mûltât adını verirler. İlk beş yaralama için şeriatte miktar olarak tespit edilmiş bir şey yoktur.²⁴⁹

Cirâh (Yaralar): Baş ve yüzün dışında bedenın sair kesilmelerinde olan ve olmayan olmak üzere iki türdür.

Câife, göğüs yahut karın, sırt veya böğurlerden yahut hayâlar arasında veya dübürden ya da boğazdan karna kadar ulaşan yaradır. El, ayak ve boyunda câife olmaz. Çünkü bunlardan karına ulaşılmaz. Câife olmayan yara ise boyun, el yahut ayak gibi karna ulaşmayandır. Yaranın cezası ise ya aslıdır veya bedeldir. Hata yoluyla öldürmeden aşağı derecedeki cinayetin cezası diyet veya erşdir. Burada diyetin kasıt, tam diyet, erşten kasıt ise, diyetten daha az olan miktardır. Böyle bir durumda bedel olarak her hangi bir başka ceza söz konusu değildir. El, ayak gibi organların kesilmesinde baş ve yüzdeki ve diğer yaralamada, kastî olmaları halinde, ödenmesi gereken diyet ve erşin vücubu hallerini açıklamış bulunuyoruz.²⁵⁰

Câife (vücut boşluklarına karşı işlenen) yaralar da; karın, sırt veya göğüs boşluklarına ulaşan veya mesaneye kadar giden yaralardır. Bu tür yaralarda ödenmesi gereken ceza; tam diyetin üçte biridir. Zira hadiste, Amr b. Hazm’a gönderilen mektupta Resulullah (s.a.s) “Câife yaralarında üçte bir diyet cezası gerekir” buyurmuştur.²⁵¹

1. 5. 2. 4. KISAS VE CİNAYET SUÇLARININ İSPAT YOLLARI

Kisas hakkı ise şöyle ispat edilebilir;

1. 5. 2. 4. 1. İkrar

İkrar lüğatte, bir şeyi ikrar edenin onu isabetidir. Böylece kanıtlanan şeye de bir hüküm uygulanır. Hukuk dilinde ise ikrar; bir hakkı itiraf ve haber vermedir. İkrarın hukuk açısından geçerliliği Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir. İslam hukukçularına göre ikrar yalnızca ikrarda bulunan kişi hakkında hüküm ifade eder.²⁵²

²⁴⁹ Zuhaylî, VIII, 126.

²⁵⁰ Zuhaylî, VIII, 126- 132.

²⁵¹ Üdeh, II, 329.

²⁵² Üdeh, II, 354-355.

Hanefilere göre, İkrar, kendisi aleyhine ve başkasının lehine hakkın sabit olduğunu haber vermektir.²⁵³ Bu, sadece ikrarda bulunan aleyhine bir delil olup bunun etkisi ikrarda bulunanı aşarak başkasına ulaşmaz. Çünkü bir kimsenin başkası üzerinde ikrar velayeti yoktur. O bakımdan ikrarın etkisi bizzat ikrar edene münhasırdır. Kişi kararının gereği ile sorumlu tutulur, çünkü kendi aleyhine yaptığı ikrarlarda itham altında değildir.²⁵⁴

İmamiyye mezhebine göre ise, akıl sahiplerinin kendi aleyhine olan ikrarı caizdir. İkrar halk arasında iki türdür; Mükelleflere ikrar ve gayrı Mükellefler ikrar,

Gayrı mükellef, Çocuk, deli veya uykuda olan kimseler gibidir bunların ikrarı ise geçerli değildir, çünkü Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır, buluğa erinceye kadar çocuktan, akli başında olmayan deliden akli başına gelinceye kadar, uyanıncaya kadar uyuyandan” ve bunların sözleri de hüküm olarak kaldırılmıştır. **Mükellef** ise tasarrufu mutlak ve tasarrufu mahcur kimselerdir. Tasarrufu mutlak olan kimseler ise ikrarı kendi canına, malına ve diğer hadlar’da, adil olsun veya fasık olsun sahihtir bunda ihtilaf yoktur.²⁵⁵

Katilin birini öldürmesine rağmen bir kere ikrarda bulunması Âlimlerin çoğuna göre yeterlidir, ancak ikrar eden kişinin akıl, baliğ ve özgür olması gerekiyor. Deli ve buluğa varmayan çocuğun ikrarı geçerli değildir. Zorlama altında bulunan ikrar ise geçerli değildir. Köle ikrar ederse geçerli sayılmaz, çünkü onun hakkı sahibine aittir.²⁵⁶

Allah (c.c)’e Kur’an-i Kerimde şöyle buyurmaktadır:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا

“Kim bir canı, bir can mukabilinde veya yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak, öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa bütün insanları diriltmiş gibi olur”.²⁵⁷

İkrarın birden çok olması şart değildir. Deli ve mümeyyiz olmayan küçük gibi akli olmayan da ikrarı sahih olmaz. Diğer imamlara muhalif olarak **Hanefiler** mümeyyiz olan küçüğün deyn (borç) ve aynlara dair ikrarını sahih kabul ederler. Çünkü böylesi

²⁵³ Maze Mahmud b. Ahmed Borhan ed Din Maze, *El Muhit*, VIII, 559.

²⁵⁴ Zuhaylî, VIII, 153.

²⁵⁵ Tûsî, *el Mebsut fî Fıkhu’l-İmamiyye*, III, 3.

²⁵⁶ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 88.

²⁵⁷ el- Maide, 5/32.

ticaretin zorunlulukları arasındadır. İkrâh zorlama altında bulunan yahut her hangi bir haddi veya kisası gerektiren malî hususlarda veya cinayetler hakkında ikrarda bulunmak üzere dövülen itham altındaki kişinin ikrarı da sahih değildir. Bunların ikrahı boş kabul edilir ve buna her hangi bir hüküm terettüp etmez. Ancak **Malikiler** şöyle demektedirler. İkrâh altında olanın ikrarını bağlayıcı olmayışının anlamı şudur: O zorlamanın ortadan kalkmasından sonra ikrarını kabul etmek veya lağvetmek yahut iptal etmek arasında muhayyer bırakılır.²⁵⁸

1.5.2.4.2. Şahitlik

Suç eylemini tespit etmenin yollarından birisi şahitlerin şahitliğidir. **İmamiyye** mezhebine göre; Eğer akıllı, buluş çağına ermiş ve adil iki kişi kasten yapılmış bir katle şahitlik ederlerse kasti öldürme olayı tespit ediliyor ve dolayısıyla kısısta olanaklı olacaktır.²⁵⁹ Eğer hâkim hüküm verdikten sonra hâkimin huzurunda (şahitliklerine dayanarak hüküm verilmiş olan) şahitler kendi şahitliklerinden dönerlerse kisas sakıt oluyor.²⁶⁰

Eğer hâkim vermiş olduğu hükümden sonra şahitlerin yalancı oldukları ve bu konuda yalan söyledikleri anlaşılırsa kisas sakıt oluyor. Daha doğrusunu söylersek bu durumda kisas tespit edilmemiştir. Zira şahitlik yapan kişinin şartlarından birisi adil olması gerekir ki yalan söylemek adaletle tezat içindedir.²⁶¹

Mali haklarda ve suçlara dair davalarda büyük bir çoğunluğu şahitlik ile ispat edilir. Şahitlik ise, yargı meclisinde “şahitlik” lafzını kullanarak bir hakkın ispat edilmesi için doğru bir haber vermedir. İspatta şehadete güvenmenin cevazı hususunda fakihler arasında görüş ayrılığı yoktur. Çünkü meşruluğuna ve şehadet gereğince verileceğine delalet eden Kur’anî ve nebevî naslar varit olmuş bulunuyor. **Dört Sünni mezhep İmamına** göre bu suçlar, ancak âdil iki erkeğin şehadeti ile sabit olur.²⁶²

²⁵⁸ Zuhaylî, VIII, 153-154.

²⁵⁹ Humeyni, *Tahriru’l-Vesile*, II, 441; Hüyî, Seyyid Ebul-kasım, *Mebaniyi Tekmiletü’l-Minhac*, Muesesei İhyai Asar-i İmam Huyi, II, 96; Necefi, Muhammed Hasan, *Cevahiru’l-Kelam*, Beyrut, Daru İhyau’t-Turasu’l-Arabi, XLII, 209.

²⁶⁰ Murvarid, Ali Asgar, *el-Mevsuatu fıkhiye, el-kadau ve eş-şehadat*, Beyrut, 1421, IV, 14.

²⁶¹ Humeyni, *Tahrirul-vesile*, II, 441; Huyi, Seyyid Ebul-Kasım, *Mebaniyi Tekmiletü’l-Minhac*, II, 96; Necefi, Muhammed Hasan, *Cevahiru’l-kelam*, XLII, 209.

²⁶² Zuhaylî, VIII, 154-155.

1. 5. 2. 4. 3. Kasâme

Kasâme, sözlükte yemin anlamına gelen bir masdardır. Şer'an ise, öldürme davasında tekrarlanan yeminler olup, elli erkek tarafından yapılan yeminlerdir. **Hanefilere** göre bu yeminler maktulün bulunduğu mahalle halkı yapar ve bu yemini yapacak kişiler öldürülenin velisi tarafından seçilir. Bundan amaç, itham altında olan kişinin üzerinden öldürme ithamının kaldırılmasıdır. Her birisi şu şekilde yemin eder: “Allah’a yemin ederim onu ben öldürmedim, onun kim tarafından öldürüldüğünü de bilmiyorum.” Bu şekilde yemin ettikleri takdirde diyeti öderler, kasâmenin meşruluğu ise sünnete birden çok hadisi şerif ile varit olmuştur.²⁶³

Ebû Hanifeye göre, kasâme kişilerin birbirleriyle yardımlaşmalarındaki eksikliği giderme ve öldürülmüş kişinin bulunduğu yerlerin güvenlik ve kamu düzeni (asayiş) bakımından iyi korunması ve yerlerde yardım edilecek kişi ya da kişilerin rahat ve özgürce dolaşmalarını sağlamak için konulmuştur. Bir yerleşim yeri halkına o yerin emniyet ve asayişinin korunması külfeti yüklenince, buna güçleri de yettiği halde görevleri ve sorumluklarını layıkıyla yerine getirmezlerse o takdirde kusurlu sayılırlar ve bundan dolayı sorumludurlar. İşte kasâme gibi bir kurumla, yüklenilen bir sorumlulukla o yer sakinlerinin dikkatli davranmaları sağlanmış olur. Yardım ve koruma belirli kişiler üzerine yüklenmiş ise, o zaman kasâme ve diyeti de o veya onlar evleviyetle yükleneceklerdir. Çünkü güvenliğin korunmasında, o görevliler herkesten önce gelmektedir. Ve kusurları da o ölçüde büyüktür. Bundan dolayı ki Ebû Hanife'ye göre, öldürülmüş kişi, bir kişinin veya bir topluluğun mülkünde veya zilyeliği altındaki arazide bulunursa, o zaman onlar suç işlemekle itham olunurlar ve itham olundukları suçu defetmek, maktulün kendi arazılarinde bulunması sebebiyle ödemekle mükellef tutuldukları diyetten kurtulmak, savunmada bulunmak için kasâme de onlar üzerine vaciptir.²⁶⁴

Davada iddia eden şahıs akıl, baliğ ve reşit olmalıdır. Bu konuda kısas davalarında davalı aleyhine zayıf bir delil (lews/الوث) varsa, yemin davacıya teklif edilir. Ancak davacı hiçbir delili olmadan mücerret davada bulunuyorsa, bu durumda beyyine hadisi gereği yemin davalını hakkıdır. Ancak, insan hayatının dokunulmazlığından (hürmet-i

²⁶³ Zuhaylî, VIII, 159- 160.

²⁶⁴ Üdeh, II, 381.

dem) dolayı bu tür davalarda yemin normal şekilde değil, kasame yemini şeklinde ağırlaştırarak teklif edilir. Şu kadar var ki, davalının mücerret nükülü ile davacı her hangi bir şeye hak kazanmaz. Ancak davacı kendisine reddedilen yemini ederse bununla hem diyet sabit olur, hemde kısasa hükmedilebilir.²⁶⁵

Kasame ise kasem (قسم) 'den alınan bir ibarettir, yeminin çoğunluğuna göre böyle isimlendirilmiştir.²⁶⁶

Kasame yeminin çoğulu olarak o zaman olur ki eğer bir katl olayı ortada bulunur ise mektulun velisi tarafından başka bir kişiye sen katilsin diye iddia edip ve zannı bir delillerle hâkimin nezdine ikame edilmesidir. Mesela bir veya iki şahit ki şehadeti geçerli değildir veya bulunan bir alamet ve araçlar ise bu cürmün nezdinde geçerli sayılmamıştır.²⁶⁷ Dolayısıyla kasame ortaya koyulmaktadır.

Yeminleşme. Kâtili bilinmeyen bir Ölü'nün bir yerde bulunması halinde İslam ceza hukukuna göre katil zanlısı o yerde oturanlardır. Onlardan elli kadar erkek sanık olarak çağrılır, öldürüp öldürmedikleri hususunda yemin teklif edilir, öldürmediklerine dâir yemin ederler ve sonra o yer sakinleri kısastan kurtulur ama öldürülmüş kişinin diyetini hep birlikte öderler.

İmam Sadık'tan gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır:

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِيَّةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْقَسَامَةِ فَقَالَ: الْحَقُّ كُلُّهَا الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدْعَى وَ الْيَمِينُ عَلَى الْمُدْعَى عَلَيْهِ إِلَّا فِي الدَّمِ خَاصَّةً فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص بَيَّنَّمَا هُوَ بِخَيْبَرَ إِذْ فَقَدَتِ الْأَنْصَارُ رَجُلًا مِنْهُمْ فَوَجَدُوهُ قَتِيلًا فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ إِنَّ فُلَانًا الْيَهُودِيُّ قَتَلَ صَاحِبَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص لِبَطَالِيَيْنَ أَقِيمُوا رَجُلَيْنِ عَدْلَيْنِ مِنْ غَيْرِكُمْ أَقِيدُوهُ بِرُمْتِهِ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا شَاهِدَيْنِ فَأَقِيمُوا قَسَامَةً خَمْسِينَ رَجُلًا أَقِيدُوهُ بِرُمْتِهِ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عِنْدَنَا شَاهِدَانِ مِنْ غَيْرِنَا وَ إِنَّا لَنَكْرَهُ أَنْ نُقْسِمَ عَلَى مَا لَمْ نَرَهُ فَوَدَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ص مِنْ عِنْدِهِ وَ قَالَ إِنَّمَا حُقِّنَ دِمَاءُ الْمُسْلِمِينَ بِالْقَسَامَةِ لِكَيْ إِذْ رَأَى الْفَاجِرُ الْفَاسِقَ فُرْضَةً مِنْ عَدُوِّهِ حَاجَظُهُ مَخَافَةُ الْقَسَامَةِ أَنْ يُقْتَلَ بِهِ فَكَفَّ عَنْ قَتْلِهِ وَ إِلَّا حَلَفَ

²⁶⁵ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 87; Beroje Sahip, *İslam İspat Hukuku*, ss. 87-88.

²⁶⁶ Tusî, *el Mebsut fi Fıkhu'l-İmamiyye*, VII, 210.

²⁶⁷ Humeynî, *Tehrîru'l Vesile*, II, 527.

الْمُدْعَى عَلَيْهِ قَسَامَةً خَمْسِينَ رَجُلًا مَا قَتَلْنَا وَلَا عَلِمْنَا قَاتِلًا وَلَا
أُغْرِمُوا الدِّيَةَ إِذَا وَجَدُوا قَتِيلًا بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ إِذَا لَمْ يُقْسَمِ الْمُدْعَوْنَ.

Berid b. Muaviye şöyle naklediyor: kasâme ile ilgili İmam Sadık (a.s)'tan soru sordum, cevap verdi: Bütün hukuklar da ise beyyine, davacıya yemin ise davalıya aittir ancak kan özelliği ise istisnadır. Çünkü Peygamber (s.a.s) hayber de olduğu zaman Ensardan bir kişi aralarından kayıp oldu sonra onun cenazesini buldular. Ensar tarafından şöyle dediler: Falan Yahudi bizim arkadaşımızı öldürmüştür. Resulullah (s.a.s) kan talebinde bulunanlara söyledi ki: kendi dışınızda iki adil şahit getirin eğer iki adil şahit kendi dışınızda bulamadınız elli kişinin yeminini ikame edin, onu kısas edelim. Onlar dediler ki kendimiz dışında adil şahidimiz yoktur kendimiz de görmediğimiz bir şeyden dolayı yemin etmeyi sevmiyoruz. Sonra Peygamber (s.a.s) katledilen kişinin diyetini ödedi. Sonrasında İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: kasâme Müslümanların kanını muhafaza altında alır. Çünkü her zaman fasık veya facir birisi bir Müslümanla düşman olduğu zaman kasâmenin korkusundan dolayı öldürmeden vaz geçer ve kasâme ona engel olur. Bunun dışında eğer davacı yemin (kasâme) ikame etmez olursa davalı kasâme ikame eder. Kasâme ise elli erkek kişi tarafından: Biz onu öldürmedik ve onu öldüren kimseyi tanımıyoruz ifadesi ile söylemesidir. Bunun dışında katil aralarında bulunup yemin etmezlerse diyet ödemek zorundadırlar.²⁶⁸

1. 6. HADD CEZALARI VE İSPAT YOLLARI

1. 6. 1. Had Tanımı VeÇeşitleri

Sözlükte "sınır çizmek, tarif etmek, iki şeyi birbirinden ayırmak, ceza tatbik etmek, sınır, tanıma" gibi anlamlara gelen had, bir fıkıh terimi olarak miktar ve keyfiyeti naslarla belirlenmiş cezaî müeyyideler demektir. Arapça'da, sınır, derece, rütbe, işlenen suç karşılığı verilen ceza gibi manaları, ifâde eder. Miktârı, İslamiyet'te kesin olarak bildirilmiş olan cezâdır. Allâh'ın koyduğu ölçüler, çizdiği sınırlar, emir ve yasakları ifade eder. Had, miktarı Kur'an'a göre tayin edilmiş olan cezalardır. Çoğulu "hudûd"tur.

²⁶⁸ Kuleyni, *Kâfi*, VII, 361; Tûsî, *Tehzibu'l Ahkâm*, XIV, 511; Seduk, *İlalu's Şeryi*, Kum 1386, II, 542; Ardebili Amed b. Muhammed, *Mecmu'l Faide*, XIV, 181; Necefi, *Cevaheru'l Kelam*, XLII, 228.

Had kelimesinin aslı, birbirine karışmasını engellemek üzere iki şeyin arasını ayırandır. Evin sınırı, onu ayıran şeydir. Bir şeyin sınırı, kendisiyle onu kuşatan ve başkalarından onu ayıran niteliklidir. Şeriat tarafından belirlenmiş olmasından dolayı, zina cezası ve benzerleri "had" olarak isimlendirilmiştir. Hudud kelimesiyle de aynı anlam kastedilmektedir.

İslâm ceza hukukunda "had"ler "Allah hakkı" olarak kabul edilmiştir. Yani haddi (İslâm'ın tespit ettiği cezayı) gerektiren suçlar amme hukukuna tecavüz anlamı taşımaktadır. Kısas kul hakkı olduğu için buna had denilmemiştir. Haddin dışında kalan yani Kur'an ve Sünnetle tayin edilmeyip hâkimin takdirine bırakılmış cezalara ta'zir cezaları denir. Hapis, teşhir, sürgün vb.²⁶⁹

Hadd cezasını gerektiren suçlar, Şâri' tarafından tayin edilmiştir:

- a. Zina suçu
- b. Kazf suçu (İffetli bir kadına zina İsnadında bulunmak)
- c. Şürb suçu (Şarap içmek)
- d. Sirkat suçu (Hırsızlık)
- e. Hırabe suçu (Yol kesicilik)
- f. Bağy suçu (Sebepsiz yere devlet başkanına isyan etmek)
- g. Ridde suçu (İslam dininden çıkmak).²⁷⁰

Hadlerin Meşru Kılınmasındaki Hikmet:

Hadlerin ve cezaların meşruluğundaki hikmet, insanları bu cürümleri işlemekten alıkoymak, toplumu fesattan korumak ve günahlardan temizlemektir. Peygamberlerin getirdikleri İlâhî mesajlar, hep şu beş değeri korumayı hedeflemiştir: Dîn, can, mal, nesep (nesil) ve akıl. İslam dini insanoğluna gönderilmesi hasebiyle ona büyük önem vermektedir. Bundan dolayı İslam dininin bütün hükümleri şu beş esası korumak için gönderilmiştir: Din emniyeti, nefis (can) emniyeti, akıl emniyeti, nesil emniyeti ve mal emniyetidir. İslam dininin hükümlerinin gözettiği asıl maksatlar işte bu beş esastır. İslam öncelikle insanın din hakkını ve dini yaşama hürriyetini güvence altına alır. Daha sonra ise haksız yere bir kimsenin bir başkasının canına kast etmesini yasaklamış, haksız yere adam öldürenlere kısas cezası uygulayarak can emniyetini diğer bir ifadeyle

²⁶⁹ ez-Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, , IV, 284

²⁷⁰ Kâsani, Alauddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedaiu's-Senâi' fî Tertibi's Şerai'*, Beyrut t.y, VII, 33.

insanın yaşama hakkını temin etmiştir. Çünkü Kur'an-ı kerimde şöyle belirtilmektedir :

«وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ Ey akıl sahipleri, sizin için kısasta hayat vardır.»²⁷¹ Eğer kısas yapılmazsa veya diyet alınmazsa dünyada fesat artar. Bununla beraber akla zarar veren alkol ve uyuşturucu maddelerini yasaklayarak, bunları kullananlara ağır cezalar getirmiş ve insanın akıl emniyetini sağlamıştır. Nesil emniyeti için her türlü gayri meşru ilişkiyi yasaklamış, zina edenlere recm ya da had cezası gibi ağır cezalar öngörmüş ve böylece nesil emniyetini sağlamıştır. Bir kimsenin bir başkasının malını haksız yere almasının önüne geçmiş, hırsızlığı yasaklayarak hırsıza el kesme gibi ağır bir ceza vermiş ve bu şekilde de insanoğlunun mal emniyetini sağlamıştır ve insanı hayvanlardan ayıran en büyük özellik akı olmasıdır içki içmek ve sarhoş edici maddeler kullanmak akıl emniyetini engellediği için buna had cezası uygulaması gerekmektedir.²⁷² Kur'an-i Kerimde şöyle buyurmaktadır:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar”.²⁷³

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Bunlar, Allah'ın (koyduğu) sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdır; işte büyük kurtuluş budur”.²⁷⁴

....و تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

“Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir”.²⁷⁵

²⁷¹ Bakara, 2/179.

²⁷² Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 10.

²⁷³ el- Bakara, 2/187.

²⁷⁴ el- Nisâ, 4/13.

²⁷⁵ et- Talak, 65/1.

1. 6. 2. Zina Haddi

1. 6. 2. 1. Zina Suçunun Tanımı ve Cezası

Zina, aralarında nikâh bağı veya nikâh şüphesi bulunmayan akıl, baliğ Müslüman bir şahsın kendi rızasıyla cinsi ilişkide bulunmasıdır.²⁷⁶

Arapça "zenâ" fiilinden mastardır. Evlilik, şüphe ve mülkiyet gibi bir bağ bulunmadan hayatta olan bir kadın ile önden cinsi münâsebette bulunmaktır.²⁷⁷ Zina eden erkeğe "zânî" kadına ise "zâniye" denir.

İslâm'ın temel amaçlarından biri de nesillerin korunması, sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulmasıdır. Toplumların çekirdeğini aile teşkil eder. Sağlıklı nesiller bu yuvada yetişir. Çocuk fitrî gelişmesini de ahlâk ve terbiyesini de önce buradan alır. İnsan sevgisinin kaynağı da ailedir. Bu yuva için en büyük tehlike ise zina ve fuhuştur. Zina ve fuhuş önce ailenin teşkilini engeller ve kurulmuş olan ailenin ise dağılmasına ve perişan olmasına sebep olur. Bu bakımdan dinimiz İslam, fuhuş ve fuhşa götüren bütün davranışları ve evlilik dışı cinsel ilişki anlamına gelen zinayı kesin olarak yasaklamış, hatta zinaya yaklaştıran tutumları da haram kılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

“Zinaya yaklaşmayınız, Doğrusu bu (zina) kötü bir şeydi”.²⁷⁸

Zinada had cezasının uygulanması için, erkeğin cinsel organının en az sünnet yerinin (haşefe) kadının cinsel organına girmiş olması gerekir. Bundan daha azına meselâ; öpmek, sarılmak veya uyluk arasına sürtünmek vb. hareketler haram olmakla birlikte had cezası uygulanmaz. Küçük çocuk ve akıl hastası yükümlü olmadığı için bunların fiili de kendileri bakımından haddi gerektirmez.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَ لَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَ لَا يَزْنُونَ وَ مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ

أَثَامًا

²⁷⁶ Maverdî, Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed b. Habib, *el Ahkâmu's- Sultaniyye*, Kuveyt 1989, 291; Mevsîlî, Abdullah b. Muhammed b. Mevdûd, *İhtiyar li Ta'llili'l- Muhtar*, Beyrut h. 1418, III, 312; İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed, Beyrut t.y, *el Muğni*, X, 160; Köroğlu, Mehmet, *İslam Ceza Hukukunda Ölüm Cezası Ve İnfaz Usulları*, Doktora Tezi, Erzurum 2004, 25.

²⁷⁷ Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil Yayınları İstanbul 1996, I, 182.

²⁷⁸ el- İsrâ, 15/32.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: "Onlar Allah ile birlikte başka ilaha dua etmezler. Haksız yere, Allah'ın haram kıldığı kimseyi öldürmezler ve zina da etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya çarpar. Ona kıyamet gününde kat kat azap verilir ve o azabın içinde alçaltılmış şekilde ebedî bırakılırlar"²⁷⁹

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشَهِدَ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: "Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun; eğer Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, Allah'ın dinini uygulamada bunlara bir acıyacağınız tutmasın! Ayrıca mü'minlerden bir grup cezalandırılmalarına şahit olsun! "²⁸⁰ buyurmuştur. Evli, iffetli erkek veya kadına recm cezası verilmesi ise, sünnetle sabittir.

İslam hukuku zina suçu cezasında evli suçlu ile bekâr suçluyu, hüküm bakımından birbirlerinden ayırt etmiş, bekârın cezasını hafifletmiş, evlinin cezasını ağırlaştırmıştır. Bekâr sopayla, sürgün; evliye sopayla taşlama cezalarını koymuştur.²⁸¹ Zira evlilikten sonra zina etmek islâm nazarında bekârların zinasına göre daha çirkin ve ağır bir suçtur. Çünkü evli beşerî arzusunu tatmin için meşru bir yola sahipken gayri meşru bir yola tevessül ederek başkasının nesebini bozduğu için cezası daha şiddetlidir.

Ayetteki celde hükümü, birbiriyle zina eden bekâr erkek ve kadın hakkında olduğu anlaşılmaktadır. Birbirleriyle zina eden evli erkek ve kadın hakkında ise Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « خُذُوا عَنِّي خُذُوا عَنِّي قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا الْيَكْرُ بِالْيَكْرِ جَلْدُ مِائَةٍ وَنَفْيُ سَنَةٍ وَالتَّيِّبُ بِالتَّيِّبِ جَلْدُ مِائَةٍ وَالرَّجْمُ »

Ubâde bin Sâmit Peygamber efendimiz (s.a.s)'den şöyle naklediyor: Hükümleri benden alınız. Allah zina edenlere bir nizam vâzettî: Zina eden bekârlara yüz sopa ve bir

²⁷⁹ el- Furkan, 25/68.

²⁸⁰ En- Nur, 24/2.

²⁸¹ Üdeh, II, 445.

sene sürgün, zina eden evlilere ise yüz sopa ve recm.²⁸² Rasulullah (s.a.s)'ın mühim görevi olan bir beyanı, açıklamasıdır, öyleyse bu hadis zina eden evlilerin recmedilmesi hükmüne kesin bir nastır.

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَاعْدُوا يَا أَنْيْسُ إِلَى امْرَأَةٍ هَذَا فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَأَرْجُمُهَا

Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: Ey Üneys! Bunun zina ettiği kadına git, eğer yaptığını itiraf ederse onu recmet.²⁸³

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِيمَنْ زَنَى وَلَمْ يُخْصِنْ بِنَفْسِي غَامٍ بِإِقَامَةِ الْحَدِّ عَلَيْهِ

Ebû Hüreyreden: Resulullah (s.a.s), bekâr olan ve zina eden bir kimseye sopa vurulmasına ve bir yıl sürgün edilmesine hükmetti.²⁸⁴

Kur'an'da geçen ayetlerde, zina eden kimsenin muhsan olup, olmaması ayırdedilmeksizin, zina eden erkeğe ve kadına yüz değnek vurulması gerektiği gayet açıktır. Bu konuda şöyle rivayetler de vardır:

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ وَالْمُجَالِدِ عَنْ الشَّعْبِيِّ أَنََّّهُمَا سَمِعَاهُ يُحَدِّثُ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حِينَ رَجَمَ الْمَرْأَةَ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ ضَرْبَهَا يَوْمَ الْخَمِيسِ وَرَجَمَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَقَالَ أَجْلِدُهَا بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَرْجُمُهَا بِسُنَّةِ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Şa'bi'den: Hz. Ali kadını recm ettiği zaman Perşembe günü onu kırbaçladı Cuma günü ise recmetti ve şöyle dedi: Allah'ın kitabına göre onu kırbaçladım, Resülün sünnetine göre de recmettim.²⁸⁵

İmamiyye mezhebine göre ise, recimle ilgili şöyle rivayetler vardır:

²⁸² Müslim, Hudud 30, V, 115; Ebû Davud, Hudud 39, II, 549; İbn Mace, Hudud 20, VII, 446.

²⁸³ Buhari, Vekalet 45, III, 102; Müslim, Hudud 30, V, 121; Tirmizi, Hudud 6, IV, 36; İbn Mace, Hudud 20, VII, 445; Müsned-i Amed, IV, 115.

²⁸⁴ Buhari, Hudud, VIII, 171; Nesaî, Hudud, IV, 298; Müsened-i Ahmed, XX, 12.

²⁸⁵ Buhari, Muharibin 90, VI, 2498; Nesaî, Hudud, IV, 269; Ahmed b. Hanbel, I, 140; Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, Beyrut 1990, XVIII, 461; Tahavî, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selamet el-Ezdi Tahavî, *Şerhu meani'l-asar*, Beyrut 1399, III, 140.

أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعَبَّاسِ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: قَضَى عَلَيَّ فِي امْرَأَةٍ زَنَتْ فَحِيلَتْ فَقَتَلْتُ وَلَدَهَا سِرًّا فَأَمَرَ بِهَا فَجَلَدَهَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ثُمَّ رُجِمَتْ وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ رَجَمَهَا.

İmam Bakır (a.s) şöyle dedi: Hz. Ali, zina yapan hamile kalması üzerine çocuğunu gizlice öldüren bir kadına kırbaç vurulmasını emretti. Yüz kırbaç vurulmasından sonra recmedildi. Bu Hz. Ali Tarafından verilen ilk recm kararıydı.²⁸⁶

أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ ابْنِ دُبَيْسٍ الْكُوفِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَدَّ أَنْ لَا يُنْكَحَ النِّكَاحُ إِلَّا مِنْ حِلِّهِ وَ مَنْ فَعَلَ غَيْرَ ذَلِكَ إِنْ كَانَ عَزْبًا حَدٌّ وَ إِنْ كَانَ مُحْصَنًا رُجِمَ لِمُجَاوَزَتِهِ الْحَدِّ.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: şüphesiz Allah azze ve celale sınır koymuştur. Evlilik ancak nikâh ile helal olur. Her kim bunun dışında davranırsa, Allah'ın koyduğu sınırı aştığı için, bekâr ise kırbaçlanır, evli ise recmedilir. Çünkü Allah'ın koyduğu sınırlara tecavüzde bulunmuştur.²⁸⁷

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَخْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَخْبُوبٍ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رَبَّابٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) فِي الْمُحْصَنِ وَ الْمُحْصَنَةِ جُلْدَ مِائَةٍ ثُمَّ الرَّجْمُ.

İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmaktadır: “ bekâr kişi zina suçunu işlediğinde kadın olsun erkek olsun önce yüz kırbaç vurulur sonra recmedilir”.²⁸⁸

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْحُرُّ وَ الْحُرَّةُ إِذَا زَنِيَا جُلِدَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ فَأَمَّا الْمُحْصَنُ وَ الْمُحْصَنَةُ فَعَلَيْهِمَا الرَّجْمُ.

İmam Sadık (a.s)'ın rivayet ettiğine göre: “bekâr kişi zina suçunu işlediğinde kadın olsun erkek olsun onlara 100 kırbaç vurulur. Eğer bu zinayı yapanlar evli ise recm edilir”.²⁸⁹

²⁸⁶ Kuleyni, Kâfi, VII, 261; Kummi Seduk, *Men La Yehzeruhu'l Fakih*, IV, 38; Tûsî, el- İstibsar, IV, 201; Tûsi, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 5; Amili, *Vesailu's-Şiaâ*, XXVII, 65.

²⁸⁷ Kuleyni, Kâfi, VII, 175; Kaşanî, *El Vafi*, XV, 206; Mecelleye *Fıkıh-i Ehli Beyt – Aleyhu's Selam*, Dergi, XLI, 93.

²⁸⁸ Tusi, *el-İstibsar*, IV, 201; Tûsi, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 4; Sebzvari, *Muhazzebu'l Ahkâm*, Kum 1413, XXVII, 271; Gulpayganî, Seyyid Muhammed Rıza, *ed- Durru'l Mensud Fi Ahkamu'l Hudud*, Kum 1412, 72; Necefi, Hasan b. Cafer b. Hızr, *Envaru'l Fukaha*, 288; Muğniyye, *Fıkhu'l Sadık*, XXV, 414.

Zina Eden Bekarin Cezası

Bekâr kişi zina suçunu işlediğinde kadın olsun erkek olsun iki ceza ile cezalandırılır birincisi; sopalama cezası, ikincisi sürgün cezası. Zina suçunda hür ve kölelerin cezasını İslam hukukunun yahut ayırt ettiği akla gelebilir. Kölenin cezaları hafif, hürlerin cezası ise ağırdır. Bekâr kişi zina ettiğinde yüz değnek sopa cezası takdir edilir. Sopa cezası bir haddir. Yani Allah (c.c) tarafından tayin ve tespit edilmiş bir cezadır. Hâkim hiçbir sebep ve hâl ile bu miktarı arttırıp azaltamaz, infazını durduramaz, bir başka ceza ile de değiştiremez. İkinci bir ceza olarak da bir yıl sürgüne gönderilir. Fakat İslam hukukçuları sürgünün mauhakak verilip verilmeyeceği konusunda ihtilaflıdır. Ebû Hanife ve taraftarlarına göre gerekli değildir. Mâliki, Şafî ve Ahmed'e göre, sopa cezasıyla sürgün cezasını birlikte uygulanması gerekir.²⁹⁰

Hanefi mezhebine göre ise, zina cezası, evli (muhsan) için recm yani taşlayarak öldürme, bekâr için celde yani deriye 100 değnek vurulmasıdır.²⁹¹

Zina Eden Evlinin Cezası

İslam hukukunda zina suçu cezasında evli suçlu ile bekâr suçluyu, hüküm bakımından birbirinden ayırt etmiş; bekârın cezasını hafifletmiş, evlinin cezasını ağırlaştırmıştır. Bekâra sopayla, sürgün; evliye sopayla, taşlama cezalarını koymuştur. Recmin mânâsı; taş ve benzeri şeyleri atarak öldürmektir. İslam Hukukçularının çoğuluna göre, nikâhı haram kişilerin birbiriyle cinsel ilişkiye girmesi, zina suçuna dair ceza ile cezalandırılır, evliler taşlanır, bekârlar dövülür ve sürgün edilir.²⁹²

Hız. Ali (a.s) Nehcu'l Belağa kitabında 127. Hutbe'de şöyle anlatıyor:

²⁸⁹ Kûleyni, *Kâfi*, VII, 177; Tûsi, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 3; Âmili, *Vesailu's-Şiâ*, XXVIII, 62; Meclisi, *Merâtu'l Ukul Fi Şerh-i Ahbar Alu'r- Resul*, XXIII, 266; Ardebili, Seyyid Abdul Kerimu'l Musevi, *Fıkhu'l Hudud Vet Tazirat*, Kum 1427, I, 476; İrvani, Bakır, *Durus- Tehmidîyye Fi'l Fıkhu'l Âlâ - Mezahibu'l Câferî*, III, 271; Kummi, Muhammed Mü'min, *Meban-î Tehriru'l Vesile*, 215.

²⁹⁰ Üdeh, II, 441.

²⁹¹ Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkamu'l- Kur'an*, Kahire t.y, II, 107; Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmet, *el- Mebsût*, IX, 36; Kasânî, Alaüddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedâiu's- Senâi fî Tertibi's- Şerâi'*, VII, 33; Akşit, Cevat Akşit, İstanbul 1976, *İslam Ceza Hukuku ve İnsânî Esaslar*, 53.

²⁹² Üdeh, II, 446-449.

..... وَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَجَمَ الزَّانِيَ
(الْمُخْصَنَ... وَ جَلَدَ الزَّانِيَ غَيْرَ الْمُخْصَنِ.....)

“Bilinmektedir ki, Resulullah (s.a.s) evli olup zina edeni recmetti, evli olmayıp zina eden ise kırbaçladı”.²⁹³

Zina suçucuna göre Hz. Peygamber (s.a.s)’den şöyle vasiyet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ الشَّاهِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا
أَبُو يَزِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ صَالِحِ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ
حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ
عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَنِ النَّبِيِّ ص أَنَّهُ قَالَ فِي وَصِيَّتِهِ لَهُ
يَا عَلِيُّ فِي الزَّانَا سِتُّ خِصَالٍ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الدُّنْيَا وَ ثَلَاثٌ فِي الْآخِرَةِ
فَأَمَّا الَّتِي فِي الدُّنْيَا فَيَذْهَبُ بِالنِّسَاءِ وَ يُعَجَّلُ الْفَنَاءُ وَ يَقْطَعُ
الرِّزْقُ وَ أَمَّا الَّتِي فِي الْآخِرَةِ فَسَوْءُ الْحِسَابِ وَ سَخَطُ الرَّحْمَنِ وَ الْخُلُودُ
فِي النَّارِ.

Hz. Muhammed (s.a.s) zina hakkında Hz. Ali (a.s)’e şöyle vasiyet ediyor: Ya Ali zina’da altı özellik vardır: ondan üç tanesi bu dünyadadır, üç tanesi ise ahirettedir. Dünyadakine gelince zina yapanın hayâsı gider, ölümü çabuk olur ve rızkı kesilir. Ahirettekine gelince hesabı şiddetli olur, Allah ondan merhametini keser ve ateşe girer.²⁹⁴

Zina cezası ile ilgili ihtilaflı olan husus, bekâr zâniler için sünnette öngörülen sürgün cezasının mahiyeti üzerindedir bilindiği gibi bekârların cezası ile ilgili hadislerde, bir yılda sürgün cezası öngörülmüştür. **Şafîliler, Malikiler, Hanbeliler** ve selef âlimlerinin çoğu bu hadisler dayanarak sürgünde hadd olarak kabul etmektedirler.²⁹⁵ **Hanefiler** ise bu rivayetleri Kur’ân’ın mutlak ifadelerini tahsis edecek kuvvette görmediklerinden, sürgünü had olarak değil, cezanın caydırıcılığını arttırmak için siyaseten öngörülmüş ilave bir ta’zir cezası olarak kabul etmektedirler. Bu açıdan,

²⁹³ Seyyid Rezey, Muhammed b. Hüseyin Musevi, (ölüm Tarihi: 406-40) *Nehcu’l Belağa*, Kum 1414, 147.

²⁹⁴ İbn Babveyeh, Muhammed b. Ali, *el-Hisâl*, Kum 1360 (şemsi), I, 360; Tabersi, Hasan b. Fazl, Kuma 1412 (kameri), *Mekarimu’l Ahlak*, 441; Feyz Kaşani, Muahmmmed b. Şah Murtaza, *Tefsiru’s- Safi*, Tahran 1415 (kameri), III, 190; Hûr Amili, Muhammed b. Hasan, *Vesailu’s- Şiâ*, Kum 1409 (kameri), XX, 311; Meclisi, Muhammed Bakır b. Muhammed taki, (kameri), *Biharu’l Envar*, Beyrut 1403, XXXIV, 331.

²⁹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, X, 120-121; Şirbini, Muhammed el- Hatîb, *Muğni’l-Muhtâc*, İstanbul 1958, IV, 147-148.

devlet başkanı bir maslahat görürse sürgün cezasını uygular, ancak her halükârda uygulama zorunda değildir.²⁹⁶

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise, Ali b. Cafer kardeşi Musa b. Cafer (a.s)’den naklediyor: sordum bir erkek bir kadınla evlenmiş ama zifaf odasına girmeden başkasıyla zina yapmıştır bunun hükmü nedir? Dedi: erkeğe hadd uygulanır saçlarını teraş edip onu eşinde ayırıp bir yıla kadar sürgün yapılır.²⁹⁷

Nikâhlı haram kişilerle cinsel ilişki hadd cezasını gerektirir. Meselâ birisi, kendisiyle nikâhlanması haram bir kadınla evlense nikâh akdi hukukçuların ittifakına göre batıldır. Cinsel ilişkide bulunursa, Mâlik, Şafî, Ahmed ile Zahiriler ve Zeydîlere, Hanefilerden de Ebû Yusuf ve İmam Muhammed’e göre o kişiye had cezası gerekir. Fakat yalnızca Ebû Hanife bu konuda farklı görüştedir. Ona göre bir kimse annesi, kızı, teyzesi, halası,...gibi nikahlı kesinlikle haram bir kadınla evlenip cinsel ilişkinin kendisine haram olduğunu itiraf etse de yine hadd cezası verilmez ancak onun bu çirkin fiili ta’zir cezasıyla cezalandırılır.²⁹⁸

Zina Cezası İle İlgili İhtilafı Olan Husus Şudur:

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise, eğer lal (dilsiz) kişi zina yaptığını veya amden katl ettiğini işaret ederek itiraf ederse hadd cezası uygulanır ve **Şafîlilerde** bu görüştedirler, **İmamiyye** mezhebinin delileri ise Ehli Beytten gelen rivayetlerdir.²⁹⁹

Hanefi mezhebine göre ise, eğer lal (dilsiz) kişi zina yaptığını veya amden katl ettiğini işaret eder ise hadd cezası gerekmez ve katl edilmesi uygulanmaz. Çünkü dilsiz (lal) şahsın mahkemede itiraf etmesi onun günahlarını ispat etmez. **Şafîlilere** göre ise, eğer lal (dilsiz) kişi zina yaptığını veya amden katl ettiğini işaret eder ise hadd cezası uygulanır.³⁰⁰

Benim kanatıma göre ise, lal (dilsiz) kişi zina yaptığını veya amden katl ettiğini işaret ederek itiraf ederse hadd cezası uygulanır çünkü buna göre bize kadar rivayetler

²⁹⁶ Kasânî, *Bedâiü's-Senâi' fî Tertibi's- Şerâi*, VII, 39; Merğınanî, Burahnuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr, *el- Hdaye Şerhu Bidayeti'l- Mübtedi*, , Beyrut 1990, I, 386.

²⁹⁷ Kummi, Seduk Muhammed b. Ali b.Babveyeh, *Men La Yehzerehu'l Fakih (trc)*, Tahran k 1409, V, 55; Humeynî, Seyyed Ruhullah Musevi, *Tehriru'l Vesile (trc)*, kum 1425, IV, 189.

²⁹⁸ Üdeh, II, 422.

²⁹⁹ Tûsi, *el-Hilâf*, V, 381.

³⁰⁰ Serahsî, *el- Mebsût*, VIII, 371; İbnü'l Humâm, *Fethu'l Kadîr*, el-Mektebetü's-Şamile Arabistan t.y, VIII, 162; Abddurahman el- Hanefî el- Berâvî, *Fetâvâ-i Hindîyye*, Dru'l-Fikr, y.y, t.y, XV, 63; İbn Abidin, Muhammed Emin, *Hâşiyetu Reddî'l- Muhtâr ale'd- Durri'l- Muhtâr*, Beyrut 200, XIV, 498.

aktarılmıştır diğer taraftan ise lal (dilsiz) kişi evlendiğinde nasıl evleniyor acaba bunu işareti geçerli sayılmaz mı? Evlilik sünnetten değil mi? Tabiki evlilik sünnettendir ve bunun işareti kabul edilir. Sonuca geldiğimizde evlilikte nasıl bunun işareti kabul ediliyorsa zina yaptığında veya amden katl ettiğinde işareti de kabul edilir.

Zina Cezasının Uygulanması İçin Bazı Şartlar Vardır, Bunları Şu Şekilde Sıralayabiliriz:

1- Fail, bu işi isteyerek yapmalıdır. İkrâhı mülci gibi zinaya zorlanmamış olmalıdır.

2- a- Akıllı olmak, b- ergin bulunmak, c- hür ve Müslüman olmak, d- sahih nikâh altında bulunmak yani eşiyle gusul'a götürecek kadar cinsel ilişkide bulunmaktır. Bu şartlardan herhangi birisi bulunmazsa ceza ta'zire dönüşür.³⁰¹

3- Zina, şer'î delillerde yer alan beyyinelerle sabit olmalıdır.

4- Zinanın bir şüpheye dayalı olmaması gerekir. Bir kimse kendi eşi veya cariyesi sanarak yabancı bir kadınla cinsel temasta bulunsa çoğunluğa göre had gerekmez.

5- Caferi, Hanefi ve Maliki mezhebine göre ise Müslüman olmak "muhsanlık" şartlarındandır. Bu yüzden zimmî bir erkek, zina suçuyla İslâm mahkemesine getirilse, ona recm uygulanmaz,³⁰² bazı mezheplere göre ise Müslümanlık şart değildir.

Sonuç olarak İslâm fakihleri recm için şart koşulan beş şartta görüş birliği içindedir. Bunlar da; akıl, erginlik, hür olmak, guslû gerektirecek şekilde zina etmek ve sahih nikâhlı eşiyle daha önce cinsel temasta bulunmuş olmaktır. Zinanın bir şüpheye dayalı olmaması gerekir. Bir kimse kendi eşi veya cariyesi sanarak yabancı bir kadınla cinsel temasta bulunursa çoğunluğa göre had gerekmez.

1. 6. 2. 2. İslâm Hukukuna Göre Zina Suçunun İspat Yolları

1- Zina Hakkındaki Şehadet, 2- Zina Hakkındaki İkrar

1- Zina Hakkındaki Şehadet:

a- Şahitler en az dört mükellef hür gözleri gören olmalı.

³⁰¹ Necefi, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 26.

³⁰² Zeylaî, Cemâluddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, *Nasbu'r-Râye*, (öl. 762/1360), Kahire t.y, III, 327.

b- Şahitler erkek olmalı.

c- Şahitlerin hepsi de adil olmalı.

d- Şahitlerin hepsi de birlikte ittifakla aynı yerde şahitlik etmeli.

e- Şahitler zinayı açıkça belirtmeli, yani sürmedanlığın içine milinin sokulması gibi tenasül uzvunun sokulduğunu gördüklerini açıkça söylemelidirler. (Zan ile tahmin ile olmaz)

Bu beş şartın bulunmasıyla şehadetin gerçekleşmesinden sonra hâkim, şahitlere zinanın ne demek olduğunu, nerde ve kiminle meydana geldiğini sorar. Bu soruşturmayla işin gerçekten meydana gelip gelmediği açığa çıkar.

Zina suçunu ancak dört şahitle ispatlanabileceği hakkında icma vardır. Hukukçular bu konuda ittifak etmişlerdir.³⁰³ Zira yüce Allah Kur'an-i Kerimde şöyle buyurmaktadır:

وَاللَّاتِي يَأْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاَسْتَشْهَدُوْنَ عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيْلًا

“Kadınlarınızdan zina edenlere karşı, içinizden dört şahit getirin. Eğer onlar, şahitlik yaparlarsa, bu kadınları, ölüm alıp götürünceye kadar veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar evlerde hapsedin.³⁰⁴ Bunlar dört şahit getirmedikçe Allah katında yalancı olanlardır”.

لَوْ لَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

“Onun üzerine dört şahit getirmeli değil mi idiler? Mademki, şahitleri getiremediler, artık onlardır Allah katında yalancılar, onlardır”.³⁰⁵

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمَانِيْنَ جَلْدَةً وَّ لَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا وَّ اُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar”.³⁰⁶

³⁰³ Üdeh, , II, 456.

³⁰⁴ en- Nisâ, 4/15.

³⁰⁵ en- Nur, 24/13.

³⁰⁶ en- Nur, 24/4.

Kur'an hükümlerini kuvvetlendirici sünnetlerde Resulullah (s.a.s) tarafından söylenilmiş ve uygulanmıştır. Mesela

وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ وَجَدْتُ مَعَ امْرَأَتِي رَجُلًا أُمِّهْلُهُ حَتَّى آتَى بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ قَالَ « نَعَمْ » .

Sa'd b. Ubade Rasulullah (s.a.s)'e şöyle der: "Ey Allah Rasülü! Eğer hanımım ile birlikte bir yabancı erkek bulursam dört şahit getirene kadar yine mi bekleyeceğim? Bunun üzerine Allah Elçisi (s.a.s) de Evet buyurulmuştur".³⁰⁷ Yine Resulullah (s.a.s)'ın, Hilâl b. Umeyye'nin karısına, Süreyk b. Şahma kazifde bulunduğu, Hilâle şöyle buyurmuştur: “ delil getir. Aksi halde hakkında, sırtına iftira cezası tatbik olunacaktır. Allah elçisinden, bu konuda yapılan bir başka rivayette de “ Dört şahit getir aksi takdirde sırtına hadd cezası uygulanacaktır.”³⁰⁸ Buyurmuştur.

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre, Kur'an ve Sünnet başta olmak üzere şöyle buyurmaktadırlar: Hâkimin huzurunda mükellef, hür, adil, gözleri görür dört erkeğin, görmelerine dayanan bir şekilde zinanın meydana geldiğinde ittifak etmeleri ile birlikte yaptıkları şehadettir.³⁰⁹ Şahitlerin şehadet ile ilgili Kur'an-i Kerimde işaret edildiği gibi ayetler ve Ehli Beyten bize kadar ulaşan birçok rivayet vardır. Mesela

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع لَا يُرْجَمُ الرَّجُلُ وَ الْمَرْأَةُ حَتَّى يَشْهَدَ عَلَيْهِمَا أَرْبَعَةٌ شُهَدَاءَ عَلَى الْجَمَاعِ وَ الْإِيْلَاجِ وَ الْإِدْخَالِ كَالْمِيلِ فِي الْمُكْحَلَةِ .

Ebû Besir naklediyor İmam Sadık (Ebû Abdullah) (a.s) şöyle buyurdu: Erkek ve kadının zina suçunu işlediğinde, dört şahitle ispat edilmesi gerekir. Şahitlerin; "Biz bu kimseyi, kadınla önden sürmedanlıktaki mil gibi cinsel temasla bulunurken gördük" gibi kesin ve tereddütsüz ifadelerle şahitlik etmesi gerekir.³¹⁰

مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ بُنَّانٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ ع فِي ثَلَاثَةِ شَهَدُوا عَلَى رَجُلٍ

³⁰⁷ Müslim, Liân 20, IV, 210; Ebû Davud, Diat 40, II, 589.

³⁰⁸ Üdeh, II, 456.

³⁰⁹ Humeynî, Seyyed Ruhullah Musevi, *Tehriru'l Vesile*, II, 461, Kun (İran) t.y.

³¹⁰ Kuleynî, *Kâfi*, VII, 184; Tûsî, *el- İstibsar*, IV, 217; Tûsî, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 2; Âmili, *Vesailu's- Şiâ*, XXVIII, 95; Necefi, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 298.

بِالزَّيْنِ فَقَالَ عَلَيْهِ عَ أَيْنَ الرَّابِعُ فَقَالُوا الْآنَ يَجِيءُ فَقَالَ عَلَيْهِ عَ حُدُوهُمْ فَلَيْسَ فِي الْحُدُودِ نَظَرُ سَاعَةٍ.

İmam sadık, babalarından onlar ise Hz. Ali den naklediyor: “Üç kişi Hz. Alin’ın yanına gelip bir kimsenin zina yapmasını şahadet verince Hz. Ali sordu: dördüncü kişi nerde? Cevap verdiler, şimdi geliyor (gelmediği belli olan ylanıcı şahıs), Hz. Ali bu üç kişiye kazf haddi vurulmasına emretti ve şöyle buyurdu: hudud cezasında geciktirilmez”.³¹¹

2- Zina Hakkındaki İkrar

Zina suçu, zina edenin itirafı ile de ispat edilir. Ancak suçlunun bu itirafını kaç kez tekrarlayacağı hakkında hukukçular farklı görüşler ortaya koymuşlardır. İmam Malik ve Şafî, suçlunun bir itirafını suçun tespiti için yeterli görürken, Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel ise dört defa ikrarın tekrar edilmesi görüşünü benimsemişlerdir.³¹²

İkrarın kavram anlamı

İkrar, başkasının kendi üzerine olan bir hakkı haber vermektir.³¹³ İran medeni hukukunda 1259. Maddesinde şöyle ifade edilir: İkrar sözlükte bir şeyi veya bir kimseyi bir mekânda olmasını tespit etmektir, ıstılahta ise ikrar, kendi aleyhine olan hakkı lafzen, dilsiz ise yazı ve işaretlerle izhar etmesidir.³¹⁴

İkrarın delil Oluşunun Şer’î Dayanağı

İslâm âlimleri arasında bir suçun sübutunda ikrarın kesin hüccet olduğu üzerinde icma hâsıl olmuştur. Bu icmanın dayanağı Kur’an ve Sünnettir.³¹⁵ Bir hakkın ortaya çıkarılmasında ikrarın itibara alınmasının gerekliliğine açıkça işaret eden âyet-i kerimeler vardır. Bir ayette:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَّوْا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

³¹¹ Kuleynî, *Kâfi*, VII, 49; Kufî, Muhammed b. Muhammed Âşas, *el- Caferiat*, 144; *Seduk, Men La Yahzerhu’l Fakih*, IV, 34; Tûsî, *Tehzibu’l Ahkâm*, X, 49; Necefi, *Cevahiru’l Kelam*, XLI, 305.

³¹² Dalgın, 94.

³¹³ Sahib Beroje Beroje, *Ceza Muhâkemesi Hukuku Açısından İslâm İspat Hukuku*, Ankara 2007, 175.

³¹⁴ İmami, Seyyed Hasan, *Medeni Hukuku (İmami)*, VI, 23-27, Tahran t.y.

³¹⁵ Şirbini, Muhammed el- Hatîb, *Muğni’l – Muhtâc*, İstanbul 1958, III, 238.

“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutunuz; kendiniz, anne babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa, Allah için şahitlik eden kimseler olunuz. Haklarında şahitlik ettikleriniz zengin olsunlar, fakir olsunlar, Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse adaletten dönüp heva (tutkuları)nıza uymayın. Eğer şahitlik ederken dilinizi eğip bükerseniz ya da doğruyu söylemezseniz, muhakkak ki Allah yaptıklarınızı bilir”.³¹⁶

İkrar Edende Aranılan Şartlar

a- İkrar edenin mükellef olması gerekir. Yani ikrarda bulunan kişinin akıllı ve buluğa varmış olması gerekir.³¹⁷ Bu açıdan hiçbir hadd cezası çocuğun ikrarı ile sübut bulmaz. Zira çocuğun fiili cinâyet olarak tavsif edilmemiştir.³¹⁸ Delinin, bunak kişinin, uyuyanın ikrarı da sahih değildir.³¹⁹

b- İkrar edenin ihtiyar sahibi olması gerekiyor. Suç ikrarında bulunan, ikrarda bulunduğu anda tamamen hür bir iradeye sahip olmalıdır. Başkasının zorlaması altında (ikrahla) yapılmış bir suç ikrarının, hukukî açıdan bir değeri yoktur.³²⁰

c- İkrar edenin itham altında bulunmaması gerekir. İkrarda bulunan kişi, ikrarıyla bir başkasına menfaat temin etmek veya onu kurtarmak ithamı altında ise bu ikrarı kabul edilmez. Örneğin kardeşini veya çok sevdiği bir arkadaşını hataen öldürdüğünü ikrar eden biri, maktulün çocuklarına diyetiyle menfaat sağlam arzusu ile itham edilir. İkrar edenin âkilesinden diyet almak için ikrar edenin maktulün velilerinden rüşvet aldığı şeklindeki bir itham da ikrarın kabulüne tesir edebilir.³²¹

d- İkrar edenin ikrarının kesintisiz (müstemir) olması gerekir. Bilindiği gibi hadd cezalarında, ceza infaz edilinceye kadar her hangi bir aşamada ikrar eden ikrarından rucû ederse, rucû sahih kabul edilir ve hadd cezası uygulanmaz.³²²

İmamiyye mezhebine göre; Akıl sahibinin kendi aleyhine ikrar etmesi caizdir. İkrar ise ikiye ayrılır: Mükellef ve gayrı mükellef. Gayrı mükellef ise çocuğa, deliye

³¹⁶ en- Nisâ, 4/135.

³¹⁷ Kâsânî, VII, 50.

³¹⁸ Kâsânî, VII, 50.

³¹⁹ Kâsânî, VII, 222; Şirbînî, II, 238.

³²⁰ Şirbînî, II, 240.

³²¹ İbn Ma’cuz, Cemaluddin Muhammed, *Vesailü'l İsbât fî Fıkhi'l- İslâm*, 28, Fas1984.

³²² İbn Ferhûn, İbrahim Burhanuddin b. Ali b. Ebi Kasım, *Tabsiratü'l- Hukkâm fî Usûli'l- Akdiyye*, Kahire t.y, II, 53.

(aklı başında olmayana), uyuyana benziyor ve bunların ikrarı sahih değildir çünkü Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır; Buluğa erinceye kadar çocuktan, Aklı başında olmayan delinin akli başına gelinceye kadar, uyanıncaya kadar uyuyandan.³²³ Kendisinden kalemin kaldırıldığı kimse ise mükellef değildir. Zira akıl, teklifin muhatap aldığı temel unsurdur ve tasarrufların sahih olmasının şartıdır.

Zina ettiğini akıllı ve ergin olan kimsenin kendisi ikrar eden erkek veya kadın, hâkimin huzurunda ayrı ayrı zamanlarda dört kere suçunu itiraf etmesidir. Bir yerde dört defa ikrar etmesiyle had cezası verilmez.³²⁴

zinâ suçu, fâilin ikrarıyla'da sâbit olur. Bu konu **Ebû Hanîfe** ve **Ahmed b. Hanbel**; dört şahide kıyasla ve Ebû Hureyre'nin hadisine binaen zinâkârın, zina suçunu dört kez ikrarını şart koşarlar. Ebu Hureyre der ki Eslemlilerden bir adam (Mâiz), Resulullah (s.a.s)'a geldi. O sırada Hz. Muhammed mescitte idi. Adam dedi ki,

-Ey Allah'ın Resûlü! Zina suçu işledim.

-Resulullah (s.a.s), o kişiden yüz çevirdi ve yönünü döner gibi oldu. Ve adam yine,

Ey Allah'ın Resulu! Zina suçu işledim dedi.

Hz. Peygamber (s.a.s) yine yüzünü çevirdi, adam bu sözünü dört kez tekrarladı. Böylece adam dört defa kendi aleyhine şahitlikte bulununca Hz. Peygamber (s.a.s) onu çağırdı ve

-Sen deli misin? Diye sordu, Adam,

-Hayır,

Resulullah (s.a.s),

-İhsan sahibi misin? Dedi

Adam "Evet" dedi.

Resulullah (s.a.s),

³²³ Tûsi, Ebû Cafer Muhammed b. Hasan, *el- Mebsût fî Fıkhi'l İmamiyye*, III, 3, Tahran 1387.

³²⁴ İbn Kûdame, *el-Muğnî*, VIII, 191; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehid*, II, 430; Zühaylî, VI, 54.

-Onu taşıyanız (recmediniz), buyurdu.³²⁵ Başka bir rivayette şöyle anlatmaktadır:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ - وَتَقَارَبَا فِي لَفْظِ الْحَدِيثِ - حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا بِشِيرُ بْنُ الْمُهَاجِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ مَاعِزَ بْنَ مَالِكٍ الْأَسْلَمِيَّ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ ظَلَمْتُ نَفْسِي وَزَنَيْتُ وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ تُطَهِّرَنِي. فَرَدَّهُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ زَنَيْتُ. فَرَدَّهُ الثَّانِيَةَ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ « أَتَعْلَمُونَ بَعْضُكُمْ بِأَسَا تُنْكِرُونَ مِنْهُ شَيْئًا » فَقَالُوا مَا نَعْلَمُهُ إِلَّا وَفِي الْعَقْلِ مِنْ صَالِحِينَ فِيمَا نَرَى فَأَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ أَيْضًا فَسَأَلَ عَنْهُ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَلَا بَعْضُكُمْ فَلَمَّا كَانَ الرَّابِعَةَ حَفَرَ لَهُ حُفْرَةً ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ .

Abdullah b. Büreyde babasından: Maiz b. Malik el-Eslemi Resulullah (s.a.s)'e gelerek şöyle dedi: “Ya Resulullah! Ben zina ettim, beni temizlemeni istiyorum. Efendimiz onu geri çevirdi. İkinci gün tekrar gelerek, ya Resulullah, ben zina ettim, dedi. Resulullah (s.a.a), ikinci kez geri çevirdi. Ardından kavmine bir adam göndererek: Onun aklında bir noksanlık biliyor musunuz, normal bulmadığınız bir davranışına rastladınız mı? Diye konuyu araştırdı. Kavmi: Biz onu gördüğümüz kadarı ile aramızdaki salih kişilere denk, akıl sahibi bir kimse olarak biliyoruz, dediler. Maiz, üçüncü sefer müracaatta bulundu. Allah Resülü onlara yine bir adam göndererek, adam hakkında sordurdu. Yine, ne kendinde ne de aklında bir kusur olmadığını söylediler. Dördüncü defa geldiğinde, onun için bir çukur kazılmasını sonra da recm edilmesini emretti ve recm edildi”.³²⁶

Ûde’ye göre: Zina suçunda geçerli olan karineler, bekâr veya kocası belirsiz kadının hamileliğinin ortaya çıkması. Bekâr termine, henüz buluğa ermemiş küçük çocukla veya erkeklik organı kesik kişi ile evlendirilmiş bulunan kadın da girer. Evlilikten itibaren altı aydan önce çocuk dünyaya getirirse karine zinaya dairdir.³²⁷

³²⁵ Müslim, Hudud 30, V, 120; Ûdeh, II, 491.

³²⁶ Müslim, Hudud 30, V, 120; Ebi Bekr, Muhammed b. Abdullah b. İbrahim Ebi Şeybeh, V, 538; İbn Hazm, *el- Muhallâ Bi'l-Âsâr*, XI, 178; Şevkani, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani, *Neylu'l-Evtâr*, Mısır 1993, XI, 249.

³²⁷ Ûdeh, II, 499- 500

Benim kanaatıma göre ise Üde'nin bu görüşü şüpheli bir görüştür zira. 1. Eğer kadın sakat veya küçük bir insanla evlenmiş ise aralarında icap ve kabul diye bir irade vardır, yani aralarında ilişki sıkıntıları olduğu zaman mahkemeye müracaat edip ayrılma talibinde bulunabilirler çünkü bir gün veya iki gün değildir belki ömür boyu yaşamak istediği zaman öyle bir sıkıntı ile hayatı güzelce devam edemezler. 2. Suç işlenendiğinde suçun suç olup olmadığı şüphesi bulunduğu zaman şer'i cezaları uygulamayın hadisidir. Dolayısıyla günümüzde erkek olsun, kadın olsun genel havuz veya göl gibi üstü kapalı yerler'de vardır yüzmeye veya dalmaya giden erkekler ve bayanlar vardır yani görüyorsun öyle'den önce kadınlar öğleden sonra ise ayrı ayrı olarak erkekler giriyor böyle yerlerde kadının ferecinden dâhil olan (suda olan pislikten dolayı) erkek menisi ihtimali vardır. Çünkü her türlü insan vardır beş parmağın beşi'de aynı değildir, hamileliğine sebep olabilir veya ikrahla vb. Böyle bir ihtimal ile yani ortada bulunan şüphe ile zina ispat olur mu? Eğer evlilik İslam'da bu kadar önemli olmasaydı dört şahid'e gerekmezdi dolayısıyla şüphe ile yakın zaîl olamaz. Şüphe ortada bulunduğu zaman zina suçu ispat edilemez. 3. Hz. Meryem (a.s) bakire birisiydi.

1. 6. 2. 3. Livata Haddi

Erkeğin erkeğe veya kadına arkadan yaklaşmasına Livata denir. Livata hakkında da hem Kur'an'da hem de hadislerde uyarı vardır. Livata Lût kavminin yaptığı çirkin fiilin adıdır. Onlar normal cinsel ilişkiyi bırakarak, kendi hemcinsleriyle ters ilişkilere girmişlerdi. Bu yaptıklarını Kuran-ı Kerim takbîh ederek anlatır. Allah (c.c) livatayı Kur'an'da çok kötü bir iş olarak isimlendirmiştir.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ (80) إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ

“Lut'u da gönderdik, milletine 'Dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayâsızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp erkeklere yaklaşıyorsunuz, doğrusu çok aşırı giden bir milletsiniz' dedi”.³²⁸

Allah (c.c)'e, lut kavmine verdiği azabı açıklamıştır.

³²⁸ el- A'râf, 7/80-81.

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَ أَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مُنْضُودٍ (82) مُسَوِّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَ مَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ

“Emrimiz gelince, oraların altını üstüne getirdik; üzerine Rabbinin katından, işaretli olara yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır”.³²⁹

1. 6. .2 3. 1. Livatanın Hükümü

Maliki, Şafî ve Hanbelilere göre livata hadd cezasını icap ettirir. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Keriminde bu cinsiyeti işleyenlere çok ağır bir azap indirdiğini açıklamıştır. Livatada manası bulunduğu için yapana zina haddi cezası icap eder. Maliki'ye Şafilere ve İmam Ahmeden gelen rivayetlere göre livata yapan şahsın cezası her durumda recmdir, ister evli ister bekâr olsun hüküm değişmez.³³⁰ Hadisi Şerifte böyle emredilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَلِيٍّ الثَّقَلِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو عَنْ عِكْرَمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلِ قَوْمِ لُوطٍ فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ »

İbni Abbas'tan: Resulullah (s.a.s) şöyle dedi: “Lut kavminin yaptığı işi yapan bir kimseyi bulduğunuz zaman, yapanı da yaptıranı da öldürünüz”.³³¹

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْأَشْعَثِ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو مَوْلَى الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلٍ عَنْ عِكْرَمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص قَالَ مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلِ قَوْمِ لُوطٍ فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ .

İbni Abbas'tan: Resulullah (s.a.s) şöyle dedi: “Lut kavminin yaptığı işi yapan bir kimseyi bulduğunuz zaman, yapanı da yaptıranı da öldürünüz”.³³²

³²⁹ Hûd, 11/82-83

³³⁰ Zuhaylî, Vehbe, VII, 364.

³³¹ Ebû Davud, Hudud 39, IV, 269; Tirmizi, Hudud, IV, 57; İbn Mace, Hudud 20, IV, 856; Beyhakı, *Sünen-i Kubra*, VII, 820; Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebu'l Kasim er-Tabaranî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, Mektebetü'l Ululb ve'l-Hekem Mevsul, 1983, XI, 212; Neysaburî, Müstedrek, IV, 395; İbn Kesir, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-Azîm (Tefsir, İbn Kesir)*, Dar-i Tayyibe 1999, II, 308.

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ زَاهَوِيٍّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ خُثَيْمٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ وَمُجَاهِدًا يُحَدِّثَانِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي الْيَكْرِ يُوجَدُ عَلَى اللَّوْطِيَّةِ قَالَ يُرْجَمُ.

“Bekâr bir kimse lutfilik yaparken yakalandığında recmedilir”.³³³

Ebû Hanifeye göre livata yapan şahsa sadece ta'zir cezası verilir. Livata fiilinde neseplerin karışması, çoğu kere bu kötü fiili işleyenin öldürülmesine yol açacak çekişmeler ile sonuçlanması gibi bir durum olmadığından zina sayılmaz.³³⁴ **Mâlik**, **Şafîi**, **Ahmed** ile ve **Zeydiy'ye** mezhebine göre, bir kadın veya erkeğin ön veya arkasından cinsel ilişkinin her ikisinde eşit şekilde haram ve yasaktır, aynı hükme tâbidir. Hanefi mezhebinden hukukçu **Ebû Yusuf** ve **Muhammed** de bu görüşe katılırlar. Her iki nevi fiilin aynı işleme tabi tutuluşuna delil ve açıklamaları şöyledir: arka taraftan cinsel ilişkide yasak olan ve hadd cezasını gerektiren zinâ suçu ile mânâ bakımından aynı ve ortak hükme sahiptir. O tür fiil de anlam bakımından dolaylı surette zinâ suçu ile aynı ve ona eşit tutulmuştur.³³⁵

İmamiyye (Caferi) Mezhebine göre ise, Eğer bir erkeğin cinsel organının uç kısmı(haşefe) başka bir erkeğin makatına (anüsüne) girmiş, yani görünür halde değilse ve bazı âlimlere göre eğer haşefe bir miktar girse dahi aynı hükümdedir, bunun haddi ölümdür. Bu ölüm cezası ise akıllı, baliğ, ister özgür ister köle olsun, ister Müslüman ister kâfir olsun, ister kadın ister erkek olsun, bu işi yapan (fail) ve yapılan kişiye (mefula) aittir. Eğer livata yapan kimse akıllı ve baliğ olursa öldürülür, deli ve çocuk ise ta'zir edilir.³³⁶ Hadisi Şeriflerde de böyle emredilmiştir:

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ هُمْ الْمُخَنَّثُونَ وَ اللَّاتِي يَنْكِحُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَ إِنَّمَا أَهْلَكَ اللَّهُ قَوْمَ لُوطٍ حِينَ عَمِلَ النِّسَاءُ مِثْلَ عَمَلِ الرِّجَالِ يَأْتِي بَعْضُهُنَّ بَعْضًا

³³² Nuri, Muhaddis Mirza Hüseyin, *Müstedreku'l- Vesail ve Müstenbitu'l Mesil*, Beyrut t.y, XVIII, 81.

³³³ Ebû Davud, Hudud 39, IV, 370

³³⁴ Zuhaylî, VII, 364.

³³⁵ Üdeh, II, 412.

³³⁶ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, Meclisi, 20.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: kadınlara benzemeye çalışan erkekler ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara Peygamber Efendimiz (s.a.s) lanet etmiştir. Bu tür erkekler kadın sıfatlıdırlar ve böyle kadınlar ise eşcinsellik yapanlardır. Kadınlar erkekler gibi eşcinsellik yaptıkları için Allah (c.c) lut kavmini helak etmiştir.³³⁷

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الثَّوْقَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ ع قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لَوْ كَانَ يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُرْجَمَ مَرَّتَيْنِ لَرَجِمَ اللُّوطِيُّ.

Eğer bir günahkâr iki kere taşlansaydı, livata yapan kişi de iki kere taşlanırdı yani iki kere recim yapılırdı.³³⁸

وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أَنَا الْحُسَيْنُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: " لَوْ كَانَ أَحَدٌ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُرْجَمَ مَرَّتَيْنِ لَرَجِمَ اللُّوطِيُّ "

“Eğer bir günahkâr iki kere taşlansaydı, livata yapan kişi de iki kere taşlanırdı yani iki kere recim yapılırdı”.³³⁹

فَقَالَ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَاعْلَمْ أَنَّ حُرْمَةَ الدُّبْرِ أَعْظَمُ مِنْ حُرْمَةِ الْفَرْجِ لِأَنَّ اللَّهَ أَهْلَكَ أُمَّةً بِحُرْمَةِ الدُّبْرِ وَلَمْ يُهْلِكْ أَحَدًا بِحُرْمَةِ الْفَرْجِ.

“Livatanın zinadan daha haram (çirkin) olduğunu bilesin zira Allah (c.c) lut kavmini livatadan dolayı helak etmiştir ama hiçbir kimseyi zinadan dolayı helak etmemiştir”.³⁴⁰

(Livata yapan/yapılanı) kişinin katledilmesinde hâkim muhayyerdir. Boynunu kılıçla vurma, elini ve ayaklarını bağlayıp dağ gibi tepeden aşağı atması, ateşte yakması

³³⁷ Meclisi, *Biharu'l Envar*, LXXVI, 68.

³³⁸ Kuleynî, *Kâfî*, VII, 199; Tûsî, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 53; Seduk, *Men-La yehzerahu'l- Fakih*, IV, 43; Âmilî, *Vesailu's-Şia*, XXVIII, 157; Meclisi, *Biharu'l Envar*, LXXVI, 67; Necefi, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 381; Nûri, *Müstedreku'l vesail ve Müstenbitu'l Mesail*, XVIII, 80; Muğniyye, *Fıku's- Sadık*, VI, 265; Ardebili, *Fıkhul- Hudud vet- Tazirat*, II, 45; Cezîrî, Abdurrahman ve Yaser Mazeh, *el- Fıkhul Mezahibu'l Arbaa ve Ehlu'l Beyt*, V, 207.

³³⁹ Suyutî, Celâluddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *ed- Durru'l-Mensur*, III, 498; Cezîr, Abdurrahman, *Kitabu'l-Fıkh ala'l Mezâhibi'l-Erbaa*, V, 63; Şevkani, *Neylu'l Evtar*, VII, 167.

³⁴⁰ Meclisi, *Biharu'l Envar*, LXXVI, 71.

ya da recmetmesi, bu kişilerin (Fail ve meful) üzerine duvarı yıkması veya ateşin dışında öldürüp sonra yakması caizdir.³⁴¹

1. 6. .2 3. 2. Livata Suçunun İspat Yolları

Livata cezası iki yoluyla ispat edilir:

- 1.Fail ve mefulün her biri kendisine göre dörder kere ikrar etmesiyle
2. Dört kişinin görme şehadetiyle ve bu şahitlerde bütün şartlar bulunması gerekir.

İmamiyye mezhebine göre ise, Livat, zina gibidir. Bunun ispatı için dört şahite ihtiyaç vardır. Dört şahit yoksa kişi kendi aleyhine dört defa ikrar eder. Meşhur olan şudur ki hâkime ilim hâsıl olduktan sonra hadd cezası uygulayabilir. Eğer kişi kendi aleyhine dört defadan az ikrar eder ise hâkim onu ta'zir eder.³⁴² Livata'da hadd cezasını düşürün durumlar ise aynı zina gibidir.

1. 6. 3. Kazf Haddi

Kazf, lügatte “taş ve benzeri şeyi atmak” manasına gelir. Sonra her ikisinin de neticesindeki bakımından taş ile kötü şeyler arasında bulunan benzerlikten dolayı kötü ve hoş gitmeyen şeyleri isnat ile iftira etme manasında kullanılmıştır. Çünkü taş atma ve iftira atmanın her birinde de eziyet verme söz konusudur. Kazf söz ile eziyet verme sebebidir. Kazf iftira ve yalan manasına fırye adı da verilir.³⁴³

Kazf, lügatte “atmak, koymak, bırakmak” manasına gelir.³⁴⁴ Mesela Kur'an-i kerimde şöyle geçiyor:

أَنْ أَذْفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَأَقْذِفِهِ فِي الْيَمِّ

“Musa'yı bir sandukaya koy ve nehre at”.³⁴⁵

Fıkıh ıstılahında ise, namuslu iffetli kadına veya erkeğe zina isnad etmek ve bu hususta şahitle ispat edilmeyecek halinde iftirada bulunmak anlamına gelir.³⁴⁶

³⁴¹ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, Meclisi, 21; Hûmeyni, *Tehriru'l Vesile*, II, 470.

³⁴² Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 20.

³⁴³ Şevkani, *Fethu'l Kadir*, IV, 19.

³⁴⁴ Seyyed Ali Akber Kureşî, *Kmuse-Kur'an (قاموس قرآن)*, Tahran 1412, V, 259.

³⁴⁵ el-Ahzâb, 20/39.

Şer’î terim olarak kazf, bir insanın diğer bir kişiyi zinaya nispet etmesi veya bir Müslümanın nesebini kesmek (babasıyla olan bağını yok kabul etmek) buradaki maksadın ne olduğunu tahsis eden diğer bir ifade ile mükellef bir şahsın hür, namuslu, Müslüman, akıllı, buluğa ermiş veya tahammül edebilecek diğer bir kişiyi zinaya nispet etmek ya da Müslüman bir kişinin nesebini kesmek demektir. Bu **Malikilerin** tarifidir.³⁴⁷

Bu fikhî bir terimdir. Namuslu iffetli kadına zina isnad etmek ve bu hususta iftirada bulunmak anlamına gelir. Bu yüzden müfteriye ceza verilir. İslâm Dini, namuslu iffetli kadınları bazı düşük kişilerin iftirasından korumak için bir takım ağır müeyyideler koymuştur. Bir kadına zina isnadında bulunan ve bunu dört şahitle ispat edemeyen kimseye seksen değnek ceza olarak vurulur ve şahitliği ebediyen geçerli sayılmaz.

Kur’an’da kazf hakkında da uyarı vardır:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

“Kendi eşlerine iftira atıp (zina isnad edip) de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince: Onların her birinin şahitliği, kendisinin kesinlikle doğru söyleyenlerden olduğuna dair (Billahi diye) ‘Allah’ ile (?) dört (kez yemin ederek kendi sözünün doğruluğuna) şahitliktir”.³⁴⁸

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Muhsanat (evli/iffetli kadınlar)’a iftira atıp (zina iddiasında bulunup) sonra (gerçeğince) dört şahid getirmeyenlere gelince, onlara (her birine) seksen celde (ciltlerine sopa) vurun ve onların şahitliklerini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar fasıkların (diyn’den çıkanların, bilinci bozulanların) ta kendileridir”.³⁴⁹

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

³⁴⁶ Tüheyne Amilî, Seyyed Muhammed Hüseyin, *el- zûbdetu’l-Fıkhiyye fî şerhu’r-Rûzeti’l-Behiyyet*, Kum 1427, IX, 297; Hûmeyni, Seyyed Ruhullah Musevi, *Zûbdetu’l-Ahkâm*, Thran 1404, 231.

³⁴⁷ Zuhaylî, VII, 368.

³⁴⁸ en-Nur, 24/6.

³⁴⁹ en-Nur, 24/4.

“Muhakkak ki gâfil (kendisinin haberi olmaksızın) muhsin (iffetli) kadınlara ve mü'min kadınlara (iftira) atanlar, dünya ve ahirette lânetlenmiştir. Ve onlara azîm azap vardır”.³⁵⁰ Peygamber (s.a.s)’den gelen rivayette ise şöyle buyurmaktadır:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْعَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤَبَّاتِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسَّحَرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Nebî Sallallahu Aleyhi ve Alehu ve Sellem şöyle buyurdu: “(İnsanı) helâk eden şu yedi şeyden kaçının. Onlar nelerdir ya Resulullah dediler. Bunun üzerine: Allah’a şirk koşturmak, sihir, Allah’ın haram kıldığı cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, suçsuz ve namuslu mümin kadınlara iftirada bulunmak buyurdu”.³⁵¹ Diğer kaynaklarda’da şöyle buyurmaktadır:

الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَبَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ الْكَبَائِرُ سَبْعَةٌ مِنْهَا قَتْلُ النَّفْسِ مُتَعَمِّدًا وَ الشِّرْكُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَ قَذْفُ الْمُحْصَنَةِ وَ أَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَ الْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ وَ التَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ وَ عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَ أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا قَالَ وَ التَّعَرُّبُ³⁵² وَ الشِّرْكُ وَاحِدٌ.

Ebû Besir İmam Sadık’ın şöyle dediğini rivayet etti: Büyük günahlar yedidir, dediğini duydum. (Onlar); birini kasten öldürme, Azim Allah’a ortak koşma, iffetli kadına iftira etme, (faiz olduğu) delillendirildikten sonra faiz yeme, ordu veya

³⁵⁰ en-Nur, 24/23.

³⁵¹ Buhârî, Vesaya 59, VIII, 175; Müslim, İman 2, I, 64; İbn Hibban, Ebû Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed, *Sahîhi İbn Hibban*, Beyrut 1993, XII, 371; Ebû Davud, II, 128; Nesaî, VI, 257; Biyhakî, *Süneni'l-Kubra*, VI, 257; İbn Hacer, Ebu'l Fazl Şihabuddin Ahmed bin Ali bin Muhammed el-Askalanî, *Fethu'l-Bârî (Sahîh-i Buhârî Şerhi)* Beyrut 1379, XIX, 290; Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şerif, *Şerhu Sahîhi'l-Müslim*, Beyrut 1392, I, 192.

³⁵² *Tearrub (التَّعَرُّبُ)*: Müslümanların âdab ve rüsumundan uzak kalan kişidir. Eski cahliye dönemine dönmesini işaret etmektedir. Şehir, kasaba veya köyden uzak bir yerde yaşayan ve bunların İslam şerî hükümlerinden haberi olmayan şahıslardır. Yani önceden haberi varmış sonradan öyle duruma gelmiş halindedir.

Savaş'tan kaçma, hicretten sonra tearrub, ebeveynine nankör/itaatsiz davranma, yetimin malını zorla yeme ve tekrar “şirk ve tearrub aynıdır” dedi.³⁵³

16.3.1. Kâzifte Aranan Şartlar

a-Akıl sahibi olmak, delinin sözüne itibar edilmez.

b- Bulûğa erme, ceza verilmesine sebep şudur: Had bir ukubet, cezalandırma olduğundan bu kazfın bir suç olmasını gerektirir. Hâlbuki çocuk ve delinin fiiline suç vasfı verilemez. Kâzfin Müslüman veya Müslümanların hukukuna riayet etmeyi kabul etmiş mürted, zimmi, muahed (muste'men) gibi bir kâfir olması arasında fark yoktur. Şafîiler de Hanefîler gibi kazfın serbest irade sahibi olmasını, ikrah (zorlama) altında kalmış olmamasını şart koşmuşlardır.

c - kazifte isnad edilen şeyin dört şahitle ispat edememiş olması. Eğer kâzif şahitleri getirir de makzûf aleyhine zina isnadı ile kazfte bulunacak olursa kendisine kazf haddi vurulamaz. Zira ayet-i kerimede: Muhsan kadınlar isnadda bulunup da dört şahit getirmeyenlere seksen değenek vurun. (Nûr, 4) buyurmuştur.³⁵⁴

1. 6. 3. 2. Makzûfta Aranan Şartlar

a-Makzufun (kendisine zina isnadı yapılan şahsın) erkek veya kadın olsun muhsan olması şarttır. Kazf hususunda muhsan olma şartları da şunlardır: Akıl, buluğa erme, hürriyet, İslam ve zinadan korunmuş olmak. Buna göre çocuğa, deliye, köleye, kâfire, zinadan korunmamış iffetsiz bir kişiyi kazf etmek haddi icap ettirmez. Akıl ve bulug şartı, çocuk ve delinin zina etmesi tasavvur edilmeyeceğinden ötürüdür. Bunlara zina isnadında bulunmak sırf bir yalan olmakta, dolayısıyla haddi değil ta'zir cezasını icap ettirmektedir. Zinadan uzak bulunup iffetli olmadan maksat, makzufun ömründe bir kere bile olsun haram bir şekilde cinsî ilişkide bulunmamış olması hâlidir.

b- Makzûf bilinen bir kişi olmalıdır. Meçhul bir kişi ise had icap etmez. Bir topluluğu kazf etmek veya bir topluluğa “aranızda sadece bir zinacı var” veya iki topluluğa: “aranızda sadece bir tek zinacı var.” Veya iki adama “biriniz zinacıdır”

³⁵³ Kûleynî, *Kâfi*, II, 281; Meclisi, *Mirâtu'l ukul fi Şerh-i Ahbari -Aler' Resul*, X, 28; Haîri, Seyyid Kazim Hüseyini, *el- Kazaî fi'l Fıku'l İslami*, Kum 1415, 120.

³⁵⁴ Kâsânî, *el- Bedâiu'senâi' fi Tertibi's Şerâi'*, VII, 40.

demek durumları böyledir. Bu şekilde de makzufun meçhul bulunduğu için had icap etmez.³⁵⁵

1. 6. 3. 3. Kazif Suçu Hakkında Hükümler

Kazfın yasakladığı konusunda kural kitap ve sünnette yer almaktadır: Kur’ân-i Kerim’de Cenâb-ı Hak Şöyle buyuruyor: “Namuslu ve hür kadınlara zina isnadiyle iftirada bulunan, sonra bu konuda dört şahit getirmeyen kimselerin her birine de seksen değenek vurun. Onların şahitliklerinin ebedi kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridir.”³⁵⁶ Ve “Nâmuslu, kötülüklerden habersiz mü’min kadınlara iftira atanlar dünyada da âhirette de la’nete uğratıldılar. Onlar için büyük de bir azap var.”³⁵⁷ Sünnette yer alan kural ise, Peygamber (s.a.s) şöyle buyurur:

-Yedi helak edici şeyden kaçınız! Sahabeler;

-Ya Resulullah! Bu yedi helak edici şeyler nedir? Diye sorarlar. Hz. Peygamber (s.a.s) de,

-Allah’a şirk koşmak, sihir, Allah’ın öldürmesinin yasakladığı bir hayatı söndürmek (öldürmek), -haklı öldürülen müstesnâ-, fâiz kazancı yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harpten kaçmak, zinâdan masum olup hatırından bile geçirmeyen Müslüman kadınlara zinâ isnat ve iftirasında bulunmak, buyurdu.³⁵⁸

1. 6. 3. 4. Kazif Suçunun İspat Yolları

Had gerektiren bütün suçlar, belirli şartlar tam olarak bulunduğu takdirde hâkimin huzurunda **beyyine** (şahitlere) veya suçlunun **ikrarı** ile sabit olur. Bu şartların bazısı bizzat ispat yolu, yani delil veya ikrar ile diğer bir kısmı da mezkûr yollarla haddi ispat etme hususunda davaya bakmanın kendine bağlı olduğu husumet, yani dava açma şartıdır. Husumet, davayı hâkime götürmek demektir. **Hanefilere** göre ise, kazf haddinde her ne kadar Allah tealâ’nın hakkı galip ise de şahsın da hakkı vardır. Çünkü kişi, ırz ve namusunun muhafazası sebebiyle istifade etmektedir. O halde namusu

³⁵⁵ Zuhaylî, VII, 376.

³⁵⁶ en-Nûr, 24/4.

³⁵⁷ en-Nûr, 24/23.

³⁵⁸ Buhari, İman 2, VIII, 175; Müslim, İman 2, I, 64; İbn Babveyh, Muhammed b. Ali, *el-Hisâl*, , Kum 1362, II, 364; Amili, *Vesailu’s Şiâ*, XIII, 330.

uğurunda bu kişi tarafından dava açılması şarttır. Çünkü bir şahsın özel hakkı, ancak onun talebi ve dava etmesiyle sabit olur.³⁵⁹

Şafîî ve **Hanbelîlere** göre haddin ispat istîfâsı (tahsil edilmesi) hususunda varis, makzûf olan kişinin yerini tutar. Çünkü onlara göre kazf haddi insana ait halis bir haktır. O yüzden kazften doğan husumet hakkı, davanın takip edilmesi, haddin uygulanması, tamamlanması gibi haklara varis olan kimse sahip olur.³⁶⁰

Kazfi ikrar etme durumunda'da sadece bütün hadlerdeki ikrarla ilgili olan genel şartlar aranır. Onlar da buluğa çağına varmış olma ve nutk (konuşabilme) şartlarıdır. Hadlerde çocuğun, yazı veya işaretle olsun dilsizin ikrarı gibi sahih olamaz. Kazf ikrar etme hususunda ittifakla teaddüt (bir kereden fazla olma) ve tekadüm bulunmaması şartı yoktur.³⁶¹

İmamiyye mezhebine göre ise: Kazf haddi, akıllı, baliğ ve muhtar (ihtiyar sahibi) olan, İki adil şahsın şahitliği ile yahut kişinin kendisinin iki kere ikrar etmesiyle kazf suçu sabit olur.³⁶² Hadlerde, yazı veya akıllı işaretle ve anlaşılan kinaye ile: kazf, li'ân, nikâh, talâk, yemin ve başka akıtlarda da dilsizin ikrarıyla geçerli sayılır.³⁶³ **Şafîî** mezhebine göre ise, yazı veya akıllı işaretle ve anlaşılan kinaye ile dilsizin (lalin) ikrarı geçerli olup ve kazf haddi uygulanır.³⁶⁴

1. 6. 4. İçki (Şarap İçme) Haddi

İslam dini şarabı kesinlikle yasaklamıştır. Zira İslam, şarabı her türlü kötülüklerin anası saymış, sağlığın, aklın, canın ve malın telef edicisi olarak görmüştür. Kur'an'da ve sünnette içki hakkında da uyarı vardır. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ

تَفْلِحُونَ

³⁵⁹ Zuhaylî, VII, 379.

³⁶⁰ Şirazi, el-Mühezzebe, II, 275.

³⁶¹ Kâsânî, el- Bedâiu 'senâi' fî Tertibi 'ş Şerâi', VII, 49-50.

³⁶² İsfehanî Meclisi, Muhammed Takî, بک دوره فقه کامل فارسی, 230, Tahran k 1400; Behcet, Muammer Takî, Camiû'l-Mesâil-i Behcet, Kum 1426, V, 302; Hûrasânî, Ali Muhammedi, Şerhu-Tebisiretu'l-Muteâllemîn, II, 411, y.y, t.y.

³⁶³ Tûsi, el-Hilâf, V, 12; Sebzvari, Ali Mümin Kummi, Camiû'l-Hilâf ve'l-Vîfak, 494, Kum 1421.

³⁶⁴ Şâfiî, el-Umm, V, 291; Şirbini, Muğni'l-Muhtâc, III, 376; Cezîrî, Kitabu'l-Fıkh-ala'l Mezâhibi'l-Erbaa, V, 98.

“Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz”.³⁶⁵

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَ يُصَدِّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ عَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُوْنَ

“Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?”³⁶⁶

İçki, insan fitratına tamamen zıt olan zararlı bir içecektir kalbimiz, bir tür misafirhane gibidir. Hayat boyu meydana gelen iç ve dış tesirlere ev sahipliği yapar durur. Bu tesirlerin en önemlisi de, irade dışı meydana gelen iç fısıltılardan oluşur. Bu fısıltıların bir kısmı iyi huylu, bir kısmı kötüdür. İslâm âlimleri arzu ve yönelmeyi kamçılayan iç sesleri iki kısımda incelerler. Bir kısmı, kötülüğe, şerre davet ederken, diğer bir kısmı iyiliğe, hayra davet eder. Bu seslerin, vicdan ve sağduyu diye de adlandırılan hayra davet edici türüne “ilham”, şerre davet eden türüne “vesvese” denir. İlham melek tarafından, vesvese ise şeytan tarafından telkin edilir. Yasaklıkla ilgili sünnete hükümlerine gelince:

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي عُلْقَمَةَ مَوْلَاهُمْ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْغَفِقِيِّ أَنَّهُمَا سَمِعَا ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « لَعَنُ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ ».

İbn-i Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak ki Allah Teâlâ” içkiye, onu içene, dağıtana, satana, alana, yapana, yaptırana, taşıyana ve kendisine götürülene lânet etmiştir.³⁶⁷

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى بْنِ بَابَوَيْهِ الْقُمِّيُّ الْفَقِيهَ نَزِيلُ الرَّيِّ مُصَنَّفُ هَذَا الْكِتَابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ أَرْضَاهُ رُوِيَ عَنْ

³⁶⁵ Mâide, 5/90.

³⁶⁶ Mâide, 5/91.

³⁶⁷ Ebû Davud, el Uşrube 27, III, 266; Beyhaki, Sünen-i Kübrâ, V, 327; Tabarani, *el- Mucemü'l Kebir*, XI, 323; İbn Ârabi, Ahmed b. Muhammed b. Ziyad b. Beşr b. el-Ârabi, *Mucem-i İbnu'l Arabi*, Arabistan 1997, I, 147; İbnü'l-Esîr Mübârek b. Muhammed, *Câmiu'l-Usûl Min-Ehadis'r-Resul*, Lübnan t.y, I, 3174, Molla Ali el-Kârî, *Şerhu Müsnedi Ebi Hanife*, Beyrut 1985, I, 63; Tabrizi, Muhammed b. Abdullah el-Hatib et-Tabrizi, *Mişkatu'l Mesabih*, Beyrut 1405, II, 127.

شُعَيْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ - عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ع قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص نَهَى عَنْ بَيْعِ النَّرْدِ وَأَنْ يُشْتَرَى الْخَمْرُ وَأَنْ يُسْقَى الْخَمْرُ وَقَالَ ع لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَغَارِسَهَا وَغَاصِرَهَا وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُشْتَرِيَهَا وَآكِلَ ثَمَنِهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ.

Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak ki Allah Teâlâ” içkiye, onu içene, dağıtana, satana, alana, yapana, yaptırana, taşıyana ve kendisine götürülene lânet etmiştir.³⁶⁸

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي جَدِّي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَرْبَعٌ لَا تَدْخُلُ بَيْتًا وَاحِدَةً مِنْهُنَّ إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يُعْمَرْ بِالْبَرَكََةِ الْخِيَانَةُ وَالسَّرِقَةُ وَ شَرْبُ الْخَمْرِ وَ الزِّنَاءُ.

İmam sadık (Cafer b. Muhammed) babasından, o da babalarından, Resulullah (s.a.s)’in şöyle buyurduğunu nakletti: şu dört şeyden biri bir eve girerse ancak harap eder ve evin bereketi olmaz. (Bu dört şey) hıyanet, hırsızlık, içki içmek ve zinadır.³⁶⁹

أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ زَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ غَرٌّ وَ جَلٌّ جَعَلَ لِلشَّرِّ أَقْفَالًا وَ جَعَلَ مَفَاتِيحَهَا أَوْ قَالَ مَفَاتِيحَ تِلْكَ الْأَقْفَالِ الشَّرَابِ.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Şüphesiz Allah kötülüğe kilitler koydu ve şarap, bu kötülüklere anahtar veya bu kilitlerin anahtarıdır.³⁷⁰

³⁶⁸ Seduk, *Men La Yehzorhu'l Fakih*, IV, 8; Amili, *Vesailu's- Şiâ*, XVII, 224; Meclisi, *Biharu'l Envar*, LXIII, 494; Tabersi, Hasan b. Fazl, *Mekarimu'l Ahlak*, Kum 1412, 426.

³⁶⁹ Sedûk, *el- İmali Les'- Sedûk*, 398; Tûsi, *el- İmali Let' Tusi*, 868; Âmili, *Vesailu's Şiâ*, XXVIII, 242; Meclisi, *Biharu'l Envar*, LXXII, 170.

³⁷⁰ Kuleyni, *Kâfi*, VI, 403; Amili, *Vesailu's Şiâ*, XXV, 305.

1. 6. 4. 1. Şarap ve Benzeri İçkilerle İlgili Hükümler

Şafîî, Malikî ve Hanbelilere göre çoğu sarhoşluk veren her içkinin azıda haramdır. Böyle bir içkiyi içene de, eğer mükellef çağda bulunuyor ve kendi isteğiyle içmişse, hadd vurulur.³⁷¹ Zira Resulullah (s.a.s):

وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ كِلَاهُمَا عَنْ رَوْحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ ».

İbni Ömer anlatıyor: "Resûlullah (s.a.s) buyurdular ki: "sarhoşluk veren her şey hamr sayılır. Her hamr da haramdır".³⁷² Hadisinin sahih olduğunu belirtmiştir.

İmamiyye mezhebine göre ise, eğer birisi sarhoş edici sıvı bir şeyi içerse, örneğin şarap veya boza içerse ister şarap arpadan yapılmış olsun, ister buğdaydan, ister mısırdan, ister pirinçten yahut hububat çeşitlerinden yapılmış olsun isterse hurmadan yapılmış olsun haramdır. Çok içildiğinde insanı sarhoş edip, aklını zail eden şey, isterse o şeyden bir damla içilsin o şey haramdır. Eğer sarhoş edici sıvı madde bir şeyin (macun, çikolata, yemek...) içine katılmışsa ve o şeyin içinde o sarhoş edici madde yok olmuş olsa bile, içildiğinde ve yenildiğinde insanı sarhoş etmese bile o şeyin yenilmesi ve içilmesi haramdır. Eğer böyle birisi buluşa ermişse, akıl sahibi ise ve haram olduğunu biliyorsa ve işin içinde zorlama ve ikrah olmazsa o kişiye had uygulanır.³⁷³ Zira Resulullah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِثْمِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَ كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ.

³⁷¹ Şirbini, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, 187; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 286; İbn Kûdame, *el-Muğni*, VIII, 304.

³⁷² Müslim, *el Uşrube* 27, VI, 100; Ebû Davud, *el Uşrube* 27, III, 368; Tirmizi, *el Uşrube*, VII, 61; Nesaî, VIII, *el Uşrube*, 296.

³⁷³ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 31.

İmam Bakır (a.s) buyurdu: Resûlullah (s.a.s) buyurdular ki: “Her hamr da haramdır. Sarhoşluk veren her şey hamr sayılır”.³⁷⁴

Şöyle anlatayım **İmam Sadık** veya **İmam Bakır** ve diğer **İmamiyye** mezhebi **İmamlarından** aktardığım rivayetler ise Peygamber efendimizden söylenmiştir. Çünkü bunula ilgili rivayetler vardır ki diyor ben babamdan, babam ise babasından ve dedelerinden ve o’da Resulullah’tan nakl etmiştir bunula ilgili **mütevâtir** olarak rivayetler vardır. Mesela;

عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ وَ غَيْرِهِ قَالُوا سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ حَدِيثِي حَدِيثُ أَبِي وَ حَدِيثُ أَبِي حَدِيثُ جَدِّي وَ حَدِيثُ جَدِّي حَدِيثُ الْحُسَيْنِ وَ حَدِيثُ الْحُسَيْنِ حَدِيثُ الْحَسَنِ وَ حَدِيثُ الْحَسَنِ حَدِيثُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع وَ حَدِيثُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَدِيثُ رَسُولِ اللَّهِ ص وَ حَدِيثُ رَسُولِ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdular; Söylediğim hadis ise babamdan, babamın hadisi ise babası (dedem’den) ve dedemin hadisi ise İmam Hüseyin’den ve onun hadisi ise İmam Hasan’dan ve İmam Hasanın naklettiği Hadis ise Hz. Ali’den ve Hz. Ali ise Peygamber (s.a.s)’den ve Peygamber (s.a.s) hadisi ise Allah azze ve celle’nin kavlidir.³⁷⁵

1. 6. 4. 2. İçki Cezası İçin Şartlar

- a. İçki içen akıllı, baliğ, Müslüman ve kendi isteğiyle içmiş olmalıdır.
- b. Şahıs, boğazına yemek tıkanıp da su bulamamak gibi bir zorluktan dolayı içkiyi içmek mecburiyetinde kalmamalıdır.
- c. Kişi içtiğinin içki olduğunu bilmelidir. Başka bir içecek zannı ile içki içen şahsa had gerekmez.

³⁷⁴ Kûleynî, *Kâfi*, VI, 408; Tûsî, *Tehzibu’l Ahkâm*, IX, 111; Amilî, *Vesailu’s Şiâ*, XXV, 326; Meclisî, *Biharu’l Envar*, LXIII, 487; Dezfûlî, Murtaza b. Muhammed Emin Ensari, *Kitabu’t Taharet*, Kum 1415, III, 265; Hûî, Seyyid Ebu’l-Kasim Musevî, *Mevsuetu’l-İmam Hûî*, Kum 1418, III, 93; Hûî, Seyyid Ebu’l-Kasim Musevî, *Fıkhu’l- Şiâ*, 1418 Kum, III, 185.

³⁷⁵ Kûleynî, *Kâfi*, I, 53.

d. İçki içen, içkinin haram olduğunu bilmelidir. Şahsın, haram olduğunu bilmediği şekildeki iddiası, Müslümanların toplumunda yaşayanlardan kabul edilmez.

e. Şahsın kendi mezhebine göre içtiği şey haram olmalıdır. Zira içtiğinin haram olduğunu bilmeyen veya öyle görmeyen fert, onu içerek günah işlemiş gibi bir maksat görmemektedir.³⁷⁶

1. 6. 4. 3. Şarap ve Benzeri İçkilerin İçildiğinin İspat Yolları

İçki suçu şu yollardan biri ile ispat edilmektedir:

a. İkrar (İtiraf ile)

İçki içen şahsın kendi itirafı ile içki suçu ispat edilir.³⁷⁷ Sarhoşluk, ilaç alma, uyku, sar'a nöbeti, bunalıklık herhangi bir sebeple aklı başında bulunmayan bir kimse ikrarda bulunursa bu ikrarı geçerli sayılmaz ve ikrar sahibi, ikrarıyla sorumlu tutulmaz.³⁷⁸

b. Şahitlerle

İçki suçu, iki adil, erkek şahidin şahitlikleri ile ispat edilir.³⁷⁹ İçki içme ve sarhoşluk, tanıkların tanıklığıyla sübut bulur. Tanıkların da iki erkekten daha az sayıda olmaması şarttır. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf, şahitliğin ifası sırasında şarabın ve sarhoş edici maddenin kokusunun bulunmasını şart koşarlar.³⁸⁰

Bir kişinin şarap ve benzeri içkileri içtiğinin ispatı, fakihlerin **Cumhurunun** ittifakı ile ya iki erkek Müslüman şahidin içilen şeyin sarhoş olduğuna dair **şahitlik** etmesi yahut da kendisinin bir kere yaptığını **ikrar** etmesi ile olur. Erkeklerle beraber kadınların yaptığı şahitlik kabul edilmez. Şahitlik veya ikrar sırasında: filan kişi şarap içti denmesi kâfidir.³⁸¹

³⁷⁶ Dalgın, 125-126.

³⁷⁷ Dalgın, 127.

³⁷⁸ Üdeh, II, 356.

³⁷⁹ Dalgın, 127.

³⁸⁰ Üdeh, II, 577.

³⁸¹ Zuhaylî, VII, 449.

Fakihlerin cumhuru, şürb ve sükr haddinin seksen değenek olduğunu söylemiştir. Çünkü Hz. Ali “bir kişi hamr (şarap) içerse sarhoş olur, sarhoş olunca saçmalar, saçmalayınca iftira eder. İftira edenin had cezası seksen sopadır” buyurmuştur.³⁸²

1. 6. 4. 4. İçki İçme Suçunun İspatında Maddenin Kokusu ve İçenin Kusma Durumu

İmam Malike göre, yalnızca kuku, içme suçu için delil sayılabilir. İsterse suçluyu içerken herhangi bir kimse görmemiş olsun. İki kişi içki içenin ağzında kokunun bulunduğu tanıklık etseler veya ikiden birisi sanığı içerken gördüğü, diğeri de ağzında şarap kokusu koklamış olduğuna şahitlik etseler suçluya hadd cezası tatbik edilir. Bu görüş aynı zamanda **Ahmed'den** bir rivayettir. Fakat **Ebû Hanife** ve **Şafiî** ile Ahmed'den yapılan bir diğer tercihe diğer rivayete göre, yalnızca koku, içme konusunda delil sayılamaz. Kusma durumuna gelince, **Ebû Hanife'ye** göre yalnızca kusmak bir delil sayılmaz. Ancak kusmakla dışarı atılan maddede şarap kokusu varsa ve suçlu da sarhoşken yakalanmışsa veya iki kişi onun içki içtiğine tanıklıkta bulunursa o zaman sanık hakkında suç sübut bulmuş olur. **İmam Şafiî** ise, kusmayı, içme için bir delil kabul etmez.³⁸³

İki şahitten birisi, içki içtiğine diğeri'de kustuğuna şahitlik etmesi had uygulaması için yeterlidir. Zira Humran hadisi şöyleydi:

...فَشَهِدَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا حُمْرَانُ أَنَّهُ شَرِبَ الْخَمْرَ وَشَهِدَ آخَرُ أَنَّهُ رَأَاهُ يَتَقَيَّأُ...

"İki adam içki içtiğine şahitlik ettiler. Bunlardan birisi (Humran) içki içtiğine diğeri de onun kustuğuna şahitlik etti."³⁸⁴

İmamiyye mezhebine göre ise, İki adil kişinin tanıklığı ile veya (meşhurun fetvasına göre) kişinin iki kere ikrar etmesiyle sabit olur. Bazıları bir ikrarla sabit olacağını söylemişlerdir. Kadınların tanıklığı geçerli değildir. Meşhurun görüşüne göre 80 kırbaç had cezası uygulanır. İster erkek olsun, ister kadın, ister köle olsun, isterse

³⁸² Zuhaylî, VII, 435.

³⁸³ Üdeh, II, 577- 578.

³⁸⁴ Müslim, VII, 126.

özgür. Bazı ulemalar köleye 40 kırbaç vurulmasını söylemişlerdir.³⁸⁵ (Allame Meclisi'ye göre bu görüş daha güçlüdür)

Eğer bir kişi iki veya üç kere şarap içer ve her seferinde had cezası uygulanırsa üçüncü veya dördüncü içişinde o kişi öldürülür. Eğer bir kişi şarabın helal olduğunu söyler ve bilirse, o kişi tevbeye davet edilir. Eğer tevbe ederse ona had uygulanır ve eğer tevbe etmeyi kabul etmezse o kişinin öldürülmesi gerekir. Bazıları eğer Müslüman bir aileden geliyorsa onun öldürülmesi gerektiğini söylemişlerdir. Eğer bir kişi içki satarsa ve yaptığı işi helal bilirse o kişi tevbeye davet edilir. Eğer tevbe etmez ve yaptığı işte ısrar ederse meşhurun görüşüne göre öldürülür. Eğer kişi şarap dışında sarhoş edici başka bir şeyi içerse örneğin boza içerse, satarsa yahut helal bilirse onu öldürmezler. Ancak had uygulanır. Zira bu konuda Şia mezhebinde icma ve ittifak vardır, ancak İslam dininin zaruretlerinden sayılmamaktadır. Sebebine gelince Hanefi mezhebi Müslümanları boza içmeyi helal bilmektedir.³⁸⁶

1. 6. 5. Sirkat (Hırsızlık) Haddi

Sirkat, başkasının malını gizli kapalı bir şekilde almaktır. Gizlice yapıldığında söylenen kulak hırsızlığı, kaçmak bakışta bu mana ile ilgilidir.³⁸⁷ Başkasının mülkü olduğu kesinlikle bilinen nisap miktarı veya kıymeti nisap miktarını bulan korunan bir malı gizlice alan akıl ve baliğ kimsedir. Bu vasıflardan biri olmazsa haddi gerektiren şer'î hırsızlık tahakkuk etmemiştir. Nisaptan az olan malın alınması, çalanın çocuk olması, korunmayan bir malın alınması gibi, Cenâb-ı Hakk malın korunmasını hırsızlığı yasaklayıp, hırsıza ağır müeyyide getirmek suretiyle bağlamıştır.

"Başkasına ait bir malı, korunduğu yerden, sahibinin bilgisi dışında gizlice almak." demek olan hırsızlık, mala ve mülkiyet hakkına karşı işlenen temel suçlardan biridir. Alın terinden ve meşrû kazançtan doğan servetin korunması İslâm'ın temel ilkeleri arasındadır. İslâm emeği ve mülkiyeti kutsal saymış, mülkiyete haksız olarak el uzatmayı cezalandırmıştır. Bu itibarla bütün ilâhî dinlerde ve hukuk düzenlerinde

³⁸⁵ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 31.

³⁸⁶ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 32.

³⁸⁷ Zuhaylî, VII, 387; Akbulut, İlhan, *İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Ankara Üniversitesi Makale, Ankara 2003, 168-181.

olduğu gibi, İslâm'da da hırsızlık hem hukuk düzeni açısından suç, hem de dinen ve ahlâken büyük günah ve ayıp sayılmıştır.

1. 6. 5. 1. Hırsızlık Suçunun Hükümü

Hırsızlık suçu ve cezası ile ilgili ayette şöyle buyurulmuştur:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Erkek hırsızla kadın hırsızın o irtikâp ettiklerine bir karşılık ve ceza ve Allahtan (insanlara) ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini kesin. Allah mutlak galibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir”.³⁸⁸

El kesme cezasının çok ağır bir ceza olduğunda şüphe yoktur. Bu kadar ağır bir cezanın uygulandığı suçun da aynı derecede ağır olması, suç ile ceza arasında bir dengenin bulunması gerekir, ayetin sonunda Allah'ın "hikmet sahibi, hakîm" olduğunun zikredilmesi, bu denge düşüncesini desteklemektedir; çünkü hikmet "her şeyi yerinde, uygun, düzenli ve dengeli yapma" anlamını içerir.

Muhammed b. İshak da, Amr b. Şuayb tarikiyle Amr'ın babasından, babası da dedesinden Peygamber efendimiz(s.a.s):

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَمِّي قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ بُكَيْرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ حَدَّثَهُ أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِيمَا دُونَ الْمِجَنِّ

“Değeri kalkanın fiyatından az olan bir şeyi çalan hırsızın eli kesilmez” diye buyurdu.³⁸⁹ Kalkanın fiyatı da Peygamber (s.a.s) zamanında on dirhemdi diye söylediğini rivayet etmiştir.³⁹⁰

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُقَطَّعُ الْيَدُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

³⁸⁸ Mâide, 5/38.

³⁸⁹ Nesâî, Katu'l Sarık, XV, 106.

³⁹⁰ Ibn Rüşd, II, 576

Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdular: “(Hırsızın) eli, çeyrek dinar ve daha fazlası (değere sahip mallar) için kesilir”.³⁹¹

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ
سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتُقَطَّعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتُقَطَّعُ
يَدُهُ

Ebû Hüreyre Peygamber (s.a.s)’den şöyle naklediyorlardır: “Allah hırsızlık yapan kimseye lanet etsin, ip çalıp ta eli kesilene, yumurta çaldığı için eli kesilene lanet etsin”.³⁹²

1. 6. 5. 2. Hırsızlığın Şartları

Hırsızlık haddinin uygulanması için bir takım şartlar vardır. Bazısı hırsızda, bazısı malı çalanda, bazısı çalınan malda (mesrukta), bazısı da çalınan malın yerinde (mesrukun fihte) aranır.³⁹³

1. 6. 5. 3. Hırsızda Aranan Şartlar

Hırsızın el kesilmesi için akıllı ve baliğ olması lazımdır. Çocuk ve delinin eli kesilmez. Hadis-i Şerifte “Ümmetimde üç kişiden kalemin hükmü kaldırılmıştır. Buluş çağına varıncaya kadar çocuktan, akli başına gelene dek deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan” buyurulmuştur.³⁹⁴ Çünkü elin kesilmesi bir cezadır, ortada bir cinayet bulunmasını gerektirir. Hâlbuki çocuk ve delinin fiili cinayet olarak vafedilemez.³⁹⁵

Çocuk veya deli, bir grup akıllı ve baliğ kimseyle hırsızlık işine katıldıkları takdirde **Ebû Hanife** ve **Züfer’e** göre onların hepsinde de el kesme cezası verilmez. Bunların delili şudur: Ortada tek bir hırsızlık vardır, eli kesilmesi icap eden ve icap etmeyen kimseler tarafından yapılmış olduğu için hiçbirinin elini kesmek lazım gelmez. Bu durum bir suça kasten katılan kişi ile hata yoluyla katılan kimsenin haline

³⁹¹ Buhari, Hudud 89, VIII, 160; Muslum, Hudud 30, V, 112.

³⁹² Buhari, Hudud 89, VIII, 161; Müslim, Hudud 30, V, 113; İbni Hibban, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *Sahîhi İbn Hibban*, XXIV, 23; Ahmed b. Hanbel, II, 253.

³⁹³ Zûhaylî, VII, 393

³⁹⁴ Ebû Davud, II, 544; Tirmizi, IV, 32.

³⁹⁵ Zuhaylî, VII, 393.

benzemektedir. Çalınan malın çıkarılması manevî yönden herkes tarafından gerçekleştirilmiştir.³⁹⁶

Hadd uygulaması için hırsızda akıl ve buluğ şartının bulunması hususunda âlimler arasında ittifak vardır. **Şafîiler** ile **Hanbelîler** akıl ve baliğ olma şartlarına hırsızın muhtar olması (iradesinde serbest) ve İslâm hükümlerini iltizam etmiş olması şartlarını da eklemişlerdir. “ Hata, unutma ve yapmaya zorlandıkları şeylerin sorumluluğu ümmetinden kaldırıldı.”³⁹⁷ Hadisi gereği cebren (zorlanarak) hırsızlık yapan kişiye hadd icap etmez. **Malikîler** hırsız ile eşyası çalınan kişi arasında bir evlatlık alâkası bulunmaması şartını da eklemişlerdir.³⁹⁸

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise, hırsızın akıl, buluğ şartının bulunmasına rağmen, hırsızlıkta şüphe olmaması, çaldığı mala ortak olmaması, çalınan malın mutlak olarak koruma altında bulunması, malın korunduğu yere zarar vererek malı götürmesi, hırsızın mal sahibinin babası olmaması, malı gizli çalması, hırsızın mal sahibinin kölesi olmaması, hırsızın köle ve misafir olmaması (fakat çalınan mal gizlice çalınırsa had uygulanır) ve nisap miktarına varması, tüm bu durumlarda hadd uygulanır.³⁹⁹

1. 6. 5. 4. Çalınan Malda (Mesrukta) Bulunması Gereken Şartlar

Çalınan bir mal sebebiyle hırsıza el kesme verebilmesi için o malda bulunması gerekli bazı şartlar vardır. Bu şartlarda şunlardır:

a- Mal Taşınabilir Mal Olmalıdır.

Çalınan mal menkul mal olması gerekir. Çünkü hırsızlık fiili bir malın hırsızdan çıkarılıp taşınmasını, mağdurun mülkünden, zilyetliğine geçmesini gerektirir. İşte böyle durumlar da tabiatı icabı menkul mallarda söz konusudur.

Suçlunun fiiliyle taşına bilen her mal menkul mal sayılır. Tabiatı icabı menkul, taşınır olması zorunlu değildir. Suçlunun veya başkasının fiiliyle taşınabilir hale gelmesi yeterlidir. Mesela bir kimse adamın direklerini söker, götürürse veya ağaçtan yapılmış duvarı yıkar enkazını alır götürürse o kişi menkul mal Çalmış demektir. Her ne kadar

³⁹⁶ Kâsânî, *el- Bedâiu 'senâi' fî Tertibi 'ş Şerâi'*, VII, 67; Şirâzî, *el-Mühezzebe*, II, 277; Zûhaylî, VII, 394.

³⁹⁷ İbn Mâce, I, 659.

³⁹⁸ Zûhaylî, VII, 394.

³⁹⁹ Meclisi, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, 33-35.

ev, binâ taşınmaz mal sayılırsa da direği ve duvarı söküp yıkmayla ağaç ve tahtalar menkul hele gelmiştir. Arazı ise tabiatıyla taşınmaz maldır. Bir kimse arazıdan toprak, taş, kömür veya maden gibi şeyler alırsa o kişi de yine taşınır mal çalmış demektir.⁴⁰⁰

b- Mal Mütekkavim (Hukukça Kendisine Değer Verilen) Bir Mal Olmalıdır.

Çalınan şeyin genel anlamda kıyemi bir mal; hukukça sahiplenilip kullanılmasına izin verilen bir değer taşıyan mal olmalıdır. Çalıntı malın kıyemîliği nisabı (göreceli) bir şey ise, bu malın çalınması durumunda el kesme cezası verilmez, ta'zir cezasına hükm edilebilir. Mesela şarap ve domuz etinin, Müslüman açısından hiçbir kıymeti yoktur. Ama gayr-ı Müslümler nazarında bir kıymeti, bir değeri vardır. Buna göre, her ikisinin kıymeti mutlak değil, nisbîdir. İşte kıymetteki bu görecelilik el kesme cezasının verilmesine bir engeldir. Sebep ise, bu nisabı durum bir şüphe taşır, şüphe de o şeyin mal olmayışı ve genel anlamda bir kıymetinin bulunmayışıdır. Hadd cezaları ise şüphe sebebiyle bertaraf edilir. Mal sahibinin Müslüman veya gayrı Müslüman olması hırsızın Müslüman veya gayr-ı Müslim olması fark etmez. Çünkü itibar malike veya hırsıza değil, malın kıyemî olup olmamasıdır.⁴⁰¹ Çalınan mal haram olmamalıdır. Şarap ve domuz etinin, Müslüman açısından haram olduğu için mütekkavim değildir zira bunların çalınması ise elin kesilmesine sebep olamaz.⁴⁰²

c- Birinin Mülkiyetinde Koruma Altında Olmalıdır.

Hırz, sözlükte bir şeyin muhafaza edildiği yer demektir. Şer'î manası ise ev, dükkan, çadır, şahıs gibi genel olarak insanların malını korumak için tahsis edilmiş şeylerdir.⁴⁰³

Müzeyne kabilesinde birisi Peygamber (s.a.s)'den mezr'âlardan alınan veya çalınan şeylerin durumunu sorar, O da şöyle buyuruyor:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ
عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ مَرْيَنَةَ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الثَّمَارِ فَقَالَ مَا أَخَذَ فِي أَكْمَامِهِ فَاحْتَمِلَ فَثَمَنَهُ
وَمِثْلُهُ مَعَهُ وَمَا كَانَ مِنَ الْجَرِينَ فَفِيهِ الْقَطْعُ إِذَا بَلَغَ ثَمَنَ الْمَجْنُونِ

⁴⁰⁰ Kâsânî, *el- Bedâiu'senâi' fî Tertibi's Şerâi'*, VII, 68; Üdeh, II, 616.

⁴⁰¹ Kâsânî, *el- Bedâiu'senâi' fî Tertibi's Şerâi'*, VII, 69; Üdeh, II, 615.

⁴⁰² Amili, Behaüddin Muhammed b. Hüseyin ve Savci, Nizam b. Hüseyin, *جامع عباسی و تکمیل*, Tahran t.y, II, 417.

⁴⁰³ İbn Kudame, *el-Müğnî*, VIII, 249.

وَإِنْ أَكَلَ وَلَمْ يَأْخُذْ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَالَ الشَّاةُ الْحَرِيسَةُ مِنْهُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ
قَالَ ثَمَنُهَا وَمِثْلُهُ مَعَهُ وَالنَّكَالُ وَمَا كَانَ فِي الْمُرَاحِ فِيهِ الْقَطْعُ
إِذَا كَانَ مَا يَأْخُذُ مِنْ ذَلِكَ ثَمَنَ الْمِجَنِّ

“Alınan o malın iki temsili bedeli alınır yani tazmin ettirilir ve ceza olarak da dövülür. Fakat mal bulunduğu yerden (örtüsü içinden) alınır ve kıymeti de bir kalkan kıymetine ulaşırsa el kesme cezası verilir.” Peygamber (s.a.s)’in bu sözü üzerine Sahabî;

“Ey Allah’ın Elçisi! Meyveler ve onları daldayken, gömleğindeyken almaya ne buyruyorsunuz? Diye sorar,

Peygamber (s.a.s)’de;

“Her kim gizlice olmaksızın, yemek kasıyla bir miktar alırsa hakkında bir şey gerekmez. Ama bir miktar alır, götürürse iki misli bedeli alınır ve ayrıca dövülür. Fakat harman yerinden, sergiden alırsa ve kıymeti de bir kalkan kıymeti kadar ise, hakkında el kesme cezası verilir.”⁴⁰⁴

d- Malın Değeri Belirli Bir Miktarda Olmalıdır.

Nisap şartında asıl kural, Nebi (s.a.s)’den rivayet olunan hadislerdir. O’nun fiilî tatbikâtı ve onlara dayanan sahabe uygulaması ve âsrarıdır. İbn Ömer, Peygamber (s.a.s)’den,

حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ قَطَعَ فِي مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمٍ

“Kıymeti üç dirheme ulaşan kalkan hırsızlığında Nebi (s.a.s)’nin kesme cezasını verdiğini” rivayet etmiştir.⁴⁰⁵ Bu hadisi bir gurup hadisçiler İbn Ömer’den rivayet etmiştir.⁴⁰⁶ Hz. Âişe den şu rivayet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ
عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَقَطَّعُ الْيَدُ فِي رُبْعِ
دِينَارٍ فَصَاعِدًا

⁴⁰⁴ İbn Mâce, Hudud 20, VIII, 13.

⁴⁰⁵ Malik b. Enenes, *el- Muuvatta*, Zayid b. Sultan 2004, V, 1215; Bûharî, Hudud 89, VIII, 161; Ebû Davud, Hudud 32, II, 541; Üdeh, II, 651.

⁴⁰⁶ Üdeh, II, 651.

Nebi (s.a.s) dörtte bir dinar veya daha fazla kıymette bir mal çalanın elini keserdi.⁴⁰⁷ Bu hadisi de İbn Mac'e dışında ki hadisçiler rivayet etmiştir.⁴⁰⁸ Nebi'den (s.a.s) yapılan bir başka rivayette de şöyle buyurmuştur: “ Hırsızın eli ancak dörtte bir dinar veya daha fazla kıymetteki malın çalınması halinde kesilir.” Bu hadisi de Ahmed b. Hanbel, Müslim, Nesâî ve İbn Mac'e rivayet etmiştir.⁴⁰⁹

Ebû Hnife'ye göre el kesmede nisap bir dinara eşit olan on dirhemdir. On dirhemden az ise ona göre, kesme cezası verilmez.⁴¹⁰ Delilde Abdullah b. Mesûd'dan rivayette bulunduğu şu hadistir:

أخبرنا عبد الرزاق عن الثوري عن عبد الرحمن بن عبد الله عن القاسم بن عبد الرحمن عن بن مسعود قال لا تقطع اليد إلا في دينار أو عشرة دراهم

“ Bir dinar veya on dirhem kıymetindeki malın çalınmasında el kesilir”.⁴¹¹

Malik'e göre kural şudur: Altın ve gümüşten her birisi kendileri açıdan bizzat geçerli kıymet birimleridir.⁴¹²

Hanbeli Mezhebinde iki görüş vardır; birincisi çalınan mal eğer altın ise ve miktarı dörtte bir dinar nisap haddi kadar ise, çalınan mal gümüş de miktarı üç dirhem nisap haddına varınca veya çalınan mal ne altın ne de gümüş ise o zaman değeri üç dirhem gümüşe göre hesaplanıp nisabı miktarına varırsa kesme cezası verilir. İkincisi, kesme cezası vermekte nisap; altından dörtte bir dinar, gümüş paradan ise üç dirhemdir. Hırsız, altın veya gümüşten başka bir mal çalırsa ve kıymetide dörtte bir dinar altına veya üç dirhem gümüş kıymeti arasında bir fark varsa o zaman iki kıymetten, az olanı hangisi ise ona göre hesap yapılır. Çalınan malın kıymeti ona göre değerlendirilir.⁴¹³

⁴⁰⁷ Buhari, Hudud 89, VIII, 160; Müslim, Hudud 30, V, 112.

⁴⁰⁸ Üdeh, II, 651.

⁴⁰⁹ Üdeh, II, 651.

⁴¹⁰ Sarahsî, *el- Meksûr*, XI, 284; Kâsânî, *el- Bedâiu 'senâi' fî Tertibi's Şerâi'*, XV, 193.

⁴¹¹ Abdurrazzâk, Ebû Bekr Abdurrazzâk b. Hemmâm es-San'aânî, *el- Musennef*, X, 233; Heysemi, Şihabuddin Ahmed b. Hacer, *Mezmeu'l-Zevâid*, Beyrut 1988, VI, 273.

⁴¹² Üdeh, II, 652.

⁴¹³ İbn Kûdame, *el-Muğnî*, X, 242.

Şafîlilere göre, bir malın kıymeti dörtte bir dinar altın veya bu miktar altının kıymetine eşitse kesme cezası verilir. Değilse verilmez. Buna göre, çalınan mal altın değilse kıymeti altına göre hesaplanır.⁴¹⁴

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre, nisap miktarı dörtte bir dinar veya bir malın dörtte bir dinar miktarına eşitse kesme cezası verilir.⁴¹⁵ Delil ise Kur'an-i Kerim'de Mâide suresi 38. Ayet ve Ehli Beytten gelen rivayetlerdir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا يُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي شَيْءٍ تَبْلُغُ قِيمَتَهُ مِجَنًّا وَهُوَ رُبْعُ دِينَارٍ.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: “Değeri kalkan fiyatından az olan bir şey çalan hırsızın eli kesilmez. Kalkanın fiyatı da çeyrek dinardır”.⁴¹⁶

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي كَمْ يُقَطَّعُ السَّارِقُ فَقَالَ فِي رُبْعِ دِينَارٍ قَالَ قُلْتُ لَهُ فِي دِرْهَمَيْنِ فَقَالَ فِي رُبْعِ دِينَارٍ بَلَغَ الدِّينَارُ مَا بَلَغَ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ أَرَأَيْتَ مَنْ سَرَقَ أَقْلَ مِنْ رُبْعِ دِينَارٍ هَلْ يَقَعُ عَلَيْهِ حِينَ سَرَقَ اسْمُ السَّارِقِ وَ هَلْ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَارِقٌ فِي تِلْكَ الْحَالِ فَقَالَ كُلُّ مَنْ سَرَقَ مِنْ مُسْلِمٍ شَيْئًا قَدْ حَوَاهُ وَ أَحْرَزَهُ فَهُوَ يَقَعُ عَلَيْهِ اسْمُ السَّارِقِ وَ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَارِقٌ وَ لَكِنْ لَا يُقَطَّعُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ أَوْ أَكْثَرَ وَ لَوْ قُطِعَتْ أَيْدِي السُّرَّاقِ فِيمَا هُوَ أَقْلُ مِنْ رُبْعِ دِينَارٍ لَأَلْفَيْتَ غَاثَةَ النَّاسِ مُقَطَّعِينَ.

Muhammed b. Müslim naklediyor: İmam Sadık (a.s)'tan sordum? Hırsızın eli kesilmesi için nisap haddi ne kadardır?

İmam cevap verdi: Çeyrek dinar ve her ne kadar fazla olursa;

Sordum: Eğer çeyrek dinardan az hırsızlık yaparsa acaba böyle durumda ona hırsız mı denir Allah (c.c) nezdinde hırsız mı oluyor?

⁴¹⁴ Şafîi, *el-Umm*, VI, 147; Şirbini, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, 158; Şirazi, *el-Muhezzeb*, II, 294.

⁴¹⁵ Tûsî, *el-Mebsût*, VIII, 19; Tûsî, *el-Hilâf*, V, 412; Hellî, *Kavâidu'l-Ahkâm fi Merufetu'l-Helal ve'l-Herâm*, III, 556; Necefi, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 495.

⁴¹⁶ Kulyeni, *Kâfi*, VII, 222; Sedûk, *Men la Yehzuruhu'l-Fakih*, IV, 63; Tûsî, *Tehzibu'l-Ahkâm*, X, 100; Tûsî, *el-İstibsâr*, IV, 240.

İmam Sadık (a.s) buyurdular: Eğer nisap miktarında hırsızlığı az olursa bile hadd uygulanır ve Allah (c.c) nezdinde hırsız denilir ama nisap haddi çeyrek miktarına varmazsa eli kesilmez. Sonra İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdular:

Eğer İslam'da her hırsız yapanın çeyrek dinardan bile az hırsızlık yapanın eli kesilseydi o zaman çoğu kimseyle karşılaştığın zaman elini kesilmiş görürdünüz.⁴¹⁷

E- Çalınan Mal Başkasının Mülkü Olmalı

Hırsızlık suçunu varlığı için çalınan malın başkasının mülk malı olması şarttır. Mal hırsıza aitse fiil hırsızlık sayılmaz. İsterse fail onu gizlice alsın. Hırsızın, çalınan maldaki mülkiyetine itibar hırsızlık vaktidir. Mesela bir mala, hırsızlıktan önce malik iken hırsızlıktan kısa bir süre önce mülkünden çıkarmış ise, artık o malı çalmaktan dolayı sorumludur ve hakkında kesme cezası gerekir. Ama hırsızlıktan önce malik değilken hırsızlık anında mülküne girmiş ise, hakkında bir sorumluluk terettüp etmez. Hırsızlık anında mala mirasçı olmak gibi. Sorumluluğun bulunmaması için o mala, korunaklı yerden çıkarmadan önce malik olmalıdır. Hırzden çıkardıktan sonra malik haline gelmişse bu durum onu, cezai sorumluluktan kurtaramaz. Sebebine gelince, o şey hırsızlık zamanında hırzden çıkarılırken başkasının mülkündeydi. Bundan dolayı da **Mâlik'e** göre mutlak surette sorumludur. Fakat **Şafiî**, **Ahmed** ile **Zeydîler** devlet reisinin, yetkili makamın haberdar olmasından ve dava açılmasından önce malik olma durumuyla bunlardan sonraki malik olma durumunu birbirinden ayırmaktadırlar. Şayet malik hale gelme yetkili makamın haberdar olmasından önce ise, kesme cezası verilmez, ta'zîr cezası uygulanır. Çünkü bunlara göre kesme cezasının verilebilmesi için mağdurun çalınan malı dava yoluyla istemesi şarttır.⁴¹⁸

İmamiyye mezhebine göre ise, başkasının mülkünde olan malı gizli çalan kimseye hırsız denir. Elin kesilmesi için; akıl, balığ, malı başkasının hırzından gizli şekilde çıkarması ve nisap miktarına yani çeyrek dinar haddına uygun olması şarttır.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Kûleynî, *Kâfî*, VII, 222; Tûsi, *el İstibsar*, IV, 238; Tûsi, *Tehzibu'l- Ahkâm*, X, 99; Necefi, *Cevahiru'l Kelam* XLI, 496.

⁴¹⁸ Üdeh, II, 659.

⁴¹⁹ Muhammed b. Ali b. Hâmze Tûsi, *el-Vesile ilâ Neylu'l-Fezilet*, Kum 1408, 417; Merâşi Necefi, Seyyed Şehabuddin, *el-Sırket âlâ Zu'l-Kur'an ve's-Sünnet*, Kum 1424, 55; Ardebili, Seyyed Abdul Kerim el-Musevi, *Fıkhü'l-Hudud ve't-Tâzirat*, III, 71.

1. 6. 5. 5. Hırsızlık ve Kefen Soygunluğu (Nebbaşlık)

Ebû Hnife'ye göre, kefen soygunluğundan kesme cezası verilmez. Bu konu da onun iki delili vardır: Birincisi, kefen değersiz bir maldır ve normal olarak insan, insan kefeni arzulamaz, ondan kaçınır. Ayrıca bir insan elbisesinden faydalanabildiği gibi kefenden faydalanamaz. Onun için kefen mal sayılmasında bir eksiklik vardır. Mevcut bu eksiklik, şüpheden de kuvvetli bir biçimde hadd cezasını düşürür. Kusur şüpheden daha öndedir. İkincisi, kefen ne ölünün ne de herhangi bir kimsenin malıdır. Ölünün malı olamayacağı gibi o kefen, ölünün mirasçılarının da malı değildir. Çünkü ölünün tekfin ve teçhizi muamelesi mirasçının hakkından daha öndedir. Bu durumda, o kefen herhangi bir kimsenin malı değildir.⁴²⁰

Şafî, Maliki, Ahmed ile Hanefilerden **Ebû Yusuf'a** göre, kefen soyucusuna kesme cezası uygulanır. Çünkü onlar, alınıp satılan her şeye değeri olan (mütekkevvim) bir maldır ve çalınması durumunda kesme cezası uygulanır.⁴²¹ **İmamiyye** mezhebine göre ise de kefen soyucusuna kesme cezası verilir.⁴²² Delil ise Ehli beytten gelen rivayetlerdir:

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ حَدُّ النَّبَّاشِ حَدُّ السَّارِقِ

Haf's b. el-Bâhteri nakl ediyor İmam Sadık'tan duydum şöyle buyurdular: Kefen soyucusunun (nebbaşın) haddi hırsızın haddi gibidir.⁴²³ Hırsızın nisap miktarına varınca eli kesilmesine icmâ edilmiştir dolayısıyla kefen soyucusu (nebbaşın)'da hükmü aynıdır.⁴²⁴

1. 6. 5. 6. El Kesme İle Malı Tazminat Cezası

Âlimler, hırsızın eli kesildiğinde malın eğer duruyorsa sahibine geri verileceğinde ittifak halindedirler. Çünkü mal onun mülkiyeti altındadır. Telef olması halinde malın tazmin edilmesi hususunda ise farklı görüş beyan etmişlerdir.

⁴²⁰ Sarâhsî, *el-Mebsût*, XI, 343; Üdeh, II, 672.

⁴²¹ Sarâhsî, *el-Mebsût*, XI, 343; Şirbini, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, 169.

⁴²² Tûsî, *el-Hilâf*, V, 433.

⁴²³ Kûleyni, *Kâfi*, VII, 228; Tûsî, *el-İstibsâr*, IV, 245; Tûsî, *Tehzibu'l-Ahkâm*, X, 115.

⁴²⁴ Ardebili, *Mecmeu'l-Fâide*, XIII, 248.

Hanefilere göre, çalınan şey (mesruk) telef olmuşsa hırsız hakkında tazminat cezası (damân) ile el kesme cezası birleştirilemez. Malı çalınan eğer malı tazminat tarafını tercih ederse dava hâkime henüz intikal etmediyse hırsızın eli kesilmez. Şayet elinin kesilmesini tercih ederse hakkını alır, ayrıca tazminat isteyemez. Çünkü bu şeriâtı vaz' eden Allah Teâlâ malı ceza hakkında bir şey buyurmamıştır.⁴²⁵

Malikilere göre, elinin kesilmesi sırasında hırsızın maddî durumu iyiye, hem elinin kesilmesi, ceza ağırlaştırılarak hemde malî ceza icap eder. Eli darda ise çaldığının kıymeti talep olunmaz, sadece elinin kesilmesi lazım gelir. Fakirlik ve ihtiyaç içinde bulunması sebebiyle ceza hafif tutularak mali ceza düşer.⁴²⁶

Şafîî ve Hanbelîlere göre, el kesme ve malî tazminat cezaları birleştirilir. Hırsız çalınan malı duruyorsa aynısını, telef olduysa bedelini sahibine geri verilir. Çalınan şey (mesruk), hırsızın elinde telef olduysa bedelini tazmin eder. Mesruk mislî ise benzerini, kıymetî ise kıymetini geri verir. Kendisinin maddî durumunun iyi veya kötü olması, elinin kesilmesi veya kesilmemesi durumu değiştirmez. Elinin kesilmesi tazminatın icap etmesine mani olamaz. Çünkü her birinin vacip oluş sebebi değişiktir. Tazminat bir insanın hakkından dolayı, el kesme cezası ise Allah tealâ'nın hakkı olarak icap etmekte olduğundan biri diğerini engellemez. Mesele, diyet, kefare, Mekke haremî dâhilinde bir kişinin malı olan bir avı öldürmekten dolayı gereken kıymet ve cezada olduğu gibidir.⁴²⁷

1. 6. 5. 7. El ve Ayak Kesme Noktası

Eldeki kesme noktası **dört mezhep** imamları ile **Zâhirilere** ve **Zeydîlere** göre, bilek mafsalıdır (bilek eklemenin bulunduğu yerdir). Ama **Şia** mezhebinin **İmamiyye** koluna göre, parmakların eller bitiştiği yerler, parmakların avuca bitişik eklemeleridir. El ayası, kesilmez. **Hâricilere** göre ise, el denilince omuza kadar olan kısım girer ve buradan kesilir.⁴²⁸

Ayağı kesme noktası ise, topuktan aşağıdaki eklemidir. Yine **Şia** mezhebinin **İmamiyye** koluna göre, hırsızın yürüyebilmesi için topuktan sonra gelen eklemenden

⁴²⁵ Sarâhsî, *el- Mabsût*, IX, 156; Zuhaylî, VII, 389.

⁴²⁶ İbn Rûşd, *Bidayetü'l Müctehid*, II, 284; İbn Kûdame, *el- Muğnî*, VIII, 270; Zuhaylî, VII, 390.

⁴²⁷ Şirâzî, *el- Mühezzeb*, II, 584; İbn Kûdame, *el Muğnî*, VIII, 270; Zuhaylî, VII, 390.

⁴²⁸ Üdeh, II, 701.

kesilir. **Hâricîlerin** delillerine gelince arapça yed terimi, kolun tümünü içerisine alır. Şia mezhebinin **İmamiyye** kolunun delili ise, Hz. Ali (r.a), topluk hariç ayağı kesmiştir, topuğu kesmemiştir.⁴²⁹

İmamiyye mezhebine göre ise, el kesme noktası parmakların ele bitişiği yerler, parmakların avuca bitişik eklemleridir.⁴³⁰ İmam Cevad (a.s) Mütâsâm Karşısında şöyle anlatıyor:

قَالَ يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ - السُّجُودُ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءِ الْوَجْهِ - وَ
الْيَدَيْنِ وَ الرُّكْبَتَيْنِ وَ الرِّجْلَيْنِ - فَإِذَا قُطِعَتْ يَدُهُ مِنَ الْكُرْسُوعِ أَوْ
الْمِرْفَقِ - لَمْ يَبْقَ لَهُ يَدٌ يَسْجُدُ عَلَيْهَا - وَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَأَنَّ
الْمُسَاجِدَ لِلَّهِ - يَغْنِي بِهِ هَذِهِ الْأَعْضَاءُ السَّبْعَةَ الَّتِي يَسْجُدُ عَلَيْهَا فَلَا تَدْعُوا
مَعَ اللَّهِ أَحَدًا وَ مَا كَانَ لِلَّهِ لَمْ يُقْطَعْ - قَالَ فَأَعْجَبَ الْمُعْتَصِمَ ذَلِكَ - فَأَمَرَ
بِقُطْعِ يَدِ السَّارِقِ مِنْ مَفْصِلِ الْأَصَابِعِ دُونَ الْكَفِّ الْحَدِيثِ.

Peygamber Efendimiz (s.a.s)’den; Secde yerleri yedidir: Âlîn yüz üzvlerinden, iki el, iki diz ve iki ayaktır. Eğer iki el omuz veya bilek eklemine bulundugu kadar kesilir ise secde edemez. Allah Tebârek ve Tâlâ şöyle buyurmuştur. Şüphe yok ki secde edilen yerler, Allah'a aittir, yani yedi yer Allah (c.c)’e secde ediyor artık orada Allah'la beraber hiçbir kimseyi çağırmanın ve Allah’a ait olan ise kesilmez sonra mutâsâm bu cevaptan taaccüp ediyor. Sonra hırsızın elini parmakların elin bitişiğe kadar kesilmesine emrediyor.⁴³¹

1. 6. 5. 8. Hırsızlık Suçunun (Sırkatin) İspat Yolları

Hırsızlık hâkim huzurunda gerçekleşen **şahitlik** veya hırsızın kendi **itirafı** ile ispat edilir.

a. Şahitlerle

Beyyine kabul edilmesi için “ **Şahitler**” kısmında gösterilecek genel şartlar lazımdır. Şartlar ise şunlardır:

⁴²⁹ Üdeh, II, 701.

⁴³⁰ Tûsî, *el-Hilâf*, V, 437.

⁴³¹ Âmili, *Vesilu’ş-Şiâ*, XXVIII, 253.

1- Şahitler en az iki erkek olmalıdır, kadınların şahitliği hırsızlığın ispatında geçerli değildir.

2- şahitler adaletli olmalıdır, Bu hususta fasık ve facir kişilerin şهادetliği kabul edilmez.

3- Asıl şahidin bulunması: Şüphe bulunması sebebiyle başka bir şahitliğe dayanarak yapılan şahitlik geçerli sayılmaz.

4- Tekadüm (zaman aşımı) olmaması: Şüphe bulunduğu için hırsızlık hakkında bir müddet sonra eda edilen şهادet geçerli sayılmaz.

5- Malı sahih bir yolla eli altında bulunduran tarafından davada bulunulması (husumet): Yani dava eden malın maliki olmalıdır.⁴³²

b. Hırsızın İkrarı (İtirafı)İle

Hırsızlık, hırsızın hâkim huzurunda, bu suçu itiraf etmesi ile de ispat edilir. Çünkü insan, kendi aleyhine ve zararına olacak bir şeyi ikrar etme bakımından töhmet altında olmaz.⁴³³

El kesme cezası verilmesi için **Ebû Hanife** ve İmam **Muhammed**'e göre bir defa ikrar yeterlidir. **Ebû Yûsuf** ile **Hanbelîlere** göre şahitlerin sayısı iki olduğu gibi ancak iki defa ikrar ile el kesme cezası uygulanır. Ebû Yûsuf göre hırsızlığı ikrar (itiraf) etme hususunda el kesme cezasının icap etmesi için dava açılmış olması şart değildir. Çünkü insan kendi aleyhine itham olunamaz.⁴³⁴

İmamiyye mezhebine göre ise, hırsızlık suçu ancak iki şeyden biriyle sübut bulur:

a) Hırsızın iki defa ikrar veya itirafıyla.

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَخْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ السَّنْدِيِّ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا يُقْطَعُ السَّارِقُ حَتَّى يُقِرَّ بِالسَّرِقَةِ مَرَّتَيْنِ وَ لَا يُرْجَمُ الزَّانِي حَتَّى يُقِرَّ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ.

Cemîl İmam Sadık (a.s)'tan naklediyor İmam şöyle buyurdular: “Hırsız iki defa hırsızlığına ikrar etmeden eli kesilmez. Zinacı dört defa zina yaptığını ikrar etmeden recm edilmez”.⁴³⁵

⁴³² Kâsânî, *el- Bedâiu 'senâi' fî Tertibi 'ş Şerâi'*, XV, 206.

⁴³³ Dalgın, 112.

⁴³⁴ Kâsânî, *el- Bedâiu 'senâi' fî Tertibi 'ş Şerâi'*, XV, 2011.

⁴³⁵ Tûsi, *Tehzibu'l-Ahkâm*, X, 8; Tûsi, *el-İstibsâr*, IV, 204.

b) İki adil şahidin şehadetiyle.⁴³⁶

Hırsızlık suçu iki şahidin tanıklığıyla ispatlanır. Şahit miktarı ikiden az ise veya ikiden birisi kadınsa yahut iki tanıktan birisi görgü şahidiyse diğeri de işitme şahidi (duyduğunu nakleden bir tanık) ise o zaman suçluya kesme cezası verilmez. Şahitliğin kabulü ve hırsızın elinin kesilmesi için Ebû Hanife, suç üzerinden uzun bir sürenin geçmemesinin şart koşar. El kesme cezasını gerektiren hırsızlıkta tanıkların kabulü için Ebû Hanife, çalınan malın gerçek maliki veya zilyedliğinin dava açmasını şart koşar.⁴³⁷

İmam Mâlik, şahitlerin kabulü ve ifadelerine göre, hüküm verilmesi için davanın aölmasını zorunlu görmez. Şahitler hazırsa ve hırsızlığın meydana gelişini bildirirlerse bu beyanları dinlenilir ve sanık aleyhine dava açılır. Şafîî'ye göre, şahitler davadan gairteki birisinin veya hazırda olup da henüz haberi bulunmaayan birisinin malının çalındığı tanıklıkta bulunurlarsa, Allah'ın hakkının ağır basışına göre, bu tanıklıkları kabul edilir. Hanbelî mezhebinden iki görüş vardır; mehepte tercih edilen birinci görüş, Hanefî mezhebinin görüşüyle birleştirmektedir. İkinci ise, zayıf görüş olup Mâlikî mezhebiyle birleşmektedir.⁴³⁸

C- Yemin İle

Şafîî mezhebindeki bir fikre göre, hırsızlık suçu reddolunan yeminle ispatlanabilir. Suçun ispatına medâr herhangi bir şahit veya bir ikrar yoksa o zaman olunan yemin üzerine de suç sübut bulur ve suçluya kesme cezası verilir. Şöyle ki mağdur kişi, malın o hırsız kişice çalındığı söyler ve kişi şayet çalmamışsa yemin etsin, der de hırsız da teklif olunan yeminden kaçınır, bu kez de mağdur yemin ederse işte ozaman hırsızın eli kesilir. Zira teklif olunan yemini yerine getirmemek, yeminden kaçınmak sanki ikrar ve beyyine gibi isbat yollarından birisidir. Bunlardan herhangi birisiyle suç sübut bulunca suçluya kesme cezası verilir.⁴³⁹

Fakat Şafîî mezhebindeki kuvvetli fikre göre, kesme cezası ancak suçun deliller veya ikrar ile kanıtlanmasından sonra verilir. Teklif olmayan yemini yapmaktan

⁴³⁶ Helli, Megdad b. Abdullah Seyverî, *Kenzu'l -İrfân fî Fıkhu'l-Kur'an*, Kum 1425, II, 350; Meclesi, *Hudu ve Kısas*, 38; Brucerdî, Aga Hüseyin Tabatâbî, *منابع فقه شيعه*, Tahran 1429, XXX, 903.

⁴³⁷ Üdeh, II, 683.

⁴³⁸ Üdeh, II, 684-685.

⁴³⁹ Üdeh, II, 689.

kaçınmakla suçlu hakkında kesme cezası verilmez. Yeminden kaçınmakla yalnızca çalınan malın tazminatı konusu ispatlanır, tazminata hükmedilebilir. Bu görüş Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebi görüşleriyle birleşir. Zira o mezheplerin hepsi de teklif olunan yeminden kaçınma halini yalnızca tazminata hükmetme hususunda bir ispat vasıtası kabul eder, başka konularda ispat vasıtası değildir. Netice olarak yeminden kaçınmakla, hırsıza kesme cezası verilmez.⁴⁴⁰

1. 6. 6. Hirabe (Yol Kesicilik) Suçu ve Cezası

Hirâbe kelimesi, sözlükte yol kesmek veya mevsuf (büyük) hırsızlık mânâsındır. Yol kesme ve yağma suçuna sirkat (hırsızlık) kelimesinin kullanılması hakikat değil mecazdır. Zira hırsızlığın tanımı; bir malı bulunduğu yerden gizlice almaktır. Hâlbuki yol kesmede mal açıkça alınmaktadır. Ama yol kesme de bir bakıma gizlice iş yapılıyor ki, o da yol kesen harâmînin devlet reisinden gizlenmesidir. Ondan ve yol güvenliğini teminle görevlendirilmiş kişilerden gizlenmektedir. Onun için yol kesme fiiline hırsızlık terimi kullanılmaz. Yalnızca bazı kayıt ve şartlarla mevsûf hırsızlık büyük hırsızlık veya “ **es- Sirkatü'l Kübrâ**”denilir. Eyleme yalnızca hırsızlık denilirse bu sözden yol kesme ve yağma anlaşılmaz, sınırlandırmanın gereği, mecâzî belirtilerden dolayıdır.⁴⁴¹

Bir İslâm ülkesinde Müslümanların veya zimmilerin mallarını ellerinden zorla ve açıktan almak, onların canlarına kastetmek ve halkı korkuya düşürmek için bir takım kimselerin veya güç, kuvvet sahibi bir kişinin yolları tutmasıdır. Yol kesici (kâtiu't-tarîk) yahut muharip yol kesme fiilinden işlemeden önce kanının dökülmesi yasak olan bir Müslüman ya zimmîdir.⁴⁴² Yol kesme haddinin meşru olduğunu gösteren delil Allah teâlânın şu emridir:

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Allah'a ve Peygamberine karşı savaşmaya kalkışan ve yeryüzünde bozgunculuğa çalışanların cezası, öldürülmelerinden veya asılmalarından veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesinden veya bulundukları yerden sürülmelerinden başka bir şey

⁴⁴⁰ Üdeh, II, 689.

⁴⁴¹ Üdeh, II, 713.

⁴⁴² Zuhaylî, VII, 417.

olmaz. Bu, onların dünyada çekecekleri bir zillettir. Ahirette ise kendilerine büyük bir azap vardır.⁴⁴³

Bu ayet, ister Müslümanlardan olsunlar isterse gayri Müslimlerden olsunlar, yol kesen kimseler hakkında inmiştir. Peygamber (s.a.s)’den gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ أَبِي هَلَالٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - قَالَ أَحْمَدُ هُوَ يَعْنِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ نَاسًا أَغَارُوا عَلَى إِبِلِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَاسْتَأْفَوْهَا وَارْتَدُّوا عَنِ الْإِسْلَامِ وَقَتَّلُوا رَاعِيَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُؤْمِنًا فَبَعَثَ فِي آثَارِهِمْ فَأَخَذُوا فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَلَ أَعْيُنَهُمْ. قَالَ وَنَزَلَتْ فِيهِمْ آيَةُ الْمُحَارَبَةِ.

“Bir grup insan Resulullah (s.a.s)’in develerini alıp götürdüler, İslâm’dan döndüler, Resulullah (s.a.s)’in mü’min olan çobanını öldürdüler. Bunun üzerine hemen peşleri sıra adam gönderdi ve onları yakaladılar. Elleri ve ayakları kesildi, gözleri de oyuldu. Dedi ki: Onların da içinde bulunduğu kimseler için bu muharebe ayeti nazil oldu.⁴⁴⁴

İmamiyye mezhebine göre ise, Yol kesicilik: Her kim halkı korkutmak için silah taşıyorsa ister karada, ister denizde, ister gecede, ister gündüzde, ister şehirde, ister şehir dışında muharip denilir. Silah’ın olması şart değildir eğer taşla veya âsayla halkın malını korkutarak ve açıkça zulüm yoluyla alırsa o (kâtıu’t – tarik) yol kesici olur. Çünkü gizli alsaydı sarık veya hırsız denirdir.⁴⁴⁵

Hellinin de bahsettiğine göre; Her kim halkı korkutmak için üzerinde silah taşıyorsa ehli fesat olmazsa dahi o muharibdir.⁴⁴⁶ Ehli Beytten gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır:

⁴⁴³ Mâide, 5/31.

⁴⁴⁴ Ebû, Davut, Hudud 32, IV, 229.

⁴⁴⁵ Helli, Allame Hasan b. Yusuf b. Mutahher Asedi, *Kvaidu’l Ehkam fi Marifetu’l Helal ve’l- Haram*, Kum 1413, III, 568.

⁴⁴⁶ Helli, Ahmed b. Muhammed Asedi, *el Mugteser men Şerhu’l Muhteser*, Meşhed 1410, 418.

عَنْهُ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِثَابٍ عَنْ ضُرَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: مَنْ حَمَلَ السَّلَاحَ بِاللَّيْلِ فَهُوَ مُحَارِبٌ إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلًا لَيْسَ مِنْ أَهْلِ الرِّبَةِ.

İmam Bakır (a.s) şöyle anlatıyor: Gece yarısı kendisiyle silah taşıyan (eğer kimliği belli değil ise, memleketi güven altına alan nizamı kuvvetlerden ve bunların görevleri silah yapmakla alakalı) değilse yani fesat ehli ise bunlara muharip denir.⁴⁴⁷ Silah taşımada sadece hırsızlık değil belki her kim halkın korkutulmasına sebep olursa ve fesatın çıkmasına sebep olursa muharip diye tanılmaktadır. Bu delillerin tamamı, yol kesen kimseler hakkında genel olduğunu göstermektedir. Meşhur rivayete göre yol kesme bakımından erkekler ve kadınların hükümleri eşittir.⁴⁴⁸

Tahavî’ye göre yol kesme bakımında kadınlar ve erkekler eşittir. Çünkü bu, icap etmesi yönünden erkek ile eşit olduğu diğer hadler gibi bir haddedir. **Cumhur** kadın ile erkek arasında ayırım yapmaz. Devletin kabullenmiş bütün mükellef kişilere kadın bile olsa insanların silah ve başka âletlerle yolunu kesip muhterem bir malı mücahereten (aşîkâre olarak) gasp ettiklerinde, hırâbe haddi uygulanır.⁴⁴⁹

1. 6. 6. 1. Yol Kesicilere Ait Hükümler

Yol kesme suçunun hakkında âlimlerin farklı görüşleri bulunmaktadır. Yol kesme haddinin meşru olduğunu gösteren delil Allah Teâlâ’nın şu emridir: Allah'a ve Peygamberine karşı savaşmaya kalkışan ve yeryüzünde bozgunculuğa çalışanların cezası, öldürülmelerinden veya asılmalarından veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesinden veya bulundukları yerden sürülmelerinden başka bir şey olmaz. Bu, onların dünyada çekecekleri bir zillettir. Ahirette ise kendilerine büyük bir azap vardır.⁴⁵⁰

Hanefilere göre, eğer malı almışlarsa sağ elleriyle sol ayakları çaprazlama kesilir. Eğer sadece yolcuları öldürmüşlerse onlar da öldürülürler. Eğer hem adam öldürülmüş hem de malı almışlarsa İmam (Hâkim) muhayyerdir, dilerse çaprazlama el ayaklarını kestirir, sonrada onları öldürtür yahut astırır, dilerse el ve ayaklarını kestirmez, sadece

⁴⁴⁷ Tûsi, *Tehzibu'l- Ahkâm*, XVI, 157.

⁴⁴⁸ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 43.

⁴⁴⁹ Zuhaylî, VII, 419.

⁴⁵⁰ Mâide, 5/31.

öldürtür yahut astırır. Kimseyi öldürmeden ve mal almadan sadece yolcuları korkutmuş olan sadece oralardan nefyedilir yani hapis veya ta'zir cezasına çarptırılır.⁴⁵¹

Ebû Yûsuf ve **Muhammed'e** göre, ise Müslümanların İmamı, yol kesicinin el ve ayaklarının kesilmesine değil öldürülmesine yahut asılmasına hüküm uygulanır. Zira cinayet, yani yol kesme olayı tektir, iki tane haddi icap ettiremez. Öldürme cezasından daha aşağı derecedeki hadler, öldürme cezasına dâhil olur.⁴⁵²

Şafiî ve **Hanbelilere** göre sadece malı almışlarsa elleri ve ayakları çaprazlama kesilir. Eğer malı almayıp yolcuları öldürmüşlerse öldürülürler, ama işlemi yapılmaz. Eğer hem öldürmüşler hem de malı almışlar ise öldürülürler (asılırlar). Şayet sadece insanları korkutmuşlarsa oradan sürgün edilirler.⁴⁵³

Mâlik'e göre, eğer soyguncu yol keserken adam öldürmüş ise öldürülmesi gerekir. Hâkim, el veya ayaklarını kesmekle onu sürmek arasında muhayyer değildir. Onu öldürmekle asmak arasında muhayyerdur. Eğer adam öldürmeyip sadece yolcuları soymuş ise, hâkim onu süremez. Ancak ya öldürür, ya asar, ya da çapraz olarak el ve ayaklarını keser. Eğer ne adam öldürmüş ve ne de kimseyi soymuş, sadece yolcuları korkutmuş ise, o zaman hâkim onu öldürmek, asmak, el veya ayaklarını kesmek ve sürmek arasında muhayyerdur.⁴⁵⁴

İmamiye (Caferi) mezhebine göre ise, Ulemalar arasında **iki görüş** vardır: Birinci görüş ise İmam dört emir arasında muhayyerdur:

- 1- Yol kesicilerin boynunu vurması ile,
- 2- Ağacı çaprazlama şekilde yerde düzenleyip yol kesicileri canlı şekilde asmasıyla, yiyecek ve içecek sudan mahrum kaldığında üç gün içerisinde telef olur.
- 3- El veya ayaklarına çaprazlama kesmesi ile,
- 4- Yol kesicileri memleketten çıkarıp başka bir memlekete göndermesine rağmen, o memleketin hâkimine mektup yazar ve onların çıkarıldığını ve onlara yiyecek ve su olarak içecek verilmemesini, onlara kız verilmemesi, alış verişi yapılmamalı olduğunu anlatır ve hiçbir memlekette bulunmasına izin verilmeyeceğine uygulanmasıdır.

⁴⁵¹ Sârahsî, *el-Mebsût*, XV, 253.

⁴⁵² Zuhaylî, VII, 423.

⁴⁵³ Şirâzî, *el-Muhezzeb*, III, 366; İbn Kûdame, *el-Muğnî*, XX, 318.

⁴⁵⁴ İbn Rûşd, II, 586.

(Meclisinin görüşüne göre, Meşhur budur ki ne kadar sürgün yapıldığı belli olmaz ama bir rivayette bir yıl geçiyor ve onu da tevbe etmesine haml etmişlerdir).⁴⁵⁵

İkinci görüş ise: Muhayyerlik yoluyla değildir, belki bunların her bir cemaat haddidir. Eğer adam öldürmüşse öldürülür. Eğer hem adam öldürmüşler hem de malı almışlar ise, mal onlardan alınır sonra el veya ayakları çaprazlama kesilir, dolayısıyla yol kesiciler öldürülür ve başkasına ibret olsun diye asılırlar. Eğer sadece malı almışlarsa sağ eli ve sol ayağı çaprazlama kesilir ve şehirden dışarı çıkarılırlar. Eğer yaralamışa ancak mal almamış ise yara (cerahat) karşısında kısas edilip ve sürgün yapılır. Eğer silah çekip sadece insanları korkutmuşsa sürgün yapılır.⁴⁵⁶

1. 6. 6. 2. Yol Kesme Suçlarının İspat Yolları

a. İkrar İle

b. Şahitlerle

Hırâbe suçunda olay hâkime intikal edip dava ikame olunduğunda sanıklar cürümlerini ikrar ve itiraf ettiklerinde suçlu sayılırlar. Ancak suçu inkâr ederse bu durumda şahitlerin şahadetine başvurulur. Nitekim sanık önce ikrar ve itiraf eder, sonra da ikrarından rücu' ederse suç da sübut bulmamış sayılır. Böyle durumlarda sanıklar hakkında yine de emniyet ve asayiş ihlallerinden ötürü ta'ziren cezalandırılabilirler.⁴⁵⁷

Hadd cezaları şüphe ile düştüğünden, ikrardan dönme kişinin kendi ikrar ve itirafında yalan söylemiş olma ihtimalinden dolayı bir şüphe oluşturmaktadır. Zira ikrar, hadd cezasının infazına dayanak olacak iki ispat vasıtasından biri olup şahitlikteki gibi vazgeçme ve dönme ile hükümsüz kalmaktadır. Nitekim hadd cezasının ispatındaki dayanak, ceza infaz edilmeden ortadan kalkmış ve şahitlerin şahitliklerinden vazgeçmesi gibi cezayı düşürmüştür.⁴⁵⁸

Hırâbe suçunun ispat vasıtalarından biri de şahitliktir. Şahitliğe başvurulması ikrarın olmadığı durumlarda söz konusu olduğundan şahitlik ikrardan sonra gelmektedir. Hırâbe suçunun beyyine ile ispatı halinde iki tanığın tanıklığı yeterlidir.

⁴⁵⁵ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 44.

⁴⁵⁶ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 45

⁴⁵⁷ Badiğınli Okan, Betül, *İslam Ceza Hukukunda Hirâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukuki Sunuçları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, 72.

⁴⁵⁸ Badiğınli Okan, 72.

Şahitlerin saldırıya uğrayan, eşkıya ile çarpışan, çarpışmaya tutuşan kişilerden olması caizdir. Ancak bu şahitler kendi lehlerine olan herhangi bir konuda tanıklıkta bulunamazlar. Bu durumda onlara da başkaları şahitlik edebilir. Şahit sayısı yeterli değilse; mesela bir tek erkek şahit veya bir erkek bir kadın şahitse; biri bizzat olayı gören diğeri olayı duyan tanık ise veya şahitlerin tamamı duyan kişilerse yahut da bunlardan hiçbirisi yok da sanık ikrarda bulunmuş ve sonra da ikrarından dönmüş ise işte bütün bu durumlar ve benzerlerinde yol kesen ve yağmada bulunan kişi, ta'zir cezasıyla cezalandırılır. Hâkimin huzurunda itham ve isnat olunan suçun ispatı üzerine cezanın verilmesinde dikkat edilecek husus; hâkimin kendisine arz olunan delillerin doğruluğuna kanaat getirmesidir. Kanaat getirirse olayın esası hakkında hükmünü verir, aksi halde hüküm veremez.⁴⁵⁹

Soygunculuk suçu, bu suçu işleyenin ikrarı ve adaletli iki kişinin şahitliği ile sabit olduğu gibi **İmam Malik'e** göre, bizzat soyulanların ifadesiyle de sabit olur. **İmam Şafî**, kafilâ içinde bulunup ta kendileri soyulmayan yolcuların ifadesiyle de, eğer ne kendileri, ne de arkadaşları için herhangi bir istekleri yoksa sabit olur demiştir. İmam Malik'e göre soygunculuk suçu, şahitlerin ben görmedim fakat işittim şeklinde ifade vermeleriyle de sabit olur.⁴⁶⁰

Zuhâyî şöyle anlatıyor: Yol kesme suçu hâkimin huzurunda ya beyyine (delil) ile ya da ikrar ile ispat edilir. Sahih bir yol ile elinde bulunduran şahıs tarafından dava açılmasından sonra olur. Hâkimin bilmesi ve yemine yanaşmama ile olmaz.⁴⁶¹

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise; Muharip, kendi ikrarı ile ve iki adil şahidin şehadeti ile ispat edilir. Yol kesicilerin birbirleri üzerine yaptığı şahadet geçerli değildir.⁴⁶²

Muharip, kendi ikrarı ile ve iki adil şahidin şehadeti ile ve ihtiyattan dolayı iki kere ikrar ile ispat edilir. Kadınların (iki kadın bir erkeğe karşı) ve (dört kadın iki erkeğe karşı) ve Yol kesicilerin birbirleri üzerine yaptığı şahadet geçerli değildir.⁴⁶³

⁴⁵⁹ Badiğınli Okan, 74.

⁴⁶⁰ İbn Rüşd, II, 589.

⁴⁶¹ Zuhaylî, VII, 423.

⁴⁶² Helli, Hasan b. Yusuf b. Mutahhr Asadi, *İrşad-i İzhân İlâ Ahkâmu'l – İman*, Kum 1410, II, 186; Ardebili, Mecmeu'l-Fâide, XIII, 288; Meclisi, *Hudud ve kısâs ve Diyât*, 46; Mûğniyye, *Fıkhu's-Sadık*, VI, 292; Ardebili, Seyyed Abdul Kerim Musevi, *Fıkhu'l-Hudud ve't- Tâzirat*, III, 543.

⁴⁶³ Humeyni, Seyyid Ruhullah Musevi, *Tehriru'l – Vesile*, II, 492.

1. 6. 7. Bağlılara Had Cezası

Bağy Tanımı: “Bağy” kelimesi lüğatte; bir şeyi istemek, demektir. Araplar, “böyle istedim” cümlesinde “bağy” fiilini kullanırlar. Allah (c.c), Hz. Musa, (a.s)’dan bahsederken, “Musa” “İşre, dedi. Bizim arayacağımız bu idi...”⁴⁶⁴ Buyuruyor ki, yine burada “bağy” fiili kullanılmıştır. Örfde bu kelime, helâl olmayan bir şeyi zorla, haksızlıkla almak, istemek manasında yaygınlaşmıştır. Bu şekilde bilinir hale gelmiştir. Sözlükte ve günlük kullanışta bu kelimenin haklı olarak bir şeyi istememek manasına gelişine de engel değildir. Nitekim âyette; “ De ki, Rabbim ancak hayâsızlıkları, onların açığını, gizlisini, bununla beraber günahı, haksız isyan haram etmiştir.”⁴⁶⁵ Buyurulmakta, “haksız yere istemek” terkinde yine “bağy” kelimesi kullanılmaktadır.⁴⁶⁶

Hanefilere göre ise, bağlilerin (isyancıların) tanımını yaparlar ve bu tanımdan isyan suçunu tanımına ulaşmaya çalışırlar. Şöyle ki bağy; hak İmam olan kişiye itaatten haksız yere ayrılmasıdır. Bâğî ise hak İmama itaatten haksız yere ayrılan kişidir.⁴⁶⁷

Hanefilere göre ise diğer bir ifade de bağlileri şöyle tarif etmişlerdir: bağliler (buğat), güç ve kudret sahibi olan, bazı hükümlerde diğer Müslümanlarla kendilerince haklı sayılan bir teville dayanarak muhalefet eden, bir beldeye hâkim olup ordugâh kurarak kendi hükümlerine tatbik eden bir topluluktur. Tarihte meşhur Havâriç veya Hârûrîyeise Hz. Ali (r.a)’ye karşı çıkan onun ve diğer Müslümanların kanlarını ve mallarını telef kadınlarını esir etmeyi helal gören, Resulullah (a.s)’ın asab-ı kiramının küfre girmekle itham eden, her günahi küfre düşmek kabul eden bir topluluktur.⁴⁶⁸

Şafîî ise, isyankârları şöyle tanımlar: İmama karşı çıkan, ona itaati bırakan, üzerine düşen yükümlükleri, görevli yerine getirmekten kaçınan, kendi kendilerine üstünlük kurmak ve aralarında, birisine itaati sağlamak üzere ayaklananlardır.⁴⁶⁹

Malikiler, bağyi şöyle tanımlarlar: İmam’a sabit kişiye, haksız bir surette olmaksızın te’vil yoluyla bile olsa itaatten kaçınmaktır. İsyankârları da şöyle

⁴⁶⁴ el-Kehf, 18/64.

⁴⁶⁵ el-A’râf, 7/33.

⁴⁶⁶ Üdeh, II, 756.

⁴⁶⁷ Üdeh, II, 756.

⁴⁶⁸ Zuhaylî, VII, 428.

⁴⁶⁹ Remlî, Şihab Ebi’l-Abbas Ahmed er-Remlî, *Nihayetu’l-Mutâc ilâ Şerhu’l-Minhâc*, Beyrut 1984, XVI, 258.

tanımlarlar: Bir halife veya halifenin (naibine) karşı yerine getirilmesi üzerlerine gerekli görevleri ifadan kaçınan, büyük halife veya naibine muhalefet eden Müslümanlar topluluğudur.⁴⁷⁰

Hanbeliler ise, isyankârları şöyle tanımlarlar: İmam'a karşı çıkan, ona itaati bırakan, üzerlerine düşen yükümlülükleri, görevleri yerine getirmekten kaçınan, kendi kendilerine üstünlük kurmak ve aralarında, birisine itaati sağlamak üzere ayaklananlardır.⁴⁷¹

İmamiyye mezhebine göre ise şöyle tarif etmişlerdir: Herkim adil imama karşı isyan eder, onunla savaşır ve onun hakkını vermekten kaçarsa buna bağıy denir. O isim zemdir. Bizim sahabiler adil İmama başkaldıranlara zaten kâfir diyor. Bunun delili; mezhep icması ve Peygamber (s.a.s)'den aktarılan haberlerdir. Dolayısıyla Peygamber (s.a.s) şöyle buyuruyor; “ Ya Ali, seninle savaşan benimle savaştadır, sana selam eden (barışta olan) ise bana selam etmektedir ve her kim Peygamberle savaş ederse kâfirdir “.⁴⁷²

حدثناه أبو العباس محمد بن يعقوب ثنا العباس بن محمد الدوري ثنا مالك بن إسماعيل ثنا أسباط بن نصر الهمداني عن إسماعيل بن عبد الرحمن السدي عن صبيح مولى أم سلمة عن زيد بن أرقم : عن النبي صلى الله عليه و سلم أنه قال لعلي و فاطمة و الحسن و الحسين : أنا حرب لمن حاربتم و سلم لمن سالمتم

Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmaktadır: Ben, sizinle (Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin)'le, barışık olanla barıştayım, sizinle savaşta olana karşı savaşayım.⁴⁷³

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ.

⁴⁷⁰ Üdeh, II, 756.

⁴⁷¹ Üdeh, II, 756.

⁴⁷² Tûsi, Ebû Cafer Muahmmmed b. Hasan, *el Hilaf*, III, 335; Helli, Hasan b. Yusuf b. Mutahhr Asadi, *Muhtelifu'l Şiâ fi Ahkâmu'l Şeriâ*, Kum 1413, IV, 448; Helli, Hasan b. Yusuf b. Mutahhr Asadi, *Tehriru'l Ahkâmu'l Şeria âlâ Mezhebil İmamiyye*, Kum 1420, II, 229; Necef Abadi, Hüseyin Ali Müntezeri, *Dırasatu'l fi Vilaytu'll Fakih ve fikhu'l devlti'l İslamiyye*, Kum 1409, I, 127.

⁴⁷³ Neysaburî, *el-Müstedrek*, III, 161; İbn Hibban, *Sahihu'l İbn Hibban*, XXVIII, 495.

Resulullah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır: “Müslümanın Müslümana sövmesi fâsıklıktır, savaştır, küfürdür.”⁴⁷⁴

1. 6. 8. İrtidat Haddi (İslam’dan Dönme)

Redde kökten türetilen "irtedde" ise, geri çekilmek, geri gelmek, dönmek, terk etmek mânâlarında geçişsiz bir fiildir. İrtedde ani'd-din / ani'l-İslâm ifadesi Müslüman olduktan sonra küfre dönmeyi ifade eder. Ridde ani'l-İslâm ifadesi de İslâm'dan dönme mânâsına gelir. Bazı dilcilere göre ise, terim mânâsı olarak "riddet" kelimesi küfre dönmeyi; irtidat ise hem küfre dönme anlamında hem de diğer mânâlarda kullanılır.⁴⁷⁵

Ridde, kelimesi sözlükte; dönmek, reddetmek, arka çevirmek mânâlarındandır. Dönen kişiye de bu fiilin isim şekli olan “Mürted” kelimesi kullanılır. Nitekim âyette de kelime bu mânâyâ gelmek üzere şöyle kullanılmıştır: “... arkalarınıza dönmeyin, sonra nice zararlara uğrayanların haline dönmüş olursunuz.”⁴⁷⁶

Hukukî bakımından ridde, şöyle tanımlanır; İslâmdan dönmek, İslâm ile ilişkiyi kesmek, İslâma arka çevirmektir. Hepsinde de kelime aynı mânâyâ gelmektedir.⁴⁷⁷

Yüce Allah Kûran-i Kerimde bu konuda şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ

“Muhakkak o kimseler ki, imânlarından sonra kâfir oldular, sonra da küfrü arttırdılar, artık onların tevbeleri elbette kabul olunmayacaktır. İşte sapık olanlar, onlardır”.⁴⁷⁸

1. 6. 8. 1. Mürted, Zındık, Sebeden (Söven), Sihir Yapan

Mürted: İnkâr ettiği açıkça söyleyerek veya inkârı gerektiren bir söz telaffuz ederek yahut da inkâra götürececek bir fiil işleyerek kendi arzusu ile İslâm’dan dönen mükellef şahıstır.⁴⁷⁹

⁴⁷⁴ Buhari, VIII, 15; Müslim, II, 202; Tirmîzî, IV, 353; Nesâî, VII, 122.

⁴⁷⁵ İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl, *Lisanü'l-Arab*, Beyrut 1988, V, 184.

⁴⁷⁶ el-Mâide, 5/21.

⁴⁷⁷ Üdeh, II, 797.

⁴⁷⁸ Âli- İmrân, 3/90.

⁴⁷⁹ Zûhaylî, VII, 463.

Zındık: İçinde küfür sakladığı halde dışından Müslüman gözüken kişidir.⁴⁸⁰

Sihirbaz: Büyük günahlardan sayılır eğer bir Müslüman sihir yapması ispat edilir ise öldürülür.⁴⁸¹

Sebeden (söven): Allah teâlâ'ya, Resulullah (s.a.s) Efendimize veya Peygamberlerden ya da meleklerden birine veya (Ehli Beytten) birine kötü söz söyleyen söven kimse eğer Müslüman ise öldürülür. Çünkü İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: "Her kimse Efendimiz Peygamber (s.a.s)'e veya onun Temiz olan Ehli Beytinden birine, kötülükle veya alay geçerek yani onlara layık olmayan bir laf söyleirse öldürülür."⁴⁸² Peygamber Efendimiz (s.a.s)'de şöyle buyurmuştur:

أخبرنا أحمد بن كامل القاضي ثنا محمد بن سعد العوفي ثنا يحيى بن أبي بكير ثنا إسرائيل عن أبي إسحاق عن أبي عبد الله الجدلي قال : دخلت على أم سلمة رضي الله عنها فقالت لي : أيسب رسول الله صلى الله عليه وسلم فيكم فقلت معاذ الله أو سبحان الله أو كلمة نحوها فقالت : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : من سب عليا فقد سبني

Ebu Abdullah el-Cedeli şöyle rivayet etmiştir: Ümmü Selemenin (r.a) yanına gittim. O bana "içinizde Allah'ın Resulünü (s.a.s) sövüyorlar mı?" diye sordu. Ben "Suphanallah" dedim. Ümmü Seleme dedi ki: Resulullah (s.a.s)'tan şöyle duydum: "kim Aliye söverse şüphesiz bana sövmüştür"⁴⁸³

1. 6. 8. 2. İrtidadın Gerçekleşmesi İçin Gereken Şartlar

Mürted inkâr ettiğini açıkça söyleyerek veya inkâra gerektiren bir söz telaffuz ederek yahut da inkâra götürülecek bir fiil işleyerek kendi aruzusu ile İslam'dan dönen mükellef şahıstır⁴⁸⁴ ki bunun gerçekleşmesi için gereken şartlar şunlardır:

1. Akıl, delinin akli ermeyen çocuğun irtidat etmesi sahih değildir. Çünkü akıl, itikat ve başka hususlarda ehliyetin şartlarındandır.

⁴⁸⁰ Sedûk, *Men Lâ Yehzerehu'l-Fakih* (trc), IV, 198.

⁴⁸¹ Meclisi, *Hudud ve kısâs ve Diyât*, 53.

⁴⁸² İmam Rıza, Ali b. Musâ (a.s), *el-Fıkıh-Fıkhu'r-Rızâ*, Meşhed 1406, 285.

⁴⁸³ Ahmed b. Hanbel, VI, 321; Nesâî, V, 133; Nisaburî, *El-Müstedrek Ale's-Sahihayn*, III, 130.

⁴⁸⁴ Erturhan, Sabri, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, İstanbul 2008, 310.

2. Buluğ, buluğ çağına girmiş olmak İmam **Ebu Hanife**, İmam **Muhammed** ile **Malikilere** ve **Hanbelilere** göre şart değildir. Temyiz çağındaki çocuğun irtidat etmesi geçerlidir. İmam **Ebu Yusuf** ile **Şafilere** göre ise buluğa erme şarttır. Temyiz çağındaki çocuk ile delinin irtidadı sahih olmaz; çünkü mükellef sayılmazlar. Onların söz ve fiilleri bağlayıcı değildir.⁴⁸⁵ Çünkü Resulullah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ. »

Hiz. Ali anlatıyor: "Resulullah (s.a.s) buyurdular ki: "Kalem üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilâm oluncaya kadar çocuktan, akli erinceye kadar mecnundan".⁴⁸⁶

3. İrtidatın isteyerek, kendi dileğiyle olması da şarttır. Kalbi iman ile dopdolu olduğu halde ikrah (zorlama) altında kalarak irtidat etmek sahih olmaz.⁴⁸⁷

İmamîyye mezhebine göre ise, irtidatın gerçekleşmesi için gereken şartlar buluğ çağına girmiş olmak, akıllı olmak ve kendi dileğiyle olmasıdır.⁴⁸⁸

1. 6. 8. 3. Mürtedin (İrtidat Eden)'le İlgili Hükümler

İrtidat eden şahsın öldürülmesinin vacip olduğunda âlimler ittifak halindedirler. Çünkü Resulullah (s.a.s) efendimiz:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ قَالَ أَنْبَأَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَنْبَأَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ

İbn Abbas'tan gelen rivayete göre Resulullah şöyle buyurdular: "kim dinini (İslam'ı) değiştirirse onu öldürünüz".⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Kâsânî, *el- Bedâiu 'senâi' fi Tertibi 'ş Şerâi'*, XV, 424; Zuhaylî, VII, 463- 464.

⁴⁸⁶ Ebû Dâvud, IV, 145; Tirmizi, IV, 32.

⁴⁸⁷ Zuhaylî, VII, 464 – 465.

⁴⁸⁸ Helli, Muhakik Necmâddin Cafer b. Hasan, *Şeryiu'l İslam fi Msailu'l Helal ve'l Haram*, IV, 170; Âmili, Şehid Sani zeynu'd din b. Ali, *Mesaliku'l Efham ilâ Tenkihu Şeryiu'l İslam*, Kum 1413, XV, 22; Necefi Muhammed Hasan, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 609; Gulpaygani, Seyyid Muhammedrıza Musevi, *ed-Durru'l-Menzud fi Ahkâmu'l-Hudud*, Kum 1412, III, 354; Tebrizi, Cevad b. Ali, Kum 1417, *Esessu'l Hudu ve't- Tazirat*, 416; Ardebili, Seyyid Abdu'l Kerim Musevi, *Fıkhu'l Hudud ve't- Tazirat*, IV, 102.

Hanefilere göre, irtidat eden kişinin İslâm’a dönme ihtimali bulunduğu için tevbe’ye davet edilip kendisine İslâmın teklif edilmesi müstehaptır. Fakat vacip değildir. Çünkü İslâm dini ona ulaşmış durumdadır. Şayet İslâma dönerse bu hoşnutlukla karşılanır. Eğer dönmezse o zaman İslâm devlet başkanı veya (nâibi) onun durumuna bakar. Tevbe etme ümidi varsa yahut mürteddin kendisi süre talep ederse üç gün mühlet verilir. Ama tevbe etme ümidi yoksa ya da mürted mühlet isteğinde bulunmazsa hemen öldürülür.⁴⁹⁰

Cumhura göre, erkek ile kadın arasında ayırım yapmamış ise de, **Ebû Hanîfe** dinden çıkan kadını aslî kâfir olan kadına kıyas ederek: “Öldürmez” demiştir. **Cumhur** ise, bu hususta varid olan rivayetlerin umumuna dayanmıştır. Kimisi de şaz bir görüşte bulunarak: “ Erkek olsun, kadın olsun kişi dinden çıktı mı tekrar Müslüman olsa bile, yine de öldürülür” demiştir.⁴⁹¹

İmamiyye (Caferi) Mezhebine göre ise, mürted iki kısma ayrıldığını açıklamaktadırlar: Mürted, İslam dinini bırakarak veya İslam’ı terk ederek irtidat’da bulunan kişiye denir. Mürted ise iki kısma ayrılmaktadır: Fitri Mürted ve Milli Mürted.

Fitri Mürted: Anne ve babası Müslüman olan yani doğulduğunda Müslüman olan birisi sonradan İslam’ı terk ederek küfre girmesine fitri mürted denir.

Milli Mürted: Anne ve babası kâfir olan bir insanın yanı doğulduğunda kâfir birisi sonradan Müslüman olmuş. Müslüman olduktan sonra tekrar küfre giren birisine milli mürted denir. Örnek olarak birisi aslında hristiyanmış sonradan Müslüman olmuş tekrar İslam’ı terk ederek Hristiyanlığına dönmüş olan şahıstır.⁴⁹²

1. 6. .8 4. Fitri Mürted

Anne ve babası Müslüman olan yani doğulduğunda Müslüman olan birisi sonradan İslam’ı terk ederek küfre girmesine fitri mürted denir.⁴⁹³ Ehli beytten gelen rivayete göre şöyle buyurmaktadır:

⁴⁸⁹ Nesâî, Tahrimud Dem, XII, 421; İbn Mace, Hudud 20, II, 848; Ahmed b. Hanbel, IV, 119.

⁴⁹⁰ Kâsânî, *el- Bedâiu ’senâi ’ fî Tertibi ’ş Şerâi’*, XV, 421.

⁴⁹¹ İbn Rüşd, II, 590-591; Şirbini, *Mûğnî’l-Muhtâc*, IV, 133; İbn Kûdame, *el-Mûğnî*, XIX, 444.

⁴⁹² Hûmeyni, *Thirru’l-Vesile*, II, 367.

⁴⁹³ Sebzvari, XXX, 29.

الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَنِ الْمُرْتَدِّ فَقَالَ مَنْ رَغِبَ عَنِ الْإِسْلَامِ وَكَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ فَلَا تَوْبَةَ لَهُ وَ قَدْ وَجَبَ قَتْلُهُ وَ بَانَثٌ مِنْهُ امْرَأَتُهُ وَ يُقْسَمُ مَالُهُ عَلَى وَلَدِهِ .

Muhammed b. Müslim İmam Bakırdan gelen rivayete göre şöyle naklediyor: Her kimse İslam'dan dönüp ve Hz. Muhammed (s.a.s)'e indirildiğine kâfir olursa tevbesi geçerli değildir ve eşi ondan ayrılır ve bunun malı çocukları arasında paylaşılır.⁴⁹⁴

1. 6. 8. 5. Milli Mürted

Anne ve babası kâfir olan bir insanın yanı doğulduğunda kâfir birisi sonradan Müslüman olmuş. Müslüman olduktan sonra tekrar küfre giren birisine milli mürted denir. Örnek olarak birisi aslında Hristiyan Müslüman olmuş sonrasında İslam'ı terk ederek tekrar Hristiyanlığına dönmüş olan şahıstır.⁴⁹⁵

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْعَمْرَكِيِّ بْنِ عَلِيٍّ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ مُسْلِمٍ تَنَصَّرَ قَالَ يُقْتَلُ وَ لَا يُسْتَتَابُ قُلْتُ فَتَنْصُرَانِي أَسْلَمَ ثُمَّ ارْتَدَّ عَنِ الْإِسْلَامِ قَالَ يُسْتَتَابُ فَإِنْ رَجَعَ وَ إِلَّا قُتِلَ.

Ali b. Cafer kardeşi İmam Musa b. Cafer'den soruyor ki: Bir erkek Müslüman mürted oluyor bunu hükmü ne oluyor? İmam Cevap veriyor öldürülür tevbeye gerekmez. Sonra soruyor bir Hristiyan Müslüman olup sonra İslam'dan çıkıp mürted oluyor bunu hükme ne olabilir? İmam cevap veriyor: tevbe ettirilir İslam'a dönerse serbest bırakılır ısrar ederse öldürülür.⁴⁹⁶

İrtidat eden erkeğin öldürülmesi lazım geldiği hakkında ilim ehli icma etmiştir. **Hanefiler** hariç (Sünni mezhebinde) **Cumhura** göre irtidat eden kadın da öldürülür. Hanefilere göre kadın öldürülmez; fakat İslâm'a dönmesi için zorlanır. Zorlanarak da

⁴⁹⁴ Kûleyni, *Kâfi*, VI, 174; Tûsi, *Tehzibu'l Ahkâm*, VIII, 91; Tûsi, *el İstebsar*, IV, 252; Âmili, *Vesilu's - Şiâ*, XXII, 169; Ardebili, *Mecmeu'l Faide*, XIII, 320.

⁴⁹⁵ Ardebili, Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l- Faide ve'l Burhan fi Şerh-i İrşadu'l İzhan*, XIII, 319; Âmili, Şehid Sani zeynu'd- din b. Ali, *Mesaliku'l Efham ilâ Tenkihu Şeryu'l İslam*, XV, 24; Hümeyni, Seyyid Ruhullah Musevi, *Tehriru'l- Vesile*, II, 366; Hûi, Seyyid Ebu'l Kasım Musevi, *Muhazarat fi'l Muvaris*, Kum 1424, 135.

⁴⁹⁶ Kûleyni, *Kâfi*, VII, 257; Tûsi, *Tehzibu'l Ahkâm*, X, 139; Tûsi, *el İstibsar*, IV, 254; Meclisi, *Miratu'l Ukul*, XXIII, 400; Meclisi, *Melaziu'l -Ahbar fi Fehim Tehzibu'l Ahkâm*, Kum 1406, XVI, 275.

İslam'a dönmesi ile ya da ölmesine kadar hapsedilmesi şeklinde olur. Çünkü büyük bir suç işlemiş durumundadır.⁴⁹⁷

İmamiyye mezhebine göre ise, mürted kadın öldürülmez hapsedilir. Mürted olan kadın ise öldürülmez, ancak hapis edilir fakat İslâm'a dönmesi için zorlanır. Zorlanarak da İslam'a dönmesine ya da ölmesine kadar hapsedilmesi şeklinde olur.⁴⁹⁸

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي الْمُرْتَدِّ يُسْتَتَابُ فَإِنْ تَابَ وَ إِلَّا قُتِلَ وَ الْمَرْأَةُ إِذَا ارْتَدَّتْ عَنِ الْإِسْلَامِ اسْتَتِيبَتْ فَإِنْ تَابَتْ وَ رَجَعَتْ وَ إِلَّا خُلِدَتْ فِي السَّجْنِ وَ ضِيقَ عَلَيْهَا فِي حَبْسِهَا .

İmam Sadık ve İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmaktadırlar: Mürted (milli) tevbe edilir İslam'a geri dönerse serbest bırakılır mürted olmasına rağmen ısrar ederse öldürülür. Kadın mürted olup İslam'dan çıkmış ise tevbe ettirilir tevbe ederse bırakılır tevbe etmediği zaman hapis edilir fakat İslâm'a dönmesi için zorlanır.⁴⁹⁹

و حَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ امْرَأَةً مَقْتُولَةً فَأَنْكَرَ ذَلِكَ وَنَهَى عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَ الصَّبِيَّانِ

Resulullah (s.a.s) bazen savaşlarda kadınların katledilmesini inkâr ederk kadın ve çocukların katl edilmesini nahyetti.⁵⁰⁰

نا أحمد بن إسحاق بن بهلول نا أبي نا طلق بن غنام عن أبي مالك النخعي عن عاصم بن أبي النجود عن أبي رزين عن بن عباس قال : المرتدة عن الإسلام تحبس ولا تقتل

İbn Abbas'tan şöyle buyurmaktadır; mürted kadın öldürülmez hapsedilir.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Zuhaylî, VII, 465.

⁴⁹⁸ Tûsi, *el Hilaf*, V, 352.

⁴⁹⁹ Kûleyni, *Kâfi*, VII, 256.

⁵⁰⁰ Malik b. Enes, *Muvattâ*, III, 635.

⁵⁰¹ Ebu'l Hasan, Ali b. Ömer, *Sünen-i Daru'l Kutni*, III, 118; Beyhakı, *Sünen-i Kübrâ*, VIII, 670; İbn Humam, *Fethu'l Kadir*, IX, 491; el Meydani, Abulgani'l Ganimi el Dimeşki, *el Lubab fi Şerhu'l Kitab*, I, 293.

1. 6. 8. 6. İrtidat Suçunun İspat Yolları

Dinden çıkmak ancak akıllı, baliğ, ihtiyar ve kendi isteğiyle kişiden sadır olur. Buna göre deli kişiden, gider gelir akıl hastasının bu devresinde, uyku anında akli dengesi kaybolandan, ikrah ile ve şaka gibin durumda dinden çıkmak sözü sadır olur ise irtidat suçu geçerli sayılamaz.⁵⁰²

Hanefilere göre ise, irtidat suçunu iki adil şahidin şehadeti ile ispat edilir.⁵⁰³

Şafiilere, ise, irtidat suçunu iki adil şahidin şehadet ile sübut buluyor. İkrar gerekmediğini söylemektedirler çünkü bunlara göre küfre göre ikrar edilmez.⁵⁰⁴

Malikilere göre, mürtedd'in ikrarı kabul edilmediği gibin şahitlerin de şehadetleri kabul edilmez.⁵⁰⁵

İmamiye mezhebine göre ise, irtidat suçunu iki şeyden biriyle sübut bulur:

1- irtidadt eden kişinin bir defa veya ihtiyattan dolayı iki defa ikrar veya itirafıyla ispat edilir.

2- İki adil şahidin şehadetiyle ispat edilir ve kadınların bu konuda şehadetleri geçerli değildir.⁵⁰⁶

1. 7. TA'ZİR SUÇLARININ İSPAT YOLLARI

"sözlükte "azarlamak, kınamak, terbiye etmek, birine yardım etmek" gibi anlamlara gelen ta'zîr, bir fıkıh kavramı olarak, kısas-diyet ve had cezaları dışında kalan cezaların genel adıdır.

İslâm hukukunda bazı suçlar ve bunlara tatbik edilecek cezalar naslarla belirlenmiştir. Bunlara had cezaları denir. Adam öldürme ve müessir fiillerde ise, fiilin şekline veya mağdurun ya da velisinin tavrına göre kısas veya diyet ceza olarak kabul edilmiştir. Bunların dışında kalan suçların ve bunlara uygulanacak cezaların

⁵⁰² Hûmeynî, *Tehrîru'l-Vesile*, II, 495.

⁵⁰³ İbnu'l-Hümâm, Kemaluddîn Muhammed b. Abdilvahid, *Fethu'l-Kadir ale'l-Hidâye*, XIII, 293; Cezîrî, *el-Fıkhu'l-Mezâhibi'l-Erbâa*, V, 204.

⁵⁰⁴ Şirâzî, *el-Mûhâzzeb*, III, 255; Şirbini, *Muğnî'l-Muhtâc*, XIX, 483.

⁵⁰⁵ Cezîrî, *el-Fıkhu'l-Mezâhibi'l-Erbâa*, V, 204.

⁵⁰⁶ Hûmeynî, *Tehrîru'l-Vesile*, II, 496; Sebzvarî, Seyyed âbdu'l-Âlâ, *Muhazzebu'l-Ahkâm (Le's-Sebzvari)*, XXVIII, 142, Kum 1413, Ardebili, Seyyed Abdul Kerim, *Fıkhu'l-Hudd ve't-Ta'zirât*, IV, 128.

belirlenmesi, kanun koyucunun takdirine bırakılmıştır. Daha kapsamlı ve çeşitli ta'zîr suçları ve cezaları, zamana ve şartlara göre değişebilen bir karakter arz ederler.

Ta'zîr el- uzr kökünden (عزر) azerre fiilinden mastar olup, sözlükte ta'zîm etmek, geri çevirmek, korkmak, kınamak, te'dip etmek gibi anlamlara gelir başka bir mâna da had cezasından az olan şeri bir cezadır.⁵⁰⁷ Türkçedeki azarlama sözcüğü de buradan gelmektedir.

Bir fıkıh terimi olarak ta'zîr, hakkında bir hadd ve kefaret cezası bulunmayan, Allah veya kul haklarının ihlal edildiği suçlar için takdir edilen cezalardır, şeklinde tarif edilmiştir.⁵⁰⁸

Fıkıh terimi olarak Caferi mezhebine göre ise şöyle tarifler edilmiştir:

Tûsî şöyle anlatıyor: Her kes şerî bir haddi olmayan günaha bulaşır ise ta'zîr edilir. Mesela hırsız, nisap miktarına varmayan bir malı muhafaza olmayan (gayri hırz) yerden çalırsa veya nisap miktarından az olan bir malı muhafaza edilen yerden çalırsa, bir insanın diğer bir insana fuhuş etmesi ile alakalı bütün bunların şerî hâkim tarafından mücrim olarak ta'zîr edilir. Elbette ta'zîrin hükmü şerî hadd hükümlerinden düşüktür.⁵⁰⁹

Yapılan her türlü çirkin işleri ise ta'zîr edilir, vacibin terk edilmesi ise özel bir şerî haddi tayin edilmemiştir veya şerî haddi varsa şartlar bir yerde mükemmel halinde değildir buna rağmen ta'zîr edilir.⁵¹⁰

Ta'zîr, tedip etmektir ki Allah (sübhan) onu günahkârın, günahının tekrarlanmaması için ve diğerlerinin böyle günahlara bulaşmasına engel olsun diye vâz' etmiştir ve bütün her kimse vacibi terk edip haram işlere mürtekip olur ise şerî haddi olmadığı için ta'zîr edilir.⁵¹¹ Her şeyin haddi ve ölçüsü vardır ve her kim bu haddi ve sınırı aşar ise mücazat edilir.⁵¹²

⁵⁰⁷İsfahani Rağîb, Ebu'l Kasim Hüsyn b. Muhammed, *el Mufredat fi Garibu'l Kuran*, Lübnan, I, 333; Firuzâbadi, Mecdüddin Muhammed b. Yakup, *Kâmusu'l Muhit*, Beyrut 1993, 563; Kureşî Seyyed Ali Akber, *Kamusu'l Kuran*, IV, 338; Ergin, Sami, *İslam Hukukunda Ta'zîr Suçları*, Yüksek Lisans Tzi, Sakarya Üniversitesi 2007, 4.

⁵⁰⁸ Amir, Abdülaziz Musa, *et- Ta'zîr*, Daru'l Fikri'l Arap, y.y. 1969, 52.

⁵⁰⁹ Tûsî, *el Mabsut fi Fıkhu'l İmamiyye*, VIII, 69.

⁵¹⁰ Halebi İbn Zehra, Hamza b. Ali Hüseyini, *Ganiyetu'l- Nuzû ilâ İlmu'l Usul ve'l Furû*, Kum İran, 435.

⁵¹¹ Nasir Mekarem Şirazi, *Ta'zîr ve Gosterye An*, 27.

⁵¹² Necefi, *Cevahir'l Kelam*, XLI, 449.

Fıkıh kitaplarında ta'zir ile ilgili tarifler aşağı yukarı aynı özelliklere vurgu yapmaktadırlar. Bu tariflerde, ta'zir cezasının, hadd kapsamına girmemesi, miktarı hakkında naslarda bir şey geçmemesi,⁵¹³ hakkında keffaret bulunmaması, miktarının devlet başkanı veya naibinin takdirine bırakılmış gibi özelliklerine vurgu yapıldığını görürüz.⁵¹⁴

Kısacası hadd ve kısas kapsamına girmeyen bütün ceza çeşitleri ta'zir kapsamına girmektedir. Örneğin ıslah ve terbiye etme amaçlı te'dip cezaları ta'zir kapsamına girdiği gibi hadd kapsamına girmeyip caydırma, ibaret verme ve acı çektirme amacıyla verilen cezalar da ta'zir niteliğindedir. Burada ana belirleyici kriter, cezanın ağır veya hafif oluşu değil, mahiyet ve miktarını belirleme yetkisini ulu'l-emr veya naibinde olması husustur.⁵¹⁵

Necefi Cevahiru'l Kelam sahibi şöyle buyurmaktadır: Her kim, haram iş yapar ise veya vacibatı terkederse, büyük günahlardan sayılıp şer'î hâkim tarafından ta'zir edilebilir. Fakıhlarein arasında böyle duruma göre görüş birliği vardır arada hiç ihtilaf bulunmamaktadır.⁵¹⁶

Bir kısım fikhî bilgini bazı hadislerle dayanarak belli suçlar dışında ta'zir cezasının on değenekten fazla veya en düşük had cezasından daha ağır olmayacağını savunmuşlardır.⁵¹⁷ Günümüz hukuk anlayışı ve şartları içerisinde savunma imkânı kalmamıştır. Zira günümüzde naslarda kendileri için bir had cezası konmamış öyle suçlar vardır ki, bunlar için ne hadiste geçen değeneklik bir ta'zir cezası, ne de birkaç yıllık hapis cezası caydırıcı olabilir. Esasen bu görüşün savunulduğu fikhî kitaplarda bile buna birçok istisna getirilmek durumunda kalınmıştır. Bu durumda kabulü ta'zir cezalarına bir sınır koymanın isabetli bir yaklaşım olmadığını göstermektedir.⁵¹⁸ Ta'zir hükmünün ifadesi ise, meşhur görüşe göre haddi yoktur ve İmam'ın kendi rey'ine

⁵¹³ İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l - Muhtar âle'd Durri'l- Muhtâr*, IV, 59; İbnu'l Humam, *Fethu'l Kadîr*, V, 344.

⁵¹⁴ Ensarı, Ebu Yehya Zekeriyya el Ensarî, *Şerhu Ravad't – Talib men Esne'l – Metâlib*, IV, 161; Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, 191.

⁵¹⁵ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 230.

⁵¹⁶ Necefi, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 448.

⁵¹⁷ Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, 193.

⁵¹⁸ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 231.

bağlıdır. Bazı Âlimlere göre ise on değenekten yirmi değenek kadardır. Bazılarına göre ise üç değenekten doksan dokuz değenek kadardır.⁵¹⁹

1. 7. 1. Ta'zir Cezasının Meşruluğu

Hakkında belli bir ceza takdir edilmemiş bir fiilden, toplumun veya bireylerin zarar gördüğü sabitse, fıkhi bilgileri yetkili mercinin bunun için bir ta'zir cezası edilebileceği konusunda Kur'an, sünnet ve sahabe tatbikatına dayanmaktadırlar. Kur'an'da (Nisa/34), itaatsizlik eden kadınların yataklarında yalnız bırakılmasına, miktarı belirlenmeksizin dövülmesine müsaade edilmesi had dışında cezalandırmanın delili olarak göstermektedir.⁵²⁰ Sünnette ise Hz. Peygamber (s.a.s)'ın söze ve uygulamaları delil gösterilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmaktadır: kişi nisaba ulaşmamış hurma çalarsa tazmin ettirilir ve celde vurulur buyurmuştur.⁵²¹ Bununla beraber sahabe ta'zir cezasının meşruiyeti üzerinde icma etmişlerdir.⁵²²

Ta'ziri Resulullah (s.a.s) uygulamış ve emretmiştir:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ
عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَبَسَ
رَجُلًا فِي تَهْمَةٍ

Resulullah (s.a.s) töhmetten dolayı bir kişini haps etti.⁵²³

Caferi mezhebine göre ise de şöyle buyurmaktadır: Hadd luğatta manî olmak dmdedir. Ta'zir ise luğatta te'dip anlamındadır ve aslında Kur'an ve Peygamber (s.a.s)'ın Sünneti, İcmâ ve Müslüman âlimlerinin ittifakı muhkem delil hadd ve ta'zir cezasının ispat edilmesine dayanaktır. Bununla ilgili ayetler ve çok haberler vardır.⁵²⁴

İmam Sadık (a.s)'tan gelen rivayete göre ise şöyle buyurmaktadır:

عَدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ
سَعِيدٍ عَنْ فَصَّالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع

⁵¹⁹ Meclisi, *Hudud ve Kisas ve Diyat*, 60.

⁵²⁰ İbnu'l Humam, *Fethu'l Kadir*, V, 345; Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, 191.

⁵²¹ Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, 191.

⁵²² İbnu'l Humam, *Fethu'l Kadir*, V, 345.

⁵²³ Ebu Davud, el Akziyye 18, II, 337; Tirmizi, Diat, IV, 28; Neyşaburi, Hâkim, *Müstedrek âlâ's – Sâhiheyn*, IV, 114.

⁵²⁴ Haîrî, Seyyed Ali b. Muhammed Tabtabaî, *Riâzu'l Mesail*, II, 459.

يَقُولُ :.....»قال رسول الله صَلَّى الله عليه و آله وسلم: أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ جَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ حَدًّا وَ جَعَلَ لِمَنْ تَعَدَّى ذَلِكَ الْحَدَّ حَدًّا.

Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmaktadır: şüphesiz ki Allah (Azze ve Celle) her şeye sınır veya kanun koymuştur. Her Kimse bu sınırı aşarsa veya bu sınıra tecavüz ederse ona göre cezalandırılır.⁵²⁵ Aktarılan rivayetlere göre ise ta'zirin miktarı belli olmadığı için mücrimin ta'zir edildiği zaman, onun miktarı şerî Hâkime bağlı oluyor. Hâkim ise duruma, zaman'a, mücrimin beden gücü veya cürmüne göre belirliyor.

Hadd ve kısas alanı dışında kalan suçları cezasız bırakmanın isabetli olmayacağı, nasların konuluş gayesinden ve İslam'ın gözetildiği genel maslahatlardan da çıkarmak mümkündür. Şöyle ki, Şer'î hukuk dinin bir parçası olarak vazedilmiştir. Şarî'in dini tamamladığını, onda bir noksanlık bırakmadığını bildirmesi, onun bir parçası olan şer'î hukukun da ilahi merhalesinin tamamlandığını göstermektedir. Bununla beraber naslara baktığımızda diğer konularda olduğu gibi, ceza alanında da sınırlı miktarda ahkâm bulunduğunu görürüz. Oysa Kur'an ve Sünnette birçok fiil yasakladığı halde, sadece bir kısmı için muayyen cezalar takdir edilmiştir. Dinin hürmetini çiğnediği, toplum huzurunu bozduğu, bireylerin haklarına ve kişiliklerine saldırı mahiyeti taşıdığı açık olan birçok fiil için naslarda bir ceza takdir edilmemiş olması, bu fiillerle ilgili cezaların takdir yetkisinin ümmetin yetkili mercilerine tevdi edildiğini göstermektedir. Suç ve cezalarla ilgili bu denli geniş bir alanın bırakılması, şer'î hukukun zaman ve şartlara göre tatbik kabiliyetini güçlendirme amaçlı izah edilebilir. Zira naslarda her suçla ilgili muayyen bir ceza konsaydı, bu durum, cezaların şartlara ve ihtiyaçlara göre takdir etme şansını ortadan kaldıracaktı.⁵²⁶

1. 7. 2. Ta'zir Cezalarının Hadd Ve Kısas Cezalarından Ayrılığı

1. Hadd ve kısas cezalarının miktarı ve mahiyeti şari' tarafından kesin bir şekilde belirlenmiştir. Sübutu halinde hâkimin bu cezaları başka bir ceza ile değiştirmesi, arttırma ve eksiltmeye gitmesi veya geciktirmesi mümkün değildir. Buna mukabil ta'zir cezasının mahiyet ve miktarının tayini, yetkili mercinin (devlet başkanı, meclisi, vali,

⁵²⁵ Küleyni, *Kâfi*, VII, 176; Seduk, *Men la Yehzeru'l Fakih*, IV, 25; Necefi, *Cevahiru'l Kelam*, XLI, 369.

⁵²⁶ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 232.

kadı) takdirinde bırakılmıştır. Yetkili merci' suça münasip bir ceza verilebileceği gibi, bunu başka bir ceza ile değiştirme veya onu uygulamama yetkisine de sahiptir.⁵²⁷

2. Haddler mahkemeye intikal ettikten, yani yargılama süreci başladıktan sonra eğer bunlar Allah haklarının ihlâl edildiği suçlar gurubundan ise af, ibra, şefa'at ve ıskat (düşürme) caiz değildir. Oysa fukahânın çoğunluğu, devlet başkanın maslahata uygun durumu gözetilmesi şartıyla ta'zir cezalarının affedebileceği görüşündedirler.⁵²⁸ Şayet ta'zir cezası mahza Allah hakkının ihlâl edildiği bir suçla ilgili ise, bunda af ve şefaatin caiz olup- olmadığı ayrıca tartışılmıştır.⁵²⁹

3. Hadd ve kısas cezalarında suçlunun kişiliğine ve konumuna bakılmaz. Suç sübut bulup cezanın uygulanması gerekli hale gelmiş ise, cânî kim olursa olsun hadd veya kısas cezası uygulanır. Oysa fukahânın çoğunluğu, ta'zir cezasında suçlunun konumu, dindarlığı, bu suçu ilk defa ve bir gaflet sonucu mu işlediği yoksa suç işlemeye meyilli biri mi olduğu gibi hususların, cezanın miktarı ve affi konusunda göz önünde bulundurulması gerektiği görüşündedir.⁵³⁰ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s) “ Haddler hariç, mürüvvet ve takva sahibi kişilerin hatalarını affediniz” buyurmuştur.⁵³¹ İmam Şafîi ehl-i ilimden, “işlediği günah haddi gerektirmiyorsa, mürüvvet sahibi kişilerin hataları affedilir,” sözünü duyduğunu, bunların, kötülükleri bilinmeyen fakat anlık gafletle hata işleyenler olduğunu ifade etmektedir.⁵³² Konumuz açısından önem arz eden farklar bunlar olmakla beraber, ispat delilleri ve cezanın infazının öngörülme-yen bir sonuca sebebiyet vermesi (ölüm ve sakat kalma gibi) açılarından da hadlerle ta'zirler farklı değerlendirilmiştir.⁵³³

Ta'zir suçları, ister toplum hakkı, ister şahıs hakkı olsun, İslam hukukunda belli bir cezası olmayan yasak bir fiilin irtikâbıdır. Ta'zirler, İslamda kanun koyucu olan Allah'ın ve Hz. Peygamber (s.a.s)'in belli ceza tayin etmediği, fakat yasakladığı fiillerdir. Bu suçlarda da kanunilik esastır. Ancak cezalarının miktarı tespit edilmiş

⁵²⁷ Maverdi, Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed b. Habib, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 312.

⁵²⁸ Maverdi, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 312.

⁵²⁹ Maverdi, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 312; Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 233.

⁵³⁰ Maverdi, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 310; Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 233.

⁵³¹ Şafîi, Muhammed b. İdris, *el- Umm*, VI, 145.

⁵³² Şafîi, Muhammed b. İdris, *el- Umm*, VI, 145.

⁵³³ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 234.

değildir. Üst hudud belirtilerek, suçlunun kişiliğine göre, hâkimin takdirine bırakılmıştır.⁵³⁴

1. 7. 3. Ta'zir İle Had Cezaları Arasındaki Farklar

Hanefi Âlimlerinden Nihat Dalgın şöyle anlatıyor;

a. Hadd cezaları kanun koyucu tarafından takdir edilmiş cezalardır. Bu cezalarda artırma ve eksiltme yapmaya kimse yetkili değildir. Ta'zir cezası ise, yetkili mercilere bırakılmıştır. Cinayet ve suçlunun durumuna göre, yetkililer tarafından cezanın miktarı takdir edilmektedir.

b. Hadler Allah haklarından olup, bu tur suçlar yetkili merciye iletdikten sonra şefaath kabul edilmemekte ve suçlu af edilmemektedir.

Ta'zir cezaları ise; Allah haklarını ihlalden dolayı oluşmuş ve ceza verilmeden suçlunun ıslahı mümkün ise, affedilmesi caizdir.

Ta'zir suçu, kul haklarından dolayı ise, ancak hak sahibinin hakkından vazgeçerek suçluyu affetmesi caizdir.

c. Ta'zir cezaları çocuklara ve bazı idrakleri yerinde olan delilere uygulamaktadır. Zira bunlar terbiye amacıyla verilen cezalardır.

Hadler ise, ancak mükellef çağındaki akıllı şahıslara uygulanmaktadır.

d. Ta'zir cezaları şahıslara farklılık gösterirken had cezalarında insanlar eşittir.

e. Ta'zir cezaları şüpheli durumlarda uygulanmaktadır. Çünkü bunlarda amaç terbiye etmektir. Had cezaları ise, şüpheli durumlarda düşmektedir. Bu açıdan Allah hakkı olan hadlerle kul hakkının galip bulunduğu hadler eşittir. Zira Hz. Peygamber “ Hadleri gücünüz yettiği nispette Müslümanlardan düşürünüz. Eğer suçlu Müslüman için çıkış kapısı bulursanız bırakın onu gitsin. İmamın (yetkili mercinin) affetme hususunda hata etmesi, cezadaki hatasından daha hayırlıdır” Buyurmuştur.

f. Had cezası uygulanırken, ceza miktarı aşılmadığı halde ortaya çıkan ölümlerden dolayı, cezayı infaz edene tazminat gerektirmektedir.⁵³⁵

⁵³⁴ Cevat Akşit, 49-50.

⁵³⁵ Dalgın, Nihat, *İslam'da Tevbe ve Cezalara Etkisi*, Samsun 1999, 25-26.

İmamiyye (Caferi) Âlimlerinden Mekarim Şirazi ta'zir ve küstereye an (تعزیر و گستره آن) şehit sani yaptığı farklı görüşlere değerlendirme yaparak izah etmiştir bir kaçına işaret ediyoruz:

1. Ta'zir çoğunluk açıdan mahduddur ve ta'zirin ölçüsü şer'i hadd'a varmaması gerekiyor azında ise bir ölçü yoktur ama şer'i hadd cezası böyle değildir ve önemli olan farklardan birisi de budur.

2. Köle ve özgür ta'zir cezasında aynı hükümdedir ama hadd cezasında ise eşit değildir.

3. Ta'zirin ayarı ise cürmün miktarına bağlıdır ama hadd cezasında yeterki cürüm vuku bulunsun her şekilde olursa olsun dolayısıyla bir yudum veya bir bardak, bir kimsenin içki içmesinde fark etmez.

4. Ta'zir fasit veya gayrı matlup bir cürme tabî'dir hatta bile bu cürüm masiyet sayılmaz olursa, ama hadd cezası ise böyle değildir.

5. Ta'zir tevbe ile düşer ama hadd ise böyle değildir.

6. Şer'i Hâkim ta'zirin uygulama çeşitlerine göre muhayyerdir ama hadd cezası ise Muharip dışında muhayyerlik yoktur. Zira muharib'de Hâkim: katl, sürgün, el ve ayaklarını kesmesinde muhayyerdir.

7. Eğer ihanetler (fuhuş, saygısızlık) her memleket de farklı ise o memleketin örfüne göre ta'zir ayarlanır ama hadd cezası ise her memlekette aynıdır.

8. Ta'zir bazen Allah (c.c)'e hakkıdır, mesela yalan söylemek bazen kul hakkıdır, mesela bir insana ihanet etmek bazen hem Allah (c.c)'e hem kul hakkıdır, mesela Salih ve takvalı ölen insanlara fuhuş'ta bulunmaktır ama kazf dışında olan hadlar ise Allah (c.c)'e hakkıdır.⁵³⁶

Ta'zir cezaları da diğer suçlarda olduğu gibi, Allah hakkının ihlâl edildiği ta'zir cezaları, kul hakkının ihlâl edildiği ta'zir cezaları ve her iki hakkında birleştiği ta'zir

⁵³⁶ Mekarim Şirazi, *Ta'zir ve Kustereye An* (تعزیر و گستره آن), 35.

cezaları şeklinde ayrılmaktadır. Çünkü ta'zir ayrımı suçun mahiyeti açısından değil cezanın nasla belirlenip belirlenmemesi açısından yapılan bir ayrımdır.⁵³⁷

1. 7. 4. Cinayetlerle Ta'zir Cezaları Arasındaki Farklar

a. Cinayetlerin her bir çeşidinin takdir edilmiş cezaları vardır. Nitekim Kur'an'da "Bize Tevrat'ta onlara şöyle yazdık. Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (her yaralama misli ile cezalandırılır)..." ayeti⁵³⁸ bunları belirlemektedir.

Ta'zir cezaları ise, canının ve cinayetin durumuna göre, hâkime bırakılmış cezalardır. Bu suçların cezaları Hâkim (devlet) tarafından takdir edilir.

b. Cinayetlerde kadınların şahitliği kabul edilmeksizin, ta'zir suçlarında kadınların şahitliği kabul edilmektedir.

c. Ta'zir cezalarında, cezanın uygulanacağı şahsın durumuna dikkat edilirken, kısasta, kısas olunacak şahsın durumuna bakılmaz. Ancak ferdin akıllı, mükellef olması yeterlidir. Çocuk ve deliye kısas uygulanmaz.⁵³⁹

1. 7. 5. Ta'zir Cezalarının Çeşitleri

1. 7. 5. 1. Allah Hakkı İle İlgili Ta'zir Cezaları

Allah hakkı, hiçbir şâhısa ait olmaksızın, umumî olarak toplum menfaatıyla alakalı olan şey Allah hakkıdır. Faydasının şümulü ve ehemmiyetinin büyüklüğü dolayısıyla, bu haklar insanların Rabbi olan Allah'a nispet edilip O'na ait kılınmıştır. Allah hakları düşürülmez, hiç kimse bu haktan vazgeçemez.

Alla hakkının ihlâl edildiği suçlar, genellikle dini vacipleri yerine getirmemek, dini haram kıldığı fiiller işlemek ve bütün toplumun zarar gördüğü fiilleri işlemek şeklinde tezahür eder. Dinî değerlere ve topluma karşı işlenen bu tür suçların en önemli özelliği belli bir muhabbeti olmadığından şahsı davanın konusu yapılmamasıdır. İşte bu nitelikleri haiz olup da, naslarda kendileri için muayyen bir hadd cezası öngörülmeyen

⁵³⁷ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 234.

⁵³⁸ Maide, 5/45.

⁵³⁹ Dalgın, 25.

suçlar için tayin edilen cezalar, Allah hakkında ihlâl edildiği ta'zir cezaları gurubuna girerler. Bu kapsamda birçok suç saymak mümkündür. Farz namazları terk etmek, zekât vermemek, rüşvet almak, yalan şahitlikte bulunmak, nikâhlısı olmayan yabancı bir kadınla zina dışında gayrı meşru mübaşeretle bulunmak, hayvanlara gereksiz yere eziyet, toplum huzurunu bozacak veya sağlığını tehlikeye atacak davranışlarda bulunmak, haram kılınmış yiyecek maddelerini yemek veya satmak gibi pek çok fiil Allah haklarının ihlâl edildiği suçlar gurubuna girmekte, bu tür fiiller için ta'zir cezası gerektirmektedir.⁵⁴⁰

Şafiîlere göre Allah haklarının ihlâl edildiği suçlara ilgili cezaları takdir yetkisi devlet başkanına ait olduğu gibi, bunları uygulama ve af yetkisi de ona aittir. Bu tür bir suç için takdir edilen ceza ne olursa olsun devlet başkanının onun affetmesi caizdir.⁵⁴¹ Ancak bu, ulu'l-emrin keyfi hareket edebileceği anlamında değildir. Çünkü Şafiî fukahası, bu tür cezaların affı ve uygulanması konusunda imamın, ümmetine maslahatına en uygun durumu gözetme yükümlülüğü altında olduğu özellikle vurgulamaktadır.⁵⁴²

Şafiîler, İmanın Allah hakkı ile ilgili cezaları affedebileceği şeklindeki görüşünde, Hz. Peygamber (s.a.s)'in bazı uygulamalarını delil göstermektedirler. Hz. Peygamber (s.a.s) ganimeti dağıtırken kendisine “bu taksimde adalet yoktur” diyen sahabeyi cezalandırmıştır. Yine bir sulama davasında Hz. Peygamber (s.a.s), halasının oğlu olan davalı zübeyr b. Avam lehine hükümedince, davacı şahıs, “Halanın oğlu olduğu için böyle hüküm ettin değil mi?”⁵⁴³ diyerek onun zan altında bıraktığı halde Hz. Peygamber (s.a.s) adamı cezalandırma yoluna gitmemiştir. Oysa Peygamber (s.a.s)'e hakaret Allah hakları cümlesindedir. Eğer Allah hakkıyla ilgili ta'zir cezalarını affetmek caiz olmasaydı Hz. Peygamber (s.a.s)'in bunları mutlaka cezalandırması gerekirdi.⁵⁴⁴

Hanefiler, Malikiler ve Hanbeliler, bu tür ta'zirlerin uygulanmasının devlet başkanına vacip olduğunu, üstün bir maslahata binaen olmadıkça affetmesini caiz

⁵⁴⁰ Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, 192; İbn Kudame, *el-Muğni*, X, 221; Makdisî, , *eş-Şerhu'l Kebir âla Metni'l- Mukni*, X, 212.

⁵⁴¹ Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, ss. 193-194; Nevevi, *Şerhu Sahîhi'l Müslim*, XI, 217.

⁵⁴² Maverdi, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 312.

⁵⁴³ Buhari, III, 76; Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 236.

⁵⁴⁴ Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, IV, 193.

olmadığı görüşündedirler. Yalnız bundan nasla sabit olan ta'zirleri istisna etmişlerdir.⁵⁴⁵ **Hanefilere** göre de bu tür ta'zirlerin uygulanması koruyacak en uygun duruma göre hareket etme yükümlülüğü altındadır. Eğer dinî değerlerin korunması ve toplum maslahatı suçlunun cezalandırmasını gerektiriyorsa, devlet başkanı suçluya affedemez. Fakat affetmenin cezalandırmadan daha büyük bir fayda sağlayıcı umuluyorsa affedilebilir.⁵⁴⁶

1. 7. 5. 2. Allah Hakkı İle İlgili Günahlardan Tevbe

a. Allah Hakkı ile ilgili günahlardan tevbe etmek isteyen kimse, yaptığı günaha pişman olmalı, içinde bulunduğu an aynı günahı yapmamalıdır. Şahıs bir emri getirmemesinden dolayı tevbe ediyorsa, artık, o emri yerine getirmemesinden dolayı tevbe ediyorsa artık, o emri yerine getirmelidir. Örneğin, fert kılmadığı namazlardan tevbe ediyorsa, namazlarını kılmaya başlamalıdır.

b. Kaçınması gereken yasakları işlediğinden dolayı tevbe eden kişi, artık onları bırakmış olmalıdır. Buna da, içki ve kumar örneğini verebiliriz.

c. Tevbe eden Şahısın, yerine getirmediği emirlerin kazası mümkünse namaz, oruç, zekat....gibi, onları kaza etmeye çalışmalıdır. Yani kul genel anlamda, tevbe öncesinde mevcut olan ilahi emirlere muhalefetten uzaklaşıp Allah'a dönmelidir. Daha önce yapılan kötülükler yerine iyiliklere ağırlık verilmelidir.

d. Bu tür günahlardan tevbe edecek şahsın, o günahlarını ifade etmesi gerekmektedir. Aksine bu günahları işleyenler ve görenlerin insanlardan gizlemesi daha uygundur.⁵⁴⁷

1. 7. 5. 3. Kul Hakkı İle İlgili Ta'zir Cezası

Kul hakkı, tamamıyla kula ait olan haktan maksat, ferde has olan menfaattir, maslahattır. Fertlerin bütün malı hakları buna örnek verilebilir. Kul, sırf kendi hakkı olan konuda muhayyerdir, dilerse hakkını düşürebilir, yerine getirilmesini istemeyebilir. Çünkü insan, tamamen kendisine ait olan hakta dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.

⁵⁴⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni'*, 301; İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, V, 346.

⁵⁴⁶ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 236.

⁵⁴⁷ Dalgın, 65.

İslam ceza hukukunda prensip olarak bir hakkın çiğnemesinde kimler mağdur oluyorsa, o hakkın korunması için öngörölmüş olan cezayı affetme yetkisi de ona aittir.⁵⁴⁸ Bu mantığın bir gereğı olarak başta Hanefi ve Şafiîler olmak üzere fukahânın büyük çoğunluğuna göre kul hakkına yönelik ta'zir cezalarını affetme hakkı da suça maruz kalan mağdur ve velilerine aittir. Devlet başkanı böyle bir tasarrufta bulunsa bile mağdurun rızası olmadan bu affin bir geçerliliğı yoktur.⁵⁴⁹

“İnsanların hakkı” İslam’da hukukî kavramların en önde gelenlerindendir. İçinde insanların hakkının bulunduğu her şey insan hakları alanına girer. İslam’ın insanların hakkına riayet etmeyi vurgulaması şu şekildedir: Eğer bir günahkâr kendi geçmiş günahlarından tevbe ederse ve halkın alınmış haklarını eda etmezse tevbesi kabul olmaz; yani Allah kendi hakkını yapılan hatalar ve yanlışlıklar bağlamında bireyde gerçek pişmanlığın göstergeleri bulunması durumunda bağışlar ama halkın hakkını bağışlamaz. Elbette insan imkân dâhilinde insanların haklarını telafî etme ve rızalıklarını alma doğrultusunda hareket ederse, Allah onu bağışlayabilir.

Cafer’i mezhebine göre ise İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: “Zulüm üç türlüdür: Birincisi, Allah’ın bağışlamadığı zulümdür. İkincisi, Allah’ın bağışladığı zulümdür. Üçüncüsü, Allah’ın sorguladığı zulümdür. Allah’ın bağışlamadığı zulüm kendisine şirk koşulmasıdır. Allah’ın bağışladığı zulüm, birey ile Allah arasında olan hususlarda bireyin kendine yaptığı zulümdür. Allah’ın sorgulayacağı zulüm ise, kulların hakkı konusundaki zulümdür.⁵⁵⁰

Şehidin kanının yere düşen ilk damlası onun günahlarının kefaretidir. Elbette eğer insanlara borcu varsa, onu sahibine vermek dışında bir kefaret bulunmamaktadır.⁵⁵¹

Günah konusunda pişmanlık ve üzüntünün gereğı onu telafî etmek olduğunu belirtmek gerekir; yani eğer günah Allah’ın hakkı bağlamında işlenmiş ise ve namazı, orucu ve haccı terk etme kabilindense, insan onu kaza etmelidir. Eğer insanların hakkı ve ekonomik haklar bağlamında ise, onu sahibine ve sahibi ölmesi durumunda varisine ödemelidir. Eğer zayı edilmiş hak haysiyet ise insan helallik talep etmelidir. Eğer kısas ve diyet ile ilgili bir hak ise insan karşı tarafın kısas ve diyet alması veyahut bağışlaması

⁵⁴⁸ Maverdi, *el-Ahkâmu’s-Sultâniyye*, 313; Kasânî, *Bedâiu’s- Senâi fî Tertibi’s-Şerâi’*, VII, 64-65.

⁵⁴⁹ Maverdi, *el-Ahkâmu’s-Sultâniyye*, 313; İbnu’l Humam, *Fethu’l Kadir*, V, 346.

⁵⁵⁰ Harrani, İbn Şu’be Harrani, Hasan b. Ali, *Tuhefu’l Ukul an A’li’r Resul (s.a.s)*, 293.

⁵⁵¹ Seduk, *Men La Yehzeruhu’l Fakih*, III, 183.

için kendini ona teslim etmesi gerekir. O halde Allah'ın izniyle tüm günahlar ister Allah hakkı ve ister insanların hakkı bağlamında olsun, gerçek tevbe de bulunulması durumunda bağışlanır ve her günah kendine uygun bir yöntemle telafi edilmeli ve karşılanmalıdır.

1. 7. 5. 4. Kul Hakları İle ilgili Günahlardan Tевbe

İnsanın kul haklarından birini ihlal etmesi, kul hakkı ile ilgili bir günahdır. Bu tür günahlardan nasıl tevbe edilmesi gerektiğine geçmeden, bir hususu burada hatırlatmanın uygun olacağını düşünmekteyiz. Bir Müslümana, kardeşlerinin tüm haklarına saygı göstermesi gerektiği ve bunları ihlal etmesinin haram olduğu gibi, bir başka din mensubunun haklarına da saygılı olması gerekmektedir.

a. Mal İle İlgili Haklar

Kul haklarından tevbenin ilk şartı, hakkı gasbedilen şahsın hakkını iade etmektir.⁵⁵² Kul hakları mal nev'inden ise, aşağıdaki ihtimallerle karşılaşılabilecektir.

aa. Gasbedilen mal, elde mevcut ve sahibi de biliniyorsa geri verilmelidir. Burada suçu gizleyerek tevbe etmeye çalışmak doğru değildir.

bb. Çalınan mal, hırsızın elinde mevcut, ancak sahibi bilinmiyorsa, bu mal tesedduk edilerek zimmetten çıkarılır.

cc. Bir şahısta önceki yıllara ait kul hakları var ve sahipleri de belli değilse, gasbedilen mallar kadar tesadduk eder, hayır-hasenat yapar.

dd. malında ne kadar haram mal bulunduğunu bilmeyen şahıs zannı galibine göre, bir miktar ayırır ve onu önceki kul haklarını elinden çıkarmaya niyeti ile dağıtır.

ee. Suçlunun yediği bir mal, misli değil de; kıymeti belirlenebilen cinstense ve şahsın imkânı da varsa, o kıymeti sahibine vermelidir. Buna gücü yetmiyorsa, imkân bulduğunda vermeye niyet etmelidir. İmkân nispetinde, malı sahibine ulaştırmaya çalışıp da bunu başaramayanı Allah'ın affetmesi umulur.⁵⁵³

b. Bedenle İlgili Haklar

⁵⁵² Dalgın, 66.

⁵⁵³ Dalgın, 66.

Eğer suç, bir insanı kasten veya hataen öldürme şeklinde ise, bu tür gûnahtan kurtulmak için cinayet işleyen, kendisini maktulün (öldürülenin) yakınlarına teslim etmelidir. Ancak kendisini maktulün varislerine teslim etmeden tevbe eden, Allah'ın hakkından tevbe etmiş olup, kısas talep hakkı olanlardan hakkı saklanması dolayısı ile günahkârdır. İşte bu hak sebebiyle kendini teslim etmeli, böylece kısas olayında birleşen iki hak için de tevbe etmiş olmalıdır. Öldürülenin vereseleri, kasten cinayet işleyenin kisasını ister veya kan tazminatını alarak helallaşırlar, ya da bir karşılık istemeden affederler.⁵⁵⁴

1. 7. 5. 5. İki Hakkın Birleştiği Ta'zir Cezaları

Mezheplerin Allah hakkı ve kul hakkı ile ilgili temel yaklaşımlardaki anlayış aynısı ile her iki hakkın birleştiği suçlar için de geçerlidir. Buna göre iki hakkın birleştiği suçlarda, Allah hakkı olarak ta'zir cezası eğer affi caiz görülen bir ceza ise, onu affetme yetkisi devlet başkanına aittir. Ancak aynı suçla kul hakkı da ihlâl edilmiş ise, buna karşılık gelen cezayı sadece mağdurun kendisi affedebilir. Devlet başkanının böyle bir cezayı affetme yetkisi yoktur.⁵⁵⁵

Bazı Âlimler ta'zir cezası gerektiren bir suç mahkemeye intikal etmeden önce hak sahibi tarafından affedildiğinde, bunun suçludan devletin ta'ziren cezalandırma hakkının düşüreceği görüşündedirler.⁵⁵⁶

Şüphesiz günahların affi, özellikle tevbeyle ilgili olarak cereyan etmesi Allah'ın bir prensibidir. Tevbenin makbul olması durumunda günahların affedileceği hususu, birçok ayet ve hadislerde ifade edilmiştir. Konuya bu açıdan bakıldığında, kul hakkının affi diğer günahlardan farklı bir özelliğe sahip olduğu anlaşılır. Çünkü kul hakkına taalluk etmeyen günahların tövbesi, pişmanlık, suçü itiraf etmek ve samimi tevbe etmekle gerçekleşebilir. Fakat kul hakkı ayrıca söz konusu hak sahibinin helal etmesi gerekir. Bu, oldukça zordur. Bu sebeple, kul hakkının affi diğer günahların affından çok daha zorluk göstermektedir.

⁵⁵⁴ Dalgın, 66-67.

⁵⁵⁵ Maverdi, *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, 312; Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 242.

⁵⁵⁶ Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 242.

1. 7. 6. Ta'zir Cezası İçin İcap Eden Şartlar

Bir suç sebebiyle ta'zir cezası gerekmesi için sadece akıl şartı aranır. Şeriatta ta'zir cezası için belli bir sınır yoktur. Erkek, dişi Müslüman, kâfir, buluğa ermiş olsun veya olmasın akıllı olan herkese ta'zir cezası uygulanabilir. Çünkü bu kimseler cezalandırılma ehliyeti taşımaktadırlar. Akıllı olan çocuğa da ceza olarak değil tedip için ta'zir yapılır.⁵⁵⁷

Ta'ziri icap ettiren ölçüye dince münker kabul edilen bir suçu işleyen yahut haksız yere söz, fiil veya işaretle başkasına ceza veren herkes dâhil olur. Tecavüze uğrayanın Müslüman ya da kâfir olması hükmü değiştirmez.⁵⁵⁸

1. 7. 7. Ta'zir Cezalarının İspat Yolları

A-İkrararla

B- Şahitle

C- Hâkimin Şahsi Bilgisi

Ta'zir cezasını gerektiren suçların sayısı hadd, kısas ve diyet cezasını gerektiren suçlarda olduğu gibi sınırlı değildir. Bu suçları sınırlamak da mümkün değildir. Çünkü bugün topluma zarar vermeyen davranışlar ileride toplum için büyük problemler doğurabilir. Bu sebeple İslam hukukunda ta'zir cezasını gerektiren suçların bir kısmı belirtilirken büyük bir kısmının tespit ve takdiri ise devlet başkanına bırakılmıştır. Devlet başkanının bu suçları tespit ve bunlara uygulanacak cezayı tayin ederken, İslam'ın genel prensip ve hükümlerine aykırı bir tavır takınmaması şarttır. Çünkü İslam hukukunda bu çeşit suçların tespiti ve bu suçlara uygulanacak olan cezaların tayini devlet başkanına bırakırken, toplum çıkarlarının gözetilmesi, toplumun düzene sokulması, toplum fertlerinin doğruya yönetilmesi ve ıslahı için gerekli tedbirlerin alınması amacı güdülmüştür.⁵⁵⁹ Ta'zirlerde delilsiz suç ve ceza yoktur, hiç

⁵⁵⁷ Zuhaylî, VII, 479.

⁵⁵⁸ Zuhaylî, VII, 479.

⁵⁵⁹ Üdeh, I, 80-81.

kuşkusuz bu tespit yerinde bir tespittir. Çünkü herhangi bir delil olmadan ta'zir verilmez.⁵⁶⁰

Hanefilere göre;

Diğer kul haklarında olduğu gibi ta'zir suçu da ikrar, beyyine (delil, şahit), yemin etmekten kaçınma ve hâkimin bilmesi ile ispat edilir. Ta'zirde erkeklerle beraber kadınların şahadeti, başka bir şahitliğe dayanarak yapılan şahitlik, hâkimin öbür hâkime gönderdiği mektup da delil olarak kabul edilir.⁵⁶¹

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre;

1. Beyyine ile, Hâkim iki adil şahidin şahadeti ile mücrimi mücazat edebilir.
2. Hâkimin ilmi ile, (علم القاضي) hissi veya hisse yakın bir ilimle.
3. suçlunun ikrarı ile meşhur görüşe göre ise iki kere ikrar etmesi gerekiyor. Bazı Âlimlere göre ise bir kere ikrar etmesi yeterlidir.⁵⁶²

⁵⁶⁰ Ebû Zehra, Muhammed, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, Kitapevi, İstanbul 1994, 166.

⁵⁶¹ Zuhaylî, VII, 483.

⁵⁶² Şirazi, Mekarim, *Tz'zie ve Kustereye An* (تعزیر و گستره آن), 117.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA CEZAYI DÜŞÜREN SEBEBLER

2. 1. GENEL OLARAK CEZALARI DÜŞÜREN SEBEPLER

2. 1. 1. Ceza Mahallinin Yok Olması

Ceza verilecek mahallenin yok olması, o mahalle uygulanacak cezanın düşmesini sağlayacaktır. Örneğin kısas olarak öldürülmesi gereken şahıs, cezanın infazı öncesinde her hangi bir sebeple öldüğünde, öldürülen (maktül) şahsın yakınlarının hakkı olan kısas cezası düşecektir. Yine, yaralamalarda, kısas edilecek organın kısasın uygulamasına elverişli olmaması veya yok olması gibi durumlarda kısas cezası düşecektir.⁵⁶³

2. 1. 2. Şahitlikten Dönmesi

Suçluların ispatında şahitlik önemli bir yoldur. Şahitlerin şahitliklerinden dönmeleri suçun ispatında şüphe oluşturacaktır. Şüphenin bulunduğu zaman ise cezaların infaz edilmeyerek düşürülmesi, İslam ceza hukukunun bir ilkesidir. Bu nedenle şahitlikten dönmek, hukuk metinlerinde ön görülen birçok cezanın düşürülmesini gerektirecektir.⁵⁶⁴

2. 1. 3. Suçlunun Suç İtirafından Dönmesi

Suçun ispat yollarından biri suçlunun itirafıdır. Suç, suçlunun itirafı ile tespit edildiğinde, şahsın bu ikrardan vaz geçmesi halinde suça ön görülen ceza düşecektir. Bu konuda İslam hukukçuları hemfikirdiler.⁵⁶⁵

2. 1. 4. Davanın Zamanaşımına Uğraması

Burada kastedilen zamanaşımı, davanın mahkemeye intikali öncesindeki geçen zaman veya davanın hükme bağlanması sonrasında, cezanın infaz edilmesi öncesinde

⁵⁶³ Üdeh, I, 770; Dalgın, 28.

⁵⁶⁴ Dalgın, 28.

⁵⁶⁵ Dalgın, 28.

geçen zamandır. İşte bu iki haliyle zamanaşımının cezaları düşürmede etkili olup olmadığı tartışılmıştır.⁵⁶⁶

2. 1. 5. Sulh

Sözlükte barış, anlaşma, anlaşmazlığın giderilmesi manalara gelen sulh, yargılama usul hukukunda, taraflar arasında cereyan eden çekişmenin ve görülmekte olan davanın bir anlaşma ile sona erdirilmesi anlamını taşımaktadır. Mağdurun bizzat kendisi, velî veya vesîsi bazen diyete eş, bazen de diyetten fazla bir miktarla sulhlaşmak suretiyle kısas üzerinde sulhlaşma yapabilirler.⁵⁶⁷

2. 1. 6. Af (Bağışlama)

Af da cezayı düşüren sebeplerden birisidir. Suç sanığı ya mağduru veya mirasçıları yahut hâkim tarafından affedilebilir. Fakat af hiç bir zaman düşüren genel bir sebep değildir. Özel bir sebep olup bazı suçlarda cezayı düşürür. Bazılarında düşürülmez. Kul hakkı olan davalarda mahkemeye intikalinden önce ve sonra hak sahibinin suçuyla affetmesi ile suç için öngörülen cezanın düşeceği, İslam hukukçuları tarafından kabul edilmektedir. Allah hakkı ile ilgili davalarda ise affın cezayı düşürmede etkisinin olmadığı kabul edilmektedir.⁵⁶⁸

2. 1. 7. Suçlunun Tevbesi

İslam hukukunda tevbenin (pişmanlık durumunun), kamu haklarına zarar veren fiillerde mesela yol kesme ve yağma suçuna konulmuş cezaları düşürdüğü, hukukçular tarafından oybirliğiyle kabul edilmiştir.⁵⁶⁹

İmamiyye Mezhebine göre ise tevbe beyyine ikâme edilmeden önce hadd cezasını düşürür hâkim nezdine beyyine ile ispat edildikten sonra cezayı düşürmez. İmamiyye fikhına baktığımız zaman şöyle ifadeler vardır: وَ التَّوْبَةُ قَبْلَ قِيَامِ

⁵⁶⁶ Üdeh, I, 776; Dalgın, 29.

⁵⁶⁷ Üdeh, II, 303; Dalgın, 29.

⁵⁶⁸ Üdeh, I, 773; Dalgın, 29-30.

⁵⁶⁹ Üdeh, I, 771; Dalgın, 30

tevbe beyyine ile ispat edilmeden önce hadd cezasını düşürebilir beyyine ikame edildikten sonra düşüremez.⁵⁷⁰

Kur'an-i Kerimde ise şöyle buyurmaktadır:

..... إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

“Allah (c.c) tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever”.⁵⁷¹

2. 2. KISAS CEZASINI DÜŞÜREN SEBEPLER

Kisas dört sebepten birisi ile düşer: Caninin ölümü, af, sulh ve kisasın miras alınması ile.

2. 2. 1. Caninin ölümü

Kisasın kendisine uygulanacağı kişi ölür yahut haksız yere zülmen öldürülür yahut irtidat gibi hak sebeple öldürülür ise kisas düşer. Çünkü kisasın mahalli kâtilin kendisidir. Bir şeyin asıl yerinden başka bir yerde kalması ise tasavvur olunamaz.⁵⁷²

2. 2. 2. Affetmek

Affin sözlük anlamı: Kişinin kusur, kabahat ve cezasını bağışlama anlamına gelen af sözcüğü arapça’da affetti anlamına gelen (عفا) sülasi fiilinin mastarıdır. Sözlükte fazlalık, bir şeyin en iyisi, kolaylık, temiz kalmış su gibi anlamları da olmakla beraber, af terimi ile ilintili esas anlamları silmek, yok etmek, ceza vermekten vazgeçmek ve bir hakkı düşürmek (iskat) şeklindedir. Örneğin (عفا الريح الأثر) ifadesine af, yok etti, anlamında kullanılmıştır.⁵⁷³

Affin meşruluğu, kisasın affedilmesi caizdir. Hatta kisasın uygulanmasından daha faziletlidir. Bunun delili yüce Allah’ın şu buyurduğudur: “ Ey iman edenler! Öldürülenlerle hakkında üzerinize kisas yazıldı. Hür karşılığında hür, köle karşılığında öldürülenler hakkında üzerinize kisas yazıldı. Hür karşılığında hür, köle karşılığında

⁵⁷⁰ Âmilî, Şemsuddin Muhammed el-Mekkî Şahîd-i Evvel, *el-Lüm’atu’l-Dımaşkiyye fî Fıkhî’l-İmâmiyye*, Beyrut 1410, 254.

⁵⁷¹ el-Bakara, 2/222.

⁵⁷² Zuhaylî, VIII, 71.

⁵⁷³ Broje, Sahip, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, Ankara 2013, 85.

köle, dişi karşılığında dişi kısas olunur. Fakat kime onun kardeşi tarafından bir şey bağışlayacak olursa, artık örfü uymak, ona güzellikle ödemek lazımdır. Bu Rabbinizden bir hafifletme ve esirgemedir.” (Bakara/ 178) Sünnetten de şöyle rivayet edilmiştir: “Hakkınızda kısasın gerektiği her hangi bir husus Resulullah (s.a.s)’a ne kadar getirildi ise, mutlaka onda affetme yolunun seçilmesini emir buyurmuştur. Başka rivayet de Resulullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Her hangi bir kimseye vücudunda bir şey isabet eder (yara açılır), o da tasadduk ederse, mutlaka Allah onun sayesinde onu bir derece yükseltir ve ondan bir günahı kaldırır.”⁵⁷⁴

İslam hukukçularının hepside afla kısasın düşeceği fikrindedirler. Hatta kısastan affetmek, kısasın infazından daha üstündür. Af, Kitap, Sünnet ve İcma-ı Ümmetle sabittir.⁵⁷⁵

İmam Şafî ve **Ahmed’e** göre, kısastan af karşılıksız olabileceği gibi diyetten af da karşılıksız alabilir. Kısastan tamamen karşılıksız veya diyet yahut başka her hangi bir bedel karşılığı affeden kimse her durumda affedicidir. **İmam Malik’e** göre kısastan bedelsiz veya bedelli af geçerlidir. Ancak diyet karşılığında affin geçerliği için suçlunun rızası gerekir. Şafî ve Ahmed’e göre ise kısastan veya diyetten belli veya bedelsiz affin muteberliği için suçlunun rızasına gerek yoktur. **Ebû Hanife** ve **Malik’e** göre, bedelsiz af, kısas hakkını hemen düşürür. Her ikisine göre de kısastan, maddi bir bedel karşılığı affetmek af değildir. Bu bir sulhtur. Çünkü velilerin diyet karşılığı suçuyla kısastan afları halinde suçlunun da rızası gereklidir.⁵⁷⁶

2. 2. 3. Sulh

(صلح) sa-la-ha sözcüğü sözlükte, iyi olmak, düzeltmek, faydalı olmak, hastanın iyileşmesi, kişinin günahlardan vazgeçerek kendisini düzeltmesi anlamlarına içerir. Aynı kökten türeyen sulh ve musâlaha kelimeleri ise barış, barışma ve anlaşma anlamlarına gelir.⁵⁷⁷

⁵⁷⁴ Zuhaylî Vehbe, VIII, 71-72.

⁵⁷⁵ Üdeh, II, 190.

⁵⁷⁶ Üdeh, II, 191.

⁵⁷⁷ Mevsilî Abdullah b. Muhammed b. Mevdûd, *İhtiyar li Ta’li’l- Muhtar*, Daru’l – Erkam, Beyrut 1418, VIII, 7; Broje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 203.

Fıkıh istilahı olarak sulh, taraflar arasındaki ihtilaf ve çekişmeyi ortadan kaldırmak için yapılan antlaşma veya akitir.⁵⁷⁸ Fakihlerin ittifakıyla kısas karşılığında sulh caizdir ve bununla kısas düşer. Yüce Allah'ın: “ve sulh daha hayırlıdır.” buyurduğu şeriat. Genel olarak sulhu teşvik etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s)'in : “ bir haramı helal kılan yahut bir helâlî haram kılan bir sulh dışında Müslümanlar arasında sulh caizdir.”⁵⁷⁹

Fiil ehliyetine sahip olması durumunda mağdurun bizzat kendisi, olmaması hâlinde ise kanuni temsilcileri suça öngörülen kanunî bedeli veya ondan daha fazla bir miktarı ödemesi karşılıklı anlaşabilirler.⁵⁸⁰ Teknik terimiyle buna sulh denilmektedir. Sulh yolu ile üzerinde anlaşılan malî bedel, suç faili açısından akitten doğan bir borç olarak telakki edilmektedir. Bu akit sonucunda kısas düşmekte ve fail malı yükümlülük altına girmektedir. Veli ve vasînin, suç faili ile suça öngörülen kanuni bedelden daha az bir miktar üzerinde anlaşma hakları mevcut değildir. Bu şekilde yapılan bir sulh akdi de kısası düşürücü bir sebep olarak kabul edilmektedir. Ancak mağdurun aradaki farkı istemek üzere faile rücû hakkı doğmaktadır.⁵⁸¹

2. 2. 4. Kısasın Miras Alınması

Kan velisi kısastaki hakkın mirasçısı olursa kısas sâkıt olur (düşer). Nitekim bir kişinin lehine kısas vacip olsa ve kısas lehine olan kişi ölse, kâtilin kendisi de kısasın hepsine yahut bir kısmına mirasçı olsa veya katilden kısas yapmak yetkisi olmayan birisinin ki bu da oğludur- bunun miras alması halinde durum böyle olur.⁵⁸²

Katilden kısas cezasını infaz konusunda hakkı olmayan birisi, miras yolu ile kısas hakkı sahibi olursa bu ceza düşer. Bu hak sahipliği ister kısasın tümüne isterse bir kısmına şamil olunsun, durum fark etmez. Mesela öldürülenin mirasçıları arasında kâtilin çocuğu var ise onun kısas cezasını infaz hakkı da artık kalmaz. Çünkü kısas hakkı parçalanma kabul etmeyen bir haktır ve kâtilin çocuğu, babasını kısas edemediği müddetçe başkaları da o kişiyi kısasla cezalandıramazlar. İki çocuktan birisi babasını öldürse ve diğeri de mirasçısız vefat etse o zaman baba kâtili çocuk bizzat kendi

⁵⁷⁸ Yaylalı, Davut, *İslam Hukukunda Sulh*, İstanbul 1993, 13.

⁵⁷⁹ Zuhaylî, VIII, 77.

⁵⁸⁰ Serahsî, *el- Meksûr*, XXVI, 93; Üdeh, II, 200; Dağcı, 124.

⁵⁸¹ Dağcı, 124 – 125.

⁵⁸² Zuhaylî, VIII, 78.

nefsinin kısasla cezalandırılmasına mirasçı olur ve kendisinin kendisi öldürmesi gerekir ki, böyle bir durumda hüküm düşer.⁵⁸³

2. 3. HAD CEZALARINI DÜŞÜREN SEBEPLER

2. 3. 1. Zina Suçunu Düşüren Sebepler

a. Şahitlerin Şahadetinden Dönmesiyle

Şahitler, muhsan'ın zinasına şahitlik ettikten sonra şahitlikten dönseler veya kaçarlarsa zina haddi düşer. Zinanın, Müslüman, erkek, adâletli, hür dört şahitle ispat edilmesi gerekir. Şahitlerin; "Biz bu kimseyi, kadınla önden sürmendalıktaki mil gibi cinsel temasla bulunurken gördük" gibi kesin ve tereddütsüz ifadelerle şahitlik etmesi gerekir. Mahkemede zinaya dörtten az erkek şahitlik etse, hepsine zina iftirası cezası uygulanır.⁵⁸⁴

İmamiyye mezhebine göre, zinanın, Müslüman, erkek, adâletli, hür dört şahitle ispat edilmesi ve Şahitlerin tenasül uzvunun sokulduğunu gördüklerini açıkça söylemelidirler, mahkemede zinaya dörtten az erkek şahitlik etse, hepsine zina iftirasının cezası uygulanır.⁵⁸⁵ Delil olarak Ehli Beytten gelen rivayetlerdir:

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ
جَمِيعاً عَنْ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ
أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع: لَا يُرْجَمُ رَجُلٌ وَلَا امْرَأَةٌ
حَتَّى يَشْهَدَ عَلَيْهِ أَرْبَعَةُ شُهَدَاءَ عَلَى الْإِيلَاجِ وَالْإِخْرَاجِ.

Erkek ve kadının zinası, dört şahitle ispat edilmesi gerekir. Şahitlerin; "Biz bu kimseyi, kadınla önden sürmedanlıktaki mil gibi cinsel temasla bulunurken gördük" gibi kesin ve tereddütsüz ifadelerle şahitlik etmesi gerekir, bunun dışında erke veya kadın'a recm hükmü uygulanmaz.⁵⁸⁶

⁵⁸³ Üdeh, II, 202.

⁵⁸⁴ Zuhaylî, VII, 357.

⁵⁸⁵ Muğniyye, Muhammed Cevad, *Fikhu'l İmamı's- Sadık Aleyhüs-Selam*, VI, 251, Kum 1421; Ardebili, Seyyed Abdul Kerim Musevi, *Fikhu'l-Hudud ve'l-Tazirat*, I, 372, Kum 1427.

⁵⁸⁶ Kûleynî, *Kâfi*, VII, 183; Tûsi, *el-İstibsar*, IV, 217; Tûsi, *Tehzibu'l-Ahkâm*, X, 2; Ardebili, Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l-Fâide ve'l-Burhan fi Şerhu İrşadu'l-İzhan*, XIII, 39, Kum 1403.

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise, recm cezası ikrarla sabit olmuşsa, eğer taşlanırken ilk taş isabet ettikten sonra kaçarsa buna hadd gerekmez ama şahitlerin şahadetleri ile ispat edilmişse ceza tekrar uygulanacak. Deliller ise Ehli Beytten gelen şu rivayetlerdir.

و سئل الصادق ع عن المَرْجُومِ يَفِرُّ قَالَ إِنْ كَانَ أَقَرَّ عَلَى نَفْسِهِ
فَلَا يُرَدُّ وَ إِنْ كَانَ شَهِدَ عَلَيْهِ الشُّهُودُ يُرَدُّ

İmam Sadık'tan soruyorlar, eğer recm edilen kişi taşlanırken kaçarsa ne hükmü var? Cevap veriyor eğer recm edilen kişi kendisi ikrar etmişse bırakılır eğer şahitle ispat edilmiş ise tekrar yakalanır ve had cezası uygulanacaktır.⁵⁸⁷

Hanefi ve Malikilere göre, hâkimin recm kararı şahitlerle sabit olmuşsa, recmin infazına önce şahitlerin başlaması şarttır. Delil istihсандır. Hz. Ali'den şöyle dediği nakledilmiştir: Önce şahitler taş atmaya başlar, sonra devlet başkanı, sonra diğer insanlar.⁵⁸⁸

İmamiyye (Caferi) mezhebine göre ise şöyle buyurmaktadırlar:

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ صَفْوَانَ عَمَّنْ
رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا أَقَرَّ الزَّانِي الْمُخَصَّنُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ
يَرْجُمُهُ الْإِمَامُ ثُمَّ النَّاسُ فَإِذَا قَامَتْ عَلَيْهِ الْبَيِّنَةُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ يَرْجُمُهُ
الْبَيِّنَةُ ثُمَّ الْإِمَامُ ثُمَّ النَّاسُ.

İmam sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: Eğer muhsan'ın recm cezası ikrarla sabit olmuşsa, Önce imam (hâkim) taş atmaya başlar, sonra diğer insanlar, eğer şahitle sabit olmuşsa, Önce şahitler taş atmaya başlar, sonra İmam, sonra diğer insanlar başlarlar.⁵⁸⁹

Şafîiler ve Hanbelîlere göre sünnette sıralama şöyle yapılır. Eğer hadd, delil yoluyla tespit edildiyse önce şahitler taşlamaya başlar, sonra hâkim, daha sonra da diğerleri taşlarlar. Zira şahitler, şahitlikte bulunma dışında diğer insanlarla eşittir.⁵⁹⁰

⁵⁸⁷ Seduk, *Men La Yahzerhu'l Fakih*, IV, 34; Amili, *Vesailu's- Şiâ*, XXVIII, 103.

⁵⁸⁸ Zeylaî, Cemaluddin, Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, *Nasbü'r-Râye*, III, 319, Kahire t.y; Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylül-Evtâr* VII, 108.

⁵⁸⁹ Kuleyni, *Kafi*, VII, 184; Seduk, *Men La Yahzerhu'l Fakih*, IV, 28.

⁵⁹⁰ Şirbini, Muhammed el- Hatîb, *Muğni'l – Muhtâc*, IV, 152; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 26.

b. İkrardan Dönmesiyle

İkrardan dönmesiyle had cezası düşer.⁵⁹¹ İkrarın sahih ve kabule şayan olabilmesi için ikrar edenin hiçbir dış etki ve baskı altında kalmaksızın gönül rızâsıyla ikrarda bulunması şarttır. Zinanın bir şüpheye dayalı olmaması gerekir. Bir kimse kendi eşi veya cariyesi sanarak yabancı bir kadınla cinsel temasta bulunsa çoğunluğa göre had gerekmez.

Ebû Hanife, Şafî ve Ahmed b. Hanbel şöyle diyor: Bir kadının (hâkimin) huzurunda ikrarda bulunursa, hadd hükmü verilmesinden veya haddin birazdan uygulamasından sonra ikrardan dönse yahut kaçsa hadd düşer.⁵⁹² Hükümden önce de, hükümden sonrada ceza infazından önce de ceza infazından sırasında da ikrardan dönmek geçerlidir. Kişi, cezasını infazı sırasında ikrarından rücu ederse cezanın infazı durdurulur. İkrardan rücu bazen açıkça olur. Mesela, bizzat kendisinin ikrarını yalanlaması gibi. Bazen, recmedilenin taşlama (ceza infazı) anında, sopalananın sopalama sırası kaçması gibi, dolaylı bir şekilde olur: Mahkûm kişi kaçarsa, cezanın geri kalan kısmını infaz amacıyla tekrar yakalanmaz, sebebi ise, kaçma hareketi de ikrardan, dolaylı bir rücu sayılır.⁵⁹³

İmamiyye mezhebine göre, zina ettiğini kendisi ikrar eden erkek veya kadın, bir kere ikrar, iki kere ikrar veya üç kere ikrar ederse had cezası ispat edilmez. İmam Sadık'tan gelen rivayete göre, zina eden erkek veya kadın akıl, baliğ, özgürlük sahibi olarak dört defa ikrar etmesiyle had cezası ispat edilir ve uygulanır bu konuda âlimler ittifak etmişlerdir.⁵⁹⁴

Benim kanaatıma göre ise günümüzde karşılaştığımız bazı şüpheli işler ve kötüye götüren böyle araçlar vardır: Telefon kayıtları, sms ve e-posta yazışmaları, facebook, whatsapp, skype benzeri site ve programlarla yapılan yazışmalar, internet mesajları, tatil ve otel rezervasyonları, tanık beyanları, gibi farklı delil türleriyle şüphenin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Ama zan ile tahmin ile zina ispat olmaz. Çünkü Şahitler zinayı

⁵⁹¹ Cebr Mehmud el- Fazîlât, *Sukutu'l-Ukûbât Fi'l-Fıkhu'l-İslami*, Ürdun 1987, II, 51.

⁵⁹² Şirbini, Muhammed el- Hatîb, *Muğni'l – Muhtâc*, IV, 150; Şirâzî, *el-Mühezzebe*, II, 271; İbn Kûdame, *el-Muğni*, VIII, 197; Zuhaylî, VII, 357.

⁵⁹³ Üdeh, II, 498.

⁵⁹⁴ Muhammed Cevad Muğniyye, *Fıkhu'l İmamu's- Sadık Aleyhüs-Selam*, VI, 249.

açıkça belirtmeli, yani sürmedanlığın içine milinin sokulması gibi tenasül uzvunun sokulduğunu gördüklerini açıkça söylemelidirler.

Bazı gizli zinalar yapılıyor dört şahite ihtiyaç olunca kimse ortada bulunmuyor veya kendisi de zina yaptığına ikrar etmiyor şimdi insanın aklına böyle sorular geliyor acaba başka bir iz ortada olunca günümüzde bunu nasıl ispat edebiliriz? Zina ile ilgili başka bir iz bırakıldığı zaman ispat edilir mi?

Hayatta evlilik birliğinin eşlere yüklediği en önemli görev sadakat gösterme yükümlülüğüdür. Bu nedenle evlilik hukuken son bulmadıkça, karı kocanın sadakat göstermek yükümlülüğü devam eder. Evlilik birliğinin en önemli gereği olan sadakat yükümlülüğü nedeniyle başka biriyle cinsel ilişkide bulunamaz. Zina, sonuçları itibariyle önemli bir boşanma sebebidir ve zina sebebiyle boşanmamanın bir takım özel sonuçları olduğundan zinanın ispatlanması son derece önem arz eder. Zina nedeni ile dava açan taraf, bu iddiasını ispat etmekle yükümlüdür. Zina yapıldığına dair kuvvetli delil ve emarelerin olması halinde mahkeme’de hâkime bunların zina yaptığına dair ilim hâsıl olur ise tarafların zina yaptığı geçerli sayılır ve cezalandırılır. Konuyla alakalı şöyle örnekler verebiliriz.

- Çocuğun kan gurubunun eşlerin kan gurubuna uygun olmaması,
- Doktor raporu ile eşinin dışında cinsel ilişkide bulunduğunu belirleyen meni lekelerinin doktor raporu ile sabit olması gibi.
- Zina yapılırken yakalanan filimler veya resimler gibi. Bunlar şevahit olarak sayılır ama hüccet sayılmaz, hâkime ilim hâsıl olduktan sonra geçerli sayılabilir çünkü İslam, aile yaşamına ve Müslümanların iffetlerinin korumasına önem veriyor. (Bidaytu’l Müctehid ve nihayetu’l Muktesid c. 2 s. 555)’de ve fikhu’l İmamu’s- Sadık (c. 6, s. 248)’de şöyle anlatıyor: İşlenen suçun suç olup olmadığı şüphesi bulunduğu zaman) (الحدود تدراً بالشبهات) şer’î cezaları uygulamayın hadisidir. Dolayısıyla İslâm Şeriâtı dışında kurallara göre ise tabiki böyle uygulamalarla ispat edilebilir, çünkü evlilik hayatına islamda değer verildiği kadar verilmiyor.

Zina delilleri boşanma davasını kabulünü ve yüksek oranda bir tazminatı sağlayabileceği gibi yanlış bir delillin yanlış bir şekilde kullanılması cezai sorumluluk gibi bir takım olumsuz sonuçları da beraberinde getirebilmektedir.

2. 3. 2. Kazif Suçunda Cezayı Düşüren Sebepler

a- Şahitlerin tanıklıktan dönmeleri,

b- Zina hakaretine (kazfe) uğrayanın kazifte bulunana doğrulaması,

c- Ebû Hanifeye göre mağdur kişinin, davalının şahitlerini yalanlaması. İmam Mâlike göre ise, mağdur kişi şahitlerin mahkemede dinlemesinden önce yalanlarsa o zaman şahitler artık dinlenilmez. Şahitler dinlendikten sonra şahitlerini yalanlarsa bu yalanlamaya itibar ve iltifat edilmez.

d- Yine Ebû Hanifeye mahsus bir diğer şart da dayak cezasının infazından önce şahitlerin şahitlerin tanıklık ehliyetini yitirmeleri, ehliyetlerinin geçersiz hale gelmesidir. Çünkü Ebû Hanifeye göre, hüküm infazı da o hükmün bir parçasıdır, ondan ayrı düşünülmez.⁵⁹⁵

2. 3. 3. İçki İçme Suçunda Cezayı Düşüren Sebepler

Cezanın düştüğü her yerde cezanın infazı da imkânsızlaşır. O da aşağıdaki sebeplerden birisiyle düşer,

a- İkrardan başka delil yoksa ikrardan dönmekle,

b- Tanıklardan başka bir delil yoksa tanıkların tanıklıktan vazgeçmeleriyle,

c- Hükümden sonra ve cezanın infazından önce tanıkların tanıklık ehliyetinin geçersizliği ile.⁵⁹⁶

2. 3. 4. Hırsızlık Cezasını Düşüren Sebepler

Hanefilere göre;

1- Malı çalınan şahıs tarafından hırsızlık yaptığını ikrar eden hırsızın mesela: “benden çalmadı” diyerek yalanlanması.

⁵⁹⁵ Üdeh, II, 559-560.

⁵⁹⁶ Üdeh, II, 580.

2- Malı çalınan şahsın: “ şahitlerim yalan yere şahitlik ettiler” diyerek beyyineyi (delili) yalanlanması.

3- Hırsızın hırsızlık yaptığına dair yaptığı ikrardan dönmesi ile.

4- Davadan önce çalınan malın iâdesi ile.

5- Hüküm verilmeden önce, çalındığı mala hırsızın malik olması ile.⁵⁹⁷

6- suçun mahkemeye intikalinden önce, hırsızın pişmanlık duyarak, çaldığını getirip mal sahibine iade etmesi ile cezanın düşeceğidir. Zira burada asıl konu, hakkı gasbedilen kişinin mahkemeye müracaatıdır. Hırsız bu müracaattan önce, tevbe eder de, çaldığını getirerek sahibine verirse, had cezasından kurtulur.⁵⁹⁸

İmamiyye mezhebine göre ise,

1- Malı çalınan şahıs, çalındığı malı hırsızdan hâkimin yanına gitmeden önce ister sonra malı çalan hırsız aff ederse hadd cezası düşer.

2- Eğer bir kimse malı çalıp sonra hâkimin yanına gitmeden ve mahkemede ispat edilmeden önce onun ve benzerini satın almasıyla malik olursa hadd cezası düşer. Eğer hâkimin nezdinde ispat edildikten sonra satın alırsa hadd cezası düşmez.⁵⁹⁹

3- Eğer bir şahıs korunan yerden malı alıp çıkarırsa ve mal sahibinin verdiğini iddia ederse hadd cezası düşer. Ancak mal sahibi beyyine getirip malının çalındığını ispat ederse çalınan kişinin eli kesilir.⁶⁰⁰

4- Hüküm verilmeden önce, yani beyyine ile ispat edilmeden önce tevbe ederse hüküm düşer, hüküm beyyine ile ispat edildikten sonra tevbe ederse ceza hükmü düşmez.⁶⁰¹ Hırsız hüküm verilmeden önce, yani beyyine ile ispat edilmeden önce tevbe ederse hadd cezası düşer. Deliller ise 1- Kur’ani kerim 2- Ehli Beytten gelen rivayetlerdir.⁶⁰² Allah (c.c)’e Kur’an-i Kerimde şöyle buyurmuştur:

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَ أَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

⁵⁹⁷ Zuhaylî, VII, 415; Üdeh, II, 702-704.

⁵⁹⁸ Dalgın, 114.

⁵⁹⁹ Hûmeynî, *Tehrîru’l-Vesile* (terc), IV, 237.

⁶⁰⁰ Kâbolî, Muhammed Feyyaz İshâk, *Risâleye Tuzihu’l-Mesâil*, Kum 1526, 666.

⁶⁰¹ Şerânî, Ebu’l Hasan, *Teb siretu’l-Müteâllemîn fi Akâmu’d-Din* (trc), Tahran 1419, II, 753.

⁶⁰² Tûsî, *el-Hilâf*, V, 468.

“Artık kim, yaptığı zulümden sonra tövbe ederse ve ıslâh olursa, o takdirde, muhakkak ki Allah onun tövbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah, Gafur’dur, Rahîm’dır”.⁶⁰³

Ehli Beytten gelen rivayet ise şöyle buyurmaktadır:

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: السَّارِقُ إِذَا جَاءَ مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ تَائِبًا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ رَدَّ سَرِقَتَهُ عَلَى صَاحِبِهَا فَلَا قَطْعَ عَلَيْهِ .

Abdullah b. Sinân İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdular: “Hırsız kendisi tevbe edip Allah (c.c)’ın emrine yönelirse ve çaldığı malı sahibine teslim ederse eli kesilmez”.⁶⁰⁴ Yani beyyine ile ispat edilmeden önce çaldığı malı sahibine teslim ederse aff edilir.

Hırsızın durum mahkemeye intikal etmeden önce çalınan mala malik olması da haddi düşer. Bunda ilim ehli arasında görüş ayrılığı yoktur.⁶⁰⁵

Hırsızlık cezası bir had cezası olduğu için mahkemeye intikal edip maddi delillerle sübut bulunduktan sonra affin mümkün olmayacağı hususunda görüş birliği vardır. Bunun sünnetteki dayanağı şudur: Kureyş eşrafından bir kadın hırsızlık yapmıştı. Cezaya çarptırılması kureşlilere ağır geldi. Cezanın affedilmesi için Hz. Peygamber (s.a.s)’ın çok sevdiği Usame b. Zeyd’i ona şefaathçi olarak gönderdiler. Zeyd meseleyi açınca Hz. Peygamber (s.a.s), “ Ey Zeyd, Allah’ın hadleri konusunda mı şefaathçi olmak istiyorsun” diyerek ayağa kalkmış ve “ Ey insanlar! Biliniz ki sizden öncekilerin helaki, eşraftan biri çaldığında onu bırakmaları, zayıf biri çaldığında onu cezalandırmaları sebebiyle oldu. Allah’a yemin ederim ki kızım Fatıma bile çalsa onun da elini keserim” hitabında bulunmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s)’ın bu kesin tavrı sübut bulmuş bir hırsızlık suçuna artık affa konu olmayacağını göstermektedir. Hâkimin nassda belirlenen cezanın dışında bir ceza takdir etmesi de caiz değildir.⁶⁰⁶

⁶⁰³ el-Mâide, 5/39.

⁶⁰⁴ Kûleyni, *Kâfi*, VII, 220; Tûsi, *Tehzibu’l- Ahkâm*, X, 122; Âmili, *Vesailu’ş-Şiâ*, XXVIII, 302.

⁶⁰⁵ Zuhaylî, VII, 415.

⁶⁰⁶ Beroje Sahip, *İslâm İspat Huukuku*, 150.

2. 3. 5. Yol Kesme Cezasını Düşüren Sebepler

Hanefilere göre,

1- Yolu kesilen şahsın, yol kesme suçunu ikrar eden yol kesiciyi yalanlaması.

2- Yol kesicinin, yol kestiğine dair yaptığı ikrardan dönmesi.

3- Yolu kesilen şahsın beyyineyi (delili) yalanlaması.

4- Sultan veya devlet yetkilisi tarafından yakalanmadan önce yol kesicinin tevbe etmesi durumu.⁶⁰⁷ Yol kesicilerin yakalanmadan önce tevbe etmeleri halinde cezanın düşürmesi; Kura'n-î Kerimde olan ayetteki, “.....ancak siz kendilerini ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesnadır”⁶⁰⁸ açık ifadedden dolayı fukaha eşkıyanın yakalanmadan önce tevbe etmeleri halinde tevbelerinin makbul olacağını, bunun kendilerinden hadd cezasını düşüreceği hususunda görüş birliği içerisinde.⁶⁰⁹

İmamiyye mezhebine göre,

Eğer muhrip yakalanmadan önce tevbe ederse haddi düşer ama halka ait olan hak teslim edilir. Örneğin eğer birini öldürürse bunun kisası veya yaralarsa bunun da kisası veya birinin malını çalmışsa tazminatı gerekiyor. Muharip eğer yakalandıktan yani mahkemede ispat edildikten sonra tevbe ederse zaten geçerli değildir.⁶¹⁰ Kuran-i Kerimde şöyle buyurmaktadır:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ancak, onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah, bağışlar ve merhamet eder”.⁶¹¹

2. 3. 6. İrtidat Cezasını Düşüren Sebepler

Hanefilere göre, mürted tevbeye davet edilir, tevbe etmezse hemen boynu vurulur. Ancak mühlet isterse kendisine üç gün mühlet verilir. Zira kalbine şüphe girmişse bu şüpheyi izaleye çalışmak gerekir. Bu süre içerisinde irtidatına ısrar ederse

⁶⁰⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, XV, 263, el-Mektebetü's-Şamile; Zuhaylî, VII, 427.

⁶⁰⁸ Maide, 5/ 34.

⁶⁰⁹ Beroje, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, 172.

⁶¹⁰ Müğniyye, *Fıkhu's- Sadık*, VI, 293; Humeyni, Seyyid Ruhullah Musevi, *Tehriru'l – Vesile*, II, 493.

⁶¹¹ el-Mâide, 5/34.

boynu vurulur. Fakat tevbeyle davet edilmesi ve süre verilmesi vacip değil, müstehaptır. Zira mürted kendisine İslam daveti bir kere ulaşmış kişidir. Bu açıdan tekrar davet sünnet kabilindendir.⁶¹²

Şafî'ye göre, mürted tevbeyle davet edilir, tevbe etmezse bekletilmeden boynu vurulur. O'na göre kıyasa uygun olan görüş budur. Çünkü hadiste mürtede mühlet verilmesi gerektiğinden bahsedilmemiştir.⁶¹³

Mâlik'e göre, küfürlerini gizleyen, Müslüman olup olmadığı belli olmayan zındık ve benzeri kişi ve gruplara tevbe teklif edilmeyeceği ve tevbelerinin kabul olunmayacağı görüşündedir. Çünkü bunlar küfürlerini gizledikleri için gerçekten tevbe edip etmedikleri bilinmez. Ancak açıkça İslam'dan çıkıp başka dine girenler, tekrar İslam'a davet edilir ve kendilerinden kabul edilir, etmezlerse öldürülürler.⁶¹⁴

Hanbelîler, üç defa tevbeyle davet edilmediği müddetçe mürtedi öldürmenin caiz olmadığı görüşündedirler.⁶¹⁵

İmamiyye (Caferilere) göre ise fitrî mürted tevbe teklif edilmeden öldürülür.⁶¹⁶

Mili mürted (Müslüman'dan doğulan bir Müslüman insan sonra dinden çıkmış birisi) İslam'ı kabul edilmez İslam'a dönmesine de tevbesi geçerli olmaz ve öldürülür. Eşi ondan ayrılır ve vefat iddeti bekler diğer taraftan malı Mirasçıları arasında bölünür. Eğer Mürted Millî ise tevbe teklif edilir tevbe etmediği zaman yani ısrar ederse öldürülür.⁶¹⁷

2. 4. TA'ZİR CEZALARINI DÜŞÜREN SEBEPLER

Ta'zir cezalarını düşüren sebepler ise, söylediğimiz gibi, ikrardan dönme, şahitlerin şahitliklerinden vazgeçmesi ve af edilmesi ve bazılarına göre ise tevbe etmesi ile ortaya çıkmaktadır.

⁶¹² Serahsî, X, 98-99; Kasânî, VII, 134.

⁶¹³ Şirbînî, IV, 140.

⁶¹⁴ İbn Abdilber, Ebû ömer Yusuf b. Abdillâh en-Nemirî, *Kitabu'l-Kâfî fî Fıkhî Ehlî-Medineti'l-Mâlik*, Rıyaz 1984, II, 1091.

⁶¹⁵ Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir alâ Metni'l-Mukni*, X, 80.

⁶¹⁶ Ehli Beyt (a.s) *dergisi* *مجله فقه اهل بیت علیهم السلام*, Kum İran, V, 282.

⁶¹⁷ Necefi, *Cevahiru'l-Kelam*, XLI, 605;

2. 4. 1. İkrardan Dönme

Günümüz ceza muhakemesinde mefhum olarak ikrardan dönme ikrarında bulunan sanığın bu beyanından çeşitli sebeplerle kısmen veya tamamen rücû etmesidir. İkrara beyanından rücû etmenin çeşitli sebepleri olabilir. İslam ceza muhakemesinde de ikrardan vazgeçmeye yönelik beyan “ikrardan rücû” adı altında davanın seyrine, hükmün ve hatta tesis edilen hükmün infazına müessir bir beyan olarak kabul edilmiş ve incelemeye tâbi tutulmuştur. Red ve inkârı anlamına gelen rücû beyanı “ikrarımdan döndüm, rücû ettim, vaz geçtim” gibi açık ifadeyle olabileceği gibi ikrarda ikrarda bulunduğu senada cezaî ehliyeteye sahip olmadığını veya zorlama sonucu ikrar beyanında bulunduğunu ileri sürme veya hükmün uygulaması esnasında infaz mahallinden kaçma gibi rücûa yönelik zımnî beyan ve davranış şeklinde de olabilir.⁶¹⁸

Kişiye zorlama olmaksızın, kendisinden bir ikrar sadır olur, sonra da o kişi bu ikrarından dönerse o zaman Allah’ın (kamunun) söz konusu olduğu yerde bu ikrardan dönüş durumu kabul edilir.⁶¹⁹

2. 4. 2. Şahitlikten Dönme

Suçların ispatında şahitlik önemli bir yoldur. Şahitlerin şahitliklerinden dönmeleri suçun ispatında şüphe oluşturacaktır. Şüphenin bulunduğu zaman ise cezaları infaz edilmeyerek düşürülmesi, İslam ceza hukukunun bir ilkesidir. Bu nedenle şahitlikten dönmek, hukuk metinlerde öngörülen birçok cezanın düşürülmesini gerektirecektir.⁶²⁰

2. 4. 3. Ta’zir Fiillerinde Af

İslam hukukçuları arasında ittifakla kabul edilen konulardan birisi de; devlet başkanının (Hâkim-İmam) ta’zir suçlarından tam affetme hakkında bulunuşudur. O, suçtan affedebildiği gibi, cezanın da tamamını veya bir kısmını affedebilir. Fakat onlar, devlet başkanının bütün ta’zir suçlarını affetme hakkı var mıdır? Yoksa bir kimsenin affedebilip diğer bir kısmını affedememekte midir? Hususunda ihtilaflıdır.⁶²¹

⁶¹⁸ Erbay, 207-208.

⁶¹⁹ Üdeh, II, 364.

⁶²⁰ Dalgın, 28.

⁶²¹ Üdeh, I, 777.

Bazılarına göre, kısas ve had cezaları uygulanmayan bütün kısas ve hadd suçlarında devlet başkanının af hakkı yoktur. Bu suçlar münasip ta'zir cezalarıyla cezalandırılır. Ne suçu ne de cezasını affedebilir. Bunların dışındaki suçlarda, başkan nefsi arzu ve etkilerden kaçındıktan sonra bir yarar görüyorsa suçtan veya cezadan affetme hakkında sahiptir.⁶²²

Bazılarına göre de ta'zir cezası verilen her suçta devlet reisinin, afta bir yarar bulunuyorsa, suçtan ve cezadan affetme hakkı vardır. Birinci gurubun hadd ve kısas suçlarındaki görüşü İslam hukuku mantığına daha yakındır. Ta'zir suçlarında mağdur, şahsıyla ilgili şeyleri affedebilir. Dövme ve sövmeye olduğu gibi. Fakat affı, suçluyu cezalandırmak ve ıslakta toplumun hakkına etkili değildir. Mağdur affedince bu hukukî durum şahsî hakkıyla ilgilidir. Diğer haklara bir etkisi yoktur.⁶²³

Bazı Âlimler ta'zir cezası gerektiren bir suç mahkemeye intikal etmeden önce hak sahibi tarafından affedildiğinde, bunun suçludan devletin de ta'ziren cezalandırma hakkını düşüreceği görüşündedirler.⁶²⁴

2. 4. 4. Ta'zir Cezalarına Tevbenin Düşürme Etkisi

Tevbenin ta'zir cezalarını düşürüp düşürmeyeceği ile ilgili iki görüş vardır. Malikilere göre, mutlak olarak ta'zir cezaları tevbe ile düşer. Hanefî, Şafiî ve Hanbelilere göre, ta'zir cezalarını kul hakkı ve Allah hakkı olanlar şeklinde ayırma tabi tuttuktan sonra, tevbenin bunlara etkisine bakılmalıdır.⁶²⁵

Kul hakkını ilgilendiren ta'zir cezalarında suçlunun tevbesi cezayı düşürmez. Kamu hakkıyla ilgili ta'zir cezalarının tevbe ile düşüp düşmeyeceği ise İslam hukukçularının yol kesme dışındaki hadd cezalarının tevbe ile düşmeyeceği konusundaki ihtilaflar gibidir. Buna göre kamu hakkıyla ilgili ta'zir cezaları Hanefiler ve Malikilere göre tevbe ile düşmez. Hanbeliler ve Şafiîlerin çoğunluğuna göre düşer. İbn Teymeyye ve İbn Kayyım el- Cevziyye'ye göre tevbe ile ta'zir cezası düşer. Ancak

⁶²² Üdeh, I, 777.

⁶²³ Üdeh, I, 777.

⁶²⁴ Beroje, Sahip, *Güntümüz ve İslâm Ceza Hukukunda Af*, 242.

⁶²⁵ Dalgın, 175.

suçlu, ceza ile günahından temizlenmeyi tercih ederse tevbesine rağmen cezalandırılır.⁶²⁶

2. 4. 5. Zamanaşımına Uğraması

Hanefilere göre zamanaşımını cezanın düşmesi için sebep görürken, hukukçuların cumhuru zamanaşımına itibar etmemektedirler.⁶²⁷

Zamanaşımından amaç, cezaya hükümden sonra infaz edilmeksizin hüküm üzerinden belirli bir sürenin geçmesidir. O kadar bir süre geçmesiyle cezanın infazı imkânsızlaşır. Cezayı düşürücü zamanaşımı kabul edilmez. Kabul edenler ise, her cezayı düşürücü genel bir sebep değildir. Fukahanın muhtelif görüşlerini iki teoriye indirmek mümkündür.⁶²⁸

Birinci Nazariye: Malik, Şafîî ve Ahmed'in mezheplerinin dayanağı görüştür. Şü şekilde özetlenir: Ceza infaz edilmeksizin üzerinde ne kadar zaman geçerse geçsin yine düşmez. Suç da yargılanmaksızın üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin yine düşmez. Ama suçun ta'zir suçlarından ve cezanın da ta'zir cezalarından olmaması gerekir. Çünkü devlet başkanı genel bir yararın gerçekleşmesini uygun görüyorsa bu ta'zir suçları ve cezaları zamanaşımıyla düşer.⁶²⁹

Teorinin temeli şudur. İslam hukuku kuralları ve hükümlerinde hadd, kısas ve diyet suçları cezalarının muayyen bir müddetin geçmesiyle düşeceğine dâir bir delil yoktur. Devlet başkanı da hiçbir durumda ve zamanda o cezaları af ve düşürme hakkına sahip değildir. Cezanın düşeceğine cevaz veren bir hüküm bulunmayınca devlet reisinin de onları düşürmeye hakkı olmadığı gibi zamanaşımında söz etmek de doğru değildir.⁶³⁰

Ta'zir cezalarına gelince; genel kuralların bu konuda uygulanması sonucu devlet başkanı genel yararın gerçekleşmesini umuyorsa cezanın zamanaşımıyla düşeceğine dâir hüküm koyabilir. Çünkü ona, ta'zir suçları ve cezaların affına hakkı vardır.

⁶²⁶ Salman, 78.

⁶²⁷ Dalgın, 29.

⁶²⁸ Üdeh, I, 776.

⁶²⁹ Üdeh, I, 776.

⁶³⁰ Üdeh, I, 776.

Affetme hakkıyla derhal cezayı düşürebilince, kamu yararını gerçekleştiren veya zararı önleyen bir hal görüyorsa cezanın düşmesi belirli bir sürenin geçmesine bağlayabilir.⁶³¹

İkinci Nazariye: Bu görüşün savunucu **Ebû Hanife** mezhebidir. Bu görüşe sahipleri de ta'zir cezalarında zamanaşımını kabulde ve kısas, diyet suçlarıyla hadd suçlarından yalnızca iftira suçu için konulan cezalarda zamanaşımını reddetmekle birinci görüşe sahipleriyle aynı düşüncededirler. Diğer hadd suçları cezalarının zamanaşımı ile düşeceği belirtilir. Ebû Hanife ve talebelerinden İmam Züfer hâric diğerleri bu görüştedirler. Züfer, mürruru zamanla hadd cezasının düşmeyeceği fikrindedir.⁶³²

⁶³¹ Üdeh, I, 776.

⁶³² Üdeh, I, 777.

SONUÇ

Beş mezhebin İslam Ceza Hukukunda Suçun İspat Yolları ve Cezayı Düşüren Sebepler konusundaki görüşlerini aktardığımız bu çalışmada özellikle İmamiyye mezhebinin görüşlerine yer verilmiş olması bir ilktir. Yaptığımız bu çalışmada görülmektedir ki, İmamiyye mezhebiyle Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında aşırı farklar bulunmamaktadır. Konumuz ile ilgili olarak bu mezhepler arasında var olan tek farkın hırsızlık suçunun cezası olan el ve ayak kesme noktasında olduğunu tespit ettik. Bu görüş farklılıkları da Ehl-i Sünnet mezhepleri arasındaki görüş ayrılıklarından farksız olduğu görülmektedir.

Bu mezheplerin ortaya çıktığı coğrafya, kültür ve tarihi gözönünde bulundurduğumuzda görüyoruz ki, İslamiyet belli bir sınıf, tabaka ve aidiyet ayrımı gözetmeksizin yüzyıllardır insanlığı adaleti sağlama bakımından eşitlemiştir. Bu çalışmamız da mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm İslam Âlemi'ne yararlı olacağını ve Müslümanları aynı kaynaklardan hareketle birbirine benzer sonuçlara ulaştığını göstermek ve bu konuda yapılacak çalışmalara zemin hazırlamak bakımından yararlı olacağını ümid ediyoruz.

İslam'a göre işlenen suçlara ceza tayin edilirken iki amaç gözetilmektedir bunlardan birisi Faziletin himaye edilmesi ve kollanması, buna karşılık kötülük ve rezilliğin yaygınlaşmasından toplumun muhafaza edilmesidir. İkincisi genel menfaat ve maslahattır, İslam dininde insanların maslahatına dayanmayan hiçbir hüküm yoktur. İslâm'da vezedilen bütün haramlar ve helaller kulların maslahatlarını temin etmek içindir. Ayrıca İslâmın temel kaynaklarından çıkan sonuçlardan birisi de bütün cezaların şüpheye yer kalmayacak şekilde kanıtlanması, şüpheli durumların zanlının lehine değerlendirilmesi gerektiğidir. Bunun en önemli nedeni insanın hayatına ve haklarına verilen önemdir.

İslam'ın getirmiş olduğu bu cezaî hükümlerde gerek yükümlülük ve gerekse sorumluluk açısından sosyal yardımlaşmanın da izlerini görmekteyiz. Herhangi bir Müslümanı yanlışlıkla öldüren kimsenin akilesi mağdurun ailesine mali tazminat cezasını vermesi gerekmektedir. Çünkü canî hata ile cinayet işlemiştir. Bu nedenle onun yakın ailes fertlerinin bu maddi tazminat cezasını maktulün ailesine ödeyecektir.

İslam hukukunda var olan bütün cezalar ya doğrudan ya da dolaylı olarak yüce Allah'ın hükmüyle dayanmaktadır. Bir müeyyidenin hükmü ya bizzat şariin (Allah'ın, Peygamber'in) açıkça ifadesiyle ya nasların işaretiyle ya da onların hükümlerinin ışığı altında yapılmış içtihatlarla elde edilir. Gerçekte şariin yapılmasını emretmiş olduğu her türlü vacip ve görev bir menfaati sağlamak ya da bir zararı önlemek içindir. Görevini yerine getirmekten kaçınan her kimse aslında bir maslahatı terk ya da zararı celp ediyor demektir.

İslam hukukunda genelde cezaların, işlenen suçun cinsine göre suçtan vazgeçiren bir sonuca göre tanzim edildiği görülmektedir. Mesela, yol keserek şöhret edinmek isteyen, şöhretinin unutulması için sürgün ve hapis cezası; eliyle gayri meşru kazanç sağlamak isteyen, el kesme cezası; dilini kullanarak namusa iftira atana, sopa ve şahadetinin askıya alınma cezası ve kasten adam öldüren veya yaralayana da kısas cezasının öngörülmesi bu görüşü desteklemektedir.

İslam hukukunda, ölüm cezası gerektiren suçların adedinin bir elin parmak sayısını geçmemesi, İslam'ın insan hayatına ne kadar önem verdiğinin ve uhrevi cezayla yetindiğinin bir kanıtıdır. Şöyle ki, İslam; had suçları sayılan evlinin zinası, irtidat, hirâbe ve bağıy suçlarına şartlar oluştuğunda ölüm cezası öngörmüştür. Bunun yanında sadece kasten adam öldürme suçuna da kısas cezası vermiştir.

İslam hukuku açısından kasıtlı (taammüden) öldürmede idam cezasının durumu ne ise, müessir fiillerde yok ettiği organa karşılık failin aynı organının yok edilmesinin durumu da odur. Yani kısas, hem adam öldürmede, hem de müessir fiillerde ortak ceza konumundadır.

İslam hukukunda dünyadaki yaratıkların en üstünü ve değerlisi; ailenin, toplumun ve devletin nüvesini oluşturan insandır. Bundan dolayı bedeli hiç de ucuz değil aksine pek ağırdır. Zira bu hukuka birinci derecede kaynak teşkil eden Kur'an-ı Kerim'e göre “ Bir insanı yok etmek, bütün insanlığı yok etmek gibidir”. Bu nedenle insanı veya onun bir organını yok etmenin bedelinin (tam karşılığının) yine bir insan ve organ olduğu kabul edilmiştir. Ancak suç failini, mağdurun kardeşi olarak kabul eden Kur'an-ı Kerim, “ Bir insanı yaşatmak, bütün insanlığı yaşatmak gibi” olduğunda vurgulamaktadır. Bu nedenle affetmek hepsinden üstün bir âtifet ve fazilettir.

Dikkat ettiğimizde görüyoruz ki Allah (c.c) her bir şeyi güzel bir şekilde yaratmış, onlara özgür irade vermiş ve fitratlarına uygun bir şekilde yaşamaları için onlara bazı sınırlar koymuştur. Nitekim Yüce Allah Kur'an-i Kerim'de şöyle buyurmuştur:

.....وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

“Ve kim Allah’ın hudutlarını aşarsa, o takdirde kendi nefesine zulmetmiş olur”.⁶³³

Allah (c.c) bu sınırı tanımamız için binlerce Peygamberler göndermiş ki bu sınırdan haberimiz olsun ve doğru yolda gidip saptırmayalım. Mesela, başka ülkeye gittiğinizde sınır kapısı vardır eğer o kapıdan geçerseniz sağlam ve güven altında olarak geçebilirsiniz ama kaçak ve kurala aykırı yani ülkenin sınırına tecavüz edip başka yerden geçerseniz ölümünüze sebep olabilirsiniz çünkü sınırı bozmuş oluyorsunuz.

Sonuç itibariyle İslâm hukuku insanın ve toplumun saadeti için düzeni bozan davranışlar engellemek ceza müeyyideleri koymuştur.

⁶³³ et-Talak, 65/1.

KAYNAKÇA

- Abduh, Muhammed, *el-A'mâlül-Kâmileti li'l-İmâmi*, Daru Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- Abdul Aziz Amir, *el-Ahvâlü's- Şahsiyye fi's- Şerîati'l İslamiyye*, Daru'l-Beyan, Kahire 1984.
- Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *Musenef Tahkik Habiburrahman el-A'zâmi*, Daru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut 1972.
- Ardebili, Ahmed b. Muhammed, *Mecmeu'l-Fâide ve'l-Burhan fi Şerhu İrşadu'l-İzhan*, Kum, İran 1403.
- Ardebili, Seyyid Abdul Kerimu'l Musevi, *Fıkhu'l Hudud Vet Tazirat*, Kum, İran 1427.
- Abî Abdullah, b. Ahmed b. Muhammed b. Cezzi, *Kavaninu'l Fıkhiyye*, Daru'l Kitap, Beyrut 1409.
- Ahmed b. Hacer, *el- Fetâvâ el-Kübrâ*, Matbaatu'l-Emriyye, Mısır 1356.
- Âmilî Hürr Muhammed b. Hasan, *Vesailu's- Şiâ*, Ehli Beyt Müessesesi Yayın Evi, İran (Küm) 1409.
- Amili, Behaaddin Muhammed b. Hüseyin ve Savci, Nizam b. Hüseyin, *Camî Abbasi* [جامع عباسی و تکمیل ان], Tahran t.y.
- Âmili, Şehid Sani Zeynu'd Din b. Ali, *Mesaliku'l Efham ilâ Tenkihu Şeryiu'l İslam*, Kum, İran 1413.
- Âmilî, Şemsuddin Muhammed el-Mekkî Şahîd-i Evvel, *el-Lüm'atu'l-Dımaşkiyye fi fıkhi'l-İmâmiyye*, Daru'l-İslamiyye, Beyrut 1410.
- Amir, Abdülaziz Musa, *et- Ta'zîr*, Daru'l Fikri'l Arap, y.y. 1969.
- Abddurahman el-Hanefî el- Berâvî, *Fetâvâ-i Hindiyye*, Daru-Kutubi'l-İlmiyye, Lubnan 1310.
- Ahmed ed-Derdir, el-Udvî Ali Muhtasar Hâilil, *eş- Şerhu'l- Kebir*, Daru'l-Fikr Beyrut, trz.
- Aynî, Bedreddin Ebî Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye*, Dru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.

Akşit, Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsânî Esaslar*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976.

Akbulut, İlhan, *İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Ankara Üniversitesi Makale, Ankara 2003, 168-181.

Bedrân, Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *el-Fıkh'l-Mukâren li'l-Ahvâli's Şahsiyye*, Darü'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut tsz.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el Hüseyin b. Ali, *es-Sünennü'l-Kübrâ*, Daru'l-Marife, Hint Hayder Abad 1344.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahihu'l- Buhârî (Camii's-Sahih)*, Beyrut 1987.

-----, *el- Câmîü's-Sahîh*, Çağrı Yay, İstanbul 1992.

Beyâzî, Ali b. Yusuf en-Nebâtî, *es-Sıretu'l-Müstekîm*, Mektebeyi Murtezeviye, Necef 1964.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuki İslâmiyye ve İstilâhâtı Fıkhiyye Kamusu*, Yayınevi, İstanbul 1985.

Bardakoğlu, Ali, “*Dia*”, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1993.

Badiğınli Okan, Betül, *İslam Ceza Hukukunda Hirâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukuki Sunuçları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

Beroje, Sahib, *Ceza Muhâkemesi Hukuku Açısından İslâm İspat Hukuku*, Kalkan Matbacılık, Ankara 2007.

-----, *Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af*, Kalkan Matbacılık, Ankara 2013.

Behcet, Muammed Takî, *Camiû'l-Mesâil-i Behcet*, Behcet Ofisi, Kum 1426.

Brucerdi, Aga Hüseyin Tabatâbî, *منابع فقه شیعه*, Ferhanhe Sebz, Tahran 1429.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkamu'l- Kur'ân*, Daru'l-İhya, Beyrut 1405.

Cezzi İbn Cezzî Muhammed b, Ahmet el-Kelbi, *el-Kavânînü'l-Fıkhiyye*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.

Cezîrî, Abdurrahman, *Kitâbu'l- fikh alel Mezâhibü'l Erbaâ*, Arabistan Riâd 2003.

Cezîrî, Abdurrahman ve Yaser Mazeh, *el- Fıkhu'l Mezahibu'l Arbaa ve Ehlu'l Beyt*, Ehli Beyt Muessisesi, Beyrut 1419.

Cebr Mehmûd el- Fazîlât, *Sukutu'l-Ukûbât Fi'l-Fıkhu'l-İslami*, Dâr-î Ammar, Ürdun 1987.

Cürcânî, Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyîd Eş-Şerîf, *Şerhu Ferâizi's-Sirâciyye*, İstanbul 1322.

-----, *Kitabu't-Ta'rifât*, (öl. 816/1413), Darü'l-Ma'rife, Beyrut Lubnan, t.y.

Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, Elif Ofset, İstanbul 1984.

Çolak, Abdullah, *İslam Ceza Hukukunda Hafifletici Sebepler*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 1999.

Dâmâd, Şehzade Abdullah b. Muhammed b. Süleyman, *mecmeu'l-Enhîr fî Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, tsz,

Dalgın, Nihat, *İslam'da Tevbe ve Cezalara Etkisi*, Samsun 1999.

Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal*, Ankara, 2006.

Dağcı, Şamil Dağcı, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara karşı Müessir Fiiller*, Diyanet İşleri Bakanlığı, Ankara 1996.

Dezfuli, Murtaza b. Muhammed Emin Ensari, *Kitabu't Taharet*, Kum 1415.

Emin Ay, Mehmet, *Kur'an-ı Kerim'de Disiplin, Mukafat Ve Ceza Kavramları*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Makale, Bursa 1992, 249-257.

Ebû Zehra, Muhammed, *el Cerîme ve'l-Ukûbe fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Daru'l-fikr, Kahire 1966.

-----, *El Ehvâlû's Şahsiyye*, Daru'l-fikr, Kahire 1950.

-----, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, Kitapevi, İstanbul 1994.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. El- Eş'âs es- Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Daru'l-Kitap el Arabi, Beyrut t.y.

Ebû Bekr b. Muhammed, el- Hüseyinî'l-Hüsna ed-Dimeşkî, *Kifayetü'l-Ahyâr*, Daru'l-Hedy, Dimeşk 1994.

- Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Ez-Zühri İbn Sa'd, *Tabakâtü'l Kübra*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
- el-Bağdadi Ali b. Ömer b. Ebu'l Hasan *ed-Daru'l Kutni*, Sünen- î Darkutni, Darü'l-Ma'rife, Beyrut 1966.
- Ellame Helli, Ebû Mensur Cemalüddin Hasan b. Yusûf b. Mutahhae Helli, *Kavâidü'l-Ahkâm*, Neşre İslami, İran tsz.
- El- Halebi, İbrahim b. Muhammed, *Mevkufat İslam Fıkhu Mülteka* (Davutoğlu, Ahmet, trc), Sağlam Yayınevi, İstanbul 1986.
- Ebi Bekr, Muhammed b. Abdullah b. İbrahim Ebi Şeybeh, *el- Müsennef*, Mektebetu'l-Ruşd, Riad 1409.
- Erbay, Celâl, *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.
- Ergin, Sami, *İslam Hukukunda Ta'zir Suçları*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2007.
- Erturhan, Sabri, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, Yayınevi Editörü Hasan Lütü Ramazanoğlu, İstanbul 2008.
- *İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi*, t.y, y.y, 180-205.
- Ehli Beyt (a.s) dergisi(*مجله فقه اهل بیت علیهم السلام*), V, 282, Kum İran.
- Feyz Kaşani, Muahmmed b. Şah Murtaza, (kameri), *Tefsiru's- Safi*, Mektebetu'l-Sadr, Tahran 1373.
- Firûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakup, *Kamûsu'l-Muhît*, Müessestü'r-Risale, Beyrut 1993.
- Golpaygani, *Tevzihu'l Mesail* (*توضیح المسائل*), Kütübhanes Sedr (nşr), İran (Tahran) 1392.
- Gulpayganî, Seyyid Muhammed Rıza, *ed- Durru'l Mensud Fi Ahkamu'l Hudud*, Kum 1412.
- Haskefi, Muhammed b. Ali b. Abdurrahman el-Hanefi, *ed-Dürü'l-Mutâr*, Daru'l-Fiker, Beyrut t.y.

- Hattâb, Emin Mahmûd, *Fethu'l-Meliki'l-Ma'bûd Tekmiletü'l-Menheli'l-azbi'l-Mevrûd Şerhu Süneni'l-İmâm Ebî Dâvûd*, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Riyad 1974.
- Harrani, İbn Şu'be Harrani, Hasan b. Ali, *Tuhefu'l Ukul an A'li'r Resul (s.a.s)*, Camîye Muderresin, Kum 1363.
- Helli, İbn İdris Muhammed b. Mensur b. Ahmed, *es-Serâîru'l-Hâvi- le-Tehriru'l-Fetavâ*, Müesseseye İsmâilliye, Kum t.y.
- Hillî, Muhakkîk Necmeddin Cafer b. Hasan, *Şerai u'l İslam fi Mesilu'l helel vel Haram*, Müesseseye İsmâilliye, İran (Kum) 1408.
- Helli, Megdad b. Abdullah Seyverî, *Kenzu'l -İrfân fi Fıkhu'l-Kur'an*, Kum 1425.
- Helli, Ahmed b. Muhammed Asedi, *el Mugteser men Şerhu'l Muhteser*, Meşhed 1410.
- , *el Muhazzebu'l Bar'i fi Şerhu'l Muhteseru'l Nafi*, Kum 1407.
- Helli, Allame Hasan b. Yusuf b. Mutahher Asedi, *Kvaidu'l Ehkam fi Marifetu'l Helal ve'l- Haram*, Kum 1413.
- , *Muhtelifu'l Şiâ fi Ahkâmu'l Şeriâ*, Kum 1413.
- , *Tehriru'l Ahkâmu'l Şeria âlâ Mezhebil İmamiyye*, Kum 1420.
- , *İrşad-i İzhân İlâ Ahkâmu'l - İman*, Camîye Muderresin, Kum 1410.
- , *Tebisiretu'l Muteâllemîn Fi Ahkamu'd- Din*, İntişarate Fakih, Tahran 1411.
- Hureşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullah b. Ali, *Şerhu ala Muhtasar Seyyidî Halîl*, Beyrut tsz.
- Humeyni, Seyyid Mustafa Ruhullah, *Tehrirru'l-Vesile (تحرير الوسيلة)*, Kum, İran t.y.
- , *Zübdtü'l-Ahkâm*, Tahran 1404.
- Hûî, Ebu'l-Kâsım el-Mûsevî, *Minhâcu's-Sâlihîn*, Necef 1972.
- , *el-Beyan fi Tefsîri'l-Kur'an*, Beyrut 1974.
- , *Mevsuetu'l-İmam Hûî*, Kum 1418.
- , *Muhazarat fi'l Muvaris*, Kum 1424.
- , *Fıkhu'l-Şiâ*, Kum, 1418.

Hûrasânî, Ali Muhammedi, *Şerhu-Tebisiretu'l-Muteâllemîn*, Kum t.y.

Hurasânî, Hüseyin Vehid, *Minhacu'l-Sâlehin (lel-Vahid)*, Kum.

Halebi İbn Zehra, Hamza b. Ali Hüseyin, *Ganiyetu'l- Nuzû ilâ İlmu'l Usul ve'l Furû*, Kum, İran, t.y.

Heysemi, Şihabuddin Ahmed b. Hacer, *Mezmeu'l-Zevâid*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

Haîri, Seyyid Kazim Hüseyin, *el- Kazaî fî'l Fıku'l İslami*, Kum 1415.

Haîrî, Seyd Ali b. Muhammed Tabatabaî, *Riayazu'l Mesaîl*, Kum 1418.

İbn Abidîn, Muhammed Emin b. Ömer, *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.

-----, *Hâşiyetu Reddî'l- Muhtâr ale'd- Durri'l- Muhtâr*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1992.

İbn Ârabi, Ahmed b. Muhammed b. Ziyad b. Beşr b. el-Ârabi, *Mucem-i İbnu'l Ârabi*, Arabistan 1997.

İbnü'l-Esîr Mübârek b. Muhammed, *Câmiu'l-Usûl Min-Ehadis'r-Resul*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el- Muhallâ Bi'l-Âsâr*, Daru'l-Fikr, Beyrut t.y.

İbn Hacer, Ebu'l Fazl Şihabuddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalanî, *Fethu'l-Bârî (Sahîh-i Buhârî Şerhi)*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut 1379.

İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el Kazvini, *Sünenü İbni Mâce*, , Daru'l-Fikr, Beyrut 1975.

İbnu'l Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdulvâhid b. Abdulhamid b. Mes'ûd es-Sivâsî, *Şerhu Fethu'l Kadir*, Matbaatu Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1316.

İbn Hibban, Ebû Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed, *Sahîhi İbn Hibban*, Beyrut 1993.

İbnül Arabi, Ebubekr Muhammed b. Abdullah, *Ahkâm kur'an*, Beyrut 1993.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemseddin Ebî Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr, *Zâdü'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, Beyrut 1992.

İbn Kesir, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesir, *Tefsîrû'l-Kur'ân'il-Azîm* (Tefsir, İbn Kesir), Dar-i Tayyibe 1999.

İsfahani Rağîb, Ebu'l Kasim Hüsyn b. Muhammed, *el Mufredat fî Garibu'l Kuran*, Lübnan, ty, el-Mektebetü's-Şamile.

İbn Kudame, Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudame, *el-Muğnî*, Kahire 1968.

İbn Mace, Muhammed b. Yezid b. Mâce Ebû Abdullah el-Kazvini, *Sünenü İbn Mâce* Beyrut t.y.

İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel Ebû Abdillâh eş-Şeybani, *El Müsned İmam Ahmed b. Hanbel*, Kahire t.y.

İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, *el- Ensâri, Lisânü'l- Arab*, Darû Beyrut, Beyrut 1988.

....., *Lisânü'l- Arab*, Beyrut t.y.

İbn Rüşd, Ebi'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. el-Hafîd, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Özdemir Basımevi, İstanbul 1976.

İbn Ma'cuz, Cemaluddin Muhammed, *Vesailü'l İsbat fî Fıkhi'l- İslâm*, Fas 1984.

İbn Ferhûn, İbrahim Burhanuddin b. Ali b. Ebi Kasım, *Tabsiratü'l- Hukkâm fî Usûli'l- Akdiyye*, Kahire t.y.

İbn Nuceym, zeynüddîn el-Hanefi, *el-Bahrü'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Beyrut tsz.

İmam Rıza (r.a), *el Fıkhu'l Rıza*, Mueseseye Ehli Beyt, İran (Meşhed) 1406.

İmami, *Medeni Aile Hukuku* (حقوق مدنی خانواده), İntişarate İslami, İran (Tahran) tsz.

İrvani, Bakır, *Durus- Tehmidıyye Fi'l Fıkhu'l Âlâ - Mezahibu'l Câferî*, Kum 1427.

Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil yay, İstanbul 1991.

Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *el- Bedâiu'senâi' fî Tertibi's Şerâi'*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut 1982.

Kâbolî, Muhammed Feyyaz İshâk, *Risâleye Tuzihu'l-Mesâil*, Kum 1526.

Kaşani Hcaga Rıza Medeni, *Kitabu'l Kısas Lil Fukaha ve'l Havas*, Kum 1410.

Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil Yayınları İstanbul 1996.

-----, *Yeni Kâmus*, İstanbul 1983.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed bi Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Mısır 1987.

Kuleynî Ebu Ca'fer Muhammed b. Yakub b. İshâk, *el-Fürû-i Mine'l Kâfi*, Darul Kitap İslamiye, İran (Tahran) 1407.

Kufî, Muhammed b. Muhammed Âşas, *el- Caferiat*, Mektebetu'l-Neyneva, Tahran Bitâ.

Kudûrî, Ebu'l hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *el Muhtasar*, İstanbul 1978.

Kunter, Nurullah, *Ceza Muhâkemesi Hukuku*, İstanbul üniversitesi, y.y Sernet Matbaası, İstanbul 1974.

Kummî, Muhammed b. Ali el-Hüseyin b. Babvye, *Men la Yahduruhu'l-Fakîh*, Moderresin Hozeye İlmiyye Kum, Beyrut 1996- Tahran 1409.

-----, *el-Hisâl*, Camî Moderresin, Kum 1360 (şemsi).

-----, *el- İmali Les '- Sedûk*, Kitapçı, Tahran 1376.

-----, *İlahu'ş Şeryî*, Kitap Furuşıye Daveri, Kum 1386.

Kummi, Muhammed Mü'min, *Meban-i' Tehriru'l Vesile*, Tahran 1422.

Kumbasar, H. Murat, *İslam Ceza Hukukunda Taksirli Suçlar*, Ankara 2013.

Kureşî, Seyyed Ali Akber, *Kmuse-Kur'an (قاموس قران)*, Daru'l Kutubi'l-İslamiyye, Tahran 1412.

Köroğlu, Mehmet, *İslam Ceza Hukukunda Ölüm Cezası Ve İnfaz Usulları*, Doktora Tezi, Erzurum 2004.

Lenkerânî, Muhammed Fâzl, *Câmiu'l-Mesâil ez İstifâ'ât*, Tebriz 1996.

Malik b. Enenes, *el- Muuvatta*, Zayid b. Sultan 2004.

Maze Mahmud b. Ahmed Borhan ed Din Maze, El Muhit, y.y, t.y.

Mergînânî, Burhan Eddin Ebi'l Hasen Ali bin Ebi Bekr Abdil Celil, *El-Hidaye Şerhu Bidayeti'l Mübtedi*, İstanbul 1986.

Molla Ali el-Kârî, *Şerhu Müsnedi Ebi Hanife*, Beyrut 1985.

Meydânî, Abdülgânî el Ganîmî ed- Demeşkî, *el- Lübbâb fî Şerhi'l- Kitâb*, Daru'l-Fikr, t.y, y.y.

Murvarid, Ali Asgar, *el-Mevsuatu fıkhiye, el-Kadau ve eş-Şehadat*, Beyrut, 1421.

Mevsîlî, Abdullah b. Muhammed b. Mevdûd, (öl. 683/1284), *el-İhtiyar lî Ta'li'l-Muhtar*, Kahire 1937.

Meclisi, Muhammed Takî İsfahani, *پیک دوره فقه کامل فارسی*, Tahran 1400.

Meclisî, Muhammed Bâkır İsfahani, *Bihâru'l-Envâr fî Ahbari Eimmeti'l-Ethar*, Daru'l-İhya Leturasi'l Ararbş, Beyrut 1410.

-----, *Hudud ve Kısas ve Diyat*, Kum 1412.

-----, *Merâtu'l Ukul Fi Şerh-i Ahbar Alu'r- Resul*, Daru'l Kutubi'lüİslamiyye, Tahran 1404.

-----, *Melaziu'l -Ahbar fî Fehim Tehzibu'l Ahkâm*, Merâşi Kütuphanesi, Kum 1406.

Merdâvî, Alauddin Ebi'l-Hasen Ali bi., Süleyman, *el-İnsâf*, Beyrut 1957.

Muğniyye, Muhammed Cevad, *Fıkhu'l- İmâm Sadık*, Beyrut, 1966.

-----, *el Fikh el el Mezhibu'l Hamse*, Daru'l Cevad, Beyrut 1421.

Murtaza, Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan el-Musevi Elemul Hüdâ, *eş-Şerif*, Beyrut, 1985.

-----, *Res'ailu's-Şerife'l Murtaza*, Kum 1980.

Münavi, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacülarifin b. Ali Münavi, *Feyzü'l-Kadir Şerhü'l-Camii's-Sagir Min Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir*, y.y t.y.

Müslim, Ebu'l- Hüseyin Müslim b.el Haccac el- Kuşeyrî en- Neyşâbûrî, *Sahihî Müslim*, Daru'l Ceberi Beyrut, Beyrut, 1981.

Mecelleye Fıkhi Ehli Beyt – Aleyhu's Selam توسط جمعی از نویسندگان
(گان)Dergi, Kum t.y.

Merâşi Necefî, Seyyed Şehabuddin, *el-Sirket âlâ Zuvî'l-Kur'an ve's-Sünnet*, Kum k 1424.

Maverdî, Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed b. Habib, *el Ahkâmu's- Sultaniyye*, Kuveyt 1989.

-----, *el- Ahkamu's sultaniyye*, Daru'l-Hadis, Kahire 1973.

Makdisî, Şemsuddin Ebi'l-Ferec Abdurrahman b. Ebi Ömer b. Kudâme, *eş- Şerhu'l- Kebir- alâ Metni'l-Muknî*, Daru'l-Kutubi'l Arabi, y.y, t.y.

Makdisî, Musa b. Ahmed b. Musa b. Sâlîm b. İsâ b. Sâlîm el-Hecavi'l-Makdisî, *el-İknâ fî Fıkhu'l İmam Ahmed b. Hanbel*, y.y, t.y.

Necefî, Kaşifu'l Geta, Hasan b. CaferR, *En'nevaderu'l Fukaha Kitabü't-Talâk*, İran 1422.

Necefî, Muhammed Hasan b. Şeyh Bakır b. Şeyh Abdürrehim b. Ağa Muhammed b. Abdürrehim Şerif İsfehânî, *Cevahirü'l-Kelâm fî Şerayiu'l-İslâm*, Beyrut 1404.

Necef Abadi, Hüseyin Ali Müntezeri, *Dırasatu'l fî Vilaytu'll Fakıh ve fıkhu'l devlti'l İslamiyye*, Kum 1409.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Ali b. Şuayb, *Sünenu'n-Nesâî*, Halep 1986.

Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyiddin Şeref, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, Beyrut 1392.

-----, *el- Mecmu Şerhu'l Mühezzeb*, Daru'l-Fikr, y.y, t.y.

Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahihyn*, Beyrut 1990.

Nurî, Muhaddis Mirza Hüseyin, *Müstedreku'l- Vesail ve Müstenbitu'l Mesil*, Beyrut t.y.

Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.

Râzî, Fahraddin, *et-Tefsîrü'l-kebîr li'l-İmâm Fahrur Râzî*, Mısır tsz.

-----, *Tefsîr-i Kebîr*, Ankara 1995.

Remlî, Şihab Ebi'l-Abbas Ahmed er-Remlî, *Nihayetu'l-Mutâc ilâ Şerhu'l-Minhâc*, Beyrut 1984.

Salman, Yüksel, *İslam Ceza Hukukunda Cezayı Düşüren Haller*, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1993.

Serâhsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Ebû Sehl, *el-Mebsût*, Beyrut 1993.

Suyutî, Celâluddin Abdirrahman b. Ebû Bekr, *ed- Durru'l-Mensur*, Daru'l-Fikr, Beyrut t.y.

Seyyid Rezey, Muhammed b. Hüseyin Musevi, (ölüm Tarihi: 406-40) *Nehcu'l Belağa*, Kum 1414.

Sistânî, Muhsîn el-Hakım Ali el-Huseynî, *el-Mesâilu'l-Müntebaha*, y.y, 2001.

-----, *Minhâcu's-Sâlihîn*, Kum 1996.

Sebzvari, Ali Mümin Kummi, *Camîu'l -Hilâf ve'l-Vîfak*, Kum 1421.

Sebzvari Seyyed Abd el âlâ, *Muhazzebu'l Ahkâm*, Kum 1413.

Şafîî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs, *el-Umm*, Daru'l-Mârifet, Beyrut 1990.

Şelebi, Muhammed Mustafa, *Ahkâmü'l-Üsre fi'l-İslâm*, Beyrut 1983.

Şevkani, Ebu Abdullâh Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani, *Neylu'l-Evtâr*, Mısır 1993.

-----, *Fethu'l Kadir*, Daru'l-Kelim, Beyrut 1414.

Şirazî, Ebû İshak Cemaleddin İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şirazi, *el-Mûhâzzeb*, Beyrut t.y.

Şirbînî, Muhammed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Mağrifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc*, İstanbul 1958.

Şirazi, Nasir Mekarem, *Ta'zîr ve Gosterye An* - تعزیر و گستره آن, Kum 1425.

Şerânî, Ebu'l Hasan, *Tebisiretu'l-Müteâllemîn fi Akâmu'd-Dîn*, Tahran 1419.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli âyi'l-Kur'ân*, Mısır 1954.

Tahavî, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selamet el-Ezdi Tahavî, *Şerhu meani'l-asar*, Beyrut 1399.

- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebu'l Kasim er-Tabaranî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, Mektebetü'l Ululm ve'l-Hekem Mevsul, 1983.
- Tabersi, Hasan b. Fazl, *Mekarimu'l Ahlak*, , eş-Şerif Errezi, Kuma 1412.
- Tabatabâî, Muhammed Hüseyin b. Yezdî, *el-Mîzan fî Tefsîri'l-Kur'an*, İstanbul 1996, 2005.
- Tabrizi, Muhammed b. Abdullah el-Hatib et-Tabrizi, *Miškatu'l Mesabih*, Beyrut 1405 (el-Mektebetü's-Şamile).
- Tebrizi, Cevad b. Ali, *Esessu'l Hudu ve't- Tazirat*, Kum 1417.
- Taner, m. Tahir, *Ceza Hukuku*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1982.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünenu't- Tirmizî*, Daru'l-İhya, Beyrut t.y.
- Tırablosi, Abdul Aziz b. Berrac Tırablosi, *el-Muhazzebu'l Ahkâm*, Kum 1413
- Tûsî, Ebû Cafer Muhammed b. Hasan b. Ali b. Tûsî Meknî Babû Ca'fer, *el-Mebsût fî Fikhih'l-İmamiyye*, Tahran 1387.
- , *el-İstibsar fî Uhtulife Minel-Ahbar*, Tahran 1390.
- , *en-Nihâye fî Mücerredi'l-Fıkh ve'l-Fetâvâ*, Beyrut 1976.
- , *Kitabu'l-Hilâf*, Kum 1407.
- , *Tehzibu'l-Ahkâm fî Şerhi'l-Mukni'a*, Darul Kutubi'l-İslamiyye, Tahran 1407.
- , *el- İmali Let' Tusi*, Daru's-Sîkafe, Kum 1414.
- Tûsî, Muhammed b. Ali b. Hamza İmaduddin, *el-Vesîle ilâ Neyli'l-Fazîle*, Kum 1408.
- Türheyni Amilî, Seyyed Muhammed Hüseyin, *el- zûbdetu'l-Fıkhıyye fî şerhu'r-Rûzeti'l-Behıyyet*, Kum 1427.
- Turan, M. Fatih, *İslam Hukukunda Karine*, Doktora Tezi, Tatatürk niversitesi Erzurum 2011.
- Ûdeh, Abdulkâdir, *Mukayeseli İslam Ceza (Suç) Hukuku*, Kayıhan, İstanbul t.y.
- Ünal, *Hukuk-Değer İlişkisi Açısından İslam Ceza Hukuku Normalları*, Doktora Tzi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İsparta 2012.
- Yaylalı, Davut, *İslam Hukukunda Sulh*, İstanbul 1993.

Yıldız, Kenan, *İslam Ceza Hukukunda Haddi Gerektiren Suçlarda Devletin ve Şahısların Yetki Alanları*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2014.

Yerlikaya, Ünal, *Hukuk-Değer İlişkisi Açısından İslam Ceza Hukuku Normalları*, Doktora Tzi, Süleyman Demirel niversitesi, İsparta 2012.

Zeylaî, Cemaluddin, Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, *Nasbü'r-Râye*, Kahire t.y.

Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf en- Hakâiku't-Tenzîl*, Beyrut tsz.

-----, *Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, Beyrut tsz.

Zuhaylî, Vehbe, *İslam Fıkhi Ansiklopedesi*, İstanbul 1994.

-----, *el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu*, Dimeşk t.y.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Abbas ABDOLİKOLANKOUH
Doğum Yeri ve Tarihi	Erdebil (İran) 4. 2. 1982
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	İslami Azat Üniversitesi Erdebil (İran) Sosyal Bilimleri
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Arapça, Türkçe, Azerice
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	abbas.abdoli60@yahoo.com
Tarih	30. 01. 2017